ศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา
Thai Art in Ayudhaya Movable Meru

ประพัฒน์ วรทรัพย์

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย จาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๔

ISBN 974-7103-27-3

บทคัดย่อ

ศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา

การวิจัยเรื่องศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา มีวัตถุประสงค์เพื่อจำแนกประเภทและรูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา และเพื่อวิเคราะห์รูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา

ผลการศึกษาพบว่า ศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยาจำแนกออกเป็น จิตรกรรมไทย ประติมากรรมไทย และสถาปัตยกรรมไทย ซึ่งงานสถาปัตยกรรมเมรุลอยเป็นงานที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรก ส่วนงานประติมากรรมและงานจิตรกรรมไทยเป็นงานตกแต่งประกอบสถาปัตยกรรมให้มีความถูกต้องสวยงามตามหลักศิลปกรรมไทย

เมรุลอยอยุธยาจัดเป็นสถาปัตยกรรมไม้เฉพาะกิจ ที่สามารถสร้างขึ้นแล้วรื้อถอนเพื่อนำไปสร้างในที่แห่งใหม่เพื่อใช้ในการเผาศพได้ โดยมีวิวัฒนาการจากการสร้างเมรุชั่วคราวหลังเล็ก ๆ ในพื้นที่ตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สถาปัตยกรรมของเมรุประธานเกิดจากอิทธิพลจากศิลปกรรมในท้องถิ่นผสมผสานกับศิลปกรรมจากแหล่งอื่น ๆ โดยช่างเมรุพัฒนารูปแบบจนเป็นแบบฉบับของตนเองภายใต้เงื่อนไข ขนส่งได้สะดวก ถอดประกอบง่ายรวดเร็ว และมีความสวยงามถูกต้องตามหลักสถาปัตยกรรมไทย รูปแบบสถาปัตยกรรมเมรุลอยที่พบในปัจจุบันจึงมักจะเป็นทรงบุษบกหลังคาเรือนยอดเป็นทรงมณฑป มีจำนวนยอดเมรุเพิ่มขึ้นจากเมรุลอยยอดเดียวเป็นเมรุลอย ๕ ยอด และเมรุลอย ๙ ยอด ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้เป็นเมรุลอยยอดเดียว ๕ ยอด หรือ ๙ ยอดได้ตามความต้องการของเจ้าภาพงานศพ การประยุกต์ปรับจำนวนยอดเมรุและชั้นฐานเมรุลอยนับว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของช่างตำบลหัวเวียงโดยเฉพาะ

งานประติมากรรม และงานจิตรกรรมไทยในเมรุลอยทำหน้าที่เป็นลวดลายประดับตกแต่งงานสถาปัตยกรรมเมรุลอยให้สวยงามถูกต้อง ช่างเมรุลอยมีวิธีการสร้างสรรค์ลวดลายของงานประติมากรรมและงานจิตรกรรมเหล่านั้นแตกต่างกันไป เช่น การแกะสลัก การตอกลายประกอบไม้อัดฉลุ และการตอกลายปิดกระดาษสีบนพื้นไม้แผ่นเรียบ เป็นต้น ลวดลายไทยที่ใช้ประกอบเมรุลอยเกิดจากการถ่ายทอดความรู้จากช่างรุ่นเก่าที่มีผลงานด้านศิลปกรรมทางศาสนาซึ่งพบอยู่ทั่วไปในท้องถิ่น ผสมผสานกับความรู้ที่เจ้าของเมรุได้รับจากประสบการณ์ที่พบเห็นศิลปกรรมไทยทางพุทธศาสนาในแหล่งอื่น ๆ ประกอบกับการพัฒนาลวดลายของช่างรุ่นใหม่ผู้เป็นลูกหลานของเจ้าของเมรุซึ่งได้รับความรู้ทางศิลปกรรมไทยมาจากการศึกษาในระบบ ช่างเขียนและช่างปรุงเมรุร่วมกันพัฒนาวิธีการสร้างงานมาโดยตลอดตั้งแต่การเซาะร่องไม้ จนกระทั่งการตอกลายด้วยกระดาษสีในที่สุด

ในการวิเคราะห์ศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยาพบว่า เจ้าของเมรุลอยให้ความสำคัญกับงานศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งในรูปแบบของสถาปัตยกรรม ประติมากรรมและจิตรกรรมที่เป็นลวดลายประกอบเมรุลอย โดยมีการปรับปรุงและพัฒนาโครงสร้างของเมรุลอย ลวดลายประกอบเมรุลอยเป็นระยะ ปัจจุบันลวดลายไทยที่ประกอบในเมรุลอยอยุธยาเกือบทั้งหมดมาจากช่างเพียงสองคนในตำบลหัวเวียงซึ่งมีประสบการณ์จากการทำงานกับเมรุลอยอย่างใกล้ชิดมาโดยตลอด มีความรู้เรื่องศิลปกรรมไทยจากการศึกษาในระบบ เมื่อเปรียบเทียบรูปแบบงานสถาปัตยกรรม ลวดลายไทยในเมรุลอยอยุธยากับศิลปกรรมไทยมาตรฐานจึงพบว่า มีความสวยงามถูกต้องตามหลักของศิลปกรรมไทย ถึงแม้จะมีส่วนที่แตกต่างไปบ้างเป็นเพราะความสามารถและประสบการณ์ของช่างประจำเมรุลอย

จากการศึกษาในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าเมรุลอยอยุธยาเป็นแหล่งรวมศิลปกรรมไทยแขนงต่าง ๆ ทั้งสถาปัตยกรรมไทย ประติมากรรมไทยและจิตรกรรมไทยโดยอยู่ในรูปของโครงสร้างเมรุลอยและลายไทยประกอบเมรุลอย ซึ่งเจ้าของเมรุลอยต่างยังรักษาคุณค่าความสวยงามถูกต้องตามหลักศิลปกรรมไทยไว้ในปัจจุบัน

ABSTRACT

Thai Art in Ayudhaya Movable Meru

The objectives of the research on "Thai Art in Ayudhaya Movable Meru" is to classify the categories and analyse the forms of Thai art.

The research classifies Thai art in movable meru according to the principles of international art such as fine arts, painting, sculpture and architecture. The classification of the forms of movable meru derived mainly from the architectural structure. The works of Thai sculpture and fine arts are for decorations and completeness according to the principles of Thai art.

Ayudhaya movable meru is a special wooden form of architecture (or knock-down objects that can be removed and rebuilt for the cremation ceremony in the other location. It was adapted from the small temporary meru in Tambon HauWieng. Amphur Sena, Ayudhaya Province. The architecture of main meru was influenced by the local art. The architects and wooden artisans developed the forms and structure of their own style to facilitate easy transport and easily knocked down and re-set-up. The ones found nowadays are "Bussabok' styles with "Mondhob" roofs and evolved from one top to be five and nine tops as required by the hosts. The flexible design is a unique characteristic and native wisdom of Tambon Hau Wieng Artisan.

The Thai sculpture and fine arts works in movable meru are the art decorations of the movable meru. The decorative arts designs differ according to their functions and importance. Examples are the carvings and cutout designs on the boards around the meru.

Thai art design in movable meru has been transmilted from the former artisan generations whose works can be found generally in Buddhist temples. New artisans who have been educated on Thai art in school system adopted and developed their own design.

Analysis of Thai art in movable meru indicates that the art owners pay attention to all kinds of arts involved in the decoration of the movable meru including architect, sculpture and fine art designs by continuously improving and developing the structure of movable meru.

At present, Thai art designs used in movable meru are from only two artisans in Tambon Hau Wieng who had long experiences in building movable meru. The comparison of architecture forms in movable meru between Ayudhaya style and Thai standard style found that they both follow the concept of beauty of the Thai art principles with some variations on different parts according to the skill and experiences of the artisan.

Form the study, it was shown that the movable meru of Ayuddhaya style is an integration of the original of Thai architecture, sculpture and fine art, both in the structure and decorative designs. Those who own the movable meru still value the traditional concept of beauty in Thai art.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง ศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา เป็นงานวิจัยต่อเนื่องจากวิทยานิพนธ์ศิลปศาตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา สถาบันราชภัฏนครปฐม เรื่อง เมรุลอยช่างอยุธยา เป็นงานวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยด้านวัฒนธรรมของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๔ ซึ่งต้องขอขอบพระคุณคณะกรรมการพิจารณาทุนอุดหนุนการวิจัยที่ให้โอกาสผู้ที่ยังขาดประสบการณ์ในการวิจัยนอกจากวิทยานิพนธ์ในระดับบัณฑิตศึกษา

ขอขอบพระคุณ อาจารย์กิจจา ทิพย์เที่ยงแท้ ผู้ที่ทำให้งานวิจัยครั้งนี้เริ่มต้นขึ้น จากความกรุณาที่ถ่ายสำเนาประกาศของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เรื่อง การให้ทุนอุดหนุนการวิจัยด้านวัฒนธรรม มามอบให้พร้อมทั้งสนับสนุนให้ผู้วิจัยสมัครขอรับทุน

ขอขอบพระคุณ รศ.ศิริพงศ์ พยอมแย้ม ที่กรุณาแนะนำแก้ไขข้อบกพร่องเค้าโครงการวิจัย พร้อมทั้งให้กำลังใจสนับสนุนลูกศิษย์มาโดยตลอด

ขอขอบพระคุณ คุณธเนศ สนธิ ผู้ช่วยนักวิจัย ที่ร่วมงานในการศึกษาภาคสนามอีกครั้งหลังจากเป็นที่ปรึกษาพิเศษในการทำวิทยานิพนธ์ของผู้วิจัย พร้อมทั้งสละเวลาในการเขียนภาพลายเส้นประกอบในงานวิจัยครั้งนี้ และยังให้การต้อนรับในฐานะเจ้าของพื้นที่ทุกครั้งที่ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลภาคสนาม

ขอขอบพระคุณ อาจารย์วินัย กิจสุทธิ ผู้ที่เปรียบเหมือนคลังข้อมูลเรื่องประวัติของเมรุลอยในตำบลหัวเวียง ผู้เป็นช่างที่มีความสามารถในด้านการออกแบบและการเขียนลายประกอบเมรุลอย ที่กรุณาให้ข้อมูลประวัติของเมรุลอยตำบลหัวเวียง และศิลปกรรมไทยพื้นบ้านโดยเฉพาะในพื้นที่ทำการศึกษาวิจัย

ขอขอบพระคุณเจ้าของเมรุลอย ช่างและคนงานประจำเมรุลอยตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทุกท่านที่กรุณาให้ความร่วมมือเป็นอย่างดียิ่งในระหว่างผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามทั้งในตำบลหัวเวียงและในงานศพที่ไปติดตั้งเมรุลอย

คุณค่าของงานวิจัยเล่มนี้หากบังเกิดเป็นบุญกุศลได้ ขออุทิศให้กับดวงวิญญาณของช่างพื้นบ้านในตำบลหัวเวียงที่สร้างสรรค์งานศิลปกรรมไว้เป็นประโยชน์ให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป

ประพัฒน์ วรทรัพย์

สารบัญ

เรื่อง **หน้า**

บทคัดย่อ ก

กิตติกรรมประกาศ ข

บทที่ ๑ บทนำ ๑

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ๑

วัตถุประสงค์ของการวิจัย ๕

ระเบียบวิธีวิจัย ๕

แบบแผนของงานวิจัย ๕

ขั้นตอนกลุ่มตัวอย่าง ๖

วิธีการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ๖

ขอบเขตของการวิจัย ๖

นิยามศัพท์เฉพาะ ๖

เนื้อหา ๗

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ๗

วิธีการดำเนินการวิจัย ๗

ศึกษาแหล่งข้อมูล ๗

แผนการเก็บข้อมูล ๘

วิธีการเก็บและรวบรวมข้อมูล ๙

สถานที่ทำการวิจัยและเก็บข้อมูล ๙

อุปกรณ์การวิจัย ๑๐

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ๑๐

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ๑๘

ผลที่คาดว่าจะได้รับ ๑๙

เรื่อง หน้า

บทที่ ๒ ความเป็นมาของเมรุลอยอยุธยา ๒๐

ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับเมรุลอย ๒๐

พัฒนาการของเมรุลอย ๒๑

ความหมายของเมรุลอย ๒๙

พัฒนาการของเมรุลอยอยุธยา ๓๑

ประวัติของเมรุลอยอยุธยา ๓๓

ผู้ประกอบอาชีพเมรุลอยอยุธยาในปัจจุบัน ๓๗

ประเภทของเมรุลอยอยุธยาในปัจจุบัน ๓๘

เตาเผาศพของเมรุลอยอยุธยา ๔๗

อาชีพสร้างและให้เช่าเมรุลอยอยุธยา ๕๑

ราคาเช่าเมรุลอยอยุธยาและส่วนประกอบในพิธีศพ ๕๒

รายได้จากการประกอบอาชีพ ๕๖

บทที่ ๓ รูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา ๕๙

สถาปัตยกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา ๖๐

รูปแบบส่วนของเมรุประธาน เรือนสวดและเมรุทิศ ๖๐

รูปแบบส่วนของหลังคา หรือเรือนยอด ๘๑

ประติมากรรมในเมรุลอยอยุธยา ๘๒

การแกะสลักไม้ ๙๒

การแทงหยวก ๑๑๔

จิตรกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา ๑๑๘

งานจิตรกรรมไทยจากการการวาดภาพระบายสี ๑๑๘

งานจิตรกรรมไทยจากการปิดกระดาษอังกฤษ ๑๒๐

งานจิตรกรรมไทยจากการปิดกระดาษอังกฤษประกอบการฉลุไม้ ๑๓๒

เรื่อง หน้า

บทที่ ๔ การวิเคราะห์รูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา ๑๕๑

อิทธิพลที่มีต่อศิลปกรรมในเมรุลอยอยุธยา ๑๕๑

อิทธิพลจากภูมิหลังของเจ้าของเมรุลอยและผู้เกี่ยวข้อง ๑๕๓

อิทธิพลจากศิลปกรรมในแหล่งอื่น ๆ ๑๖๕

รูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยากับศิลปกรรมไทยมาตรฐาน ๑๗๕

งานสถาปัตยกรรม ๑๗๕

งานประติมากรรมและงานจิตรกรรม ๑๘๑

ลายหน้ากระดาน ๑๘๖

บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ๒๓๑

สรุปผลการศึกษา ๒๓๒

อภิปรายผล ๒๓๖

ข้อเสนอแนะ ๒๓๘

บรรณานุกรม ๒๔๐

ประวัติผู้วิจัย ๒๔๔

สารบัญรูปภาพ

รูปภาพที่		หน้า
รูปภาพที่	๑ ปะรำหรือเมรุประกอบการแทงหยวก	๒๒
รูปภาพที่	๒ ปะรำเผาศพ	๒๓
รูปภาพที่	๓ ปะรำเผาศพ	๒๓
รูปภาพที่	๔ เมรุชั่วคราวประกอบการแทงหยวก	๒๔
รูปภาพที่	๕ เมรุไม้ชั่วคราวที่เสาไห้	๒๔
รูปภาพที่	๖ เมรุไม้ชั่วคราวยอดเดียว	๒๕
รูปภาพที่	๗ เมรุไม้ชั่วคราวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๒๖
รูปภาพที่	๘ เมรุเผาศพชั่วคราว	๒๗
รูปภาพที่	๙ เมรุเผาศพพระอธิการแช่ม อดีตเจ้าอาวาสวัดท่าพูด	๒๘
รูปภาพที่	๑๐ เมรุลอยของนายชม สุพรรณมี	๓๓
รูปภาพที่	๑๑ เมรุลอยนายสาคร อรรถจรูญ	๓๓
รูปภาพที่	๑๒ เมรุลอยของ ๔ หุ้นส่วนของหัวเวียง	๓๔
รูปภาพที่	๑๓ เมรุลอยของนายอาบ สุขษาสุณี	๓๕
รูปภาพที่	๑๔ เมรุลอยยอดเดียว ของนายไสว สนธิ	๓๕
รูปภาพที่	๑๕ เมรุในงานศพหลวงปู่บุญ (อดีตเจ้าอาวาสวัดบางกระทิง)	๓๖
รูปภาพที่	๑๖ เมรุลอยยอดเดียว ของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ	๓๙
รูปภาพที่	๑๗ เมรุลอย ๕ ยอด ทรงจตุรมุขของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ	๓๙
รูปภาพที่	๑๘ เมรุลอย ๕ ยอดทรงบุษบกของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ	๔๐
รูปภาพที่	๑๙ เมรุลอย ๕ ยอดของนายไสว สนธิ	๔๐
รูปภาพที่	๒๐ เมรุลอย ๕ ยอดของนายสาคร อรรถจรูญ	๔๑
รูปภาพที่	๒๑ เมรุลอยของนายยงยุทธ พวงลำเจียก	๔๑
รูปภาพที่	๒๒ เมรุลอย ๕ ยอดของนายเมี้ยน แดงใหญ่	๔๒
รูปภาพที่	๒๓ เมรุลอย ๙ ยอดฐานรวมของนายวิชัย บุญพยัคฆ์	๔๒
รูปภาพที่	๒๔ เมรุลอย ๙ ยอดฐานรวมของนายสุเทพ ควรแท้	๔๓
รูปภาพที่	๒๕ เมรุลอย ๙ ยอดฐานรวมของนายอาบ สุขษาสุณี	๔๓
รูปภาพที่	๒๖ เมรุลอย๙ ยอดฐานแยกของนายจรัญ กิจเพชร	๔๔

รูปภาพที่ หน้า

รูปภาพที่ ๒๗ เมรุลอย ๙ ยอดฐานแยกของนายไสว สนธิ ๔๔
รูปภาพที่ ๒๘ เมรุลอย๙ ยอดฐานแยกของนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง ๔๕
รูปภาพที่ ๒๙ เมรุลอย ๙ ยอดฐานแยกของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ ๔๕
รูปภาพที่ ๓๐ เมรุลอย ๙ ยอดฐานแยกของนายยงยุทธ พวงลำเจียก ๔๖
รูปภาพที่ ๓๑ เมรุลอย ๙ ยอดฐานแยกของนายเมี้ยน แดงใหญ่ ๔๖
รูปภาพที่ ๓๒ เมรุลอย ๙ ยอดฐานแยกของนายสาคร อรรถจรูญ ๔๖
รูปภาพที่ ๓๓ ถังเผาศพรุ่นแรก ๔๗
รูปภาพที่ ๓๔ หีบเหล็กเผาศพเมรุลอยนายสุเทพ ควรแท้ ๔๘
รูปภาพที่ ๓๕ หีบเหล็กเผาศพเมรุลอยนายวิชัย บุญพยัคฆ์ ๔๙
รูปภาพที่ ๓๖ ถาดสังกะสีใต้หีบเผาศพ ๕๐
รูปภาพที่ ๓๗ ตะแกรงด้านล่างหีบเผาศพ ๕๐
รูปภาพที่ ๓๘ การเปิดทางให้ออกซิเจนเข้าไปเป็นตัวเผาไหม้ ๕๑
รูปภาพที่ ๓๙ เมรุลอยของนายธเนศ สนธิ สร้างขาย ดร.ประภา ภักดีโพธิ์ ๕๒
รูปภาพที่ ๔๐ เมรุลอยทรงโกศในระยะแรก ๖๑
รูปภาพที่ ๔๑ ภาพลายเส้นเมรุลอยทรงโกศของนายยงยุทธ พวงลำเจียก ๖๑
รูปภาพที่ ๔๒ ภาพลายเส้นเมรุลอยทรงจตุรมุขของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ ๖๒
รูปภาพที่ ๔๓ ภาพลายเส้นเมรุลอยทรงจตุรมุขของนายหิรัญ กิจเพ็ชร ๖๓
รูปภาพที่ ๔๔ ภาพลายเส้นเรือนสวดทรงจตุรมุขเมรุลอยของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ ๖๔
รูปภาพที่ ๔๕ ภาพลายเส้นเรือนสวดทรงจตุรมุขเมรุลอยของนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง ๖๕
รูปภาพที่ ๔๖ ภาพลายเส้นเรือนสวดทรงจตุรมุขเมรุลอยของนายอาบ สุขษาสุณี ๖๖
รูปภาพที่ ๔๗ ภาพลายเส้นเมรุลอย ๕ ยอดทรงบุษบกของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ ๖๗
รูปภาพที่ ๔๘ ภาพลายเส้นเมรุลอย ๙ ยอดทรงบุษบกของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ ๖๘
รูปภาพที่ ๔๙ ภาพลายเส้นเมรุลอย ๕ ยอดทรงบุษบกของนายไสว สนธิ ๖๙
รูปภาพที่ ๕๐ ภาพลายเส้นเมรุลอย ๙ ยอดทรงบุษบกของนายไสว สนธิ ๗๐
รูปภาพที่ ๕๑ ภาพลายเส้นเมรุลอย ๙ ยอดทรงบุษบกของนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง ๗๑
รูปภาพที่ ๕๒ ภาพลายเส้นเมรุลอย ๕ ยอดทรงบุษบกของนายสาคร อรรถจรูญ ๗๒
รูปภาพที่ ๕๓ ภาพลายเส้นเมรุลอย ๙ ยอดทรงบุษบกของนายวิชัย บุญพยัคฆ์ ๗๓
รูปภาพที่ ๕๔ ภาพลายเส้นเมรุลอย ๙ ยอดทรงบุษบกของนายสุเทพ ควรแท้ ๗๔

รูปภาพที่ หน้า

รูปภาพที่ ๕๕ ภาพลายเส้นเมรุลอย ๕ ยอดทรงบุษบกของนายเมี้ยน แดงใหญ่ ๗๕
รูปภาพที่ ๕๖ ภาพลายเส้นเรือนสวดและเมรุทิศเมรุทิศทรงบุษบกเมรุลอยนายไสว สนธิ ๗๖
รูปภาพที่ ๕๗ ภาพลายเส้นเมรุทิศทรงบุษบกเมรุลอยนายของแถม ฤกษ์อุโฆษ ๗๗
รูปภาพที่ ๕๘ ภาพลายเส้นเรือนสวดทรงบุษบกเมรุลอยของนายสาคร อรรถจรูญ ๗๘
รูปภาพที่ ๕๙ ภาพลายเส้นเรือนสวดและเมรุทิศทรงบุษบกเมรุลอย
ของนายวิชัย บุญพยัคฆ์ ๗๙
รูปภาพที่ ๖๐ ภาพลายเส้นเรือนสวดทรงบุษบกเมรุลอยของนายยงยุทธ พวงลำเจียก ๘๐
รูปภาพที่ ๖๑ ภาพลายเส้นเรือนยอดทรงมณฑปเมรุลอยของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ ๘๑
รูปภาพที่ ๖๒ ภาพลายเส้นเรือนยอดทรงมณฑปเมรุลอยของนายไสว สนธิ ๘๒
รูปภาพที่ ๖๓ ภาพลายเส้นเรือนยอดทรงมณฑปเมรุลอยของนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง ๘๓
รูปภาพที่ ๖๔ ภาพลายเส้นเรือนยอดทรงมณฑปเมรุลอยของนายอาบ สุขษาสุณี ๘๔
รูปภาพที่ ๖๕ ภาพลายเส้นเรือนยอดทรงมณฑปเมรุลอยของนายสาคร อรรถจรูญ ๘๕
รูปภาพที่ ๖๖ ภาพลายเส้นเรือนยอดทรงมณฑปเมรุลอยของนายวิชัย บุญพยัคฆ์ ๘๖
รูปภาพที่ ๖๗ ภาพลายเส้นเรือนยอดทรงมณฑปเมรุลอยของนายสุเทพ ควรแท้ ๘๗
รูปภาพที่ ๖๘ ภาพลายเส้นเรือนยอดทรงมณฑปเมรุลอยของนายยงยุทธ พวงลำเจียก ๘๘
รูปภาพที่ ๖๙ ภาพลายเส้นเรือนยอดทรงมณฑปเมรุลอยของนายเมี้ยน แดงใหญ่ ๘๙
รูปภาพที่ ๗๐ ภาพลายเส้นหลังคาทรงจตุรมุขเรือนยอดทรงมณฑป
ของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ ๙๐
รูปภาพที่ ๗๑ ภาพลายเส้นหลังคาทรงจตุรมุขเมรุลอยของนายหิรัญ กิจเพชร ๙๑
รูปภาพที่ ๗๒ ลายฉลุไม้รุ่นแรก ๙๒
รูปภาพที่ ๗๓ เลื่อยฉลุคันชัก ๙๓
รูปภาพที่ ๗๔ กระจังไม้แกะสลัก ๙๓
รูปภาพที่ ๗๕ พรึงชั้นฐานเมรุลอยของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ ๙๔
รูปภาพที่ ๗๖ พรึงชั้นยอดเมรุของนายไสว สนธิ ๙๕
รูปภาพที่ ๗๗ พรึงไม้แกะสลักชั้นฐานเมรุลอยนายหิรัญ กิจเพ็ชร ๙๕
รูปภาพที่ ๗๘ พรึงไม้แกะสลักชั้นเรือนยอดเมรุลอยนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง ๙๖
รูปภาพที่ ๗๙ พรึงไม้แกะสลักชั้นฐานเมรุลอยนายแถม ฤกษ์อุโฆษ ๙๖
รูปภาพที่ ๘๐ พรึงไม้แกะสลักชั้นฐานเมรุลอยนายยงยุทธ พวงลำเจียก ๙๖
รูปภาพที่ ๘๑ พรึงไม้ฉลุเมรุลอยนายไสว สนธิ ๙๖

รูปภาพที่ **หน้า**

รูปภาพที่ ๘๒ พรึงไม้ฉลุเมรุลอยนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง ๙๗
รูปภาพที่ ๘๓ เสาเมรุแกะสลักของนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง ๙๗
รูปภาพที่ ๘๔ เสาเมรุแกะสลักของนายวิชัย บุญพยัคฆ์ ๙๘
รูปภาพที่ ๘๕ เสาเมรุแกะสลักของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ ๙๘
รูปภาพที่ ๘๖ เสาเมรุแกะสลักของนายยงยุทธ พวงลำเจียก ๙๙
รูปภาพที่ ๘๗ เสาเมรุแกะสลักของนายหิรัญ กิจเพ็ชร ๙๙
รูปภาพที่ ๘๘ ฐานปูนแกะสลักเมรุลอยนายแถม ฤกษ์อุโฆษ ๑๐๐
รูปภาพที่ ๘๙ ฐานปูนเมรุลอยนายหิรัญ กิจเพ็ชร ๑๐๐
รูปภาพที่ ๙๐ ฐานปูนเมรุลอยนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง ๑๐๑
รูปภาพที่ ๙๑ ฐานปูนเมรุลอยนายสุเทพ ควรแท้ ๑๐๑
รูปภาพที่ ๙๒ กระจังชั้นฐานเมรุลอยนายหิรัญ กิจเพชร ๑๐๒
รูปภาพที่ ๙๓ กระจังเรือนยอด ๑๐๒
รูปภาพที่ ๙๔ กระจังปฏิญาณแกะสลักของเมรุลอยนายหิรัญ กิจเพ็ชร ๑๐๓
รูปภาพที่ ๙๕ กระจังปฏิญาณแกะสลักของเมรุลอยนายแถม ฤกษ์อุโฆษ ๑๐๓
รูปภาพที่ ๙๖ กระจังปฏิญาณแกะสลักของเมรุลอยนายแถม ฤกษ์อุโฆษ ๑๐๔
รูปภาพที่ ๙๗ กระจังปฏิญาณแกะสลักของเมรุลอยนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง ๑๐๔
รูปภาพที่ ๙๘ กระจังแกะสลักของเมรุลอยนายยงยุทธ พวงลำเจียก ๑๐๔
รูปภาพที่ ๙๙ คันทวยไม้แกะสลัก ศาลาการเปรียญวัดใหญ่สุวรรณาราม
จังหวัดเพชรบุรี ๑๐๕
รูปภาพที่ ๑๐๐ คันทวยเมรุลอยนายอาบ สุขษาสุณี ๑๐๖
รูปภาพที่ ๑๐๑ กระหนกนาค ๑๐๖
รูปภาพที่ ๑๐๒ สาหร่ายพระอุโบสถวัดปทุมคงคาราม ๑๐๖
รูปภาพที่ ๑๐๓ ปลายสาหร่ายของเมรุลอยอยุธยา ๑๐๗
รูปภาพที่ ๑๐๔ สาหร่ายหัวนาค เมรุลอยนายยงยุทธ ๑๐๗
รูปภาพที่ ๑๐๕ สาหร่ายหัวนาคเมรุลอยนายหิรัญ ๑๐๗
รูปภาพที่ ๑๐๖ สาหร่ายรูปช่อกระหนก ๓ ตัว เมรุลอยนายแถม ฤกษ์อุโฆษ ๑๐๘
รูปภาพที่ ๑๐๗ การสวมปลียอดลงบนหม้อตาล ๑๐๙
รูปภาพที่ ๑๐๘ บัลลังก์(หม้อตาล)นายวินัย ๑๐๙
รูปภาพที่ ๑๐๙ บัลลังก์(หม้อตาล)นายประสิทธิ์ ๑๐๙

รูปภาพที่ **หน้า**

รูปภาพที่ ๑๑๐ หยวกจำลองเมรุลอยนายอาบ ๑๑๐
รูปภาพที่ ๑๑๑ หยวกจำลองเมรุลอยนายประสิทธิ์ ๑๑๐
รูปภาพที่ ๑๑๒ หยวกจำลองเมรุลอยนายไสว สนธิ ๑๑๑
รูปภาพที่ ๑๑๓ หยวกจำลองเมรุลอยนายวิชัย บุญพยัคฆ์ ๑๑๑
รูปภาพที่ ๑๑๔ นาคปักบนหลังคาบุษบกธรรมาสน์วัดศาลาปูน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๑๒
รูปภาพที่ ๑๑๕ นาคปักเมรุลอยนายหิรัญ ๑๑๓
รูปภาพที่ ๑๑๖ พัดประกอบหัวเสาเมรุลอยนายแถม ๑๑๓
รูปภาพที่ ๑๑๗ พัดแกะสลักที่ยังคงใช้ประกอบในเมรุลอย ๑๑๔
รูปภาพที่ ๑๑๘ นายอุดม อาจหาญ ช่างแทงหยวกคนสำคัญของหัวเวียง ๑๑๕
รูปภาพที่ ๑๑๙ นายวินัย กิจสุทธิ ช่างแทงหยวก ๑๑๕
รูปภาพที่ ๑๒๐ ภาพร่างฐานหยวก ๖ เสา ๑๑๕
รูปภาพที่ ๑๒๑ งานแทงหยวกประกอบเมรุลอยของนายวิชัย บุญพยัคฆ์ ๑๑๖
รูปภาพที่ ๑๒๒ งานแทงหยวกประกอบเมรุลอยของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ ๑๑๗
รูปภาพที่ ๑๒๓ งานแทงหยวกประกอบเมรุลอยของนายหิรัญ กิจเพ็ชร ๑๑๗
รูปภาพที่ ๑๒๔ ล่องฤนฐานปูนเมรุลอยนายไสว ๑๑๘
รูปภาพที่ ๑๒๕ ล่องฤนรูปเทวดารูปต่าง ๆ ปิดช่องว่างฐานปูนเมรุลอยนายไสว ๑๑๙
รูปภาพที่ ๑๒๖ ล่องฤนรูปเทวดาเมรุลอยนายแถม ๑๑๙
รูปภาพที่ ๑๒๗ ล่องฤนรูปเทวดาเมรุลอยนายแถมเต็มแผ่น ๑๑๙
รูปภาพที่ ๑๒๘ ลายต้นแบบของนายวินัย กิจสุทธิ ๑๒๐
รูปภาพที่ ๑๒๙ ลายต้นฉบับที่นายธเนศออกแบบให้นายประทีป ๑๒๐
รูปภาพที่ ๑๓๐ นายประทีป ฤกษ์อุโฆษ ตอกกระดาษสีเพื่อซ่อมลายเมรุลอย ๑๒๑
รูปภาพที่ ๑๓๑ ล่องฤนปิดฐานปูนเมรุลอยนายวิชัย บุญพยัคฆ์ ๑๒๑
รูปภาพที่ ๑๓๒ ล่องฤนปิดฐานปูนเมรุลอยนายสุเทพ ควรแท้ ๑๒๒
รูปภาพที่ ๑๓๓ ล่องฤนปิดฐานปูนเมรุลอยนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง ๑๒๒
รูปภาพที่ ๑๓๔ ล่องฤนเมรุลอยนายแถม ฤกษ์อุโฆษ ๑๒๓
รูปภาพที่ ๑๓๕ ล่องฤนเมรุลอยนายแถม ฤกษ์อุโฆษ ๑๒๓
รูปภาพที่ ๑๓๖ ล่องฤนเมรุลอยนายไสว สนธิ ๑๒๓
รูปภาพที่ ๑๓๗ ล่องฤนเมรุลอยนายอาบ สุขษาสุณี ๑๒๔

รูปภาพที่ **หน้า**

รูปภาพที่ ๑๓๘ ล่องฤนเมรุลอยนายสาคร อรรถจรูญ ๑๒๔
รูปภาพที่ ๑๓๙ ล่องฤนเมรุลอยนายหิรัญ กิจเพ็ชร ๑๒๔
รูปภาพที่ ๑๔๐ ลายล่องฤนเมรุลอยนายวิชัย บุญพยัคฆ์ ๑๒๕
รูปภาพที่ ๑๔๑ ลายล่องฤนเมรุลอยนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง ๑๒๕
รูปภาพที่ ๑๔๒ ลายล่องฤนเมรุลอยนายสุเทพ ควรแท้ ๑๒๕
รูปภาพที่ ๑๔๓ ลายฐานปูนเมรุลอยนายหิรัญ กิจเพ็ชร ๑๒๖
รูปภาพที่ ๑๔๔ ลายฐานปูนเมรุลอยนายเมี้ยน แดงใหญ่ ๑๒๖
รูปภาพที่ ๑๔๕ เสาเมรุปิดกระดาษทองอังกฤษ ๑๒๗
รูปภาพที่ ๑๔๖ ลายเสาประกอบเมรุทิศและเรือนสวด ๑๒๘
รูปภาพที่ ๑๔๗ เสาเมรุและลายเสาเมรุประธานของนายไสว สนธิ ๑๒๙
รูปภาพที่ ๑๔๘ ลายปลียอด ๑ ๑๒๙
รูปภาพที่ ๑๔๙ ลายปลียอด ๒ ๑๓๐
รูปภาพที่ ๑๕๐ ลายบัลลังก์ ๑ ๑๓๐
รูปภาพที่ ๑๕๑ ลายบัลลังก์ ๒ ๑๓๑
รูปภาพที่ ๑๕๒ ลายบัลลังก์ ๓ ๑๓๑
รูปภาพที่ ๑๕๓ คอระฆัง ๑๓๑
รูปภาพที่ ๑๕๔ นาคปักเมรุลอยต่าง ๆ ๑๓๒
รูปภาพที่ ๑๕๕ คันทวยเมรุลอยต่าง ๆ ๑๓๒
รูปภาพที่ ๑๕๖ พรึงของเจ้าของเมรุลอยรายต่าง ๆ ๑๓๓
รูปภาพที่ ๑๕๗ หน้าบันเมรุลอย ๑๓๔
รูปภาพที่ ๑๕๘ ฐานปูนเมรุลอยนายไสว ๑๓๕
รูปภาพที่ ๑๕๙ ราชวัตรประกอบปะรำพิธีในเรื่องรามเกียรติ์ตอนนางสีดาลุยไฟ ๑๓๕
รูปภาพที่ ๑๖๐ ราชวัตรในการประกอบพระราชพิธีวางศิลาฤกษ์ โรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม ๑๓๖
รูปภาพที่ ๑๖๑ ราชวัตรในพิธีเชิญขวัญแม่พระโพสพ จังหวัดนนทบุรี ๑๓๖
รูปภาพที่ ๑๖๒ ลายราชวัตรบนหน้าบันพระอุโบสถวัดทองนพคุณ ๑๓๗
รูปภาพที่ ๑๖๓ ราชวัตรงานฌาปนกิจศพพระอธิการแช่ม อดีตเจ้าอาวาสวัดท่าพูด ๑๓๗
รูปภาพที่ ๑๖๔ ราชวัตรลูกกรง ๑๓๘
รูปภาพที่ ๑๖๕ กะแผงสานไม้ไผ่ ๑๓๘

รูปภาพที่ **หน้า**

รูปภาพที่ ๑๖๖ แผงราชวัตรเมรุลอยนายเมี้ยน ๑๓๙
รูปภาพที่ ๑๖๗ แผงราชวัตรเมรุลอยนายประสิทธิ์ ๑๓๙
รูปภาพที่ ๑๖๘ แผงราชวัตรเมรุลอยนายวิชัย ๑๔๐
รูปภาพที่ ๑๖๙ แผงราชวัตรเมรุลอยนายสุเทพ ๑๔๐
รูปภาพที่ ๑๗๐ ราชวัตรฉลุลายเมรุลอยของนายหิรัญ ๑๔๑
รูปภาพที่ ๑๗๑ ราชวัตรฉลุลายเมรุลอยของนายแถม ๑๔๑
รูปภาพที่ ๑๗๒ ราชวัตรฉลุลายเมรุลอยของนายไสว ๑๔๑
รูปภาพที่ ๑๗๓ ราชวัตรฉลุลายเมรุลอยของยงยุทธ ๑๔๒
รูปภาพที่ ๑๗๔ ราชวัตรฉลุลายเมรุลอยของนายสาคร ๑๔๒
รูปภาพที่ ๑๗๕ ราชวัตรฉลุลายเมรุลอยของนายอาบ ๑๔๒
รูปภาพที่ ๑๗๖ แผงเรือนสวดลายฉลุเมรุลอยของนายไสว ๑๔๓
รูปภาพที่ ๑๗๗ แผงเรือนสวดลายฉลุเมรุลอยของนายสาคร ๑๔๓
รูปภาพที่ ๑๗๘ แผงเรือนสวดลายฉลุเมรุลอยของนายอาบ ๑๔๓
รูปภาพที่ ๑๗๙ คอระฆังลายฉลุเมรุลอยนายยงยุทธ ๑๔๔
รูปภาพที่ ๑๘๐ ซุ้มหน้านางลายฉลุ เมรุประธานเมรุลอยนายหิรัญ ๑๔๔
รูปภาพที่ ๑๘๑ ซุ้มหน้านางลายฉลุ เมรุลอยนายไสว ๑๔๕
รูปภาพที่ ๑๘๒ ซุ้มหน้านางลายฉลุ เมรุลอยนายยงยุทธ ๑๔๕
รูปภาพที่ ๑๘๓ ซุ้มหน้านางลายฉลุ เมรุประธาน เมรุลอยนายสุเทพ ๑๔๖
รูปภาพที่ ๑๘๔ ซุ้มหน้านางลายฉลุ เรือนสวดเมรุลอยนายแถม ๑๔๖
รูปภาพที่ ๑๘๕ ลายเฟื่องอุบะแกะสลัก ๑๔๗
รูปภาพที่ ๑๘๖ ลายเฟื่ออุบะปูนปั้น ๑๔๗
รูปภาพที่ ๑๘๗ ลายเฟื่องอุบะจากการผูกผ้า ๑๔๗
รูปภาพที่ ๑๘๘ เฟื่องอุบะเมรุลอยนายแถม ๑๔๘
รูปภาพที่ ๑๘๙ ลายเฟื่องอุบะเมรุลอยอยุธยา ๑๔๘
รูปภาพที่ ๑๙๐ ลายเฟื่องอุบะเมรุลอยอยุธยา ๑๔๙
รูปภาพที่ ๑๙๑ เจ้าของเมรุลอยตำบลหัวเวียง ๑๕๒
รูปภาพที่ ๑๙๒ ผู้ดูแลกิจการเมรุลอย ๑๕๘
รูปภาพที่ ๑๙๓ ช่างคนสำคัญของตำบลหัวเวียง ๑๕๘
รูปภาพที่ ๑๙๔ นายวินัย กิจสุทธิ และ นายธเนศ สนธิ ๑๖๐

รูปภาพที่ **หน้า**

รูปภาพที่ ๑๕๕ ธรรมาสน์วัดยวด ผลงานของนายบุญ อาวรณ์ ๑๖๐
รูปภาพที่ ๑๕๖ เมรุลอยที่ นายเหรียญออกแบบ ๑๖๑
รูปภาพที่ ๑๕๗ เมรุลอยนายสวงค์ กิจอนันต์ ๑๖๑
รูปภาพที่ ๑๕๘ แบบร่างเมรุลอย ๑๖๓
รูปภาพที่ ๑๕๙ ภาพการแสดงตำแหน่งบ้านของเจ้าของเมรุลอย ๑๖๘
รูปภาพที่ ๒๐๐ ลูกโกศใช้บรรจุกระดูกตั้งบนเมรุลอย ๑๖๙
รูปภาพที่ ๒๐๑ ธรรมาสน์ วัดศาลาปูน อยุธยา ๑๗๐
รูปภาพที่ ๒๐๒ ธรรมาสน์วัดท่าดินแดง ๑๗๑
รูปภาพที่ ๒๐๓ ภาพเปรียบเทียบเรือนยอดบุษบกธรรมาสน์กับเรือนยอดเมรุลอย ๑๗๒
รูปภาพที่ ๒๐๔ การเปรียบเทียบเรือนยอดทรงมณฑปกับเรือนยอดของเมรุลอยช่างอยุธยา ๑๗๓
รูปภาพที่ ๒๐๕ ภาพเปรียบเทียบหลังคาหอระฆังกับเรือนยอดเมรุลอย ๑๗๓
รูปภาพที่ ๒๐๖ ซุ้มประตูเมรุลอยนายไสว ๑๗๔
รูปภาพที่ ๒๐๗ ภาพเปรียบเทียบการวางตำแหน่งเมรุของเมรุหลวงและเมรุลอย ๑๗๕
รูปภาพที่ ๒๐๘ ภาพเปรียบเทียบสีล่องชาดเสาพระเมรุมาศสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
กับสีล่องชาดเสาเมรุลอยของนายอาบ สุขษาสุณี ๑๗๖
รูปภาพที่ ๒๐๙ ภาพเปรียบเทียบเมรุเพชรบุรีกับเมรุลอยอยุธยา ๑๗๗
รูปภาพที่ ๒๑๐ เมรุวัดยาง ๑๗๘
รูปภาพที่ ๒๑๑ เปรียบเทียบเรือนสวดเมรุเพชรบุรีและเมรุลอยอยุธยา ๑๗๘
รูปภาพที่ ๒๑๒ แบบร่างเมรุลอยของนายวินัย ๑๗๙
รูปภาพที่ ๒๑๓ พัฒนาการของเมรุลอยทรงโกศ ๑๘๐
รูปภาพที่ ๒๑๔ ภาพลายเส้นบุษบก ๑๘๑
รูปภาพที่ ๒๑๕ กาบพรหมศร ๑๘๒
รูปภาพที่ ๒๑๖ รูปแบบของบุษบกธรรมาสน์ในสมัยต่าง ๆ ๑๘๓
รูปภาพที่ ๒๑๗ กาบหรหมศรเมรุลอย นายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง ๑๘๗
รูปภาพที่ ๒๑๘ กาบพรหมศร เมรุลอยนายสุเทพ ควรแท้ ๑๘๗
รูปภาพที่ ๒๑๙ ภาพเปรียบเทียบหลังคาเรือนยอดของบุษบกธรรมาสน์กับของเมรุลอย ๑๘๘
รูปภาพที่ ๒๒๐ นาคปักบนธรรมาสน์วัดเชิงท่า ๑๘๙
รูปภาพที่ ๒๒๑ หลังคาเรือนยอดเมรุปูนวัดท่าดินแดงและวัดประดู่โลกเชษฐ์ ๑๘๙
รูปภาพที่ ๒๒๒ ภาพลายเส้นหลังคาเรือนยอดทรงมณฑปเปรียบเทียบกับเมรุลอย ๑๙๐

รูปภาพที่ **หน้า**

รูปภาพที่ ๒๒๓ ภาพลายเส้นเปรียบเทียบลายประกอบยอดเมรุ ๑๙๑
รูปภาพที่ ๒๒๔ ภาพลายเส้นเปรียบเทียบลายบัลลังก์ ๑๙๒
รูปภาพที่ ๒๒๕ หางหงส์รูปนาคสามเศียร ๑๙๓
รูปภาพที่ ๒๒๖ นาคปักและนาคเบือน ๑๙๓
รูปภาพที่ ๒๒๗ ไม้แกะสลักลายกระจังปฏิญาณ ๑๙๔
รูปภาพที่ ๒๒๘ ภาพนาคปักเมรุลอยหลังต่าง ๆ พร้อมภาพลายเส้น ๑๙๕
รูปภาพที่ ๒๒๙ ลายเฟื่องอุบะ ๑๙๖
รูปภาพที่ ๒๓๐ เฟื่องอุบะเมรุลอยนายแถม ฤกษ์อุโฆษ ๑๙๖
รูปภาพที่ ๒๓๑ เฟื่องอุบะเมรุลอยนายไสว สนธิ ๑๙๗
รูปภาพที่ ๒๓๒ เฟื่องอุบะเมรุลอยนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง ๑๙๗
รูปภาพที่ ๒๓๓ เฟื่องอุบะเมรุลอยนายอาบ สุขษาสุณี ๑๙๗
รูปภาพที่ ๒๓๔ เฟื่องอุบะเมรุลอยนายหิรัญ กิจเพชร ๑๙๘
รูปภาพที่ ๒๓๕ เฟื่องอุบะเมรุลอยนายเมี้ยน แดงใหญ่ ๑๙๘
รูปภาพที่ ๒๓๖ เฟื่องอุบะเมรุลอยนายสาคร อรรถจรูญ ๑๙๘
รูปภาพที่ ๒๓๗ เฟื่องอุบะเมรุลอยนายยงยุทธ พวงลำเจียก ๑๙๙
รูปภาพที่ ๒๓๘ ลายเฟื่องอุบะในตำแหน่งอื่น ๒๐๐
รูปภาพที่ ๒๓๙ ต้นทวยจากหนังสือ พุทธศิลป์ สถาปัตยกรรมภาคต้น
ของพระพรหมพิจิตร ๒๐๑
รูปภาพที่ ๒๔๐ ภาพลายเส้นต้นทวย ๑ ๒๐๑
รูปภาพที่ ๒๔๑ ภาพลายเส้นต้นทวย ๒ ๒๐๒
รูปภาพที่ ๒๔๒ ลายดาวประเภทต่าง ๆ ๒๐๒
รูปภาพที่ ๒๔๓ ภาพลายเส้นดาวเพดานเมรุลอยหลังต่าง ๆ ๒๐๓
รูปภาพที่ ๒๔๔ ภาพลายเส้นซุ้มหน้านางเมรุลอยของนายแถมและนายไสว ๒๐๔
รูปภาพที่ ๒๔๕ ภาพลายเส้นซุ้มหน้านางเมรุลอยของนายหิรัญและนายสุเทพ ๒๐๕
รูปภาพที่ ๒๔๖ ภาพลายเส้นซุ้มหน้านางเมรุทิศของนายยงยุทธและนายไสว ๒๐๖
รูปภาพที่ ๒๔๗ รวงผึ้งเมรุลอยนายอาบ ๒๐๗
รูปภาพที่ ๒๔๘ หน้าบันเรือนสวดเมรุลอยนายแถม และนายประสิทธิ์ ๒๐๘
รูปภาพที่ ๒๔๙ ภาพลายเส้นลายเสาเมรุ ๒๐๙
รูปภาพที่ ๒๕๐ หยวกสดประกอบเชิงตะกอน ๒๑๐

รูปภาพที่ **หน้า**

รูปภาพที่ ๒๕๑ ภาพลายเส้นลายหยวกสด ๒๑๑
รูปภาพที่ ๒๕๒ หยวกจำลองเมรุลอยนายอาบ ๒๑๑
รูปภาพที่ ๒๕๓ หยวกจำลองเมรุลอยนายประสิทธิ์และนายไสว ๒๑๒
รูปภาพที่ ๒๕๔ ราชวัติดอกลอยพื้นโปร่ง ๒๑๒
รูปภาพที่ ๒๕๕ ราชวัติดอกลายพื้นทึบ ๒๑๓
รูปภาพที่ ๒๕๖ แผงราชวัติเมรุลอยของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ ๒๑๓
รูปภาพที่ ๒๕๗ แผงราชวัติเมรุลอยของนายไสว สนธิ ๒๑๓
รูปภาพที่ ๒๕๘ ลายเส้นแผงราชวัติเมรุลอยของนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง ๒๑๔
รูปภาพที่ ๒๕๙ ลายเส้นแผงราชวัติเมรุลอยของนายเมี้ยน แดงใหญ่
และนายสาคร อรรถจรูญ ๒๑๔
รูปภาพที่ ๒๖๐ ลายเส้นแผงราชวัติเมรุลอยของ ๒๑๕
รูปภาพที่ ๒๖๑ ลายฐานปูนเมรุลอยของนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง ๒๑๕
รูปภาพที่ ๒๖๒ ลายฐานปูนเมรุลอยนายอาบ และเมรุลอยนายยงยุทธ ๒๑๖
รูปภาพที่ ๒๖๓ ฐานปูนเมรุลอยนายวิชัย บุญพยัคฆ์ ๒๑๖
รูปภาพที่ ๒๖๔ ลายฐานปูนเมรุลอยของนายสุเทพ ควรแท้ ๒๑๖
รูปภาพที่ ๒๖๕ ลายฐานปูนเมรุลอยของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ ๒๑๗
รูปภาพที่ ๒๖๖ กาบพรหมศรเมรุลอยหลังต่าง ๆ ๒๒๕
รูปภาพที่ ๒๖๗ ลายแข้งสิงห์ประกอบเป็นใบระกาบนปั้นลมเมรุลอย ๒๒๖
รูปภาพที่ ๒๖๘ ลายล่องถุนเมรุลอยนายประสิทธิ์ ๒๒๗
รูปภาพที่ ๒๖๙ ลายล่องถุนเมรุลอยนายสุเทพ ๒๒๗
รูปภาพที่ ๒๗๐ ลายล่องถุนเมรุลอยนายหิรัญ ๒๒๗
รูปภาพที่ ๒๗๑ ลายล่องถุนเมรุลอยนายแถม ๒๒๘
รูปภาพที่ ๒๗๒ ลายล่องถุนเมรุลอยนายไสว ๒๒๘
รูปภาพที่ ๒๗๓ ลายล่องถุนเมรุลอยนายไสว ๒๒๙

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่ **หน้า**

แผนภูมิที่ ๑ แผนภูมิแสดงภูมิหลังของเมรุลอยแต่ละหลัง ๑๖๔
แผนภูมิที่ ๒ ผู้ประกอบอาชีพเมรุลอยตระกูลฤกษ์อุโฆษ และตระกูลสนธิ ๑๖๖
แผนภูมิที่ ๓ ผู้ประกอบอาชีพเมรุลอยตระกูลกลมเกลี้ยง ตระกูลสุษาสุณี
และตระกูลกิจสุทธิ ๑๖๗

สารบัญตาราง

ตารางที่ **หน้า**

ตารางที่ ๑ รายชื่อเจ้าของเมรุลอยและจำนวนเมรุลอยอยุธยา ๓๗
ตารางที่ ๒ ราคาค่าเช่าเมรุลอยอยุธยา ๕๓
ตารางที่ ๓ ตารางแสดงรายรับรายจ่ายของเจ้าของเมรุลอย ๙ ยอด ๕๖
ตารางที่ ๔ ตารางเปรียบเทียบส่วนประกอบในเมรุประธานกับสถาปัตยกรรมไทย มาตรฐาน ๑๘๕
ตารางที่ ๕ ตารางเปรียบเทียบตำแหน่ง หน้าที่ และวิธีการสร้างลายกระจัง ของเมรุลอยหลังต่าง ๆ ๒๑๘
ตารางที่ ๖ ตารางเปรียบเทียบลายเส้นกระจัง ๒๒๐
ตารางที่ ๗ ตารางเปรียบเทียบลายหน้ากระดานเมรุลอยหลังต่างๆ ๒๒๑
ตารางที่ ๘ ตารางเปรียบเทียบภาพลายเส้นลายหน้ากระดานเมรุลอยหลังต่าง ๆ ๒๒๒
ตารางที่ ๙ ตารางเปรียบเทียบลายปลายสาหร่ายเมรุลอยหลังต่าง ๆ ๒๒๔

บทที่ ๑
บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สิ่งที่มนุษย์กลัวกันมาก คือ ความตาย ถึงแม้ทุกคนจะหนีความตายไม่พ้นก็ตาม หลังจากที่ตายไปแล้ว บุตรหลาน ญาติพี่น้องหรือบริวารใกล้ชิดจะเป็นธุระจัดการกับซากสังขารที่เหลือตามความเชื่อ พิธีกรรมและศาสนาของตน ซึ่งเรียกว่า การปลงศพ* ในประเทศไทยการปลงศพจำแนกออกเป็น ๒ วิธี คือ การฝังและการเผา การฝังศพเป็นการปลงศพตามความเชื่อของคนไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม หรือศาสนาคริสต์ และคนไทยเชื้อสายจีน ส่วนการเผาศพเป็นการปลงศพตามความเชื่อของคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ โดยจะมีประเพณีและพิธีกรรมแตกต่างกันไปตามสถานะของศพ ตั้งแต่ศพชาวบ้านทั่วไป ศพข้าราชการ ศพเจ้านายชั้นสูง ศพพระสงฆ์จนถึงพระบรมศพของพระมหากษัตริย์และเชื้อพระวงศ์

การถวายพระเพลิงพระบรมศพพระมหากษัตริย์นั้นนับตั้งแต่ไทยรับเอาการปกครองแบบลัทธิเทวราชมาจากขอมในสมัยอยุธยา คติความเชื่อในเรื่องพระมหากษัตริย์เป็นสมมติเทพ ทำให้ในพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ ต้องสร้างอาคารที่ถวายพระเพลิงให้มีลักษณะเป็นปราสาทราชวัง เรียกว่า พระเมรุ และพระเมรุมาศ เลียนแบบชื่อเขาพระสุเมรุ รูปแบบของพระเมรุมาศในสมัยอยุธยาตอนต้นเป็นการนำความคิดและแบบแผนการสร้างมาจากปราสาทขอม และมีพัฒนาการทางศิลปะเป็นระยะโดยผ่านการปรับปรุงตามรูปแบบของศิลปะไทยในสมัยต่อ ๆ มา จนเป็นงานศิลปกรรมอยุธยาอย่างสมบูรณ์ เป็นแบบแผนมาสู่รูปแบบทางศิลปกรรมสมัยกรุงรัตนโกสินทร์[๒]

พระเมรุมาศขนาดใหญ่สร้างขึ้นเป็นครั้งสุดท้าย ใน พ.ศ. ๒๔๑๒ เป็นพระเมรุมาศของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ยังมีการสร้างพระเมรุมาศขนาดเล็กต่อมาอีกจนถึงสมัยปัจจุบัน การยกเลิกพระเมรุมาศขนาดใหญ่มาจากความคิดที่ต้องการจะประหยัดไม้ในการก่อสร้าง ซึ่งความจริงพระเมรุมาศไม้สำหรับพระมหากษัตริย์ในสมัยโบราณไม่ได้ถูกเผาจริงดังเช่นเมรุไม้เผาศพ

---

* พระยาอนุมานราชธน, **ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต: การตาย** (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แม่คำผาง, ๒๕๓๑), หน้า ๑๗, ๑๑๓.

[๒] กรมศิลปากร, **เครื่องประกอบพระราชอิสริยศ ราชยาน ราชรถ และพระเมรุมาศ** (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๕), หน้า ๒๑๘.

เจ้าอาวาส ในการถวายพระเพลิงพระบรมศพเจ้าหน้าที่จะเลี้ยงพระเพลิงมิให้ลุกลามไปทั่ว ดังนั้น เมื่องานเสร็จแล้วจึงสามารถถอดซุงไม้เป็นชิ้น ๆ เพื่อเอาไปใช้ประโยชน์ที่อื่นได้ ดังเช่นในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชโองการให้ถอดพระเมรุมาศเก็บไว้หลังจากเสร็จงานถวายพระเพลิงเพื่อนำไปประกอบใช้เป็นพระเมรุมาศได้อีกในโอกาสข้างหน้า[๓] แนวความคิดในการถอดประกอบพระเมรุมาศคงเป็นต้นแบบในการคิดเมรุไม้ชั่วคราวเผาศพสามัญชนด้วยวิธีการถอดประกอบได้ ซึ่งการเผาศพด้วยเมรุถอดประกอบได้หรือเรียกกันว่าเมรุชั่วคราวนี้เริ่มมาจากการเผาศพชนชั้นสูง เช่น ขุนนาง โดยมีการสร้างเมรุเลียนแบบเมรุหลวงแต่ย่อส่วนลงมา[๔]

สำหรับการเผาศพสามัญชนนั้น พระยาอนุมานราชธน[๕] (เสฐียรโกเศศ) ได้กล่าวถึงวิวัฒนาการของที่เผาศพไว้ดังนี้

> " การเผาศพคนอนาถาก็เห็นจะเผากันอย่างง่าย ๆ ตามเดิม คือเอาศพวางบนกองฟืนแล้วเผา.....ต่อมาการเผาศพในบางแห่ง เช่น ในบ้านเมืองที่มีคนมาก ก็เห็นจะจัดเผากันในที่ซึ่งจัดไว้โดยเฉพาะ.....ที่เผานี้ ในขั้นต้นคงจะก่อขึ้นมาเป็นฐานให้สูงจากพื้นดินตามสมควร กั้นเป็นคอกสี่เหลี่ยมผืนผ้า แล้ววางกองฟืนวางศพบนนั้น.....ที่เผาอย่างนี้เห็นจะเรียกว่า ฐานเผา เลื่อนขึ้นมาอีกขั้นหนึ่งมีตารางเหล็กเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ารองรับศพอีกที นี้เรียกว่าตารางเผาศพ นับว่าดีขึ้นอีกชั้นหนึ่ง แล้วถึงขั้นเสริมบนฐานเผาตอนกลางขึ้นเป็นคอกหรือแท่นอีกทีหนึ่ง ซึ่งในขั้นแรกคงเอาต้นกล้วยมาเรียงเป็นพื้นแล้วกั้นคอกเอาดินเกลี่ยบน ทุบให้แน่นแล้วตั้งตารางเหล็กบนนั้น อย่างนี้เรียกว่าเชิงตะกอน เชิงตะกอนนั้น แต่ก่อนนี้เห็นจะหมายความว่าที่เผาศพทั่ว ๆ ไป จะไม่จำกัดว่าต้องมีลักษณะอย่างที่พูดมานี้ ถ้าจะแปลคำว่าเชิงตะกอนเอาลักษณะของคำ ก็คงหมายถึงผงสกปรกคือขี้เถ้านั่นเอง....เชิงตะกอนก็ดี ฐานเผาก็ดี จิตกาธานสำหรับเจ้านายก็ดี ก็จะเป็นอันเดียวกัน หากมายักทำให้ผิดกันเสีย แล้วเรียกชื่อเป็นยศเป็นอย่างขึ้น จัดให้ดีขึ้นไปกว่านี้ก็ทำเป็นเสาต่อขึ้นสี่เสามีประกอบหัวเสาทั้งสี่ด้าน ประดับด้วยหยวกสลักลวดลายและพวงดอกไม้ดังที่เคยเห็นกันอยู่ แล้วเชิงตะกอนและตารางรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้านี้หดเล็กลงเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ที่เผาศพจึงกลายรูปมาเป็นอย่างที่เห็นกันอยู่นี้"

---

[๓] สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา, **น้ำ บ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย** (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๑๔๔-๑๔๖.

[๔] ปรานี วงษ์เทศ, **พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการตายในประเทศไทย** (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ฟ, ๒๕๒๔), หน้า ๑๒.

[๕] พระยาอนุมานราชธน, **ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต: การตาย**, หน้า ๑๕๑-๑๕๔.

ศาสตราจารย์ น.อ.สมภพ ภิรมย์[๖] สรุปคำอธิบายในเรื่องสถานที่เผาศพของคนไทยของท่านเสฐียรโกเศศไว้ว่า บุคคลธรรมดาเผาศพในที่โล่งโดยวางศพเผาบนกองฟืน ต่อมาทำฐานรองกองฟืนเรียกว่า เชิงตะกอน เป็นการเผาศพแบบชาวบ้านธรรมดา ถ้าเป็นศพผู้มีฐานะ คหบดีหรือข้าราชการจะเผาศพอย่างราชการด้วยการเพิ่มพิธีการในการเผาศพจนเกิดเป็นประเพณีการเผาศพแบบเป็นทางการขึ้น ด้วยการสร้างอาคาร โรงทึม เป็นที่เผาศพ ต่อมาโรงทึมได้พัฒนาการให้งดงามขึ้นด้วยการต่อหลังคาให้แหลมตามแบบเมรุหลวงหรือแบบพระเมรุมาศ จึงเรียกกันเป็นสามัญว่า เมรุ

ถึงแม้ว่าในสมัยต่อมาวัดต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ เริ่มมีเมรุปูนถาวร บางวัดได้รับพระราชทานให้เป็นเมรุหลวง แต่เมื่อมีการใช้ปะปนกับสามัญชนทั่วไปทำให้เป็นที่รังเกียจของเจ้านายหรือข้าราชการชั้นสูง จึงมักจะมีการสร้างเมรุชั่วคราวให้สวยงามสมเกียรติแก่คนเหล่านั้นในการเผาศพ เช่นเดียวกับศพพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะแก่คนเป็นจำนวนมาก เมื่อมรณภาพบรรดาศิษย์ทั้งหลายมักจะไม่ต้องการให้เผาศพในเมรุปูนร่วมกับศพชาวบ้านทั่วไป จึงมีการสร้างเมรุไม้ชั่วคราวเพื่อใช้ในการเผาศพกันอยู่เสมอ รูปแบบของการสร้างเมรุไม้ชั่วคราวที่ใช้สำหรับชนชั้นสูงและพระสงฆ์จึงมีอิทธิพลต่อเมรุเผาศพของชาวบ้านที่พัฒนาขึ้นมาจากการเผาศพในที่โล่งการเผาศพบนเชิงตะกอน จนกระทั่งเป็นการสร้างเมรุไม้ชั่วคราวขนาดเล็กขึ้น เมรุไม้ชั่วคราวนี้เรียกว่า เมรุลอย

ศาสตราจารย์อรศิริ ปาณินท์[๗] ให้ความหมายเมรุลอยไว้ว่า เมรุลอย หมายถึงสถาปัตยกรรมไทยประเพณีแบบเฉพาะกิจประเภทหนึ่ง มีทั้งประเภทที่เผาศพแล้วตัวเมรุยังอยู่ และประเภทที่เผาเมรุไปพร้อมกับศพด้วย สถาปัตยกรรมไทยประเพณีลักษณะชั่วคราวหรือสถาปัตยกรรมเฉพาะกิจเป็นสถาปัตยกรรมที่สร้างเพื่อใช้งานชั่วคราวตามระยะเวลาที่จำเป็นต้องใช้ เมื่อหมดความต้องการใช้งานแล้ว ก็รื้อถอนออกไป จึงจำเป็นต้องออกแบบให้สร้างง่ายรื้อสะดวก ไม่มีรากฐานยึดติดลงไปในดิน แต่ต้องแข็งแรงรองรับการใช้งานได้อย่างเหมาะสม และต้องให้มีความถูกต้อง สวยงามตามลักษณะของสถาปัตยกรรมไทยประเพณีด้วย

---

[๖] สมภพ ภิรมย์, **พระเมรุมาศ พระเมรุ และ เมรุ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์,** (พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๘), หน้า ๑๒.

[๗] อรศิริ ปาณินท์, "เมรุหลวงปู่สิม พุทธาจารโร (พระญาณสิทธาจารย์) สำนักสงฆ์ถ้ำผาปล่อง เมรุหลวงปู่ใช่ วัดป่าลิไลวัลย์ (วัดเขาฉลาก)," ใน **สรรค์สร้างอย่างไทย ผลงานสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยฝีมือวนิดา พึ่งสุนทร** (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๕๘–๕๙.

ปัจจุบันเมรุลอยที่ได้รับความนิยมใช้ในงานเผาศพนั้นไม่ใช่เมรุไม้ชั่วคราวขนาดเล็กแล้ว แต่เป็นเมรุไม้ชั่วคราวที่มีขนาดใหญ่ มีความแข็งแรงและสวยงามตามลักษณะของสถาปัตยกรรมไทย แหล่งเมรุลอยที่สำคัญในปัจจุบันพบที่จังหวัดเพชรบุรีซึ่งเรียกว่า เมรุเคลื่อนที่ หรือ เมรุยอด เป็นการสร้างตามแบบของเมรุหลวง เป็นธรรมเนียมของจังหวัดเพชรบุรีที่มีมาแต่โบราณ กล่าวกันว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตไว้เพื่อให้เป็นการรักษาฝีมือช่างเมืองเพชร[๕] แหล่งเมรุลอยที่ใหญ่อีกแหล่งหนึ่งพบที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีประวัติและพัฒนาการมาจากการสร้างเมรุไม้ชั่วคราวเผาศพพระสงฆ์และศพชาวบ้านตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ในระยะแรกประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๐ - พ.ศ. ๒๕๐๖ เมรุลอยอยุธยายังไม่มีพัฒนาการที่เด่นชัดนัก จนกระทั่งมีผู้สร้างและให้เช่าเมรุลอยหลังเล็ก ๆ แทนเมรุลอยของวัดและประสบความสำเร็จจนสามารถยึดเป็นการประกอบอาชีพได้ ทำให้กลุ่มช่างไม้ของตำบลหัวเวียงที่ต้องการหาอาชีพเสริมหลังจากการทำนา มีความคิดที่จะสร้างเมรุลอยเพื่อให้ชาวบ้านเช่าใช้ในงานเผาศพบ้าง โดยอาศัยความรู้และประสบการณ์ในวิชาช่างพัฒนารูปแบบเมรุลอยของตนจากเมรุยอดเดียวเพิ่มเป็น ๕ ยอด และ ๙ ยอดในที่สุด ในปัจจุบันผู้ประกอบอาชีพสร้างและให้เช่าเมรุลอยของตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีจำนวน ๑๐ ราย มีเมรุลอยให้เช่าจำนวน ๑๔ หลัง[๖]

เมรุลอยอยุธยาประกอบด้วยงานศิลปกรรมไทยแขนงต่าง ๆ ตั้งแต่ งานจิตรกรรมไทยซึ่งได้แก่ การเขียนลายไทยประกอบเมรุลอยทั้งในส่วนที่เป็นล่องฤน เสาเมรุ หรือส่วนประดับตกแต่ง เช่น ฉัตร ตาลปัตร และธงต่าง ๆ รวมไปถึงงานตอกลายและติดกระดาษสี งานประติมากรรมไทย ได้แก่ การแกะสลักไม้เพื่อใช้เป็นพรึง ปัจจุบันมีงานฉลุไม้เข้ามาเป็นส่วนประกอบ เช่น กะแผงลูกกรง นอกจากนั้นบางครั้งมีการแทงหยวกประกอบ ซึ่งปัจจุบันงานแกะสลักแขนงนี้เกือบจะไม่มีการนำมาใช้แล้วนอกจากใช้ประกอบเมรุลอยเท่านั้น งานสถาปัตยกรรมไทย ได้แก่ รูปแบบของเมรุลอยซึ่งมีอิทธิพลจากงานสถาปัตยกรรมไทยต่าง ๆ เช่น ธรรมาสน์ หรืออิทธิพลจากเมรุหลวงเป็นต้น นอกจากศิลปกรรมไทยทั้งสามแขนงนี้แล้วเมรุลอยอยุธยายังมีส่วนประกอบที่เป็นงานหัตถกรรมอยู่ด้วย เช่น ส่วนที่เป็นเป็นแผงหลังคาบริเวณองค์ระฆัง กะแผงลูกกรง ซุ้มหน้านาง ในสมัยแรก ๆ จะใช้ไม้ไผ่จักสานสานเป็นลายขัดแตะ ลายขนมเปียกปูน เกือบทั้งสิ้น

---

[๕] ศรัณย์ ทองปาน, "เมืองประวัติศาสตร์ นครวัฒนธรรม," ใน **เพชรบุรี** (กรุงเทพฯ: ค่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๓๖), หน้า ๓๒ --๓๓.

[๖] ประพัฒน์ วรทรัพย์, "เมรุลอยช่างอยุธยา" (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๔), หน้า ๓.

เมรุลอยอยุธยาเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากเป็นองค์ความรู้ เป็นความสามารถ และเป็นทักษะของช่างอยุธยาที่เกิดมาจากการสั่งสมประสบการณ์ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ การปรับปรุงและการพัฒนารูปแบบของเมรุลอย มีการถ่ายทอดความรู้สืบต่อกันมา การศึกษาศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยาอย่างละเอียดและเป็นระบบ เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเมรุลอยในด้านศิลปะ หัตถกรรม เป็นแนวทางหนึ่งที่จะสร้างสำนึกและศักดิ์ศรีของท้องถิ่น ความภาคภูมิใจของภูมิปัญญาและรากเหง้าวัฒนธรรมของตนเอง จนสามารถนำเป็นแนวความคิดในการพัฒนาท้องถิ่น เช่น การจัดแหล่งการเรียนรู้ หรือ จัดหลักสูตรท้องถิ่น ตามแนวทางปฏิรูปการเรียนรู้และกรอบวิสัยทัศน์และทิศทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙[๓] ที่กล่าวถึงสังคมไทยที่พึงประสงค์จะต้องเป็นสังคมที่เข้มแข็งและมีดุลยภาพ ๓ ด้าน คือ สังคมคุณภาพ สังคมแห่งการเรียนรู้ สังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรกัน โดยเฉพาะสังคมแห่งการเรียนรู้ จะต้องส่งเสริมให้สมาชิกในสังคมคิดเป็น ทำเป็น มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต พร้อมทั้งสืบสานประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว การศึกษาวิจัย เรื่อง "ศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา" จึงกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้

๑. เพื่อจำแนกประเภทและรูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา

๒. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา

ระเบียบวิธีวิจัย

แบบแผนของงานวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง **ศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา** เป็นการวิจัยศิลปกรรม เพื่อศึกษาและสืบค้นภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ผู้วิจัยจึงเลือกใช้ **การวิจัยเชิงคุณภาพ** การเก็บข้อมูลภาคสนาม

---

[๓] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, "กรอบวิสัยทัศน์และทิศทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙," สิงหาคม ๒๕๔๓.

ขั้นตอนกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยเรื่อง **ศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา** เป็นกรณีศึกษาอย่างละเอียดในเฉพาะเรื่อง คือเรื่องศิลปกรรมในเมรุลอยเพื่อศึกษาวิจัยในเชิงลึก จึงศึกษางานศิลปกรรมของเมรุลอยจากเจ้าของเมรุลอยทุกรายในตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีรายชื่อดังนี้

๑. นายแถม ฤกษ์อุโฆษ

๒. นายไสว สนธิ

๓. นายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง

๔. นายอาบ สุขษาสุณี

๕. นายสาคร อรรถจรูญ

๖. นายวิชัย บุญพยัคฆ์

๗. นายหิรัญ (จรัญ) กิจเพชร

๘. นายสุเทพ ควรแท้

๙. นายยงยุทธ พวงลำเจียก

๑๐. นายเมี้ยน แดงใหญ่

วิธีการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บข้อมูลในส่วนของงานศิลปกรรมใช้วิธีการถ่ายภาพงานศิลปกรรมในเมรุลอยแขนงต่าง ๆ และการเขียนลายเส้นลวดลายต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบเมรุลอยอยุธยา สัมภาษณ์แนวความคิดในการสร้างสรรค์ผลงานของช่างศิลป์ประจำเมรุลอยหรือเจ้าของเมรุลอย พร้อมกับการวิเคราะห์ข้อมูลภายใต้กรอบของศิลปกรรมไทย เช่น ลายไทยที่ปรากฏบนเมรุลอยอยุธยา เรียกว่าอย่างไร เมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานลายไทยที่มีการเขียนเป็นตำราไว้

ขอบเขตของการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ผู้วิจัยขอนิยามศัพท์เฉพาะในงานวิจัยครั้งนี้ดังนี้

ศิลปกรรมไทยในเมรุลอย หมายถึง จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรมที่ปรากฏในเมรุลอยอยุธยา หลังจากศึกษาโดยกว้างแล้ว ในงานวิจัยครั้งนี้จะศึกษาในเชิงลึกของลวดลายไทย (Motif)ในเมรุลอยอยุธยา

เมรุลอยอยุธยา หมายถึง เมรุลอยของกลุ่มผู้ประกอบอาชีพสร้างและให้เช่าเมรุลอยตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ลายไทยมาตรฐาน หมายถึง ลายไทยที่มีการศึกษาค้นคว้า สืบทอดมาจากลายไทยราชสำนักเขียนเป็นเอกสาร ตำรา ใช้ในการเรียนการสอนตามสถาบันทางศิลปะต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของนักวิชาการทางศิลปะโดยทั่วไป

เนื้อหา

๑. ประเภทและรูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา ศึกษาวิเคราะห์ให้สามารถจำแนกประเภทและรูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา โดยเปรียบเทียบกับรูปแบบของศิลปกรรมไทยตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ ศึกษาวิเคราะห์งานศิลปกรรมในเมรุลอยแต่ละหลังเพื่อสรุปความถูกต้องของการใช้งานศิลปกรรมไทย

๒. วิธีการสร้างงานศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา ศึกษาวิเคราะห์ให้เข้าใจวิธีการและพัฒนาการในสร้างงานศิลปกรรมไทยในเมรุลอย ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านตำบลหัวเวียงที่สะท้อนออกมาในลักษณะของการประกอบอาชีพ ศิลป และหัตถกรรม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาวิจัยประกอบด้วย

๑. เจ้าของกิจการหรือผู้ที่ประกอบอาชีพเมรุลอย ในพื้นที่ตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒. ช่างฝีมือ หรือ ช่างศิลป์และช่างไม้ประจำเมรุลอย ซึ่งมีหน้าที่ในการตอกลาย มีหน้าที่ควบคุมการติดตั้งเมรุลอยในพื้นที่ตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓. กลุ่มตัวอย่าง เมรุลอยของเจ้าของเมรุลอยอยุธยาทุกรายในตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีการดำเนินการวิจัย

ศึกษาแหล่งข้อมูล

การค้นคว้าวิจัย เรื่อง **ศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา** ในครั้งนี้แบ่งแหล่งการศึกษาข้อมูลเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑. แหล่งปฐมภูมิ คือ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในแหล่งผู้ประกอบอาชีพเมรุลอย ตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในพื้นที่ที่มีการติดตั้งเมรุลอยอยุธยา ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต การถ่ายภาพ

๒. แหล่งทุติยภูมิ คือ ข้อมูลที่จากการศึกษาเอกสารตำรา ผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุดของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครปฐม สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา หอสมุดแห่งชาติ เป็นต้น

แผนการเก็บข้อมูล

๑. เก็บข้อมูลที่เป็นข้อมูลประเภทปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิดังนี้

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้รับจากผู้ประกอบอาชีพสร้างและให้เช่าเมรุลอย ตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แผนการเก็บข้อมูลมีดังนี้

๑.๑.๑ ติดต่อเทศบาลตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อแจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัย และขออนุญาตเก็บข้อมูลในพื้นที่ ติดต่อเจ้าของเมรุลอยแต่ละหลังเพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูล

๑.๑.๒ เก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการถ่ายภาพส่วนประกอบของเมรุลอย งานศิลปกรรมไทยในเมรุลอย ทั้งในพื้นที่ตำบลหัวเวียง และพื้นที่ที่มีการติดตั้งเมรุลอย

๑.๑.๓ สัมภาษณ์และสังเกตการสร้างงานศิลปกรรมในเมรุลอย ศึกษาส่วนประกอบหน้าที่ใช้สอยของงานศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา

๑.๑.๔ สังเกตแบบมีส่วนร่วมในการสร้างเมรุลอยในพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ เพื่อศึกษาการประกอบโครงสร้างเมรุลอยซึ่งเป็นงานสถาปัตยกรรม

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ คือ ข้อมูลที่ศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย ตำราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปกรรมไทยแขนงต่าง ๆ โดยเฉพาะศิลปกรรมไทยที่ใช้เป็นส่วนประกอบตกแต่งในงานสถาปัตยกรรมไทย

๒. รวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ

๓. จัดลำดับข้อมูล โดยแบ่งข้อมูลตามแผนการเรียบเรียงผลการวิจัย แบ่งเป็นข้อมูลในส่วนของบทความรู้ทั่วไป และข้อมูลที่ต้องนำมาวิเคราะห์เพื่อตอบปัญหาของวัตถุประสงค์ในการวิจัย

๔. วิเคราะห์ข้อมูล และสรุปความรู้ ความคิดเห็นอันเป็นผลที่ได้จากการศึกษาวิจัย

วิธีการเก็บและรวบรวมข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าเรื่อง **ศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา** ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ รายงานผลการศึกษาวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ประกอบรูปภาพ โดยมีขั้นตอนในการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

๑. ขั้นรวบรวมข้อมูล โดยแยกข้อมูลออกเป็น ๒ ประเภท คือข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม

๑.๑ ข้อมูลเอกสาร เป็นการศึกษาให้ทราบถึงประวัติความเป็นมา รูปแบบของเมรุลอยอยุธยาในตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับศิลปกรรมไทยในงานสถาปัตยกรรมไทย เช่น พระเมรุมาศ ธรรมาสน์ เป็นต้น

๑.๒ ข้อมูลภาคสนาม เป็นการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวกับรูปแบบและศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา โดยข้อมูลจากการศึกษาภาคสนามใช้วิธีการดังนี้

๑.๒.๑ การสังเกต โดยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในประกอบเมรุลอย เพื่อศึกษารูปแบบและโครงสร้างของงานสถาปัตยกรรมไทย ศึกษาการสร้างและการซ่อมแซมส่วนประกอบต่าง ๆ ของเมรุลอย โดยเฉพาะส่วนประกอบที่เป็นงานศิลปกรรมไทย

๑.๒.๒ การบันทึกข้อมูลด้วยการถ่ายภาพ และการวาดภาพลายเส้นของลายไทยที่ประกอบในเมรุลอยแต่ละหลัง

๑.๒.๓ การสัมภาษณ์ เพื่อหาข้อมูลแนวความคิดในการสร้างงาน วิธีการสร้างผลงานศิลปกรรมในเมรุลอย

๒. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ดังนี้

๒.๑ วิเคราะห์ประเภทและรูปแบบ วิธีการสร้างงานของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา

๒.๒ วิเคราะห์ศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยาเชิงเปรียบเทียบกับศิลปกรรมไทยมาตรฐาน เพื่อศึกษาความถูกต้องของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยแต่ละหลัง

๓. ขั้นนำเสนอผลการศึกษา นำเสนอผลการศึกษาด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ ประกอบภาพถ่าย ภาพวาด

สถานที่ทำการวิจัยและเก็บข้อมูล

๑. แหล่งผู้ประกอบอาชีพเมรุลอยอยุธยา ตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒. พื้นที่ในจังหวัดต่าง ๆ ที่เมรุลอยอยุธยาไปติดตั้งเพื่อประกอบในงานศพ

อุปกรณ์การวิจัย

๑. แบบสัมภาษณ์

๒. แบบบันทึกการสังเกต

๓. กล้องถ่ายรูป

๔. สมุดบันทึก

๕. สมุดวาดภาพพร้อมอุปกรณ์ในการวาดภาพลายเส้น

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง **ศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา** ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดกรอบแนวความคิดในการวิจัย และแนวทางในการเขียนรายงานผลการวิจัย จากเอกสารดังนี้

พระยาอนุมานราชธน (เสฐียรโกเศศ)[๑๑] กล่าวถึงการเผาศพว่าเป็นการปลงศพอย่างหนึ่ง โดยการปลงศพมนุษย์ตั้งแต่โบราณนั้นมีการปลงศพตามความเชื่อของแต่ละชนชาติที่แตกต่างกันไป เช่น การทิ้งไว้ การปล่อยให้แร้งจิกกิน การทิ้งลอยน้ำ การแขวนบนต้นไม้ การฝังและการเผาศพ โดยที่การเผาศพคนไทยมีขั้นตอนพิธีการต่าง ๆ ตามความเชื่อในแต่ละท้องถิ่น ตั้งแต่การนำศพออกจากบ้านจนถึงที่เผาศพ การเผาศพพัฒนารูปแบบจากการเผากองฟืน มาสู่การใช้ฐานเผา การใช้เชิงตะกอน ต่อเติมความสวยงามของเสาเชิงตะกอนด้วยการแทงหยวก จนกระทั่งเป็นรูปแบบของเมรุเผาศพในปัจจุบัน

พระราชนันทมุนี ปัญญานันทภิกขุ[๑๒] กล่าวว่า ในสังคมมนุษย์มีพิธีการต่าง ๆ มากมายตั้งแต่การเกิดจนถึงตาย พิธีการต่าง ๆ มีศาสนาเข้าเกี่ยวข้องทั้งสิ้น ทุกลัทธิศาสนา สำหรับพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีพิธีน้อยที่สุด การเผาศพคนไทยได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพุทธ โดยยกตัวอย่างในพุทธประวัติสมัยพุทธกาล งานศพของพระเจ้าสุทโธทนะพระพุทธบิดา หลังจากที่เสด็จสวรรคตแล้ว พระพุทธเจ้าให้เหล่าสาวกจัดกองฟืนเผาพระบรมศพในวันนั้นเลยโดยไม่มีพิธีการใด ๆ ทั้งสิ้น นอกจากพระบรมศพห่อด้วยผ้าขาวใส่ในโลงแล้วนำไปเผา งานศพของพระสารีบุตรซึ่งเป็นพระสาวกมือขวาของพระพุทธเจ้า เมื่อนิพพานพวกญาติก็จัดการถวายเพลิงศพอย่างง่าย ๆ งานพระบรมศพของพระพุทธเจ้า เมื่อปรินิพพานแล้ว กษัตริย์เมืองกุสินาราจัดการห่อพระบรมศพด้วยผ้าขาวและสำลี

---

[๑๑] พระยาอนุมานราชธน, **ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต: การตาย,** หน้า ๑๑๓–๑๕๕.

[๑๒] พระราชนันทมุนี, "งานศพชาวพุทธ," **ใบลาน,** หน้า ๓๕–๔๓.

๕๐๐ ชั้น วางพระบรมศพในรางเหล็กที่เต็มไปด้วยน้ำมันหอม บูชาอยู่เจ็ดวันจึงถวายพระเพลิงนอกพระนคร

ศาสตราจารย์ น.อ.สมภพ ภิรมย์[๑๓] อธิบายไว้ว่า คนไทยที่นับถือพุทธศาสนานิยมการปลงศพด้วยการเผาโดยมีแบบอย่างมาจากพุทธประวัติในพุทธศาสนา ซึ่งกล่าวถึงงานพระบรมศพของพระพุทธเจ้าว่า ในการปลงศพพระพุทธเจ้านั้น พุทธสาวกห่อพระบรมศพด้วยผ้าขาวและสำลี ๕๐๐ ชั้น บรรจุพระบรมศพลงในรางเหล็กที่เต็มไปด้วยน้ำมัน ทำจิตกาธานด้วยไม้หอมต่าง ๆ เพื่อเตรียมถวายพระเพลิงพระบรมศพ แต่สำหรับการปลงพระบรมศพพระมหากษัตริย์นั้นนอกจากความเชื่อตามพุทธศาสนาแล้ว ยังมีอิทธิพลมาจากความเชื่อในลัทธิเทวราชาตามคติของพราหมณ์หรือฮินดูที่เชื่อว่าพระมหากษัตริย์เป็นสมมุติเทพ ดังนั้นเมื่อเสด็จสวรรคตจึงส่งกลับสวรรค์ด้วยการสร้างฌาปนสถานที่จำลองแบบอย่างมาจากเขาพระสุเมรุ “เมรุ” จึงเป็นการเรียกชื่ออาคารหรือสิ่งปลูกสร้างสำหรับถวายพระเพลิงพระมหากษัตริย์

นอกจากนั้นยังอธิบายถึงความหมายของพระเมรุมาศ พระเมรุ และเมรุสำหรับใช้ในการประกอบพิธีถวายพระเพลิง พระราชทานเพลิงศพและพิธีเผาศพคนไทย ทำให้ทราบประวัติความเป็นมาของการสร้างพระเมรุมาศในประวัติศาสตร์ของประเทศไทย การสร้างพระเมรุมาศเพื่อเป็นอาคารป้องกันแดดฝนให้พระเมรุทองซึ่งเป็นที่ประดิษฐานของพระบรมโกศรองรับอยู่บนพระเบญจาทองคำเลิกสร้างไปหลังจากการสร้างพระเมรุมาศของรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ การสร้างสถานที่เผาศพสามัญชนเป็นการสร้างเป็นอาคารที่เรียกว่า โรงทึม มีการก่อสร้างเสริมอาคารในด้านต่าง ๆ ให้กว้างขวางออกไป จนเรียกว่า ฌาปนสถาน ซึ่งเป็นสถานที่เผาศพในปัจจุบัน[๑๔]

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปราณี วงษ์เทศ[๑๕] กล่าวถึงการเผาศพว่าเป็นพิธีกรรมที่เข้ามาพร้อมพระพุทธศาสนา เพราะในหมู่คนไทยที่ไม่ได้นับถือศาสนาพุทธมักจะมีประเพณีฝังศพคนตาย แม้ในกลุ่มชาวไทยอาหมสมัยโบราณก็ยังนิยมฝังศพคนตายแล้วปักธงสีขาวไว้เหนือหลุมศพอยู่ ก่อนมีการสร้างเมรุอย่างในปัจจุบัน พิธีที่ชาวบ้านทั่วไปปฏิบัติกันคือ จะนำศพไปวางบนเชิงตะกอนที่ทำขึ้นอย่างง่าย ๆ ในบริเวณที่ห่างไกลจากบ้านเรือนผู้คน ก่อนจะเผาก็จะประกอบพิธีสงฆ์ แล้วจึงจุดไฟเผาด้วยดอกไม้จันทน์ ธูป เศษกิ่งไม้ที่นำมากันเอง

---

[๑๓] สมภพ ภิรมย์, **พระเมรุมาศ พระเมรุ และ เมรุ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์,** หน้า ๕.

[๑๔] สมภพ ภิรมย์, **พระเมรุมาศ พระเมรุ และ เมรุ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์,** หน้า ๔๐–๕๑.

[๑๕] ปราณี วงษ์เทศ, **พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการตายในประเทศไทย,** หน้า ๑๒.

สุรชัย บุญญพงษ์[๑๖] กล่าวว่า การเผาศพหากเป็นศพสดก็ดว่ำหน้าศพเผา โดยเลื่อนกระดานพื้นโลงหรือหีบตรงกลางเปิดเป็นช่องเพื่อให้ไฟแลบขึ้นไปไหม้ตรงท้องศพก่อน ถ้าเป็นศพเก่ามักจะรวมซากที่หลุดเป็นท่อน ๆ แล้วเอาผ้าขาวห่อไว้ตรงช่องพื้นโลงที่ไฟจะลอดขึ้นมาเพื่อให้ไหม้ได้เร็ว บางครั้งจะรูดเอาเนื้อศพออกมาก ๆ เพื่อให้เผาได้ง่ายขึ้น ศพสดที่ห่อไม่ได้จะหักพับขาให้ขึ้นมาอยู่บนหลัง เอาฟืนท่อนใหญ่ ๆ วางทับเพื่อไม่ให้ศพงอเมื่อถูกไฟและเพื่อไม่ให้โลงไหม้ไฟเสียก่อนไฟไหม้ศพหมด สัปเหร่อต้องตักน้ำสาดโลงอยู่เสมอ เรียกว่า เลี้ยงโลง ถ้าหากโลงไหม้จะทำให้เห็นศพที่กำลังถูกไฟไหม้เป็นสิ่งที่น่าเกลียด นิยมใช้ฟืนมาก ๆ เพื่อให้ไฟแรงขึ้นจะได้พากลิ่นขึ้นสูง ต่อมาได้วิวัฒนาการเป็นเมรุเผาศพดังปัจจุบัน

กรมศิลปากร[๑๗] ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของพระเมรุมาศ คติความเชื่อของระบบกษัตริย์ตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยเสนอแนวความคิดและหลักการในเรื่องประวัติการสร้างพระเมรุมาศในการถวายพระเพลิงพระบรมศพว่า มาจากคติความเชื่อในเรื่องของระบบกษัตริย์ซึ่งแฝงอยู่ในระบบการปกครอง ในสมัยสุโขทัยมีการปกครองแบบพ่อปกครองลูก พระมหากษัตริย์มีความรักใคร่ใกล้ชิดประชาชนประดุจดังพ่อ การถวายพระเพลิงพระบรมศพเป็นการเผาศพพ่อของประชาชนด้วยการตั้งหีบศพเหนือกองฟืนถวายพระเพลิงโดยปราศจากอาคารมีหลังคาคลุม ส่วนในสมัยอยุธยารับอิทธิพลมาจากการปกครองแบบเทวราชาของขอม พระมหากษัตริย์เป็นสมมุติเทพ จึงมีการสร้างพระเมรุมาศเพื่อใช้ในการถวายพระเพลิง พระเมรุมาศในสมัยแรกๆ ศิลปกรรมจึงเป็นแบบขอมและได้วิวัฒนาการจนเป็นศิลปกรรมไทย นอกจากนั้นหลักการและแนวคิดในเรื่องการเผาศพ ก็เป็นการรับเอาวัฒนธรรมของอินเดียซึ่งเข้ามาพร้อมกับพระพุทธศาสนา

ดร.สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา[๑๘] กล่าวถึงสัญลักษณ์น้ำในวัฒนธรรมไทยและการผสมผสานระหว่างคติฮินดูและพุทธ โดยได้รับเอาแนวความคิดเรื่องระบบกษัตริย์มาจากเขมร สัญลักษณ์ของระบบจักรวาลถูกปรับเป็นแบบไทยด้วยอิทธิพลของศาสนาพุทธ เมื่อกษัตริย์สวรรคตจึงใช้ทั้งพิธีทางพุทธศาสนาและความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ผสมผสานกัน พระบรมศพจึงประดิษฐานบนพระเมรุมาศซึ่งเปรียบเสมือนเขาพระสุเมรุ พระเมรุมาศไม้สำหรับพระมหากษัตริย์ในสมัยโบราณมิได้ถูกเผาทำลายลงทั้งหมดเช่นในกรณีเมรุไม้เผาศพเจ้าอาวาส ในการถวายพระเพลิงพระบรมศพ

---

[๑๖] สุรชัย บุญญพงษ์, "พิธีทำศพของชาวชนบทภาคกลางในสมัยก่อน," (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๓), หน้า ๒๗ - ๒๘.

[๑๗] กรมศิลปากร, **งานพระเมรุมาศสมัยรัตนโกสินทร์** (กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๘), หน้า ๕๕–๖๖.

[๑๘] สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา, **น้ำ บ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย,** หน้า ๑๖๗–๒๕๗.

เจ้าหน้าที่จะเลี้ยงพระเพลิงมิให้ลุกลามไปทั่ว เมื่องานเสร็จแล้วจึงสามารถถอดซุงไม้ออกเป็นชิ้น ๆ เพื่อเอาไปใช้ประโยชน์อื่นได้ จากวิธีการถอดประกอบพระเมรุมาศนี่เองที่นำไปสู่งานต้นแบบของเมรุเผาศพของชาวบ้านที่ถอดเก็บเมื่อเสร็จงานและนำไปประกอบในงานศพผู้อื่นได้

ศาสตราจารย์อรศิริ ปาณินท์[๙] ให้ความหมายของเมรุลอยไว้ว่า เป็นสถาปัตยกรรมไทยประเพณีลักษณะชั่วคราวหรือสถาปัตยกรรมเฉพาะกิจ ซึ่งหมายถึง สถาปัตยกรรมที่สร้างเพื่อใช้งานชั่วคราวตามระยะเวลาที่จำเป็นต้องใช้ เมื่อหมดความต้องการใช้งานแล้วก็รื้อถอนออกไป จึงจำเป็นต้องออกแบบให้สร้างง่ายรื้อสะดวก ไม่มีรากฐานยึดติดลงไปในดิน แต่ต้องแข็งแรงรองรับปริมาณการใช้งานได้อย่างเหมาะสมและต้องให้คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมไทยประเพณีที่งดงามด้วย เมรุลอยหรือเมรุชั่วคราวที่ใช้ในพิธีเผาศพที่สำคัญ ๆ ที่ไม่มีเมรุถาวร จัดเป็นสถาปัตยกรรมไทยประเพณีแบบเฉพาะกิจประเภทหนึ่ง มีทั้งประเภทที่เผาศพแล้วตัวเมรุยังอยู่ และอีกประเภทหนึ่งคือเผาศพแล้วเผาเมรุไปด้วยพร้อม ๆกัน

อุทิศ จึงนิพนธ์สกุล[๒๐] กล่าวว่า ประเพณีการเผาศพ ฝังศพในเขตป่าช้าของวัดมีมาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว ในสมัยรัชกาลที่ ๓ โปรดให้สร้างเมรุปูนสำหรับพระราชทานเพลิงศพเจ้านายและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ขึ้นที่วัดสระเกศ นับว่าเป็นเมรุเผาศพที่ทันสมัยที่สุดในสมัยนั้น มีความพร้อมทั้งอุปกรณ์และสถานที่ ดีกว่าเมรุปูนของวัดอรุณราชวราราม และวัดสุวรรณาราม และเป็นเมรุราชอิสริยาภรณ์สมัยแรกก่อนวัดเทพศิรินทราวาส แต่ต่อมาเมรุปูนวัดสระเกศถูกยุบเนื่องจากมีการตัดถนนผ่าน ทำให้เมรุตั้งอยู่ติดกับถนนและอาคารบ้านเรือนจึงไม่เหมาะแก่การฌาปนกิจ การหาผลประโยชน์จากการฌาปนกิจศพเริ่มมีมากขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ เนื่องจากเริ่มมีเมรุปูนกันมากขึ้น ซึ่งเมรุที่นิยมกันมากที่สุด คือ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส ซึ่งถือเป็นเมรุราชอิสริยาภรณ์ ผู้ใช้บริการจึงมักเป็นศพผู้ดีมีเงิน โดยปกติวัดนี้จะไม่เผาคนธรรมดาสามัญ นอกจากเป็นผู้มีฐานะร่ำรวยให้เงินบริจาคมาก รายได้จากเมรุของแต่ละวัดขึ้นอยู่กับทำเลที่ตั้งของวัดและฐานะของผู้จะมาเผาศพ

---

[๙] อรศิริ ปาณินท์, "เมรุหลวงปู่สิม พุทธาจารโร (พระญาณสิทธาจารย์) สำนักสงฆ์ถ้ำผาปล่อง เมรุหลวงปู่ใช่ วัดป่าลิไลวัลย์ (วัดเขาฉลาก)," ใน **สรรค์สร้างอย่างไทย ผลงานสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยฝีมือวนิดา พึ่งสุนทร,** หน้า ๕๓–๖๙.

[๒๐] อุทิศ จึงนิพนธ์สกุล, **วิวัฒนาการเศรษฐกิจวัดไทย** (นนทบุรี: สร้างสรรค์จำกัด, ๒๕๒๘), หน้า ๑๘๑ - ๑๘๗.

จิราภา นะมาตร์[๒๑] กล่าวถึงพระเมรุมาศไว้ว่า ในงานพระศพเจ้านาย ก่อนจะมีพระราชพิธีถวายพระเพลิง เจ้าหน้าที่จะต้องรีบสร้างพระเมรุมาศให้เสร็จก่อนที่จะถึงวันถวายพระเพลิง สถานที่ที่เคยสร้างพระเมรุมาศในสมัยอยุธยา หลังจากที่ถวายพระเพลิงแล้วที่บริเวณนั้นก็จะอุทิศให้เป็นของวัด เช่น วัดราชบูรณะก็สร้างขึ้น ณ ที่ถวายพระเพลิงเจ้าอ้ายเจ้ายี่ พระเมรุมาศในสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นการถอดแบบมาจากสถาปัตยกรรมที่สำคัญ ๆ ของสมัยอยุธยา รูปแบบคล้ายคลึงกับโบสถ์ วิหาร ทั่วไป แต่มีความแตกต่างที่ความสูงและส่วนลดเป็นชั้น ๆ ลงมา ตัวหลังคาเป็นสีทองกับสีแดง ในส่วนต่อลงมาภายใต้เป็นสีทองกับสีน้ำเงิน ตัวพระเมรุมาศมี ๔ ประตู ประตูเหล่านี้ตรงขึ้นไปถึงที่ตั้งจิตกาธาน ที่ยอดหลังคาพระเมรุมาศมีช่อระย้าใหญ่ ซึ่งใช้จุดไฟในเวลากลางคืน พระเมรุมาศสร้างขึ้นสำหรับถวายพระเพลิงพระบรมศพพระมหากษัตริย์ เจ้าฟ้ารัชทายาท พระมเหสี

พลชัย เพชรปลอด[๒๒] กล่าวว่า การสร้างเมรุของจังหวัดเพชรบุรี เป็นการรวมช่างฝีมือในด้านต่าง ๆ เช่นช่างบ้านไทย ช่างช่อฟ้า ช่างเขียนลาย ช่างปูนปั้น เป็นต้น การสร้างเมรุในจังหวัดเพชรบุรี เป็นเมรุที่สร้างขึ้นประจำวัด โดยที่มีหลักฐานว่าเมรุเมืองเพชรฯ เริ่มต้นที่วัดใหญ่ฯ วัดยาง และวัดเกาะฯ ในเวลาไล่เลี่ยกัน วัดยางมีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านการช่าง มีการตั้งโรงเรียนช่างไม้ขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๗๘ ทำให้ช่างวัดยางมีมากจนถึงในปัจจุบัน เมรุเพชรบุรีมีพัฒนาการในการตั้งเมรุโดยแต่เดิมต้องตั้งร้านสูงเพื่อประกอบเมรุ ปัจจุบันใช้ระบบรอกและเพลาในการยกยอดเมรุ แต่จากระบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน การใช้เมรุในการประกอบพิธีศพในจังหวัดเพชรบุรีจึงลดน้อยลง ในด้านรูปทรงของเมรุเพชรบุรี มีอิสระในการคิดรูปทรงโดยไม่มีคติความเชื่อใด ๆ มาเป็นตัวบังคับในการออกแบบ การสร้างเมรุจึงประยุกต์ให้ประกอบสำเร็จในเวลาคืนเดียว หรือวันเดียว รูปทรงจึงไม่ได้มีผลมาจากคติความเชื่อ แต่มีผลมาจากการใช้สอยโดยตัดความเชื่อและพิธีกรรมลงไปบ้างเพื่อความเหมาะสมในการใช้สอยที่สมบูรณ์แบบ

สมทรง แสงแก้ว[๒๓] กล่าวถึง ลักษณะทางสถาปัตยกรรมไทยโดยเฉพาะปราสาทจะมีส่วนสำคัญคือ เครื่องบนของปราสาท :ซึ่งเรียกว่า หลังคาหรือยอดปราสาท ยอดปราสาทไทยแบบที่ใช้สร้างกันเป็นส่วนมากคือ ยอดมณฑปหรือยอดแหลมและยอดปรางค์ นอกจากนั้นในส่วนแบบที่

---

[๒๑] จิราภา นะมาตร์, "ประเพณีพระศพเจ้านายสมัยรัตนโกสินทร์," (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๓), หน้า ๒๗ - ๒๙.

[๒๒] พลชัย เพชรปลอด, "เมรุสกุลช่างเพชรบุรี," (วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต ภาคประยุกต์ศิลป์ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๐), หน้า ๗๕ - ๘๑, ๓๑๐.

[๒๓] สมทรง แสงแก้ว, "ลักษณะทางด้านสถาปัตยกรรมของปราสาทเครื่องไม้ของไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต คณะโบรารณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๒), หน้า ๒๓ - ๒๘.

ปลีกย่อยลงไปมี ยอดพรหมพักตร์ ปราสาทที่มีส่วนยอดเลียนแบบยอดมณฑปที่เรียกว่า ยอดเหม ก็คือ ส่วนยอดของปราสาทตอนที่อยู่ถัดจากบัลลังก์ขึ้นไป และรองรับบัวกลุ่ม มีรูปร่างคล้ายกลีบขนุนที่ประกอบยอดปรางค์ เหม แปลว่าทอง ซึ่งที่จริงแล้วมาจากคำว่าหิมะ สันนิษฐานว่าที่เหมมาจากหิมะ เนื่องจากภูเขาหิมาลัยบางครั้งก็เรียกว่าเหมบรรพต แปลว่า ภูเขาทอง แต่ภูเขาหิมาลัยมีแต่หิมะสีขาวปกคลุมอยู่เสมอ ส่วนสาเหตุที่ปราสาทต้องมีเหม เพราะต้องการให้เหมือนยอดเขาพระสุเมรุ และยอดเขาไกลลาส ซึ่งเชื่อว่าเป็นสวรรค์ และการทำหลังคายอดลดหลั่นกันลงมาเหมือนปิรามิดที่มียอดก็มี ยอดหลังคาปราสาทของไทยมีรูปทรงเรียวแหลม ภาษาช่างเรียกว่า ทรงจอมแห บาทหลวงเดอชัวร์ กล่าวถึงความงามของปราสาทในสมัยอยุธยาไว้ว่า บนหลังคามียอดแหลมปิดทองเหมือนเจดีย์ แสดงให้เห็นถึง ความนิยมในการสร้างปราสาทยอดแหลม

ศาสตราจารย์โชติ กัลยาณมิตร[๒๔] กล่าวถึง ลักษณะของสถาปัตยกรรมไทยเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของพื้นฐานทางปรัชญาของสถาปัตยกรรมไทยเดิม เรื่องราวของไตรภูมิพระร่วงที่มีอิทธิพลต่อสถาปัตยกรรมไทย การกล่าวถึงแม่บททางศิลปะและสถาปัตยกรรม การวิเคราะห์จำนวนปล้องไฉนของเจดีย์ทรงกลม วิเคราะห์รูปทรงของปรางค์ขอม และจากอิทธิพลความเชื่อทางพุทธศาสนาในเรื่องไตรภูมิที่กล่าวถึง เขาพระสุเมรุ ซึ่งมีอิทธิพลต่องานสถาปัตยกรรมไทย ส่วนจำนวนกลีบขนุนหรือชั้นรัดประคดขององค์ปรางค์ที่พัฒนาการมาเป็นปรางค์ไทยมีอิทธิพลมาจากความเชื่อทางศาสนา จำนวนชั้นของหลังคาทรงมณฑปที่มี ๗ ชั้นเป็นอาคารสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น มณฑปพระพุทธบาท และเป็นอาคารสำคัญในสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น พระมหาปราสาท ยอดมณฑป ๕ ชั้นสำหรับอาคารที่มีความสำคัญรองลงมา เช่น พระเมรุมาศ บุษบกที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ยอดมณฑป ๓ ชั้น สำหรับสิ่งที่มีความสำคัญน้อยที่สุด เช่น ซุ้มประตู ปะรำพิธี เป็นต้น

ปฏิพัทธ์ ดาระดาษ[๒๕] ศึกษาตำราลายไทยฉบับที่สำคัญ ๆ ที่ยึดถือกันในปัจจุบัน ซึ่งได้แก่ สมุดตำราลายไทย โดย พระเทวาภินิมมิต ศิลปไทย โดย ช่วง สเลลานนท์ พุทธศิลปสถาปัตยกรรมภาคต้น โดย พระพรหมพิจิตร คู่มือลายไทย โดย โพธิ์ ใจอ่อนน้อม ตำราวิชาวาดเขียน-ภาพไทย โดย ช่วง สเลลานนท์ ตำราภาพลายไทย โดย บริษัท คณะช่าง จำกัด ตำราสถาปัตยกรรมและลายไทย โดย เลิศ พ่วงพระเดช สรุปเป็นความรู้ในเรื่องลายไทย ภาพไทยไว้ว่า

---

[๒๔] โชติ กัลยาณมิตร, **สถาปัตยกรรมแบบไทยเดิม**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๗ - ๘๔.

[๒๕] ปฏิพัทธ์ ดาระดาษ, **ลายไทย ภาพไทย เล่ม ๑**, (พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๓ - ๒๕๓.

ช่างเขียนไทยจำแนกการเขียนภาพไทยเป็น ๔ หลักสูตรใหญ่ คือ กนก นารี กระบี่ คชะ ซึ่งนำมาจัดเป็นหมวดสำคัญได้ ๒ หมวด คือ หมวดลายกนก ซึ่งเรียกกันทั่วไปว่า ลายไทย และหมวดภาพไทย ซึ่งประกอบด้วยภาพเทวดา ยักษ์ ลิง สัตว์หิมพานต์ เป็นต้น เมื่อนำมาจัดเป็นแม่บทของศิลปไทยแบ่งออกเป็น ๑) แม่บทแห่งลายไทย คือ กนกนารี ๒) แม่บทแห่งภาพไทย คือ กระบี่ คชะ ๓) แม่บทแห่งสถาปัตยกรรมไทย คือ บุษบก โดยต้นกำเนิดของลายไทยนั้นเกิดจากดอกบัวพันธุ์ต่าง ๆ แม้จะมีธรรมชาติอย่างอื่นปะปนอยู่บ้างแต่ยังคงผูกลายอยู่กับดอกบัวทั้งสิ้น นอกจากนั้นการใช้ลายไทยที่ใช้ในตำแหน่งต่าง ๆ ทั้งในจิตรกรรมไทย ประติมากรรมไทย หรือสถาปัตยกรรมไทยต่างมีข้อกำหนดในการนำมาใช้ทั้งสิ้น

แน่งน้อย ปัญจพรรค์ สมชาย ณ นครพนม[๒๖] ให้ความหมายมณฑปไว้ว่า มีลักษณะเป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีหลังคาเป็นชั้นสูงแบบหลังคาปราสาทแต่ไม่มีมุข มีพื้นที่ภายในเพื่อการใช้งาน บางครั้งใช้เป็นหลังคาปราสาทเรียกว่า เรือนยอดทรงมณฑป เครื่องยอดที่เป็นหลังคาของปราสาทจึงมีสองแบบคือ แบบยอดมณฑป และแบบยอดปรางค์ ส่วนบุษบกเป็นเรือนเครื่องยอดขนาดเล็ก มีหลังคาหลายชั้นอย่างทรงมณฑป ตัวเรือนโปร่ง เสาสูง ฐานทึบรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อไม้ บุษบกเมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับธรรมาสน์(ที่นั่งพระสำหรับแสดงธรรม) เรียกว่า ธรรมาสน์ยอด หรือ บุษบกธรรมาสน์ บุษบกธรรมาสน์มักมีรูปร่างสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีทั้งย่อมุมและไม่ย่อมุม บุษบกธรรมาสน์ในสมัยอยุธยามียอด ๓ - ๕ ชั้น ชั้นหลังคาเป็นเส้นอ่อนโค้งสำเภา ระยะแรกเสายังเป็นเสาตรง ต่อมาจึงเป็นเสาสอบขึ้นเล็กน้อย ส่วนในสมัยรัตนโกสินทร์ถึงแม้จะได้รับอิทธิพลมาจากสมัยอยุธยาแต่มีระเบียบแบบแผนเคร่งครัดมากขึ้น หลังคาเป็นเครื่องยอด ๓ - ๕ ชั้น ทรงจอมแห เสาตามมุมทั้งสี่เป็นเสาย่อมุมไม้สิบสอง

ศิริพงศ์ พยอมแย้ม[๒๗] อธิบายประกอบภาพลายเส้นองค์ประกอบของงานสถาปัตยกรรมไทยประเภทอาคารว่า ประกอบด้วย ๑) เครื่องบน หรือยอดหลังคา ประกอบด้วย ช่อฟ้า ใบระกา ตัวลำยอง นาคสะดุ้ง หางหงส์ ลายหน้ากระดาน กระจังประดับขื่อ ๒) ตัวอาคาร ประกอบด้วย บัวปลายเสา รวงผึ้ง สาหร่าย ทวย ซุ้มประตูหน้าต่าง ๓) ฐาน ประกอบด้วย หน้ากระดาน ลวดบัว บัวหงาย ลูกแก้ว บัวคว่ำ บัวฟันยักษ์ ฐานสิงห์ เสาหัวเม็ด นอกจากนั้นยังกล่าวว่า ยอดมณฑปดัดแปลงมาจากเจดีย์ย่อไม้สิบสองโดยนำมาใช้เป็นเครื่องยอดของตัวอาคาร เช่น ปราสาท บุษบก

---

[๒๖] แน่งน้อย ปัญจพรรค์ สมชาย ณ นครพนม, **ศิลปะไม้แกะสลัก สุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์** (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เริงรมย์, ๒๕๓๕), หน้า ๒๖–๓๖.

[๒๗] **ศิริพงศ์ พยอมแย้ม, ศิลปกรรมไทยพื้นฐาน** (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๔๘ - ๗๕.

ด้วยการเพิ่มซุ้มเล็ก ๆ หลาย ๆ ซุ้ม เรียกว่า ซุ้มเทพวิมานหรือบันแถลง สมมุติว่าเป็นที่อยู่ของเทวดาในสวรรค์ ตัวมณฑปสมมุติเป็นเขาไกรลาสหรือเขาพระสุเมรุ ฐานชั้นล่างสุดเป็นฐานสิงห์เป็นที่อยู่ของสัตว์หิมพานต์

ชุมศรี ศิวะศริยานนท์[๒๘] กล่าวถึงสถาปัตยกรรมไทยประเภทหนึ่งคือศาลาไทย โดยกล่าวไว้ว่า ศาลาเป็นอาคารที่พักอาศัยชั่วคราวที่เปิดโล่ง ประกอบด้วยพื้นฐาน เสา และหลังคา ศาลาที่สร้างมีชื่อเรียกแตกต่างกันตามการใช้สอย เช่น ศาลาการเปรียญ ศาลาพักร้อน ศาลาท่าน้ำ ศาลาที่ตั้งศพ ศาลาทรงพลับพลา เป็นต้น รูปแบบของศาลาจึงแตกต่างกันไปด้วย ศาลาทรงพลับพลาสร้างในลักษณะเรือนยอดหลังคายกหลายชั้นเป็นการแสดงว่าสถาปัตยกรรมไทยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ทรงหลังคาซึ่งมีอยู่หลายแบบ อาจจะมียอดเป็นทรงมงกุฎ มณฑป เจดีย์ หรือปรางค์ โดยเฉพาะยอดทรงมณฑปนี้เดิมใช้กับสถาปัตยกรรมไม้ ลักษณะก่อสร้างเป็นชั้น ๆ สูงขึ้นไปจนถึงยอดแหลมสูงสุด เรียกกันว่า ทรงจอมแห ยอดทรงมณฑปสร้างเป็นหลังคาของอาคารที่มีแปลนเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบสองและเป็นเรือนยอดเหนือหลังคาทรงจตุรมุข เมรุเผาศพจัดอยู่ในประเภทศาลาทรงพลับพลาด้วยเช่นกัน

ดำรงค์ ฐานดี[๒๙] กล่าวว่า สาเหตุที่สังคมมนุษย์มีโครงสร้างและลักษณะแตกต่างกันเนื่องจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นปัจจัยหลักในการประกอบอาชีพ แต่ในขณะเดียวกันสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมก็มีอิทธิพลต่อการประกอบอาชีพมาก จนบางครั้งมีความสำคัญกว่าสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งนี้เพราะมนุษย์สามารถดัดแปลงธรรมชาติให้เหมาะสมกับอาชีพของตนได้ พัฒนาการในการประกอบอาชีพของคนในสังคมมีความสัมพันธ์กันระหว่างเป้าหมายหลักของการพัฒนากับการประกอบอาชีพของคนในสังคม เช่น สังคมที่ยึดถือเป้าหมายทางศาสนา คนในสังคมเคร่งครัดต่อศาสนาก็จะเกิดอาชีพที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางศาสนา

---

[๒๘] ชุมศรี ศิวะศริยานนท์, **สถาปัตยกรรมไทยพื้นฐานสำหรับช่างเทคนิค**, (พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น), ๒๕๒๖), หน้า ๑๐๓ - ๑๔๐.

[๒๙] ดำรงค์ ฐานดี, **สังคมวิทยาอาชีพ**, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๖), หน้า ๑๕ - ๑๖, ๘๐ - ๘๑.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ[๓๐] กล่าวถึงความหมายของช่างไทย การแบ่งประเภทของช่างไทยออกเป็นสี่ประเภท คือ ช่างหลวง ช่างพระหรือชีช่าง ช่างพื้นบ้านพื้นเมือง และช่างเชลยศักดิ์ ช่างไทยทั้งสี่ประเภทมีบทบาทสำคัญในการสร้างศิลปกรรมและศิลปวัตถุตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ การถ่ายทอดวิทยาการด้านงานช่างของช่างประเภทต่าง ๆ มีวิธีการที่แตกต่างกันไป ช่างที่มีบทบาทในการถ่ายทอดวิชาความรู้ คือช่างพระและช่างพื้นบ้านจนเกิดเป็นรูปแบบงานช่างตามลักษณะของแต่ละกลุ่ม เรียกว่า ช่าง การสร้างสรรค์งานศิลปกรรมก็ยังขึ้นอยู่กับสภาวะของบ้านเมืองด้วย บทบาทของช่างสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เริ่มเปลี่ยนแปลงเมื่อสมัยรัชกาลที่ ๔ เริ่มรับเอาวิทยาการจากชาติตะวันตกเข้ามา งานศิลปกรรมของช่างไทยจึงเริ่มเปลี่ยนแปลงไป

นรินทร์ พุดลา[๓๑] กล่าวถึง การประกอบอาชีพช่างก่อสร้างศาสนาคาร บ้านดอกม้า ตำบลโคกพระ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคามว่า การตัดสินใจในการเลือกอาชีพเกิดจากประสบการณ์ในการเป็นลูกน้องช่างใหญ่ประกอบกับไม่มีอาชีพอื่นรองรับหลังการทำนา การเรียนรู้ทักษะทางช่างเกิดจากการเป็นกรรมกรรับจ้างเพื่อทำงานเป็นลูกมือช่าง ใช้ทักษะการฝึกฝน จดจำและการสังเกต การทดลองปฏิบัติ จนเกิดทักษะและความชำนาญ ลักษณะการถ่ายทอดความรู้เกิดจากความสนใจในระหว่างทำงาน ลักษณะของการประกอบอาชีพเป็นการยึดเป็นอาชีพรองหลังจากการทำนา ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานเกิดจากการแข่งขันกันมากขึ้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

หลังจากการศึกษาวิจัย **ศิลปกรรมในเมรุลอยอยุธยา** แล้ว ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับมีดังนี้

๑. ทำให้เกิดองค์ความรู้ในเรื่องประเภทและรูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา โดยสามารถจำแนกเป็นหมวดหมู่อย่างเป็นระบบ สามารถใช้ในการศึกษาต่อไป

๒. การวิเคราะห์รูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา เจ้าของเมรุลอย ช่างประจำเมรุลอยในแต่ละหลังเกิดความรู้ความเข้าใจรูปแบบของศิลปกรรมไทยที่ถูกต้อง สามารถนำไปพัฒนาศิลปกรรมในเมรุลอยของตนเองได้

---

[๓๐] วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, "บทบาทของช่างในกรุงรัตนโกสินทร์," **วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร** ๔ (๕ ธันวาคม ๒๕๓๓): ๖๗–๘๓.

[๓๑] นรินทร์ พุดลา, "การประกอบอาชีพช่างก่อสร้างศาสนาคาร บ้านดอกม้า ตำบลโคกพระ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม", หน้า ๕๑ - ๑๐๑.

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง **ศิลปกรรมในเมรุลอยอยุธยา** เป็นการศึกษาเพื่อสืบค้นภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สะท้อนออกมาในลักษณะของการประกอบอาชีพ ศิลปะและหัตถกรรม หลังจากการวิจัยเสร็จสิ้นแล้วคาดว่า จะนำผลการวิจัยไปสร้างประโยชน์ได้ดังนี้

๑. เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ เรื่อง ศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา อย่างเป็นระบบ เป็นหมวดหมู่ ร่วมกับนักวิจัยท้องถิ่นซึ่งเป็นทั้งเจ้าของเมรุลอยและช่างประจำเมรุลอย เป็นการให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวิจัยและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง

๒. สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยไปเป็นแนวความคิดในการสร้างสำนึกและศักดิ์ศรีของท้องถิ่นของตนด้วยการจัดให้ซุ้มเมรุลอยเป็นแหล่งการเรียนรู้ในวิชาศิลปกรรมไทยสำหรับนักเรียนในท้องถิ่น หรือนักศึกษาสาขาศิลปศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ

๓. การพัฒนากระบวนการไปสู่การคิดต่อทำต่อด้วยองค์ความรู้จากการศึกษาวิจัย ทำให้เกิดความร่วมมือกันของคนในท้องถิ่น ที่จะเป็นกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดพิธีไหว้ยอดเมรุ การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนที่แสดงถึงพัฒนาการเมรุลอยอยุธยา จนกระทั่งสามารถเผยแพร่วัฒนธรรมของตนทางสื่อมวลชนต่าง

บทที่ ๒
ความเป็นมาของเมรุลอยอยุธยา

อาคารสิ่งก่อสร้างที่ใช้เผาศพของคนไทยมีพัฒนาการมาเป็นลำดับ ก่อนที่แต่ละวัดจะสร้างเป็นเมรุปูนถาวรอย่างที่พบเห็นในปัจจุบันนั้น เคยมีการสร้างเมรุไม้ชั่วคราวขนาดเล็กใช้ในการเผาศพ ซึ่งสามารถถอดเก็บเมื่อใช้งานเสร็จแล้วและประกอบใหม่เมื่อต้องการใช้งานครั้งต่อไปได้ หลังจากที่วัดต่าง ๆ สร้างเมรุปูนถาวรกันมากขึ้น ทำให้เมรุไม้ชั่วคราวเริ่มหมดความนิยมไป แต่เนื่องจากยังมีบุคคลกลุ่มหนึ่งที่ไม่ต้องการใช้เมรุถาวรของวัดเผาศพญาติของตนหรือผู้ที่ตนเองเคารพรักร่วมกับศพบุคคลอื่น ๆ ทั่วไป ศพของบุคคลเหล่านั้นได้แก่ พระศพของเจ้านาย ศพของขุนนางหรือข้าราชการชั้นสูง ศพของพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ในบางพื้นที่ จึงมักจะใช้เมรุไม้ชั่วคราวที่ประกอบขึ้นโดยเฉพาะในการเผาศพครั้งนั้น เมรุเผาศพประเภทนี้จึงมีพัฒนาการขึ้นมาเป็นลำดับจนเป็นอาชีพที่ประสบความสำเร็จอาชีพหนึ่งของชาวบ้านในตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีความรู้ ความสามารถทางด้านช่างไม้ และการแทงหยวก สามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนมาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพสร้างและให้เช่าเมรุไม้ชั่วคราวที่เรียกกันว่า เมรุลอย เพื่อใช้ในงานฌาปนกิจศพได้จนเป็นอาชีพเสริมที่สร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว สร้างชื่อเสียงให้เป็นที่รู้จักกันทั่วไปในกลุ่มผู้นิยมใช้เมรุลอยประกอบพิธีเผาศพ ในชื่อของเมรุลอยหัวเวียง หรือเมรุลอยอยุธยา

ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับเมรุลอย

เมื่อกล่าวถึงเมรุเผาศพ คนไทยทั่วไปเข้าใจดีว่าเป็นอาคารสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาในการเผาศพ ส่วนคำว่า เมรุลอยนั้นคนไทยไม่ค่อยรู้จัก หรือเข้าใจผิดในรายละเอียดเกี่ยวกับรูปแบบ รูปทรง การใช้งาน เป็นต้น ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับเมรุลอย อันจะนำไปสู่ความเข้าใจในเรื่องเมรุลอยอยุธยา จึงขอกล่าวถึงพัฒนาการของสถานที่เผาศพของคนไทยโดยเฉพาะสามัญชน เพื่อแสดงให้เห็นภาพการพัฒนาอาคารที่เผาศพจนกระทั่งพัฒนาไปสู่การใช้เมรุลอยในการเผาศพ จากนั้นจึงสรุปเป็นความหมายของเมรุลอย

พัฒนาการของเมรุลอย

การเผาศพของคนไทยก่อนที่จะมีอาคารสิ่งก่อสร้างใช้ประกอบในการเผาศพนั้น ศาสตราจารย์ น.อ.สมภพ ภิรมย์[๕] สรุปคำอธิบายเรื่องสถานที่เผาศพของคนไทย จากหนังสือประเพณีเกี่ยวกับชีวิต: การตาย ของพระยาอนุมานราชธน ไว้ว่า บุคคลธรรมดาเผาศพในที่โล่งโดยวางศพเผาบนกองฟืน ต่อมาทำฐานรองกองฟืนเรียกว่า เชิงตะกอน เป็นการเผาศพแบบชาวบ้านธรรมดา ถ้าเป็นศพผู้มีฐานะ คหบดีหรือข้าราชการจะเพิ่มพิธีการตามแบบแผนของทางราชการจนเกิดเป็นประเพณีการเผาศพแบบเป็นทางการขึ้นด้วยการสร้างอาคาร โรงทึม เป็นที่เผาศพ ต่อมาโรงทึมได้พัฒนาการให้งดงามขึ้นด้วยการต่อหลังคาให้แหลมตามแบบของหลวงหรือแบบพระเมรุมาศ จึงเรียกกันเป็นสามัญว่า เมรุ แทนโรงทึมเดิม โดยใช้โรงทึมเป็นอาคารสำหรับทำบุญและประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา

พัฒนาการของสถานที่เผาศพในระยะที่สร้างเป็นเมรุชั่วคราวนั้น สันนิษฐานว่าเริ่มตั้งแต่การเผาศพด้วยการกั้นกองฟืนเป็นคอกโดยใช้ไม้ปักกันฟืนไม่ให้กระจัดกระจาย เพิ่มความสูงให้กับไม้ที่ปักเป็นหลักขึ้นไปเพื่อทำเป็นปะรำ ที่ปลายเสาประดับด้วยการแกะสลักหยวกกล้วยซึ่งเรียกว่าการแทงหยวก เพื่อให้โครงสร้างนั้นดูสวยงาม ในจดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ กล่าวถึงการเผาศพของคนไทยในสมัยอยุธยาไว้ว่า ญาติของคนตายจะเลือกสถานที่เผาศพ โดยมากจะเป็นทุ่งนาที่ใกล้วัด ล้อมบริเวณที่จะเผาศพด้วยไม้ไผ่เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส รูปร่างคล้ายซุ้มไม้เลื้อยประดับด้วยกระดาษสีหรือกระดาษทอง ตรงกลางเป็นที่ตั้งของเชิงตะกอนซึ่งก่อด้วยไม้เนื้อหอม เช่น ไม้จันทร์ขาว หรือไม้จันทร์เหลือง หรือไม้กฤษณาแล้วแต่ฐานะและเกียรติยศของผู้ตาย[๖] ไม้ไผ่ที่ล้อมรอบที่เผาศพและซุ้มไม้เลื้อยตามที่ ลา ลูแบร์ กล่าวถึงนั้น คงจะหมายถึง โครงสร้างของฐานเผาและส่วนประดับตกแต่งที่เกิดจากการแทงหยวก ซึ่งเปรียบเทียบได้จากรูปภาพนี้(รูปภาพที่ ๑)

---

[๕] สมภพ ภิรมย์, **พระเมรุมาศ พระเมรุ และ เมรุ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์**, หน้า ๑๒

[๖] ลูแบร์, เดอ ลา. **จดหมายเหตุลาลูแบร์ ฉบับสมบูรณ์ เล่ม ๑** แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร.(กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๑๐), หน้า ๔., ๕๔๗

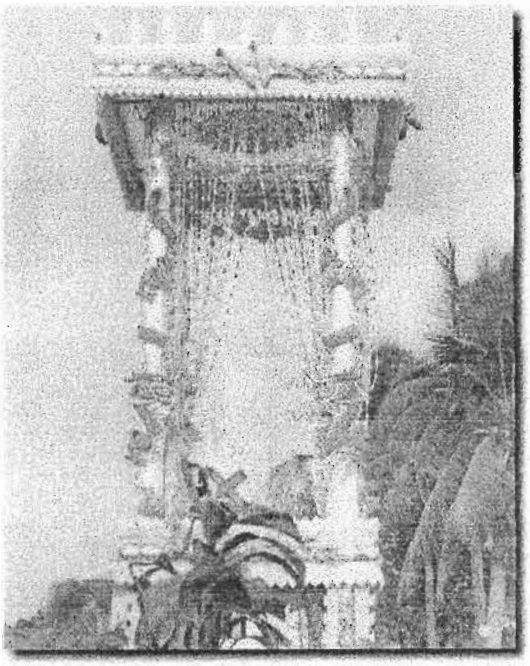

รูปภาพที่ ๑ ปะรำหรือเมรุประกอบการแทงหยวก

ที่มา : อุดม ด้วงเดช, "การแทงหยวก," **เชิดชูเกียรติ ม.ร.ว.จรูญศักดิ์ ศุขสวัสดิ์** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๘), หน้า ๔๓.

ต่อมาปะรำวิวัฒนาการเป็นโครงสร้างที่มีหลังคาคร่อมที่เผาศพ ซึ่งโดยความหมายแล้ว ปะรำหมายถึง อาคารชั่วคราวมี ๔ เสา หลังคาแบนสร้างขึ้นเพื่อการพิธีต่าง ๆ เมื่อนำมาใช้ในการเผาศพจะเป็นปะรำถอดประกอบได้ นิยมใช้กันก่อนที่จะมีการสร้างฌาปนสถานหรือที่เผาศพถาวร[๓] (รูปภาพที่ ๒ - ๓) แต่ถ้าสร้างหลังคาคร่อมศพให้ลาดสูงขึ้นไปเหมือนรูปหลังคาเรือนปั้นหยาเรียกว่า โรงทึม และด้วยเหตุที่มักจะต่อปีกหลังคาออกไปทั้งสี่ด้านเพื่อสำหรับพระสวดหรือใช้เป็นโรงครัว โรงทึมที่ทำหน้าที่เป็นที่เผาศพจึงกลายเป็นศาลา การตั้งศพเพื่อบำเพ็ญกุศลจึงตั้งบนศาลาเมื่อถึงเวลาเผาจึงจะยกศพไปตั้งบนเชิงตะกอน ซึ่งมีหลังคาปะรำหยวกอยู่ในหลังคาใหญ่อีกทีหนึ่ง เป็นหลังคาซ้อนหลังคา หลังคาใหญ่มักมียอดแหลม เรียกกันว่า เมรุเผาศพ หลังจากที่เรียกที่เผาศพแบบนี้ว่า เมรุ คำว่าโรงทึมจึงเลิกใช้กันไป[๔]

---

[๓] สมภพ ภิรมย์, **พระเมรุมาศ พระเมรุ และ เมรุ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์,** หน้า ๕๑.

[๔] **พระยาอนุมานราชธน, ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต: การตาย,** หน้า ๑๕๖.

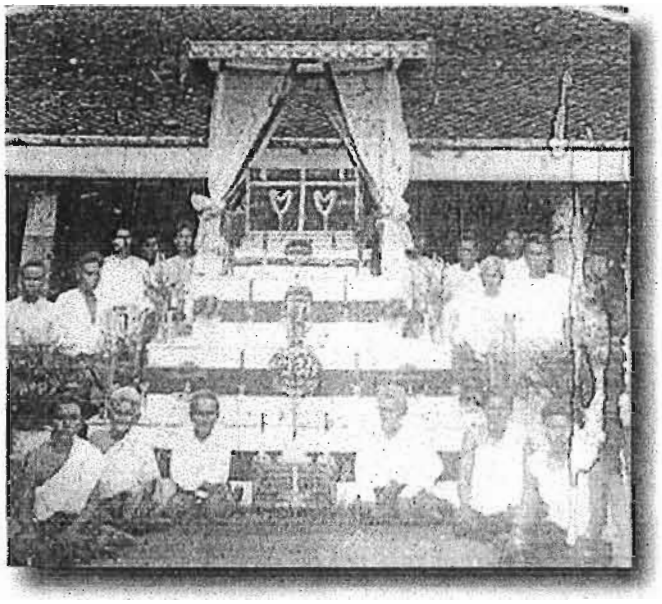

รูปภาพที่ ๒ ปะรำเผาศพ

ปะรำเผาศพวัดสุวรรณเจดีย์ ตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ที่มา: วินัย กิจสุทธิ

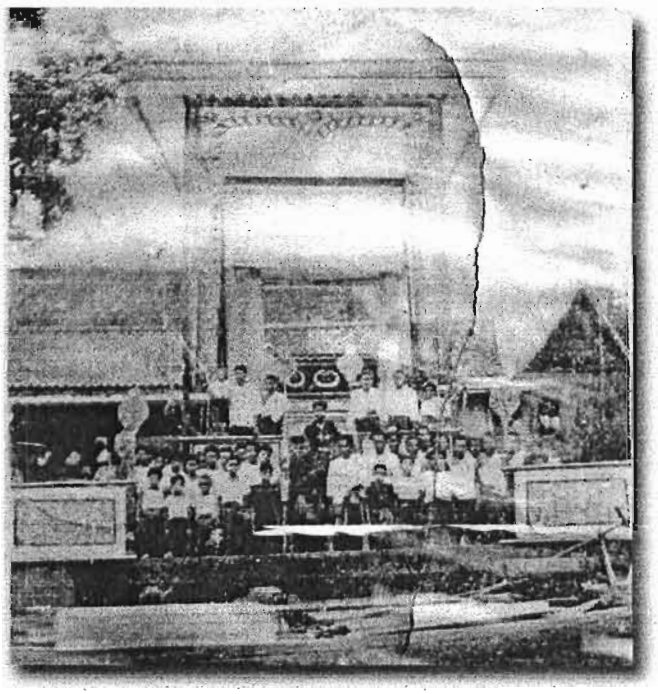

รูปภาพที่ ๓ ปะรำเผาศพ

ปะรำเผาศพนายทอง กิจสุทธิ วัดสุวรรณเจดีย์

ที่มา: วินัย กิจสุทธิ

การตั้งศพบนเชิงตะกอน ซึ่งมีหลังคาปะรำหยวกอยู่ในหลังคาใหญ่อีกทีหนึ่ง เป็นหลังคาซ้อนหลังคา โดยหลังคาใหญ่มียอดแหลม พบว่ามีการตั้งเมรุในลักษณะนี้ที่อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นฝีมือของช่างพื้นบ้านสร้างเมรุด้วยการตั้งศพบนฐานหยวก ๖ เสาอยู่ภายในหลังคายอดแหลมอีกชั้นหนึ่ง[๕] โดยเฉพาะหยวกเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า เดิมเชิงตะกอนเผาศพใช้เสา ๖ ต้น (รูปภาพที่ ๔ - ๕)

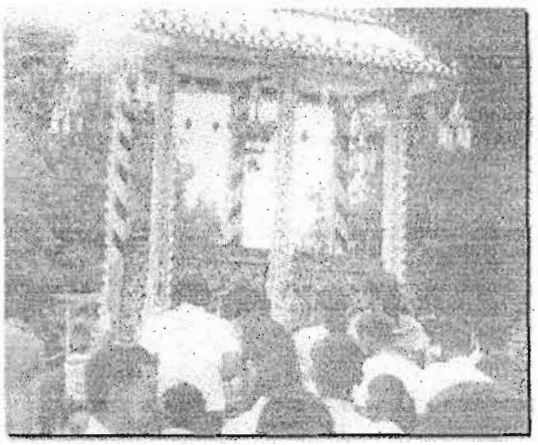

รูปภาพที่ ๔ เมรุชั่วคราวประกอบการแทงหยวก

ที่มา: พิเนตร น้อยพุทธา, "วัฒนธรรมคนยวนเสาไห้,"**วัฒนธรรมไทย** ๖ (มกราคม ๒๕๓๐): ๒๔

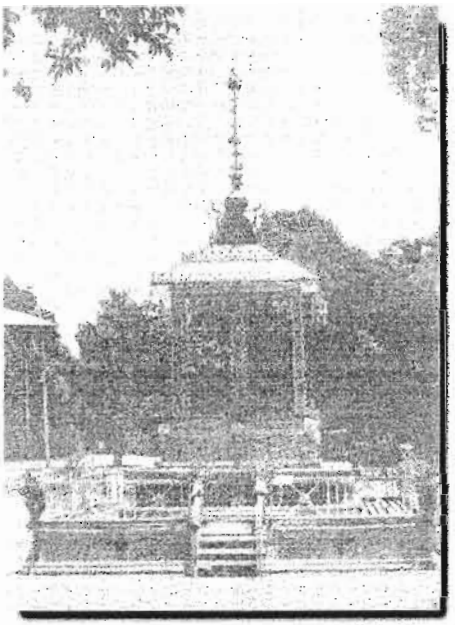

รูปภาพที่ ๕ เมรุไม้ชั่วคราวที่เสาไห้

ที่มา: พิเนตร น้อยพุทธา, "วัฒนธรรมคนยวนเสาไห้," **วัฒนธรรมไทย:** ๒๕.

---

[๕] พิเนตร น้อยพุทธา, "วัฒนธรรมคนยวนเสาไห้," **วัฒนธรรมไทย** ๖, ๑ (มกราคม ๒๕๓๐): ๒๖.

ในจังหวัดราชบุรีพบว่ามีการใช้เมรุไม้ชั่วคราวในการเผาศพเช่นกัน โดยหลักฐานที่พบเป็นภาพงานฌาปนกิจศพย่าของอาจารย์สุทธิพงศ์ แก้วอิ่ม เมื่อ พ.ศ.๒๕๑๐ เป็นเมรุไม้ยอดเดียว ๒ ชั้น ของจังหวัดราชบุรี ตั้งเมรุที่วัดโพธาราม จังหวัดราชบุรี (รูปภาพที่ ๖) ลักษณะของเมรุมีบันไดขึ้น-ลง บนเมรุทำเป็นเชิงตะกอนที่เผาศพซึ่งต้องเผาบนเมรุด้วยการใช้เตาสำหรับเผาโดยเฉพาะ ในสมัยก่อนต้องสำรอกศพด้วยการต้มแล้วรูดเอาเนื้อไปเผาต่างหากให้เหลือแต่กระดูกเสียก่อนแล้วจึงเอาไปใส่โกศเพื่อตั้งบนเมรุ การเผาศพจึงเป็นการเผากระดูกเท่านั้น[๖] การรูดเอาเนื้อศพออกจะทำให้เผาได้ง่ายขึ้น[๗]

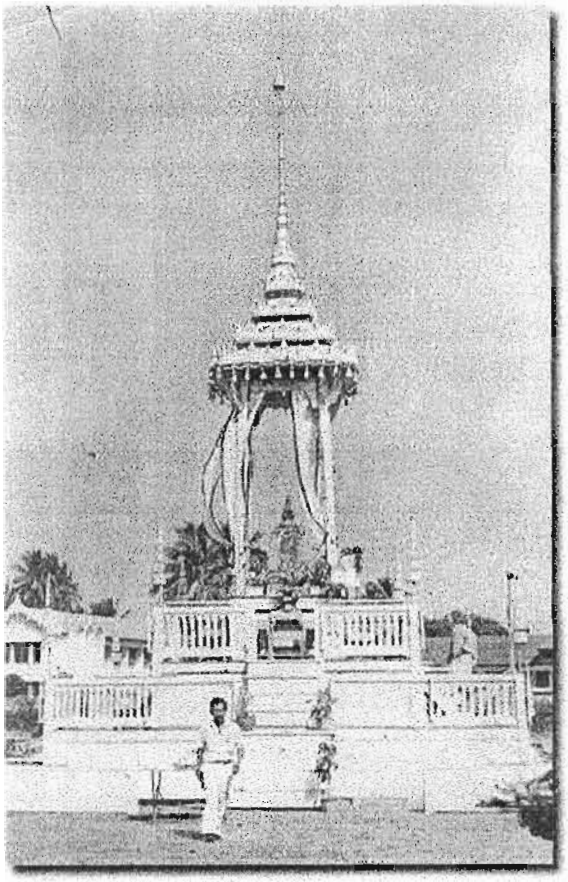

รูปภาพที่ ๖ เมรุไม้ชั่วคราวยอดเดียว
ที่มา: สุทธิพงษ์ แก้วอิ่ม

---

[๖] สัมภาษณ์ สุทธิพงศ์ แก้วอิ่ม, อาจารย์ ๒ ระดับ ๗ โรงเรียนศรีวิชัยวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม, ๔ เมษายน ๒๕๔๓.

[๗] สุรชัย บุญญพงษ์, "พิธีทำศพของชาวชนบทภาคกลางในสมัยก่อน," (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๓), หน้า ๒๗ - ๒๘.

เช่นเดียวกับในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาพบว่ามีการใช้เมรุไม้ชั่วคราวในการเผาศพสามัญชนก่อนที่วัดต่าง ๆ จะเริ่มมีเมรุปูนถาวรใช้ เช่น ภาพเมรุเผาศพยายของนายดาบตำรวจปรีชา อาจหาญ ซึ่งเป็นเมรุของ**นายเผือด กิจชนม์** ตั้งที่วัดสุวรรณเจดีย์ ตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ลักษณะของเมรุเป็นเมรุไม้ ๒ ชั้น ล้อมรั้วด้วยลูกกรง ล่องฉุนเป็นลายฉลุไม้ ทรงระฆังสานด้วยไม้ไผ่ลาย ๓ เส้น (รูปภาพที่ ๗) เมรุหลังนี้ต่อมานายเผือดมอบให้หลานคือ กำนันอเนก กิจชนม์ นำไปใช้ที่วัดใหม่ด้านทาน อำเภอบางซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แต่ไม่ได้รับการดูแลรักษาทำให้ปัจจุบันไม่เหลือร่องรอยให้ศึกษาแล้ว[๕]

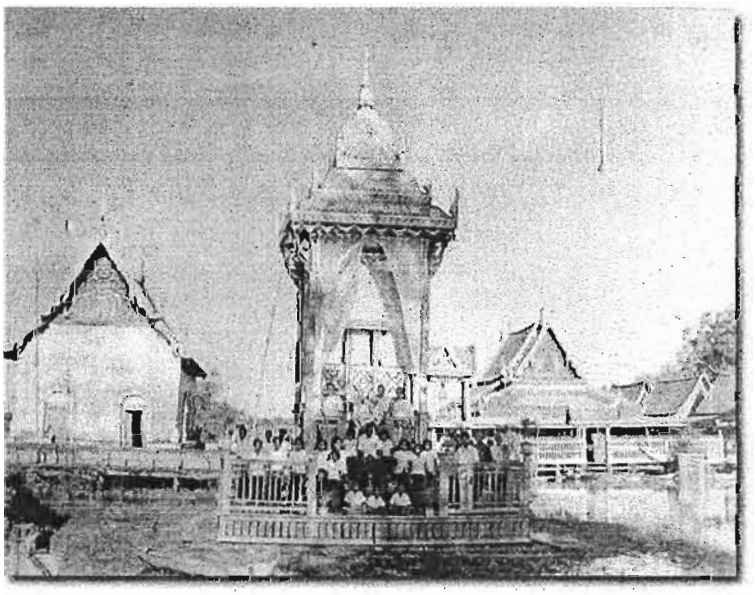

รูปภาพที่ ๗ เมรุไม้ชั่วคราวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ที่มา: วินัย กิจสุทธิ

นอกจากเมรุชั่วคราวที่สร้างโดยช่างพื้นบ้านตั้งศพสามัญชนแล้ว เมรุชนิดนี้นิยมในกลุ่มข้าราชการ โดยพบว่ามีหลักฐานปรากฏในหนังสือพระเมรุมาศ พระเมรุ และ เมรุ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์[๖] เป็นภาพงานศพที่สันนิษฐานว่าเป็นเมรุที่เผาศพขุนนาง ข้าราชการ สังเกตได้จากบุคคลในภาพล้วนแต่งการชุดปกติขาวไว้ทุกข์เป็นส่วนมาก แสดงถึงการให้เกียรติแก่ผู้ตาย หรือผู้ตายต้องเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ลักษณะเมรุที่เผาศพเป็นอาคารที่สร้างครอบฐานเผาหรือจิตกาธานที่ประดับด้วยการแทงหยวกอีกชั้นหนึ่ง (รูปภาพที่ ๘)

---

[๕] สัมภาษณ์ วินัย กิจสุทธิ, ๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๕.

[๖] สมภพ ภิรมย์, **พระเมรุมาศ พระเมรุ และ เมรุ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์**, หน้า ๑๒.

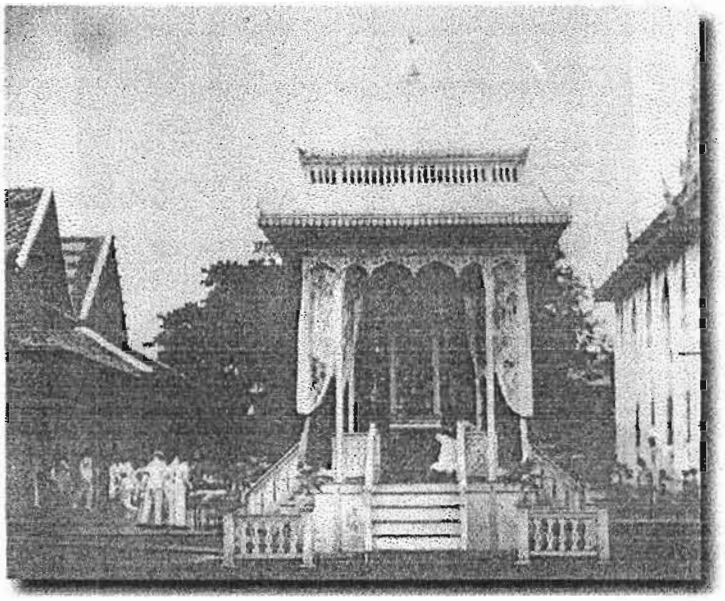

รูปภาพที่ ๘ เมรุเผาศพชั่วคราว

ที่มา : สมภพ ภิรมย์, **พระเมรุมาศ พระเมรุ และ เมรุ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์,** (พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๘), หน้า ๑๒.

อย่างไรก็ตามในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เคยเลิกใช้เมรุไม้ประกอบในพิธีเผาศพเจ้านายต่าง ๆ ไประยะหนึ่ง เนื่องจากกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ทรงเห็นว่าเป็นการสิ้นเปลืองมาก จึงทรงสร้างฌาปนสถานอย่างถาวรเพื่อใช้เผาศพที่วัดสุวรรณาราม ปากคลองบางกอกน้อย ธนบุรี เรียกว่า เมรุปูน เพราะประกอบด้วยอาคารก่ออิฐถือปูน เป็นฌาปนสถานแห่งแรกของกรุงรัตนโกสินทร์ ในปัจจุบันไม่เหลือแม้แต่ซากให้ศึกษาได้ สมเด็จกรมพระยาดำรง-ราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานไว้ว่า การใช้เมรุปูนในครั้งแรก ๆ นั้น ใช้สำหรับศพเจ้านายที่ไม่สูงศักดิ์มากนักที่ไม่ถึงกับต้องสร้างเมรุกลางเมืองก็คงจะพระราชทานเพลิงศพในเมรุปูนเป็นส่วนมาก ส่วนศพขุนนางอื่น ๆ ที่ต้องการเผาในเมรุปูนจะต้องได้รับพระบรมราชานุญาตเป็นพิเศษเสียก่อน ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๓ โปรดให้สร้างเมรุปูนพร้อมอาคารประกอบ อีก ๒ แห่งคือ ที่วัดอรุณ-ราชวราราม ปัจจุบันหาหลักฐานไม่ได้อีกเช่นกัน แห่งที่สอง คือ วัดสระเกศ เป็นฌาปนสถานที่สมบูรณ์กว่าที่อื่น มีเมรุใหญ่สำหรับเผาศพผู้มีบรรดาศักดิ์สูง กรมพระยาดำรงฯ รับสั่งว่า เมรุปูนทั้งสามขาดการบำรุงรักษา และศพที่นำไปเผาหรือฌาปนกิจก็ต่ำศักดิ์ลงมาเป็นลำดับ จนไม่ต้องขอพระบรมราชานุญาติเป็นพิเศษ เป็นที่รังเกียจของบรรดา ผู้สูงศักดิ์ทั้งหลายจึงกลับมานิยมปลูกเมรุใหม่และสร้างโรงทึมชั่วคราวปลงศพบริเวณหน้าเมรุนั้น[๓๐]

---

[๓๐] สมภพ ภิรมย์, **พระเมรุมาศ พระเมรุ และ เมรุ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์,** หน้า ๘๑.

นอกจากการใช้เมรุไม้ชั่วคราวสำหรับเผาศพเจ้านาย ข้าราชการชั้นสูงแล้ว ยังปรากฏว่านิยมใช้กับพระสงฆ์ด้วย ดังเช่นรูปภาพที่พบในหนังสือประวัติวัดท่าพูด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เป็นภาพงานฌาปนกิจศพพระอธิการแช่ม อดีตเจ้าอาวาสวัดท่าพูด เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ ในภาพแสดงให้เห็นว่าเป็นเมรุไม้ชั่วคราวมียอดเดียวที่มีรูปแบบพัฒนาการมาจากจิตกาธานหรือฐานเผา ที่ฐานและเสาของเมรุประกอบด้วยการแทงหยวก (รูปภาพที่ ๘)

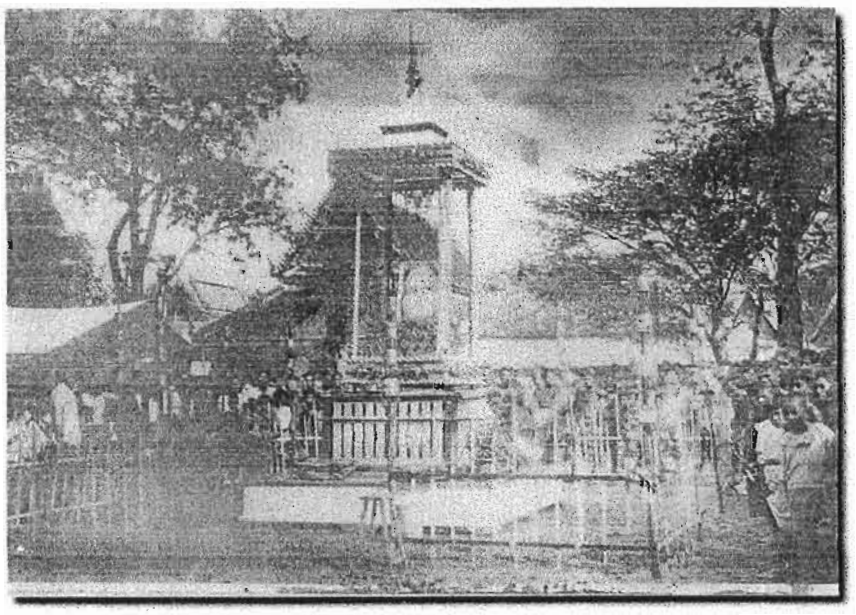

รูปภาพที่ ๘ เมรุเผาศพพระอธิการแช่ม อดีตเจ้าอาวาสวัดท่าพูด

ที่มา: ประวัติวัดท่าพูด (กรุงเทพฯ: ธีรพงษ์การพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๔๖.

จากพัฒนาการในการเผาศพในที่โล่งจนถึงงฌาปนสถานชั่วคราวซึ่งเรียกกันว่า เมรุ เมรุชั่วคราว หรือเมรุลอยนั้น ตัวอย่างตั้งแต่รูปภาพที่ ๕ - รูปภาพที่ ๘ พบว่า มักจะมีการตั้งเชิงตะกอนภายในเมรุอีกชั้นหนึ่ง บริเวณโดยรอบเมรุมีการกั้นอาณาเขตที่แน่นอนด้วยการกั้นไม้เป็นรั้ว ตัวเมรุมีการยกระดับขึ้นอย่างน้อย ๒ ชั้นขึ้นไป ไม่ได้วางราบอยู่กับพื้น ที่สำคัญในรูปภาพที่ ๓ และรูปภาพที่ ๗ ซึ่งเป็นการตั้งปะรำ และการตั้งเมรุชั่วคราวของชาวบ้านตำบลหัวเวียง จากรูปภาพพบว่า เป็นการตั้งอยู่บนน้ำ ซึ่งเดิมเคยเป็นพื้นดิน (สังเกตได้ว่ามีเรือจอดเทียบอยู่) โดยการตั้งเมรุจะใช้ไม้เสาวางพาดลงบนพื้นดินที่น้ำท่วมแล้วตั้งเมรุบนไม้เสานั้น เนื่องจากน้ำท่วมขึ้นมาจากพื้นดินเพียงเล็กน้อย ซึ่งเป็นธรรมชาติในช่วงเวลาหนึ่งของตำบลหัวเวียง จึงดูเหมือนเมรุลอยอยู่บนน้ำ

ความหมายของเมรุลอย

หากจะพิจารณาความหมายของเมรุลอยตามพจนานุกรมไทยโดยแยกศึกษาเป็นสองคำ คือ **เมรุ** และ **ลอย** ได้ความหมายดังนี้คือ **เมรุ** หมายถึง ที่เผาศพ หลังคาเป็นยอดมีรั้วล้อมรอบ[๑๑] สังคมไทยในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า ความหมายของเมรุครอบคลุมไปถึง อาคารสิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการเผาศพ ไม่ว่ารูปทรงจะเป็นอย่างไรก็เรียกกันว่า เมรุ ทั้งสิ้น มีทั้งแบบที่สร้างขึ้นตามลักษณะของสถาปัตยกรรมไทย และแบบที่สร้างขึ้นด้วยรูปทรงอย่างง่าย ๆ เป็นศาลาโรงทึมทั่วไป สิ่งหนึ่งที่ดูเหมือนกัน คือ ด้านท้ายสุดของอาคารต้องเป็นเตาเผาศพและมีปล่องสูงขึ้นเพื่อเป็นที่ระบายควัน ส่วนคำว่า **ลอย** หมายถึง ทรงตัวอยู่ในอากาศ เด่นขึ้น ไม่อยู่เป็นหลักแหล่ง ไม่จม[๑๒] ดังนั้นเมื่อนำความหมายมารวมกัน **เมรุลอย** จึงอาจจะหมายถึง อาคารที่เผาศพหรือสถาปัตยกรรมที่เผาศพที่มีการสร้างขึ้นชั่วคราวสร้างโดยไม่มีการฝังรากฐานหรือเสาลงไปในดิน สร้างแล้วใช้งานไม่เป็นหลักแหล่ง มีการเคลื่อนย้ายการใช้งานไปในสถานที่ต่าง ๆ

ศาสตราจารย์อรศิริ ปาณินท์[๑๓] ให้ความหมายเมรุลอยไว้ว่า เมรุลอยเป็นสถาปัตยกรรมไทยประเพณีแบบเฉพาะกิจประเภทหนึ่ง มีทั้งประเภทที่เผาศพแล้วตัวเมรุยังอยู่ และอีกประเภทหนึ่งคือเผาศพแล้วเผาเมรุไปด้วยพร้อม ๆ กัน สถาปัตยกรรมไทยประเพณีลักษณะชั่วคราวหรือสถาปัตยกรรมเฉพาะกิจ หมายถึง สถาปัตยกรรมที่สร้างเพื่อใช้งานชั่วคราวตามระยะเวลาที่จำเป็นต้องใช้ เมื่อหมดความต้องการใช้งานแล้วก็รื้อถอนออกไป จึงจำเป็นต้องออกแบบให้สร้างง่ายรื้อสะดวก ไม่มีรากฐานยึดติดลงไปในดิน แต่ต้องแข็งแรงรองรับการใช้งานได้อย่างเหมาะสม และต้องให้มีความถูกต้อง สวยงามตามลักษณะของสถาปัตยกรรมไทยประเพณีด้วย

ปัจจุบันคนไทยส่วนมากไม่ค่อยรู้จัก ไม่ค่อยพบเห็นเมรุลอย หรือเมรุไม้ชั่วคราวที่ใช้ในงานศพ ทั้งนี้เนื่องจากการใช้เมรุลอยเป็นที่นิยมเฉพาะบุคคลบางกลุ่มเท่านั้น ประกอบกับปัจจุบันเกือบจะทุกวัดในประเทศไทยจะมีเมรุปูนซึ่งเป็นเมรุถาวรใช้ในการเผาศพ เมรุลอยหลังเล็กที่เคยใช้งานตามวัดจึงค่อย ๆ หายไป อย่างไรก็ตามสาเหตุที่มีการสร้างเมรุลอย หรือเมรุไม้ชั่วคราวในสมัยแรก ๆ นั้น

---

[๑๑] **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕,** (พิมพ์ครั้งที่ ๖, กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙), หน้า ๖๕๖.

[๑๒] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๒๒.

[๑๓] อรศิริ ปาณินท์, "เมรุหลวงปู่สิม พุทธาจารโร (**พระญาณสิทธาจารย์**) สำนักสงฆ์ถ้ำผาปล่อง เมรุหลวงปู่ใช่ วัดป่าลิไลวัลย์ (วัดเขาฉลาก)," ใน **สรรค์สร้างอย่างไทย ผลงานสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยฝีมือ วนิดา พึ่งสุนทร** (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๕๘–๕๙.

ส่วนหนึ่งมาจากอิทธิพลของประเพณีหลวงที่ส่งต่อประเพณีราษฎร์ ชาวบ้านจะนิยมเผาศพบนเมรุที่สร้างเลียนแบบเมรุของเจ้านายและขุนนางในอดีต ข้อสันนิษฐานนี้มาจากรูปแบบของเมรุเผาศพตามวัดต่าง ๆ ทั่วกรุงเทพฯที่สร้างเลียนแบบเมรุหลวงของวัดเทพศิรินทราวาส และมีอิทธิพลไปถึงเมรุตามวัดต่าง ๆ ทั้งในเมืองและในเขตชนบททั่วประเทศ[๔] วัดที่ไม่สามารถสร้างเมรุถาวรไว้ใช้งานก็จะสร้างเมรุชั่วคราวหลังเล็ก ๆ ใช้ในงานศพ ส่วนศพขุนนางที่ไม่ได้เผาที่วัดเทพศิรินทร์ฯ จะนำไปเผาที่วัดใดก็มีการสร้างเมรุชั่วคราวขึ้นเช่นกัน มีขนาดแตกต่างกันไปตามฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ตาย การเผาศพขุนนางในอดีตด้วยการใช้เมรุที่เลียนแบบเมรุวัดเทพศิรินทร์ฯจึงมีอิทธิพลไปสู่ความนิยมของกลุ่มพ่อค้า นักธุรกิจและข้าราชการด้วย[๕]

การใช้เมรุลอยที่สร้างขึ้นโดยช่างพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่นั้น เป็นการพบกันระหว่างวัฒนธรรมการปลงศพชนชั้นสูงที่แพร่กระจายวัฒนธรรมจากเมืองหลวงสู่หัวเมืองต่าง ๆ และวัฒนธรรมการปลงศพของชาวบ้านที่พัฒนารูปแบบที่ปลงศพขึ้นด้วยภูมิปัญญาของตนเองประกอบกับการสังเกตและจดจำมาจากเมรุหลวง หรือกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมการปลงศพของพระมหากษัตริย์ด้วยพระเมรุมาศ มีอิทธิพลมาสู่การปลงศพชนชั้นสูงด้วยการสร้างเมรุชั่วคราว ส่วนการปลงศพสามัญชนที่เริ่มจากการเผาศพกลางแจ้ง มาสู่การใช้ฐานเผา และการสร้างเมรุไม้ชั่วคราวขนาดเล็ก ต่างมีพัฒนาการของตนเอง จนกระทั่งการแบ่งชนชั้นตามฐานันดรศักดิ์ในสังคมไทยเริ่มหมดไป การเผาศพบุคคลที่มีฐานะดี หรือบุคคลซึ่งเป็นที่เคารพของคนทั่วไปที่ไม่ต้องการใช้เมรุปูนร่วมกับศพชาวบ้านทั่วไป จึงใช้เมรุไม้ชั่วคราวที่เรียกว่า เมรุลอย ในการเผาศพ เมรุลอยจึงเป็นสถาปัตยกรรมไม้ที่ได้รูปแบบ ความสวยงาม และคติความเชื่อมาจากเมรุหลวง แต่การใช้งานแตกต่างกันไป โดยเมรุลอยสร้างเพื่อให้ถอดประกอบและสร้างใหม่ได้สะดวก เหมาะที่จะเคลื่อนย้ายไปให้บริการในสถานที่ต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการ ส่วนเมรุหลวงเป็นสร้างใหม่ทุกครั้งและต้องสร้างที่ท้องสนามหลวงเท่านั้น

---

[๔] **สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน** "อิทธิพลของประเพณีหลวงที่มีต่อประเพณีราษฎร์," [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก: http://www. kularbnon.hsin.ac.th (๒๒ กันยายน ๒๕๔๓)

[๕] ปรานี วงษ์เทศ, **พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการตายในประเทศไทย** (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ฟ, ๒๕๒๔), หน้า ๑๒.

พัฒนาการของเมรุลอยอยุธยา

เมรุลอยอยุธยาเป็นอาชีพของชาวบ้านตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แสดงถึงความเป็นช่างพื้นบ้านที่มีความสามารถรักษารูปแบบและประเพณีทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งช่างพื้นบ้านเหล่านี้ยังคงมีแฝงตัวอยู่ในสังคมเกษตรกรรม เช่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา[๑๖] อาชีพสร้างและให้เช่าเมรุลอยแตกต่างจากอาชีพของช่างไม้ทั่วไป เนื่องจากเมรุลอยที่สร้างขึ้นต้องทำหน้าที่ในการเผาศพด้วย ดังนั้นนอกจากช่างพื้นบ้านตำบลหัวเวียงจะต้องใช้ภูมิปัญญาของตนเองในการพัฒนารูปแบบเมรุลอยแล้ว ยังต้องพัฒนาเตาเผาศพให้สามารถใช้บนเมรุลอยด้วย

ประวัติของเมรุลอยอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่เคยมีการบันทึกประวัติของเมรุลอยอยุธยาเป็นเอกสารหลักฐานทางวิชาการแต่อย่างใด[๑๗] และจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไม่พบเอกสารทางวิชาการที่กล่าวถึง เรื่อง เมรุลอยของจังหวัด หนังสือที่เขียนเกี่ยวกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยาส่วนมากจะกล่าวถึงประวัติศาสตร์ งานศิลปหัตถกรรมที่กล่าวถึงในหนังสือแต่ละเล่มมักจะกล่าวถึงงานศิลป-หัตถกรรมเกือบทุกชนิด ทุกประเภทในจังหวัด ตั้งแต่เรื่องการทำอิฐที่บางบาล การสานปลาตะเพียนตุ๊กตาชาววัง การปรุงเรือนไทยที่บางปะหัน เป็นต้น

การศึกษาประวัติของเมรุลอยอยุธยาด้วยวิธีการศึกษาภาคสนามในตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าในตำบลหัวเวียงมีวัดจำนวน ๖ วัด คือ วัดหัวเวียง วัดบางกระทิง วัดประดู่โลกเชษฐ์ วัดบันไดช้าง วัดใบบัว และวัดสุวรรณเจดีย์ ซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานที่แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านหัวเวียงมีความศรัทธาในพุทธศาสนา จะประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตามวาระต่าง ๆ ได้สะดวกในวัดที่ใกล้บ้าน ซึ่งเรียกกันว่า วัดหน้าบ้าน มีความชำนาญเป็นพิเศษในเรื่องเกี่ยวกับพิธีการต่าง ๆ ในทางพุทธศาสนาโดยเฉพาะงานศพ[๑๘] จึงพบว่ามีช่างแทงหยวกหลายคนในตำบลหัวเวียงมีประวัติการเผาศพด้วยการใช้ปะรำสำหรับตั้งศพ ตั้งแต่ก่อน พ.ศ. ๒๔๘๐ (รูปภาพที่ ๒ - ๓) มีการใช้เมรุไม้ชั่วคราวสำหรับเผาศพตั้งแต่ก่อน พ.ศ. ๒๕๐๐ (รูปภาพที่ ๗) ทั้งความรู้ ความชำนาญในพิธีการเกี่ยวกับงานศพ และความรู้ ความชำนาญในงานช่างไม้ ช่างแกะสลัก ทำให้มีผู้ประกอบอาชีพเมรุลอยในตำบลหัวเวียงเกิดขึ้นเป็นระยะ ซึ่งสรุปเป็นประวัติของเมรุลอยตำบลหัวเวียง ได้ดังนี้

---

[๑๖] โชติ กัลยาณมิตร, "นายช่างเอกในรอบ ๒๐๐ ปีแห่งกรุงรัตนโกสินท์," **วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร** ๔ ฉบับพิเศษ (๕ ธันวาคม ๒๕๓๗): ๔๔.

[๑๗] สัมภาษณ์ ศุทธะ ธีวีระปัญญา, ปลัดจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๓.

[๑๘] สัมภาษณ์ วินัย กิจสุทธิ, ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕.

ระยะที่ ๑ ระยะของการดูแลเมรุลอยของวัดที่ให้บริการทั่วไป

เมรุลอยในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าสร้างขึ้นครั้งแรกเมื่อใด แต่จากคำบอกเล่าของกลุ่มผู้สร้างเมรุลอยในตำบลหัวเวียงนั้น ทำให้ทราบว่า ในตำบลหัวเวียงเริ่มสร้างครั้งแรกประมาณ พ.ศ.๒๔๘๐ ในงานปลงศพโยมแม่ของหลวงพ่อเจาะเจ้าอาวาสวัดประดู่โลกเชษฐ์ ผู้ออกแบบและควบคุมการก่อสร้าง คือ **พระอาจารย์เทียม พระสงฆ์**จากวัดกษัตราธิราช[๑๙] ซึ่งเป็นพระภิกษุที่มีความสามารถด้านงานช่างหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะงานก่อสร้าง[๒๐] ซึ่งช่างที่ร่วมสร้างเมรุในขณะนั้นมี**นายสาย ฤกษ์อุโฆษ** สำหรับพระอาจารย์เทียมเคยสร้างเมรุ ๓ ชั้น ยอดเดียว ใช้ในการเผาศพที่วัดกษัตราธิราชในสมัยที่ยังไม่มีเมรุปูนถาวร แต่หลังจากที่สร้างเมรุถาวรขึ้นแล้ว วัดกษัตราธิราชจึงเลิกใช้เมรุลอยในการเผาศพ เมรุลอยที่ท่านสร้างไว้ปัจจุบันไม่เหลือร่องรอยให้ศึกษา[๒๑] ส่วนเมรุลอยหลังที่พระอาจารย์เทียมสร้างให้วัดประดู่โลกเชษฐ์นั้น หลังจากเสร็จงานแล้ว ทางวัดจึงเก็บรักษาไว้ให้วัดต่าง ๆ ในอำเภอเสนาและอำเภอใกล้เคียงยืมไปใช้ในการเผาศพ โดยมีนายสาย ฤกษ์อุโฆษ เป็นผู้ดูแลรักษา โดยใส่เรือนำมาจอดไว้ที่วัดบันไดช้าง ลักษณะของการให้บริการเป็นการช่วยงานกันมากกว่าการให้เช่า จนเป็นที่นิยมสำหรับงานศพพระสงฆ์เกือบทุกวัดในท้องถิ่นและพื้นที่ใกล้เคียง

ระยะที่ ๒ ระยะของการให้เช่าเมรุลอยหลังเล็ก

หลังจากเมรุลอยหลังแรกที่ใช้เผาศพโยมแม่หลวงพ่อเจาะได้ให้บริการเผาศพสมภารวัดต่าง ๆ ในละแวกใกล้เคียง และได้ใช้เป็นเมรุในการเผาศพ**พระสุวรรณวิมลศีล** รองเจ้าอาวาสวัดบันไดช้าง หลังจากนั้นขาดผู้ดูแลรักษา **นายชม สุพรรณมี** ซึ่งนับว่าเป็นนักธุรกิจเมรุลอยรายแรกของตำบลหัวเวียงจึงนำมาปรับปรุงเป็นเมรุชั่วคราวสำหรับให้ชาวบ้านเช่าใช้ในการเผาศพญาติผู้ใหญ่ของตน (รูปภาพที่ ๑๐) ความสำเร็จในการประกอบอาชีพของนายชมมีอิทธิพลทำให้เกิดผู้ประกอบอาชีพเมรุลอยกันเพิ่มขึ้น เช่น **นายสาคร อรรถจรูญ** (รูปภาพที่ ๑๑) **นายเผือด กิจชนม์** (รูปภาพที่ ๗) **นายสิน ทรัพย์กล้า** ทั้งยังส่งผลให้ชาวบ้านที่อาศัยในบริเวณวัดโบสถ์(ล่าง) ซึ่งเป็นวัดใกล้เคียงกับตำบลหัวเวียง สร้างเมรุลอยขึ้นบ้าง เช่น เมรุลอยของ**นายลำจวน วงศ์พาณิช** และ**พระพยงค์ วงศ์พาณิช** แต่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร โดยเมรุลอยที่สร้างในระยะนี้ต่างเป็นเมรุลอยยอดเดียวทั้งสิ้น

---

[๑๙] สัมภาษณ์ ไสว สนธิ, เจ้าของเมรุลอย, ๕ เมษายน ๒๕๔๓.

[๒๐] "หลวงปู่เทียม กรุงเก่า เทียมแต่ชื่อ คือพระแท้," **ข่าวสด** (๒๕ เมษายน ๒๕๔๔): ๑๖.

[๒๑] สัมภาษณ์ อรรถการ ผดุงวงษ์, อดีตลูกศิษย์พระอาจารย์เทียม, ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๔.

รูปภาพที่ ๑๐ เมรุลอยของนายชม สุพรรณมี
ที่มา: วินัย กิจสุทธิ

รูปภาพที่ ๑๑ เมรุลอยนายสาคร อรรถจรูญ
ที่มา: วินัย กิจสุทธิ

ระยะที่ ๓ ระยะของการพัฒนาอาชีพเมรุลอยอยุธยา

ผู้ประกอบอาชีพเมรุลอยในตำบลหัวเวียงในระยะแรก ๆ นั้นเป็นเพียงการประกอบอาชีพเสริมอาชีพหลักคือการทำนาเท่านั้น อาชีพเมรุลอยยังไม่เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป เมรุลอยอยุธยาเริ่มมีชื่อเสียงและจัดเป็นการประกอบอาชีพหลักด้วยการรวมตัวกันของกลุ่มลูกหลานและลูกศิษย์ของนายสาย ฤกษ์อุโฆษ ซึ่งต่างมีความรู้เรื่องเมรุลอยอยู่บ้างประกอบกับความสามารถในด้านช่างไม้ช่างแกะสลัก ทำให้ช่างกลุ่มนี้ซึ่งประกอบด้วย **นายแถม ฤกษ์อุโฆษ นายไสว สนธิ นายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง นายหนวน ทองสีจัด** ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเมรุลอยเป็นอย่างมาก เป็นระยะเวลาของการพัฒนาสู่อาชีพหลักอย่างจริงจัง กล่าวกันว่าเป็นเมรุหัวเวียงหลังแรกที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักแพร่หลายมากกว่าผู้ประกอบอาชีพในรุ่นแรก ๆ (รูปภาพที่ ๑๒) ทั้งนี้ส่วนหนึ่งจากการประชาสัมพันธ์ของนายไสว สนธิ ซึ่งเป็นนักพูดที่มีความสามารถคนหนึ่ง ทำให้เมรุลอยหลังนี้รับงานได้มากตั้งแต่ยังปรุงเมรุไม่เสร็จ[๒๒]

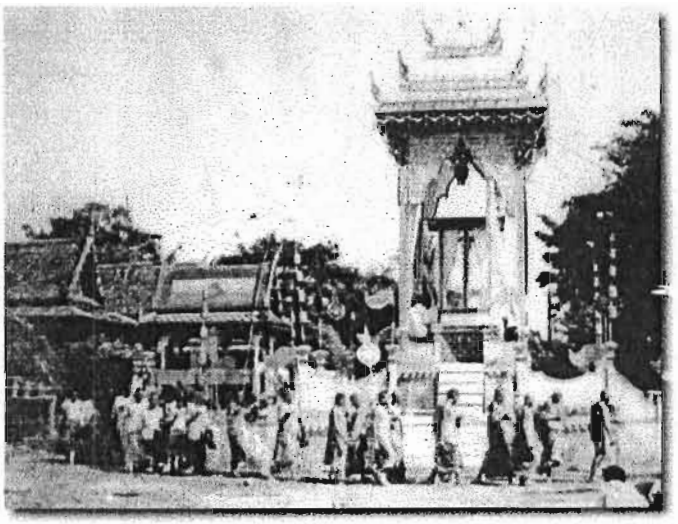

รูปภาพที่ ๑๒ เมรุลอยของ ๔ หุ้นส่วนของหัวเวียง
ที่มา: วินัย กิจสุทธิ

ในขณะนั้นนายอาบ **สุขยาสุณี** ซื้อเมรุต่อจากนายชม สุพรรณมี มาประกอบอาชีพซึ่งยังคงเป็นเมรุลอยยอดเดียว (รูปภาพที่ ๑๓) จากนั้นขายต่อให้**นายแสวง อ่อนฉลวย** ซึ่งนายแสวง ขายต่อให้**นายหิรัญ(จรัญ) กิจเพชร** นำไปปรับปรุงใช้ประกอบอาชีพจนถึงปัจจุบัน หลังจากนั้นนายอาบซื้อเมรุต่อจากกลุ่มนายแถมที่แยกตัวกันไปสร้างเมรุเป็นของตนเอง

---

[๒๒] สัมภาษณ์ วินัย กิจสุทธิ, ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕.

รูปภาพที่ ๑๓ เมรุลอยของนายอาบ สุขษาสุณี
ที่มา: วินัย กิจสุทธิ

หลังจากเมรุลอยของ ๔ หุ้นส่วนคือ นายหนวน นายประสิทธิ์ นายแถม และนายไสว สร้างชื่อเสียงให้กับเมรุลอยตำบลหัวเวียง และประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพมากขึ้น จนมีผู้ประกอบอาชีพให้เช่าเมรุลอยเพิ่มขึ้น หุ้นส่วนทั้ง ๔ จึงคิดแยกตัวกันสร้างเมรุลอยของตนเอง ประกอบกับเวลานั้นนายหนวนต้องการที่จะเลิกอาชีพนี้เพราะอายุมากแล้ว ทั้ง ๔ คนจึงตกลงขายเมรุให้นายอาบ สุขษาสุณี แล้วแต่ละคนจึงสร้างเมรุของตนเองขึ้นใหม่ รูปแบบเมรุลอยในเวลานั้นยังคงเป็นเมรุลอยยอดเดียว เช่น เมรุลอยหลังแรกของนายไสว สนธิ (รูปภาพที่ ๑๔)

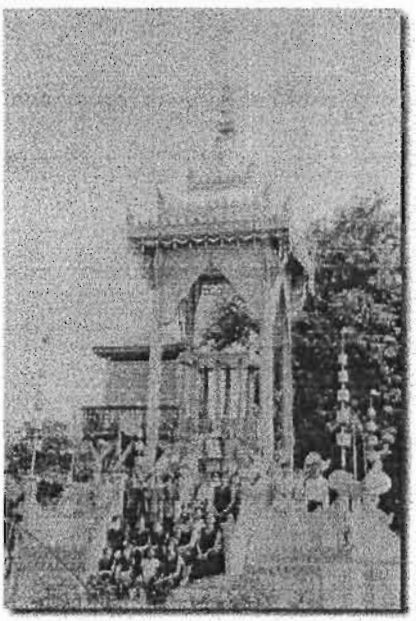

รูปภาพที่ ๑๔ เมรุลอยยอดเดียว ของนายไสว สนธิ
ที่มา: ธเนศ สนธิ

เมรุลอยอยุธยาได้แนวคิดในการสร้างเมรุลอย ๕ ยอด จากงานพระราชทานเพลิงศพหลวงปู่บุญ อดีตเจ้าอาวาสวัดบางกระทิง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ โดยเจ้าของเมรุ ๕ ราย ประกอบด้วย นายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง นายสมัคร ควรแท้[๒๓] นายแสวง อ่อนฉลวย นายอาบ สุขษาสุณี และนายแถม ฤกษ์อุโฆษ ต่างนำเมรุลอยของตนเองมาประกอบกันโดยเมรุของนายประสิทธิ์เป็นเมรุประธานตั้งอยู่ตรงกลาง ล้อมรอบด้วยเมรุหลังอื่น ๆ ๔ หลัง เปรียบเหมือนกับเมรุทิศ (รูปภาพที่ ๑๕) รูปแบบของเมรุในสมัยนั้นยังคงเป็นรูปแบบคล้ายกันเกือบทุกหลัง ต่อมาเจ้าของเมรุลอยทุกคนจึงพัฒนาเมรุลอยของตนเป็นเมรุลอย ๕ ยอด และ ๙ ยอด ตามลำดับ

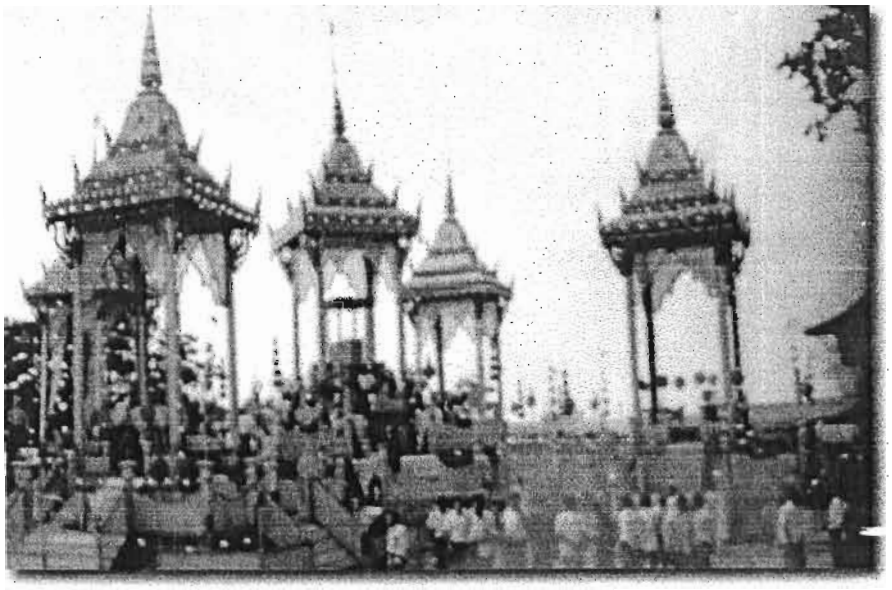

รูปภาพที่ ๑๕ เมรุในงานศพหลวงปู่บุญ (อดีตเจ้าอาวาสวัดบางกระทิง)
ที่มา: วัดบางกระทิง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ระยะที่ ๔ ระยะของการเลียนแบบการประกอบอาชีพ

หลังจากผู้ประกอบอาชีพสร้างและให้เช่าเมรุลอยประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพจนพัฒนาเมรุลอยของตนเองเป็นเมรุลอย ๕ ยอด และ ๙ ยอดขึ้นตามลำดับ ทำให้มีผู้สนใจประกอบอาชีพเมรุลอยในระยะเวลาต่อมา เช่น **นายวิชัย บุญพยัคฆ์** ครูดนตรีไทยและนักการเมืองท้องถิ่นเริ่มประกอบอาชีพเมรุลอยโดยรับช่วงต่อจากพี่ชายที่เสียชีวิต **นายหิรัญ (จรัญ) กิจเพชร** ซื้อเมรุต่อจากนายแสวง อ่อนฉลวย นำมาปรับปรุงเพิ่มเมรุทิศ เรือนสวด เป็นเมรุ ๙ ยอดที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

---

[๒๓] เจ้าของเมรุลอยวัดตะกู ต่อมาขายเมรุลอยให้นายสุเทพ ควรแท้ ซึ่งเป็นหลานอานำมาประกอบอาชีพที่ตำบลหัวเวียง

นายสุเทพ ควรแท้ อดีตผู้ใหญ่บ้านซื้อเมรุต่อจากอาคือ นายสมัคร นำมาปรับปรุงใหม่ใช้ในการประกอบอาชีพ ปัจจุบันนายสุเทพเสียชีวิตแล้ว นางอุบล ควรแท้ ภรรยาจึงเป็นผู้ดูแลกิจการเมรุลอยแทน **นายยงยุทธ พวงลำเจียก** เริ่มต้นการประกอบอาชีพด้วยการเป็นช่างประจำเมรุลอยของนายสาคร อรรถจรูญ หลังจากมีความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์มากขึ้นจึงเลื่อนขึ้นเป็นหัวหน้าคนงาน จนสามารถซื้อเมรุลอยหลังเก่าของนายสาครมาปรับปรุงและประกอบอาชีพให้เช่าเมรุลอยด้วยตนเอง **นายเมี้ยน แดงใหญ่** เคยเป็นคนงานตั้งเมรุหลายหลัง มีความต้องการสร้างเมรุเป็นของตนเองนับว่าเป็นผู้สร้างและให้เช่าเมรุลอยรายสุดท้ายของตำบลหัวเวียง

ผู้ประกอบอาชีพเมรุลอยอยุธยาในปัจจุบัน

จากประวัติของเมรุลอยอยุธยาดังกล่าว พบว่ามีผู้ประกอบอาชีพเมรุลอยมาแล้วในอดีต จนกระทั่งเมรุลอยของตำบลหัวเวียงได้รับการปรับปรุงและพัฒนารูปแบบมาเป็นระยะ ทำให้เจ้าของเมรุลอยต่างประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ จึงมีผู้สร้างเมรุลอยให้เช่าหรือเปลี่ยนเจ้าของกันเป็นระยะ จนกระทั่งปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๔๕) จำนวนผู้ประกอบอาชีพและจำนวนเมรุลอยในตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ ๑ รายชื่อเจ้าของเมรุลอยและจำนวนเมรุลอยอยุธยา

เจ้าของเมรุลอย	จำนวนเมรุลอยให้เช่า (หลัง)				รูปภาพที่
	ยอดเดียว	๕ ยอด	๙ ยอด	รวม	
๑. นายแถม ฤกษ์อุโฆษ	๑	๒	๑	๔	๑๐,๑๑,๑๒,๒๓
๒. นายไสว สนธิ	-	๑	๑	๒	๑๓,๒๑
๓. นายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง	-	-	๑	๑	๒๒
๔. นายอาบ สุขยาสุณี	-	-	๑	๑	๑๙
๕. นายสาคร อรรถจรูญ	-	-	๑	๑	๑๔,๒๖
๖. นายวิชัย บุญพยัคฆ์	-	-	๑	๑	๑๗
๗. นายหิรัญ กิจเพชร	-	-	๑	๑	๒๐
๘. นายสุเทพ ควรแท้	-	-	๑	๑	๑๘
๙. นายยงยุทธ พวงลำเจียก	-	-	๑	๑	๑๕,๒๔
๑๐. นายเมี้ยน แดงใหญ่	-	-	๑	๑	๑๖,๒๕
รวมเมรุลอยทั้งสิ้น				๑๔	

หมายเหตุ นายแถม ฤกษ์อุโฆษ ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว นายประทีป ฤกษ์อุโฆษ บุตรชายเป็นผู้ดูแลกิจการเมรุลอยภายใต้ชื่อ **เมรุลอยปู่แถม** หรือ **เมรุลอยลุงแถม** เช่นเดิม นายไสว สนธิ ปัจจุบันประกอบอาชีพนักการเมืองท้องถิ่น นายสุพล สนธิ และนายธเนศ สนธิ บุตรชาย เป็นผู้ดูแลกิจการเมรุลอย และยังคงใช้ชื่อ **ไสวเมรุลอย** เช่นเดิม นายสาคร อรรถจรูญ เนื่องจากอายุมากขึ้นจึงมอบกิจการเมรุลอยให้นายพรชัย ฤกษ์สงเคราะห์ บุตรเขยเป็นผู้ดูแล แต่นายสาครยังคงช่วยเหลือในด้านการออกแบบลายเพื่อการซ่อมแซม และให้ใช้ชื่อ **เมรุลอยสาคร** นายสุเทพ ควรแท้ หรือผู้ใหญ่ติ๋มเสียชีวิตไปหลายปีแล้ว นางอุบล ควรแท้ ภรรยา เป็นผู้ดูแลกิจการเมรุลอย และยังคงใช้ชื่อ **เมรุลอยสุเทพ** เหมือนเดิม

จากตารางที่ ๑ พบว่า มีการแบ่งประเภทของเมรุลอยอยุธยาไว้ตามลักษณะของยอดเมรุ โดยแบ่งเมรุลอยยอดเดียว ๕ ยอด และ ๙ ยอด ซึ่งเมรุลอย ๙ ยอด ทุกหลังนั้นสามารถปรับเป็นเมรุลอย ๕ ยอดได้ตามความต้องการของเจ้าภาพงานศพ เนื่องจากเมรุลอย ๙ ยอด ของนายสาคร นายสุเทพ นายยงยุทธ และนายเมี้ยน ต่างพัฒนาขึ้นมาจากเมรุลอย ๕ ยอดหลังเดิมทั้งสิ้น

ประเภทของเมรุลอยอยุธยาในปัจจุบัน

การแบ่งประเภทของเมรุลอยอยุธยา มีจุดประสงค์เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้เช่าเมรุและเจ้าของเมรุลอยด้วยกำหนดจากจำนวนยอดเมรุ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัวของเมรุลอยอยุธยา อันเกิดจากประสบการณ์ที่พบเห็นงานสถาปัตยกรรมไทยในที่ต่าง ๆ ประกอบกับความช่างสังเกตจดจำและความรู้ความสามารถทางช่างไม้ของช่างตำบลหัวเวียงจนนำมาสร้างเป็นเมรุลอยของตนเอง จากการศึกษาพบว่าเมรุลอยอยุธยาแบ่งออกเป็นประเภทตามจำนวนยอดเมรุได้ดังนี้

๑ เมรุลอยยอดเดียว พัฒนามาจากเมรุลอยยอดเดียวในระยะแรก โดยสร้างให้มีขนาดใหญ่ขึ้นมีฐาน ๓ -๔ ชั้น ระยะเวลาติดตั้งประมาณ ๑ วัน ใช้แรงงานประมาณ ๑๐ คน สำหรับเมรุลอยยอดเดียวในปัจจุบันเจ้าของเมรุลอยสามารถดัดแปลงจากเมรุลอยของตนเองได้โดยประกอบเพียงเมรุประธานและลดฐานชั้นลงมาเท่านั้น (รูปภาพที่ ๑๖)

รูปภาพที่ ๑๖ เมรุลอยยอดเดียว
ของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ
ที่มา: เลื่อน ฤกษ์อุโฆษ

๒ เมรุลอย ๕ ยอด เป็นเมรุลอยขนาดกลาง วิวัฒนาการมาจากเมรุลอยยอดเดียว โดยสร้างเมรุขนาดเล็กติดตั้งอยู่ในมุมทั้ง ๔ เรียกว่า **เรือนสวด** ซึ่งหมายถึง **สร้าง หรือ ลำสร้าง**[๒๔] เพราะมีไว้สำหรับเป็นที่นั่งของพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม สวดหน้าไฟ มีฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาด ๑๘ × ๑๘ เมตร – ๒๐×๒๐ เมตร มีบันไดสำหรับขึ้น-ลง ๔ ด้าน ฐาน ๔ - ๕ ชั้น ระยะเวลาติดตั้งประมาณ ๑ - ๒ วัน ใช้แรงงานประมาณ ๑๐ - ๑๕ คน (รูปภาพที่ ๑๗ - ๒๒)

รูปภาพที่ ๑๗ เมรุลอย ๕ ยอด
ทรงจตุรมุขของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ
ที่มา: เลื่อน ฤกษ์อุโฆษ

---

[๒๔] สร้าง หรือ ลำสร้าง หรือ คดสร้าง ตามความหมายตามพจนานุกรมหมายถึง ที่ยกพื้นสูงสำหรับพระสงฆ์นั่งสวดพระอภิธรรมอยู่ ๔ มุมเมรุ อ้างจาก สมภพ ภิรมย์, **พระเมรุมาศ พระเมรุ และเมรุสมัยกรุงรัตนโกสินทร์,** หน้า ๑๓.

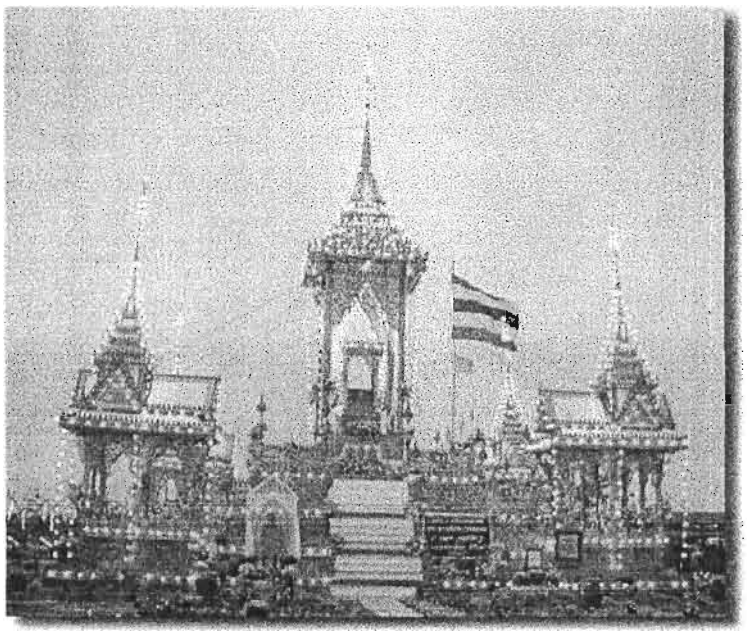

รูปภาพที่ ๑๘ เมรุลอย ๕ ยอดทรงบุษบกของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ

ที่มา: งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูสมุทรจันทคุณ อดีตเจ้าอาวาสวัดปากสมุทร จังหวัดสมุทรสงคราม วันที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔

รูปภาพที่ ๑๙ เมรุลอย ๕ ยอดของนายไสว สนธิ

ที่มา: ไพศาล ไหวฉลาด

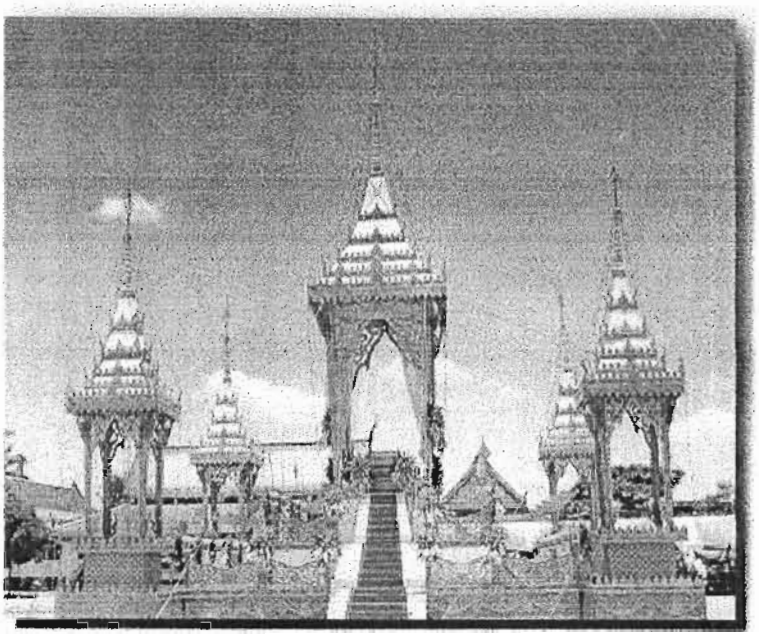

รูปภาพที่ ๒๐ เมรุลอย ๕ ยอดของนายสาคร อรรถจรูญ

ที่มา: บัวแย้ม อรรถจรูญ

รูปภาพที่ ๒๑ เมรุลอยของนายยงยุทธ พวงลำเจียก

ที่มา: ยงยุทธ พวงลำเจียก

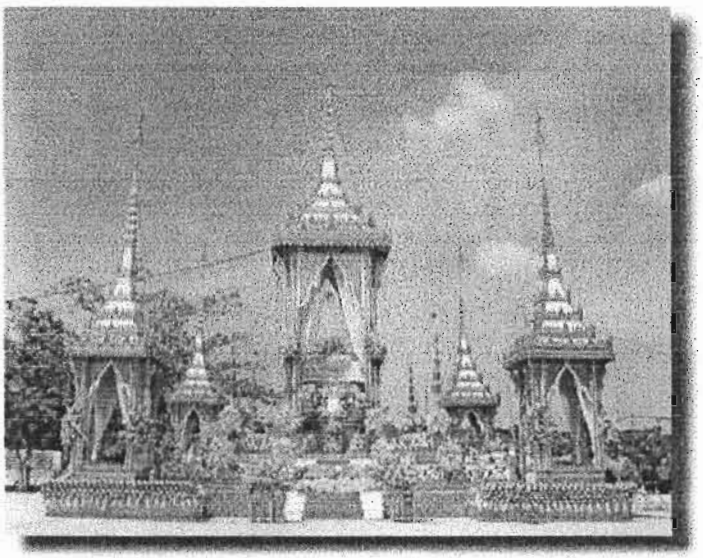

รูปภาพที่ ๒๒ เมรุลอย ๕ ยอดของนายเมี้ยน แดงใหญ่

ที่มา: เมี้ยน แดงใหญ่

๓. เมรุลอย ๙ ยอด เป็นเมรุลอยขนาดใหญ่ ที่พัฒนาโดยการขยายแบบจากเมรุ ๕ ยอด โดยสร้างเมรุทิศหรือเมรุรายขนาดเล็กประกอบในฐานทั้ง ๔ มุม แบ่งออกเป็น ๒ แบบ ดังนี้

๓.๑ เมรุลอย ๙ ยอดฐานรวม มีลักษณะคือ เมรุประธานและเมรุบริวารทั้งหลาย จำนวน ๙ ยอด ตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน ซึ่งเป็นฐาน ๕ ชั้น มีขนาดกว้าง ยาวประมาณ ๑๘ × ๑๘ เมตร – ๒๐ × ๒๐ เมตร ระยะเวลาติดตั้งประมาณ ๒-๓ วัน ใช้แรงงานประมาณ ๑๕–๑๘ คน (รูปภาพที่ ๒๓ - ๒๕)

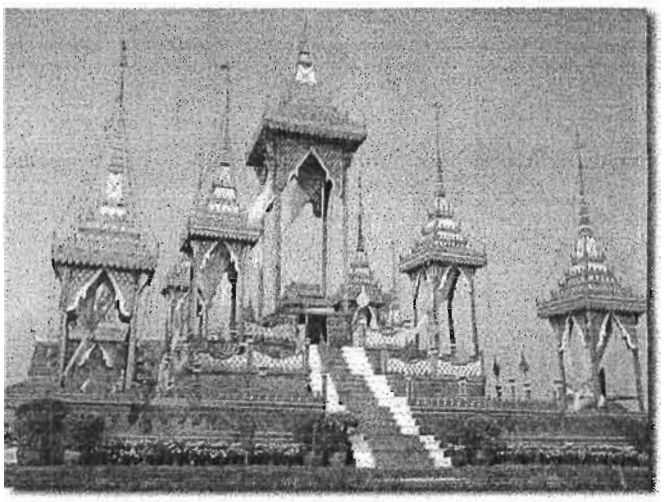

รูปภาพที่ ๒๓ เมรุลอย ๙ ยอดฐานรวมของนายวิชัย บุญพยัคฆ์

ที่มา: งานพระราชทานเพลิงศพพระครูวิบูลธรรมประภาส อดีตเจ้าอาวาสวัดทุ่งสมอ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี วันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔

รูปภาพที่ ๒๔ เมรุลอย ๙ ยอดฐานรวมของนายสุเทพ ควรแท้
ที่มา: งานฌาปนกิจศพนางหนู ยิ้มสมบูรณ์ วัดไทร อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
วันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๔

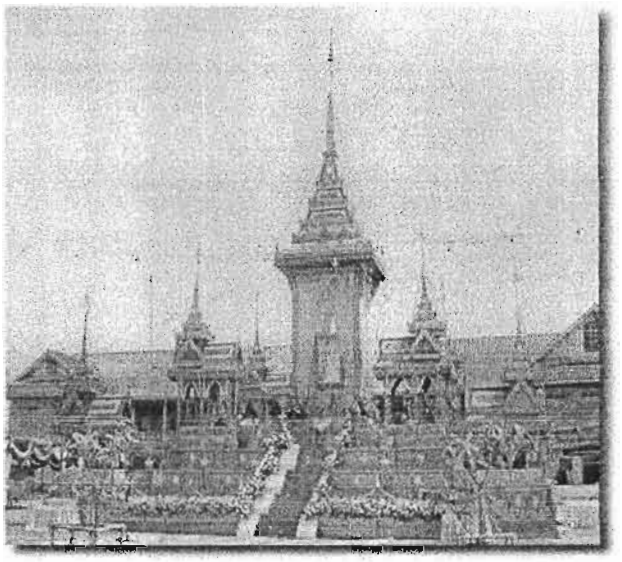

รูปภาพที่ ๒๕ เมรุลอย ๙ ยอดฐานรวมของนายอาบ สุขยาสุณี
ที่มา: งานพระราชทานเพลิงศพพระครูพิพิธศาสนกิจ อดีตเจ้าอาวาสวัดหนองโพ
อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี วันที่ ๒๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๔

๓.๒ เมรุลอย ๙ ยอดฐานแยก มีลักษณะเช่นเดียวกับเมรุลอย ๙ ยอดฐานรวม แต่แตกต่างกันตรงที่มีเมรุทิศ ๔ หลัง แยกออกมาจากฐานต่างหาก ซึ่งต้องใช้พื้นที่ขนาด ๒๖×๒๖ เมตร ถือว่าเป็นเมรุลอยที่จัดอยู่ในระดับ ๑ เหมาะสำหรับการจัดงานใหญ่หรืองานพระราชทานเพลิงศพ ระยะเวลาติดตั้ง ๓ - ๔ วัน ใช้แรงงานประมาณ ๒๐–๒๕ คน (รูปภาพที่ ๒๖ - ๓๒)

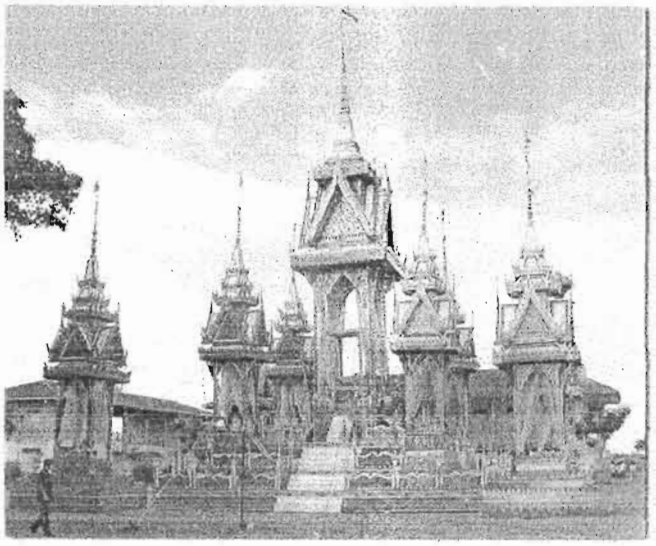

รูปภาพที่ ๒๖ เมรุลอย๙ ยอดฐานแยกของนายจรัญ กิจเพชร

ที่มา: งานฌาปนกิจศพนายดาบตำรวจปรีชา อาจหาญ วัดบางกระทิง ตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

รูปภาพที่ ๒๗ เมรุลอย ๙ ยอดฐานแยกของนายไสว สนธิ

ที่มา: งานพระราชทานเพลิงศพพระครูอินทรสารสุนทร อดีตเจ้าอาวาสวัดนิลเพชร อำเภอบางเลนจังหวัดนครปฐม วันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๓

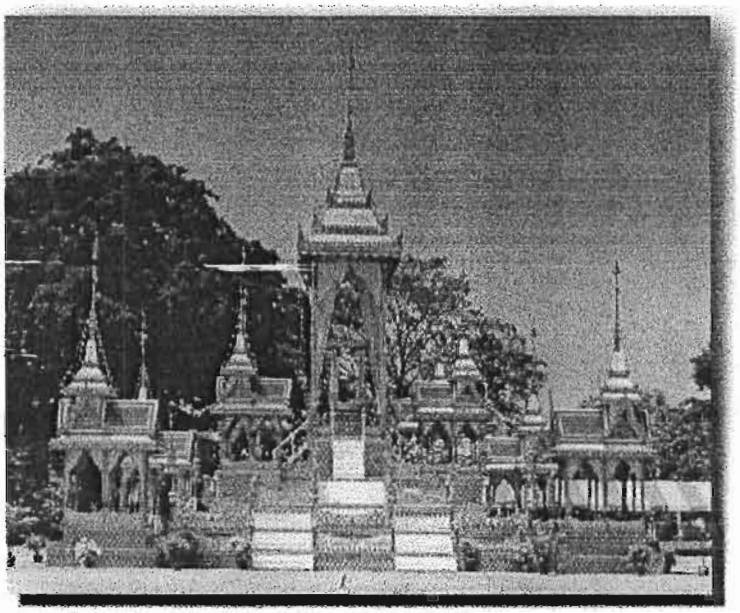

รูปภาพที่ ๒๘ เมรุลอย๙ ยอดฐานแยกของนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง

ที่มา: ประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง

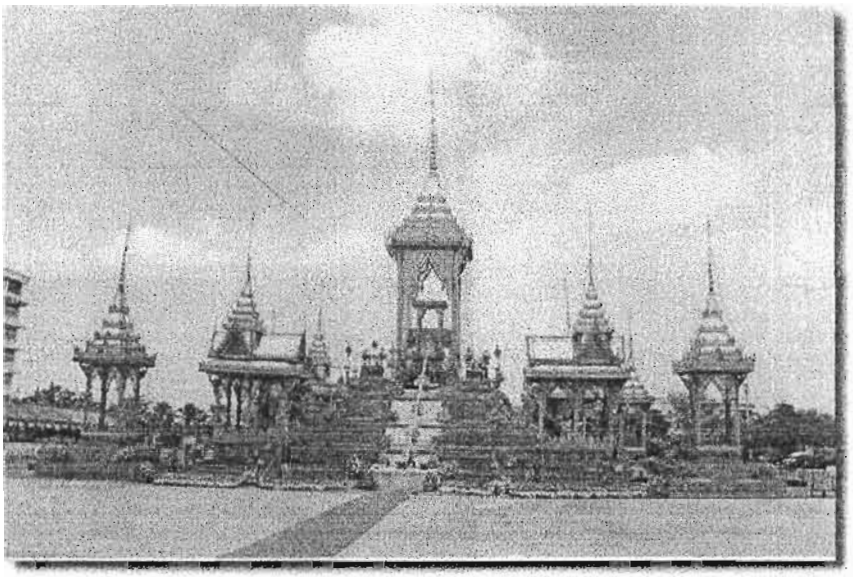

รูปภาพที่ ๒๙ เมรุลอย ๙ ยอดฐานแยกของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ

ที่มา: งานพระราชทานเพลิงศพพระพิศาลศึกษากร อดีตเจ้าอาวาสวัดบางช้างเหนือ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม วันที่ ๒๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๔

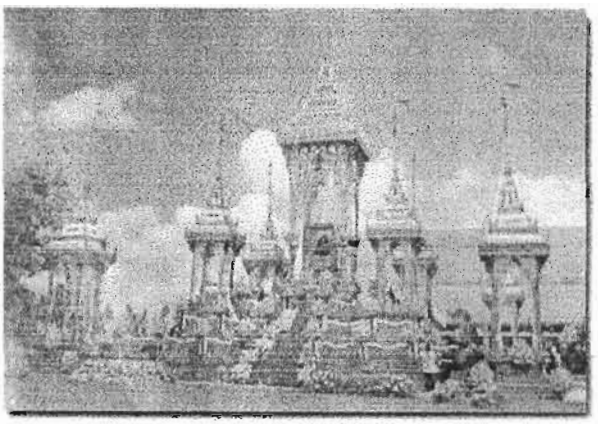

รูปภาพที่ ๓๐ เมรุลอย ๙ ยอดฐานแยกของนายยงยุทธ พวงลำเจียก
ที่มา: วินัย กิจสุทธิ

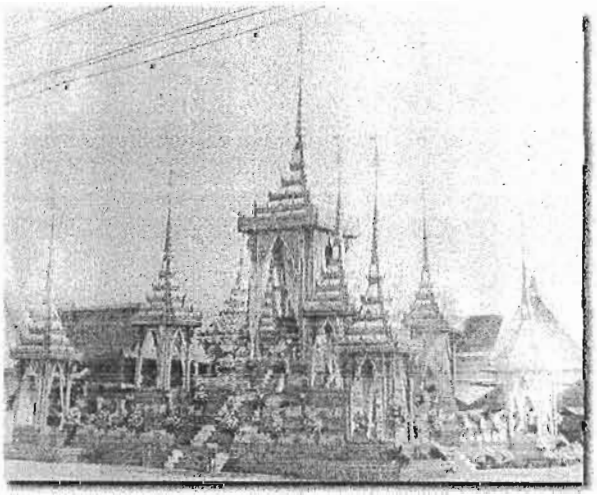

รูปภาพที่ ๓๑ เมรุลอย ๙ ยอดฐานแยกของนายเมี้ยน แดงใหญ่
ที่มา: เมี้ยน แดงใหญ่

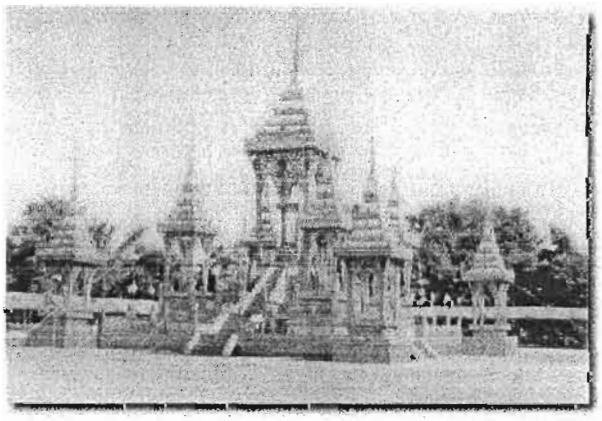

รูปภาพที่ ๓๒ เมรุลอย ๙ ยอดฐานแยกของนายสาคร อรรถจรูญ
ที่มา: พรชัย ฤกษ์สงเคราะห์

เตาเผาศพของเมรุลอยอยุธยา

ขั้นตอนที่สำคัญของการใช้เมรุลอยในงานศพขั้นตอนหนึ่งคือ ขั้นตอนของการเผาศพซึ่งจะต้องเผาบนเมรุลอยด้วยอุปกรณ์และเจ้าหน้าที่จากเจ้าของเมรุลอย การเผาศพบนเมรุลอยนับว่าเป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งของช่างอยุธยาซึ่งมีพัฒนาการมาเป็นระยะดังนี้

ระยะที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๐๖ - พ.ศ. ๒๕๒๐

ชาวบ้านตำบลหัวเวียงเริ่มประกอบอาชีพเมรุลอยอย่างจริงจัง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ เป็นต้นมา ในระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ - พ.ศ. ๒๕๒๐ การเผาศพบนเมรุลอยเป็นการเผาโดยเตาเผาที่สร้างขึ้นจากถังน้ำมัน ๒๐๐ ลิตร นำมาต่อกันลูกครึ่ง ช่วงรอยต่อจะมีถาดเจาะรูคล้ายรังผึ้งของเตาไฟประกอบอาหาร เพื่อให้ออกซิเจนจากด้านล่างขึ้นไปเป็นเชื้อเพลิงในการลุกไหม้ ส่วนครึ่งลูกด้านล่างจะเป็นช่องใส่ตัวเร่งการลุกไหม้และให้อากาศไหลเข้า ด้านล่างก้นถังมีถาดที่สามารถชักเข้า ออกได้ไว้รองผงกระดูก การเผาจะนำลูกหีบออกจากฐานปูน บริเวณนั้นจะเกิดเป็นช่องว่าง สำหรับแขวนถังเผา จากนั้นจะนำศพออกจากลูกหีบใส่ลงไปในถังเผา ซึ่งจะโผล่พ้นฐานปูนขึ้นมา จึงต้องใช้ฉากกั้น ซึ่งเรียกว่า **ฉากบังเพลิง** เมรุบางรายไม่มีฉากบังเพลิง ผู้คนด้านล่าง ก็จะมองเห็นถังที่โผล่พ้นฐานปูนขึ้นมา หากศพใดที่มีความสูงมากศีรษะของศพก็จะโผล่จากถังมาให้เห็น ทำให้การเผาศพแบบนี้เป็นที่น่าสังเวชและอุจาดแก่ผู้พบเห็นมาก ประกอบกับควันไฟที่เกิดจากการเผาไหม้จะคลุ้งไปทั่วบริเวณเกิดเป็นมลพิษทางกลิ่นและทางสายตาได้ จึงไม่เป็นที่นิยมในเวลาต่อมา ถังเผาศพแบบนี้ไม่มีเจ้าของเมรุรายใดเก็บไว้ ภาพประกอบเป็นการเขียนจากคำอธิบายของนายธเนศ สนธิ เท่านั้น (รูปภาพที่ ๓๓)

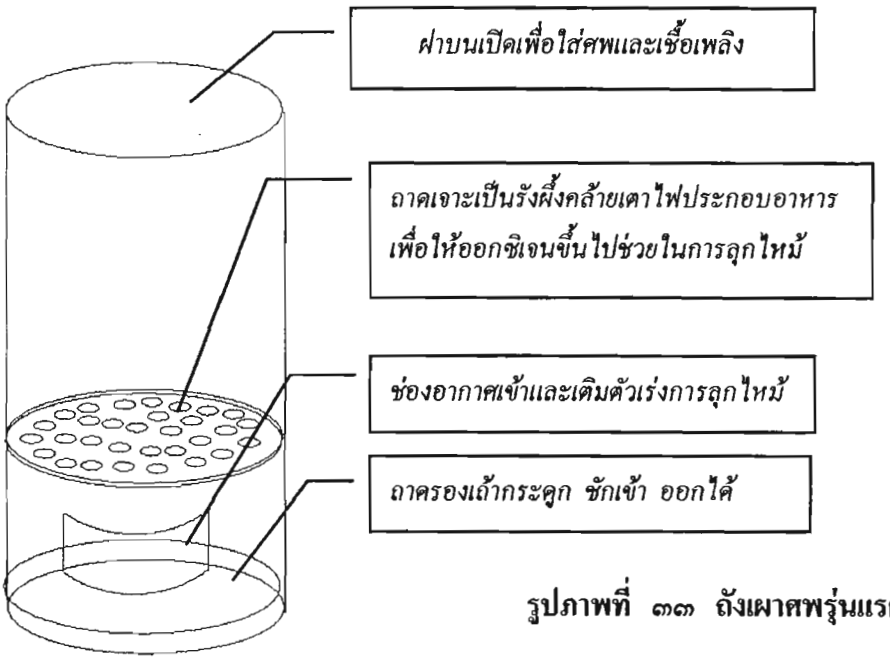

รูปภาพที่ ๓๓ ถังเผาศพรุ่นแรก

หลักการของถังเผาแบบนี้วิเคราะห์แล้วพบว่า คล้ายกับเตาไฟที่เป็นเตาถ่านของคนไทย หลักการคือเชื้อเพลิงของการเผาไหม้อยู่ด้านบนของรังผึ้ง ในถังเผาศพก็มีลักษณะของถาดที่จะเป็นรูคล้ายรังผึ้ง ส่วนด้านล่างที่เจาะเป็นช่องไว้ เป็นช่องที่ให้อากาศคือ ออกซิเจนเข้าไปช่วยในปฏิกิริยาการเผาไหม้ เมื่อศพที่ติดไฟแล้วศพนั้นคือเชื้อเพลิง ส่วนอื่น ๆ เป็นตัวเร่งปฏิกิริยาเท่านั้น ของเสียที่ได้จากการเผาไหม้ที่เป็นก๊าซต่าง ๆ รวมกันเป็นควันรอบ ๆ บริเวณเมรุลอยนั้น[๒๕]

ระยะที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๒๐ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๔๕)

จากการทดลองของเจ้าของเมรุลอย เจ้าหน้าที่เผาศพประจำเมรุลอย และช่างเหล็กในหมู่บ้าน ร่วมกันพิจารณาหาวิธีการเผาศพบนเมรุลอยที่ดีที่สุด ในปัจจุบันการเผาศพบนเมรุลอยจึงใช้หีบเหล็กที่ได้ทดลองและพัฒนาขึ้นมาจนดีที่สุดในขณะนี้ (รูปภาพที่ ๓๔ - ๓๕)

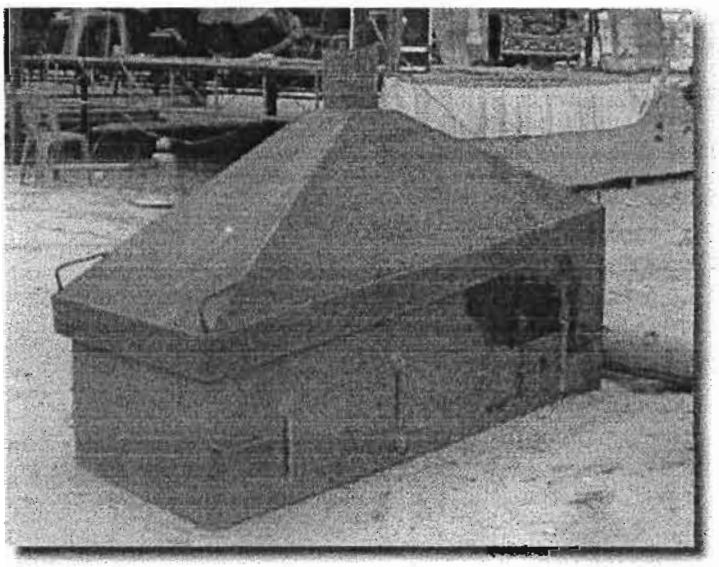

รูปภาพที่ ๓๔ หีบเหล็กเผาศพเมรุลอยนายสุเทพ ควรแท้

ที่มา: งานฌาปนกิจศพนางหนู ยิ้มสมบูรณ์ วัดไทร อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม วันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๔

---

[๒๕] สัมภาษณ์ ธิตินาท ศรีบ้าน, อาจารย์ ๒ ระดับ ๗ หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ โรงเรียนศรีวิชัยวิทยา, ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๔.

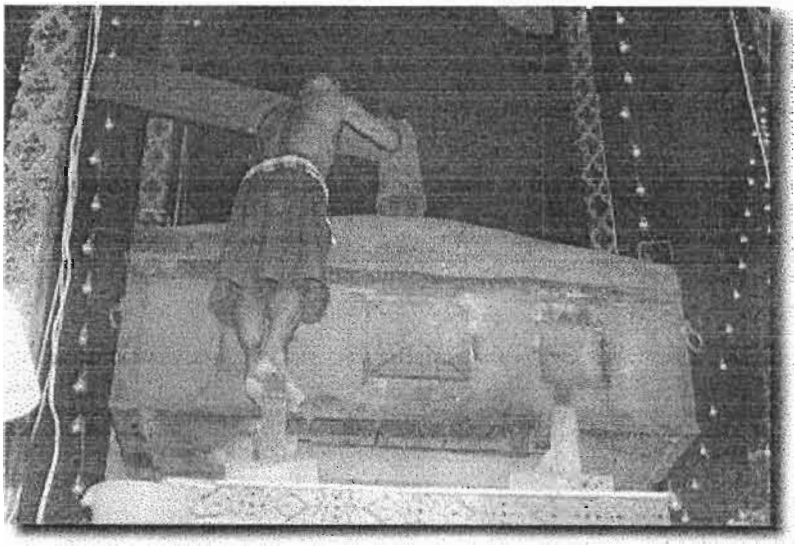

รูปภาพที่ ๓๕ หีบเหล็กเผาศพเมรุลอยนายวิชัย บุญพยัคฆ์

ที่มา: งานพระราชทานเพลิงศพพระครูวิบูลธรรมประภาส อดีตเจ้าอาวาสวัดทุ่งสมอ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี วันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔

หีบเหล็กมีพัฒนาการจากการทดลอง ฝาปิดด้านบนสร้างเป็นรูปสี่เหลี่ยมคางหมูมีพื้นที่มาก มีความลาดเอียงมากจะมีผลต่อการเผาไหม้ เนื่องจากระบายผลที่เกิดจากการเผาไหม้ออกไปได้ดี เช่นเดียวกับปล่องระบายควันแต่ไม่สามารถสร้างปล่องให้ตั้งตรงขึ้นไปได้ เพราะความร้อนและเปลวไฟที่พุ่งออกจากปล่องจะทำความเสียหายให้แก่ชิ้นส่วนของเมรุลอย จึงต้องออกแบบให้ปล่องหักงอพุ่งออกไปนอกเมรุลอยในมุมที่ทดลองแล้วว่าดีที่สุด เหตุผลทางวิทยาศาสตร์อธิบายให้เข้าใจได้ว่า หลักการเผาไหม้จะต้องประกอบด้วยเชื้อเพลิงและอากาศคือ ออกซิเจน ซึ่งเชื้อเพลิงในการเผาศพ คือ ศพนั่นเอง ศพจะถูกจุดไฟให้ลุกไหม้ จากเปลวไฟในถาดสังกะสีใต้หีบเผาศพที่ลอดผ่านตะแกรงด้านล่างหีบเผาศพขึ้นมา(รูปภาพที่ ๓๖ - ๓๗) ประกอบกับตัวเร่งในการทำปฏิกิริยาได้แก่ดอกไม้จันทร์ที่ใส่ไว้ การเผาไหม้ภายในเป็นหน้าที่ของออกซิเจนกับศพนั้น ดังนั้นจึงมีช่องระบายอากาศด้านข้างของหีบเผาศพ เพื่อให้สัปเหร่อเปิดเพื่อเขี่ยไฟให้ลุกไหม้ การเปิดแต่ละครั้งจะเป็นการเปิดทางให้ออกซิเจนเข้าไปเป็นตัวเผาไหม้ (รูปภาพที่ ๓๘)

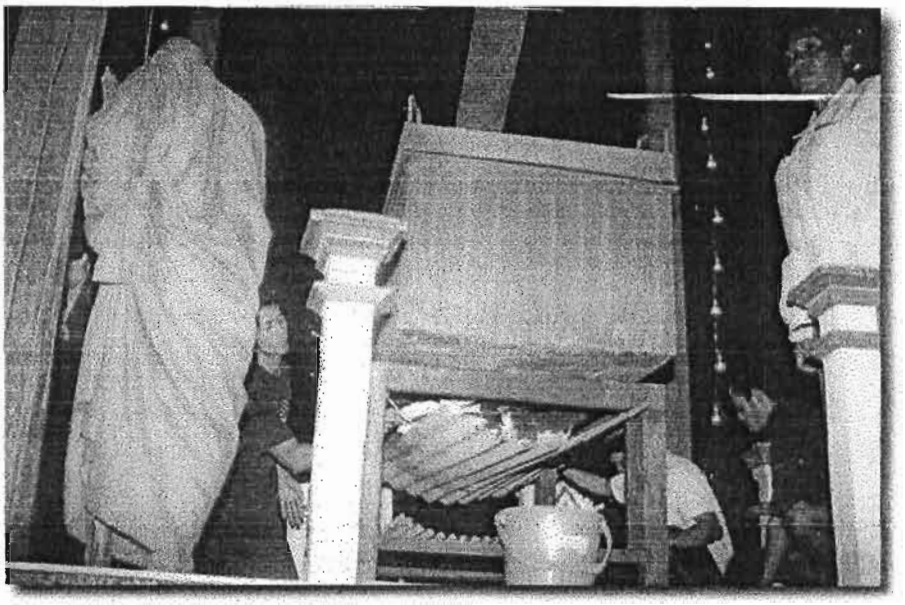

รูปภาพที่ ๓๖ ฉากสังกะสีใต้หีบเผาศพ

ที่มา: งานพระราชทานเพลิงศพพระครูอินทรสารสุนทร อดีตเจ้าอาวาสวัดนิลเพชร อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม วันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ เมรุลอยของนายไสว สนธิ

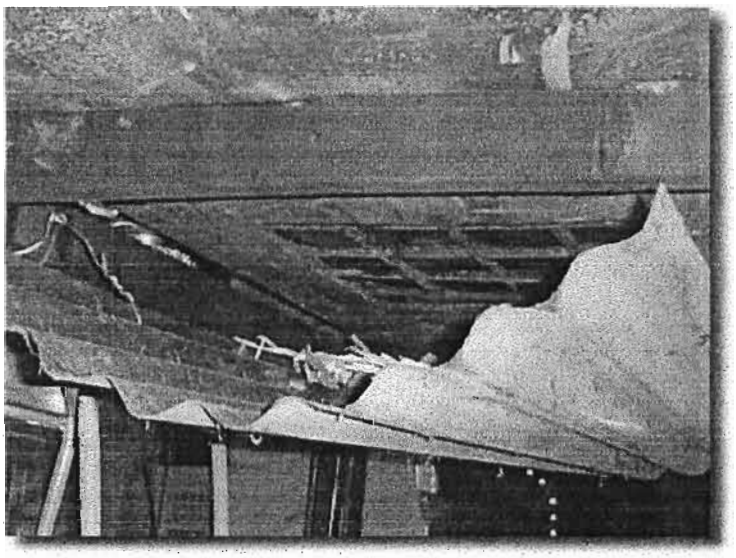

รูปภาพที่ ๓๗ ตะแกรงด้านล่างหีบเผาศพ

ที่มา: งานพระราชทานเพลิงศพพระครูอินทรสารสุนทร อดีตเจ้าอาวาสวัดนิลเพชร อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม วันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ เมรุลอยของนายไสว สนธิ

รูปภาพที่ ๓๘ การเปิดทางให้ออกซิเจนเข้าไปเป็นตัวเผาไหม้

ที่มา: งานพระราชทานเพลิงศพพระครูอินทรสารสุนทร อดีตเจ้าอาวาสวัดนิลเพชร อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม วันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ เมรุลอยของนายไสว สนธิ

ส่วนปฏิกิริยาที่ได้จากการเผาไหม้ คือ อากาศเสียและควัน ซึ่งเป็นก๊าซที่เป็นของเสียต่าง ๆ กับน้ำในรูปของไอน้ำระบายออกทางปล่อง การต่อปล่องออกไปจึงเป็นการระบายควันและอากาศเสียให้ขึ้นในที่สูงเพื่อความปลอดภัยของคนในบริเวณนั้น ปล่องใหญ่จะระบายอากาศเสียและควันได้ดีกว่าปล่องเล็ก และจากการออกแบบให้หักงอนั้น จะช่วยให้ระบายอากาศเสียได้ดีกว่าปล่องตรง โดยเฉพาะฝาหีบเผาศพที่ทำให้ลาดเอียงขึ้นหาปล่องนั้นก็มีผลต่อการระบายอากาศเสียและควันเช่นกัน ปล่องมีผลต่อการลุกไหม้คือ เมื่อระบายอากาศเสียและควันเกิดจากการเผาไหม้ได้เร็วเท่าไร การเผาไหม้ในห้องเผาไหม้หรือในหีบเผาศพก็จะเผาไหม้ได้เร็วขึ้นเท่านั้น

อาชีพสร้างและให้เช่าเมรุลอยอยุธยา

ตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นับว่าเป็นตำบลที่มีผู้ประกอบอาชีพเมรุลอยมากที่สุด เป็นแหล่งเมรุลอยที่ใหญ่ที่สุดแหล่งหนึ่งในปัจจุบัน จากการศึกษายังไม่พบว่ามีแหล่งเมรุลอยที่มีลักษณะเช่นเดียวกับแหล่งเมรุลอยที่ตำบลหัวเวียง แหล่งเมรุลอยที่ใหญ่อีกแหล่งหนึ่งคือ เมรุสกุลเพชรบุรี ซึ่งเอกสารที่กล่าวถึงเมรุของจังหวัดเพชรบุรีมักจะเรียกว่า **เมรุเคลื่อนที่** แต่เนื่องจากเมรุของช่างเพชรบุรีเป็นเมรุที่ประจำอยู่ตามวัดต่าง ๆ กระจัดกระจายกันไปทั่วจังหวัดเพชรบุรี รายละเอียดของการเช่าเมรุลอยและรายได้จากการให้เช่าเมรุลอย จำแนกได้ดังนี้

ราคาเช่าเมรุลอยอยุธยาและส่วนประกอบในพิธีศพ

เมรุลอยอยุธยาสร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เช่าไปใช้ประกอบพิธีฌาปนกิจศพ แต่ก็พบว่ามีการซื้อขายเมรุหลังเก่าด้วยเช่นกัน เช่น นายสาคร อรรถจรูญ ขายเมรุหลังเก่าให้นายยงยุทธ พวงลำเจียก อดีตหัวหน้าช่างของนายสาครเพื่อนำไปปรับปรุงใช้ในการประกอบอาชีพ ส่วนนายสาครสร้างเมรุลอยหลังใหม่อีกหนึ่งหลัง นายอาบ สุขษาสุณี ขายเมรุลอยของตนให้กับผู้ที่ต้องการนำไปประกอบอาชีพให้เช่าที่จังหวัดระยอง จากนั้นนายอาบจะหาซื้อเมรุลอยหลังเก่าในตำบลหัวเวียงมาปรับปรุงใหม่ เมรุลอยที่สร้างใหม่เพื่อขายทั้งหลังนั้นมีเพียงเมรุลอยของนายไสว สนธิ ซึ่งออกแบบและควบคุมการก่อสร้างโดยนายธเนศ สนธิ เท่านั้นที่สร้างขายให้ตามความต้องการของ **ดร.ประภา ภักดีโพธิ์** เพื่อใช้ในการพระราชทานเพลิงศพ **ดร.มังกร ภักดีโพธิ์** ผู้เป็นสามีที่จังหวัดขอนแก่นในราคา ๔,๖๐๐,๐๐๐ บาท (รูปภาพที่ ๓๕)

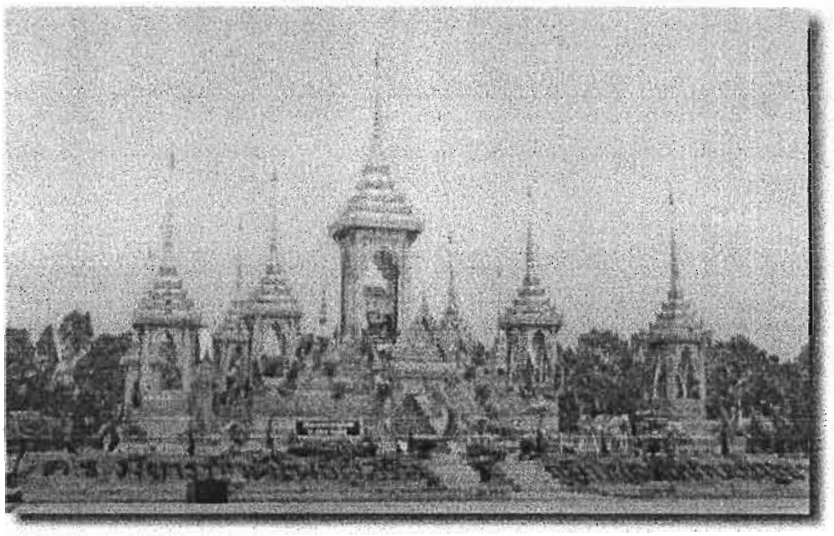

รูปภาพที่ ๓๕ เมรุลอยของนายธเนศ สนธิ สร้างขาย ดร.ประภา ภักดีโพธิ์
ที่มา: ธเนศ สนธิ

สำหรับการเช่าเมรุลอยอยุธยาไปในงานศพในสถานที่หรือวัดต่าง ๆ นั้น ในปัจจุบันนอกจากเมรุลอยแล้วเจ้าของเมรุยังสามารถจัดหาส่วนประกอบต่าง ๆ ที่ต้องการเพิ่มเติมในงานศพด้วย เป็นต้นว่า ดอกไม้ประดับเมรุลอย ดนตรีไทย การแสดงหน้าเมรุ พลุและดอกไม้ไฟ เครื่องผลิตกระแสไฟฟ้า ทั้งนี้ราคาค่าเช่าและปัจจัยสำคัญในการกำหนดราคาค่าเช่าขึ้นอยู่กับระยะทางและจำนวนวันที่จัดงานซึ่งนายไพศาล ไหวฉลาด สำรวจและรวบรวมไว้เป็นราคามาตรฐานดังนี้

๑. ราคาเช่าเมรุลอย

ราคาค่าเช่าเมรุลอยที่กำหนดเป็นราคาค่าเช่าเมรุลอยพร้อมค่าบริการการติดตั้งและการรื้อถอน โดยราคาจะขึ้นอยู่กับระยะทางซึ่งเริ่มจากตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ขนาดของเมรุลอย และจำนวนวันที่จัดงาน โดยแบ่งเป็นรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ ๒ ราคาค่าเช่าเมรุลอยอยุธยา

ระยะทาง(กิโลเมตร)	เมรุลอย	ราคา (บาท)	หมายเหตุ
๑-๑๐๐	ยอดเดียว	๔๐,๐๐๐	ราคานี้เป็นราคาสำหรับการเช่าเมรุลอย เพื่อใช้ในงานเผาศพเป็นเวลา ๒ วัน ๒ คืน โดยเริ่มตั้งแต่ประกอบติดตั้งเมรุลอยเสร็จ หากระยะเวลาเกินกว่าที่กำหนดราคาเพิ่มขึ้นวันละ ๑๐% ของราคาที่ตกลง
	๕ ยอด	๗๕,๐๐๐	
	๙ ยอด	๑๐๐,๐๐๐	
๑๐๑–๒๐๐	ยอดเดียว	๔๒,๐๐๐	
	๕ ยอด	๗๘,๐๐๐	
	๙ ยอด	๑๐๕,๐๐๐	
๒๐๑–๓๐๐	ยอดเดียว	๔๔,๐๐๐	
	๕ ยอด	๘๑,๐๐๐	
	๙ ยอด	๑๑๐,๐๐๐	
๓๐๑–๔๐๐	ยอดเดียว	๔๖,๐๐๐	
	๕ ยอด	๘๔,๐๐๐	
	๙ ยอด	๑๑๕,๐๐๐	
๔๐๑–๕๐๐	ยอดเดียว	๔๘,๐๐๐	
	๕ ยอด	๘๗,๐๐๐	
	๙ ยอด	๑๒๐,๐๐๐	
๕๐๑–๖๐๐	ยอดเดียว	๕๐,๐๐๐	
	๕ ยอด	๙๐,๐๐๐	
	๙ ยอด	๑๒๕,๐๐๐	
๖๐๑ กม. ขึ้นไป	ยอดเดียว	๕๒,๐๐๐	
	๕ ยอด	๙๕,๐๐๐	
	๙ ยอด	๑๓๐,๐๐๐	

ที่มา: ไพศาล ไหวฉลาด, ผู้จัดการเมรุลอยของนายไสว สนธิ

ราคาเมรุลอยในตำบลหัวเวียง นอกจากเกณฑ์มาตรฐานดังกล่าวแล้ว ปัจจัยที่ทำให้ราคาต่างกันอีก ๒ ประเด็น คือ

ก. ความมีชื่อเสียงดั้งเดิมของเจ้าของเมรุลอย ทั้งนี้เนื่องจากเจ้าภาพงานศพ ส่วนมากจะต้องเคยเห็นหรือเคยได้ยินชื่อเสียงของเมรุลอยรายที่มีชื่อเสียงติดตลาดเมรุลอยมาก่อน ดังนั้นเมื่อต้องการเช่าเมรุลอยจึงมักจะเลือกเมรุลอยรายดังกล่าว ทำให้เมรุลอยเหล่านี้สามารถกำหนดราคาได้สูงกว่าราคาเมรุลอยรายอื่น หากเจ้าภาพไม่พอใจในราคาดังกล่าวอาจจะเลือกเช่าเมรุลอยรายอื่น ๆ ที่มีราคาลดหลั่นลงมาได้

ข. ความสวยงามของเมรุลอย ทั้งนี้มาจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และการมีความรู้ในเรื่องศิลปกรรมไทยอย่างแท้จริง ทำให้เมรุลอยที่สร้างขึ้นมาถูกต้องสวยงามตามหลักสถาปัตยกรรมไทย มีราคาต้องสูงกว่ารายอื่น เนื่องจากต้องรวมค่าฝีมือ ความรู้เข้าไปด้วย เจ้าภาพงานศพที่มีความรู้ทางศิลปกรรมไทยจึงเลือกใช้เมรุลอยรายที่สร้างได้ถูกต้องจริง ถึงแม้ราคาจะสูงกว่าเมรุลอยรายอื่นไปบ้าง แต่เมื่อนำไปใช้ในงานที่ตนเองรับผิดชอบจะไม่ถูกตำหนิได้ว่าไม่มีความรู้เรื่องสถาปัตยกรรมไทย อีกทั้งเป็นความภาคภูมิใจที่มีโอกาสเผาศพให้บุคคลที่ตนเองเคารพรักได้อย่างถูกต้องครบถ้วน

๒. ราคาค่าบริการส่วนประกอบในงานเผาศพ

๒.๑ ราคามาตรฐานดอกไม้ประดับเมรุ

ประดับเมรุ ๙ ยอด	ราคา ๔๐,๐๐๐ บาท
ประดับเมรุ ๕ ยอด	ราคา ๓๕,๐๐๐ บาท
ประดับเมรุยอดเดียว	ราคา ๓๐,๐๐๐ บาท

หมายเหตุ ราคานี้เป็นราคาที่ระยะทางเริ่มจากตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาภายใน ๒๐๐ กิโลเมตร ระยะทางเกินกว่า ๒๐๐ กิโลเมตรขึ้นไป คิดราคาเพิ่มขึ้นกิโลเมตรละ ๕ บาท

๒.๒ ราคามาตรฐานดอกไม้เพลิง

พลุสี	ราคา	โหลละ	๓,๖๐๐ บาท
พลุฝรั่ง	ราคา	โหลละ	๑,๘๐๐ บาท
ตะไล	ราคา	โหลละ	๑,๘๐๐ บาท
ไฟพะเนียง	ราคา	โหลละ	๒,๐๐๐ บาท
พุ่มสี	ราคา	โหลละ	๑,๒๐๐ บาท
ดอกไม้กระถาง	ราคา	กระถางละ	๑,๕๐๐ บาท

น้ำตก	ราคา	สายละ	๓,๕๐๐ บาท
ป้ายชื่อ	ราคา	ตัวอักษรละ	๕ บาท

หมายเหตุ ราคานี้เป็นราคาที่ระยะทางเริ่มจากตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภายใน ๒๐๐ กิโลเมตร ระยะทางเกินกว่า ๒๐๐ กิโลเมตรขึ้นไป คิดราคาเพิ่มขึ้นกิโลเมตรละ ๕ บาท

๒.๓ ราคามาตรฐานปี่พาทย์มอญ

ขนาด ๖ โต้ง	ราคา	คืนละ	๑๐,๐๐๐ บาท
ขนาด ๙ โต้ง	ราคา	คืนละ	๑๕,๐๐๐ บาท
ขนาด ๑๒ โต้ง	ราคา	คืนละ	๒๐,๐๐๐ บาท

หมายเหตุ ราคานี้เป็นราคาที่ระยะทางเริ่มจากตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาภายใน ๒๐๐ กิโลเมตร ระยะทางเกินกว่า ๒๐๐ กิโลเมตรขึ้นไป คิดราคาเพิ่มขึ้นกิโลเมตรละ ๘ บาท

๒.๔ ราคามาตรฐานรำมอญ

รำคนเดียว	ราคา	ชุดละ	๕๐๐ บาท
รำชุด ๒ คน	ราคา	ชุดละ	๘๐๐ บาท
รำชุด ๔ คน	ราคา	ชุดละ	๑,๐๐๐ บาท
รำชุด ๖ คน	ราคา	ชุดละ	๑,๒๐๐ บาท
รำชุด ๘ คน	ราคา	ชุดละ	๑,๕๐๐ บาท

หมายเหตุ ราคานี้เป็นราคาที่ระยะทางเริ่มจากตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาภายใน ๒๐๐ กิโลเมตร ระยะทางเกินกว่า ๒๐๐ กิโลเมตรขึ้นไป คิดราคาเพิ่มขึ้นกิโลเมตรละ ๘ บาท

๒.๕ ราคาเครื่องกำเนิดไฟฟ้าประดับเมรุ

เมรุลอย ๕ ยอด ใช้เครื่องกำเนิดไฟฟ้า ๒๐๐ กิโลวัตต์ ราคาคืนละ ๑๓,๐๐๐ บาท
เมรุลอย ๕ ยอด ใช้เครื่องกำเนิดไฟฟ้า ๑๕๐ กิโลวัตต์ ราคาคืนละ ๑๑,๐๐๐ บาท
เมรุลอยยอดเดียว ใช้เครื่องกำเนิดไฟฟ้า ๑๐๐ กิโลวัตต์ ราคาคืนละ ๙,๐๐๐ บาท
ไฟฟ้าประดับงานแล้วแต่ตกลง

หมายเหตุ ราคานี้เป็นราคาที่ระยะทางเริ่มจากตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาภายใน ๒๐๐ กิโลเมตร ระยะทางเกินกว่า ๒๐๐ กิโลเมตรขึ้นไป คิดราคาเพิ่มขึ้นกิโลเมตรละ ๘ บาท

รายได้จากการประกอบอาชีพ

จากการศึกษาพบว่า รายได้ในการประกอบอาชีพเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้อาชีพเมรุลอยอยุธยาสืบทอดมาได้จนถึงทุกวันนี้ รายได้จากการประกอบอาชีพ สำหรับเมรุลอย ๙ ยอด ระยะเวลาในการเช่า ๒ วัน ๒ คืน ระยะทางไม่เกิน ๑๐๐ กิโลเมตร หากตกลงราคากันที่ ๑๐๐,๐๐๐ บาท เจ้าของเมรุลอย จะต้องเสียค่าใช้จ่ายต่าง ๆ โดยประมาณ ๕๘,๒๐๐ บาท หักค่าใช้จ่ายทั้งหมดแล้วจึงจะเป็นรายได้ของเจ้าของเมรุลอยประมาณ ๔๑,๘๐๐ บาท ซึ่งนำมาเขียนเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ ๓ ตารางแสดงรายรับรายจ่ายของเจ้าของเมรุลอย ๙ ยอด

ประเภทของรายรับและรายจ่าย	รายรับ	รายจ่าย	หมายเหตุ
ค่านายหน้า		๕,๐๐๐ บาท	
ค่าแรงคนงาน		๒๕,๐๐๐ บาท	คนงาน ๒๐ คน
ค่าอาหารคนงาน		๗,๐๐๐ บาท	
ค่าเช่ารถบรรทุก		๑๕,๐๐๐ บาท	หากเป็นรถของเจ้าของเมรุ ค่าน้ำมันประมาณ ๒,๐๐๐ บาท
ส่วยตำรวจ		๑,๒๐๐ บาท	ตำรวจทางหลวงประมาณคันละ ๑๐๐–๓๐๐ บาท ด่านตรวจประมาณด่านละ ๒๐ - ๑๐๐ บาท
ค่าซ่อมบำรุง		๕,๐๐๐ บาท	ส่วนมากจะเป็นค่าหลอดไฟฟ้า
รายรับของเจ้าของเมรุลอย	๔๑,๘๐๐ บาท		

ที่มา: ธเนศ สนธิ วันที่ ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๔.

จากตารางที่ ๓ สามารถวิเคราะห์ได้ว่า ผู้ที่มีรายได้จากการรับงานของเจ้าของเมรุลอยในแต่ละครั้งประกอบด้วย

๑. นายหน้าคนกลาง เป็นผู้ทำหน้าที่ติดต่อหาลูกค้าให้กับเจ้าของเมรุลอย โดยได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินจำนวนร้อยละ ๕ ของราคาค่าเช่าเมรุลอย ซึ่งนอกจากรายได้ในส่วนนี้แล้วยังมีวิธีการหารายได้ด้วยระบุราคาค่าเช่าเมรุลอยเกินจากราคาค่าเช่าจริงเพื่อรับเงินส่วนเกินนั้น เช่น ราคาค่าเช่า ๑๐๐,๐๐๐ บาท นายหน้าต้องการเงิน ๒๐,๐๐๐ บาท จะระบุให้เจ้าของเมรุลอยบอกราคาค่าเช่า ๑๒๐,๐๐๐ บาท นายหน้าจะรับเงิน ๒๐,๐๐๐ บาท และมีบางครั้งที่นายหน้าคนกลางรับเงินทั้ง ๒ ทาง ด้วยวิธีการไม่ให้เจ้าของงานศพและเจ้าของเมรุลอยพบกัน นายหน้าจะรับเงินค่าเช่าจากเจ้าภาพงานศพไปให้เจ้าของเมรุลอยโดยหักส่วนที่ตนเองบอกเกินไปแล้วและยังรับค่านายหน้าร้อยละ ๕ จากเจ้าของเมรุลอยอีกด้วย นายหน้าประเภทนี้ต่างเป็นที่รังเกียจของเจ้าของเมรุลอยทุกราย

๒. คนงานประจำเมรุลอย รายได้ของคนงานเมรุลอยในแต่ละครั้ง เป็นรายได้ทั้งหมดโดยไม่มีรายจ่าย เนื่องจากเป็นการทำงานที่ไม่เสียค่าเดินทางเพราะเดินทางไปกับรถบรรทุกเมรุลอย ไม่เสียค่าอาหารเพราะส่วนมากเจ้าภาพงานศพจะประกอบอาหารเลี้ยงคนงานด้วย ถึงแม้เจ้าภาพจะไม่เลี้ยงอาหารเจ้าของเมรุลอยก็จ่ายค่าอาหารเป็นค่าเบี้ยเลี้ยงให้กับทุกคนนอกเหนือจากค่าแรงที่ตกลงไว้ ไม่เสียค่าที่พักเพราะเป็นงานศพคนงานจะพักที่วัดทุกครั้ง แต่ส่วนมากหลังจากที่ประกอบเมรุลอยเสร็จแล้ว ที่พักของคนงานคือใต้เมรุลอยนั่นเอง

๓. คนขับรถบรรทุก หรือเจ้าของรถบรรทุก ปัจจุบันเจ้าของเมรุลอยรายใหญ่ เช่น นายแถม ฤกษ์อุโฆษ และนายไสว สนธิ ต่างมีรถบรรทุก ๑๐ ล้อเป็นของตัวเองรายละ ๒ คัน จึงเสียค่าใช้จ่ายเฉพาะค่าน้ำมันรถ และค่าจ้างคนขับรถ ส่วนเมรุลอยรายอื่น ๆ ยังต้องเช่ารถบรรทุกในการขนส่งประกอบเมรุลอยแต่ละครั้ง เจ้าของรถบรรทุกที่เป็นรู้จักและใช้บริการกันมากคือ นายสิทธิ์ ศิลปะ ผู้ใหญ่บ้านในตำบลหัวเวียง ซึ่งนอกจากจะทำหน้าที่ขับรถแล้ว ยังเป็นนายหน้าคนกลางติดต่องานให้เมรุลอยหลังต่าง ๆ ด้วย

๔. เจ้าหน้าที่ตำรวจ เป็นผู้ที่ใช้อำนาจหน้าที่ในการเรียกเงินจากการบรรทุกส่วนประกอบของเมรุลอย ใน ๒ ข้อกล่าวหา คือ บรรทุกไม้ที่มีความยาวเกินกฎหมายกำหนด และบรรทุกคนมาบนรถที่บรรทุกของ อย่างไรก็ตามค่านที่เจ้าหน้าที่ตำรวจเรียกเงินจากรถบรรทุกเมรุลอยเป็นค่านที่ผ่านเป็นประจำ จึงเป็นรายจ่ายส่วนหนึ่งที่เจ้าของเมรุลอยต้องเตรียมไว้ โดยเฉพาะเตรียมแลกเศษเงินไว้สำหรับเจ้าหน้าที่ตำรวจเหล่านี้

๕. เจ้าของเมรุลอย รายได้ที่หักค่าใช้จ่ายทั้งหมดเป็นของเจ้าของเมรุลอย โดยในครั้งหนึ่งควรจะมีรายได้ประมาณ ๔๐,๐๐๐ บาท ทั้งนี้ยังต้องเก็บไว้สำหรับซ่อมแซมเมรุลอยประจำปีด้วย

สรุปว่าเมรุลอยเป็นสถาปัตยกรรมไม้เฉพาะกิจเพื่อใช้ในการเผาศพ โดยสร้างให้ถอดประกอบใหม่ได้เพื่อเคลื่อนย้ายไปในที่ต่าง ๆ ที่เช่าใช้บริการ เมรุลอยอยุธยามีแหล่งสำคัญอยู่ที่ตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยเริ่มประกอบเป็นอาชีพอย่างจริงจังประมาณ ๔๐ ปีมาแล้ว เมรุลอยอยุธยามีวิวัฒนาการจากการสร้างเมรุชั่วคราวหลังเล็ก ๆ หลังคาเป็นเรือนยอดใช้เผาศพในวัดที่ไม่มีเมรุปูน เป็นที่น่าสังเกตว่าเมรุลอยอยุธยาในระยะแรกมักสร้างในฤดูน้ำท่วมจึงดูเหมือนเมรุลอยอยู่บนน้ำ ช่างตำบลหัวเวียงปรับปรุงและพัฒนาเมรุลอยจนมีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง แสดงถึงภูมิปัญญาที่มีความรู้ความสามารถในการสร้างงานสถาปัตยกรรมไม้ชั่วคราวโดยใช้หลักการของช่างไทยในอดีตคือ การสร้างชิ้นส่วนสำเร็จรูปไว้แล้วนำมาปรุงเข้าด้วยกันจนเกิดเป็นงานสถาปัตยกรรมที่ใหญ่โตและสวยงามได้ ถึงแม้จะเป็นเพียงช่างชาวบ้านแต่สามารถออกแบบงานสถาปัตยกรรมโดยไม่จำเป็นต้องเขียนแบบ การคำนวณโครงสร้างที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของชิ้นส่วนของงาน เป็นการแสดงความสามารถของช่างเมรุลอยตำบลหัวเวียงอย่างแท้จริง นอกจากนั้นยังสามารถพัฒนาหีบเหล็กสำหรับเผาศพให้สามารถเผาศพบนเมรุลอยได้สำเร็จด้วย

การใช้เมรุลอยในพิธีเผาศพปัจจุบันพบว่ากระทำกันเป็นธุรกิจ การเช่าเมรุมีทั้งการติดต่อกับเจ้าของเมรุโดยตรง หรือติดต่อผ่านหน้านาย จากราคาค่าเช่าเมรุลอยที่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ต่าง ๆ ทำให้กลุ่มผู้ประกอบอาชีพเริ่มกำหนดราคาค่าเช่าเมรุลอยให้เป็นมาตรฐานขึ้น โดยใช้รูปแบบของเมรุลอย จำนวนวันของงานศพ และระยะทางในการเดินทาง เป็นเกณฑ์ในการกำหนดราคา อย่างไรก็ตามการแข่งขันในการประกอบอาชีพทำให้ราคาค่าเช่าเมรุลอยไม่เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดจริงจังนัก บางงานอาจจะต้องรับงานในราคาที่ต่ำกว่ามาตรฐาน เมรุลอยหลังที่มีความสวยงามเป็นที่นิยม เป็นที่รู้จักจากคนทั่วไป สามารถที่จะกำหนดราคาได้สูงกว่าเมรุลอยหลังอื่น

ด้วยความสามารถในการประกอบอาชีพของช่างและชาวบ้านตำบลหัวเวียงในการให้เช่าเมรุลอยแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทรงคุณค่าสมควรจะต้องอนุรักษ์ไว้ไม่ให้สูญไปกับวัฒนธรรมแบบใหม่ เนื่องจากอาชีพนี้ต้องใช้ความรู้ความสามารถหลาย ๆ ด้าน นอกจากนี้ยังสร้างรายได้ให้กับชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหัวเวียง ซึ่งไม่เพียงแต่ช่างเมรุเท่านั้น ยังรวมไปถึงผู้ประกอบอาชีพขนส่ง ช่างไฟฟ้า ผู้ขายไม้ดอกไม้ประดับ และอื่น ๆ อีกหลายอาชีพอีกด้วย

บทที่ ๓
รูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา

องค์ความรู้ในการสร้างเมรุลอยเพื่อให้เช่าใช้ในงานฌาปนกิจศพของช่างพื้นบ้านตำบลหัวเวียง จัดว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทหนึ่ง เนื่องจากเป็นการใช้ความรู้ ความสามารถและสติปัญญาในการแก้ปัญหาและวิกฤติการในการดำรงชีพ มีการคิดค้น สืบทอดและปรับปรุงองค์ความรู้นั้น[๑] จนทำให้การประกอบอาชีพเมรุลอยสามารถสร้างรายได้ให้กับเจ้าของเมรุลอยและผู้เกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในระยะเวลาที่คนไทยนิยมจัดงานฌาปนกิจศพ คือประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกรกฎาคมซึ่งเรียกว่าฤดูแล้งนั้น เมรุลอยอยุธยาบางรายมีผู้เช่าติดต่อกันในหลายจังหวัดจนทำให้ช่างและคนงานประจำเมรุลอยเกือบไม่มีเวลากลับบ้านพักที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเวลาหลายสัปดาห์หรือเป็นเดือน ตัวอย่างเช่น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๗ ในระยะเวลาที่นิยมจัดงานฌาปนกิจศพนั้นเมรุลอยของนายแถม ฤกษ์อุโฆษรับงานให้เช่าเมรุลอย ติดต่อกันถึง ๗๑ งาน[๒] ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เมรุลอยของนายแถมได้รับความนิยมมากเนื่องจากชื่อเสียงที่ผู้เช่าบอกกล่าวต่อ ๆ กันไปในเรื่องความสวยงามของเมรุลอยนั่นเอง

ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่าความนิยมใช้เมรุลอยประกอบในพิธีพระราชทานเพลิงศพ หรือฌาปนกิจศพเป็นการแสดงถึงความรัก ความเคารพที่ผู้จัดงานศพนั้นมีต่อผู้ตายด้วยการใช้ฌาปนสถานที่สวยงาม ใหญ่โต ให้ปรากฏแก่สายตาคนทั่วไป เจ้าของเมรุลอยจึงไม่ได้สร้างเมรุลอยเพียงให้มีขนาดใหญ่โตเท่านั้นแต่ยังสร้างเมรุลอยของตนให้มีความสวยงามถูกต้องตามหลักของศิลปกรรมไทยตามความรู้ ความสามารถของตนด้วย ซึ่งหากพิจารณารูปแบบของงานศิลปกรรมไทยที่ปรากฏในเมรุลอยอยุธยาแล้วพบว่า สามารถจำแนกเป็นประเภทตามหลักของศิลปสากล โดยเฉพาะงานทัศนศิลป์ได้ทั้ง ๓ ประเภท คือ จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม สำหรับในการศึกษารูปแบบศิลปกรรมในเมรุลอยอยุธยาจะเริ่มจากงานศิลปกรรมที่เป็นเค้าโครง เป็นโครงสร้างลงไปสู่รายละเอียดตั้งแต่สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม

---

[๑] กรมศิลปากร, **วัฒนธรรม อารยธรรม ภูมิปัญญา และเทคโนโลยี** (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖๑.

[๒] วิรัช ดิษฐบรรจง, "เมรุลอย ประเพณีผาผีคนรวย," **ข่าวสด** (๒ เมษายน ๒๕๓๘): ๒๔.

สถาปัตยกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา

เมรุลอยอยุธยาจัดเป็นงานสถาปัตยกรรมไทยเฉพาะกิจ ที่สร้างให้รื้อถอนและประกอบใหม่ได้ ซึ่งเป็นความสามารถของช่างไม้ตำบลหัวเวียงที่ใช้ความรู้ และประสบการณ์ของตนเองในการออกแบบสร้างเมรุลอย ทั้งรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและกลวิธีในการประกอบโครงสร้าง จนทำให้มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเองดังเช่นในปัจจุบัน หลังจากประสบความสำเร็จในการสร้างและให้เช่าเมรุไม้ชั่วคราวหลังเล็กยอดเดียว ทำให้ช่างเมรุลอยต่างแสวงหาความรู้เพิ่มเติม จากการสังเกตและจดจำงานสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับเมรุลอย โดยเฉพาะรูปแบบของเมรุลอยได้รับการปรับปรุงรูปแบบมาโดยตลอด ในการศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเมรุลอยอยุธยา แบ่งออกเป็น ๒ ส่วนคือ

๑. รูปแบบส่วนของเมรุประธาน เรือนสวดและเมรุทิศ

๒. รูปแบบส่วนของหลังคา หรือเรือนยอด

รูปแบบส่วนของเมรุประธาน เรือนสวดและเมรุทิศ

ช่างอยุธยารับอิทธิพลทางศิลปกรรมจากงานสถาปัตยกรรมไทยต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ และเรียกรูปแบบเมรุประธาน เรือนสวดและเมรุทิศ ของตนดังนี้

๑. รูปแบบทรงโกศ เป็นรูปแบบของเมรุลอยที่มีลักษณะโครงสร้างตั้งบนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส ๓-๕ ชั้น ลักษณะเด่นคือ เสาประธาน ๔ ต้น มีลักษณะส่วนล่างจะแคบกว่าส่วนบน หรือภาษาช่างเรียกว่า **หลุบล่างผายบน** ซึ่งมีลักษณะคล้ายโกศบรรจุอัฐิ เป็นรูปแบบของเมรุลอยที่นิยมสร้างกันในระยะแรก จากหลักฐานรูปภาพเมรุเผาศพแม่ของ**นายเหรียญ กิจสุทธิ** เป็นรูปภาพเมรุลอยของนายสาคร อรรถจรูญ (รูปภาพที่ ๔๐) ซึ่งต่อมานายยงยุทธ พวงลำเจียก ลูกน้องของนายสาครซื้อต่อมาใช้ประกอบอาชีพต่อมา โดยได้ดัดแปลงปรับปรุงเป็นระยะ แต่ในส่วนรูปทรงของเมรุประธานยังคงเป็นลักษณะทรงโกศอย่างเห็นได้ชัดเจน โดยแสดงเป็นภาพลายเส้นประกอบได้ดังภาพประกอบ (รูปภาพที่ ๔๑)

รูปภาพที่ ๔๐ เมรุลอยทรงโกศในระยะแรก
ที่มา: วินัย กิจสุทธิ

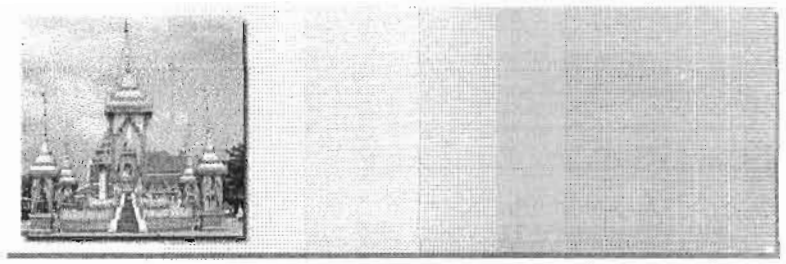

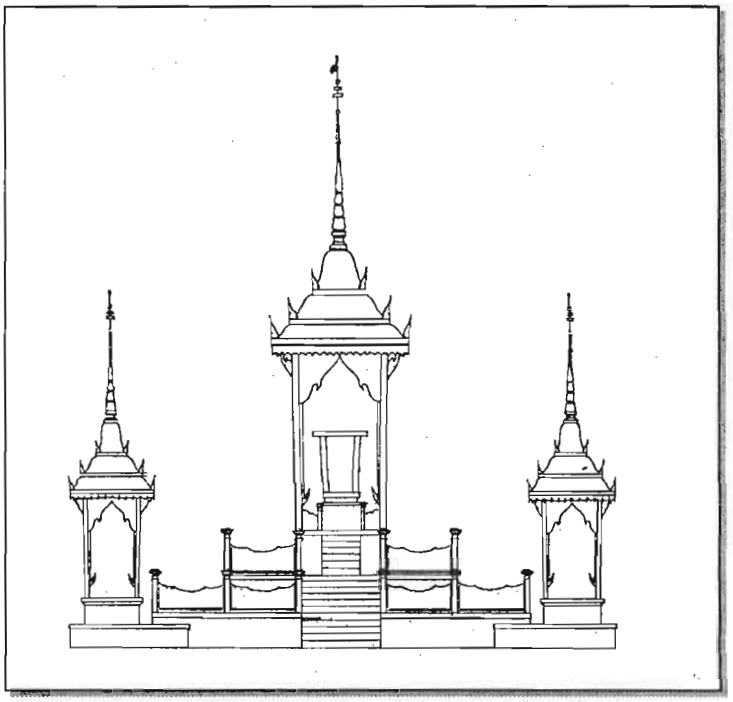

รูปภาพที่ ๔๑ ภาพลายเส้นเมรุลอยทรงโกศของนายยงยุทธ พวงลำเจียก
ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

๒. รูปแบบทรงจตุรมุข เป็นรูปแบบของเมรุลอยที่นิยมสร้างในระยะกลางของการประกอบอาชีพเมรุลอยอยุธยา ประมาณ พ.ศ.๒๕๑๘ เดิมในตำบลหัวเวียงมีเมรุลอยทรงจตุรมุข ๓ หลัง คือ ของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ ของนายหิรัญ กิจเพชร และของนายอาบ สุขยาสุณี แต่เนื่องจากสิ้นเปลืองเวลาและค่าแรงในการประกอบมาก นายอาบจึงขายไปให้วัดแห่งหนึ่งในจังหวัดระยอง ปัจจุบันจึงยังคงเหลือเมรุลอยทรงจตุรมุขเพียง ๒ หลัง ซึ่งเป็นของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ และของนายหิรัญ กิจเพชร สำหรับเมรุลอยทรงจตุรมุขของนายแถมนั้นเนื่องจากต้องใช้เสาประธานถึง ๑๒ ต้น ทำให้สิ้นเปลืองเวลาและค่าแรงในการติดตั้งมากจึงไม่ค่อยรับงานสำหรับเมรุลอยหลังนี้ รูปแบบของเมรุลอยทรงจตุรมุขเป็นเมรุที่ใช้เสาเมรุประธาน ๑๒ ต้น รูปแบบเป็นศาลาทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีมุขหน้าทั้ง ๔ ด้าน มีปีกหลังคา เชิงชาย ดังภาพลายเส้นประกอบ (รูปภาพที่ ๔๒)

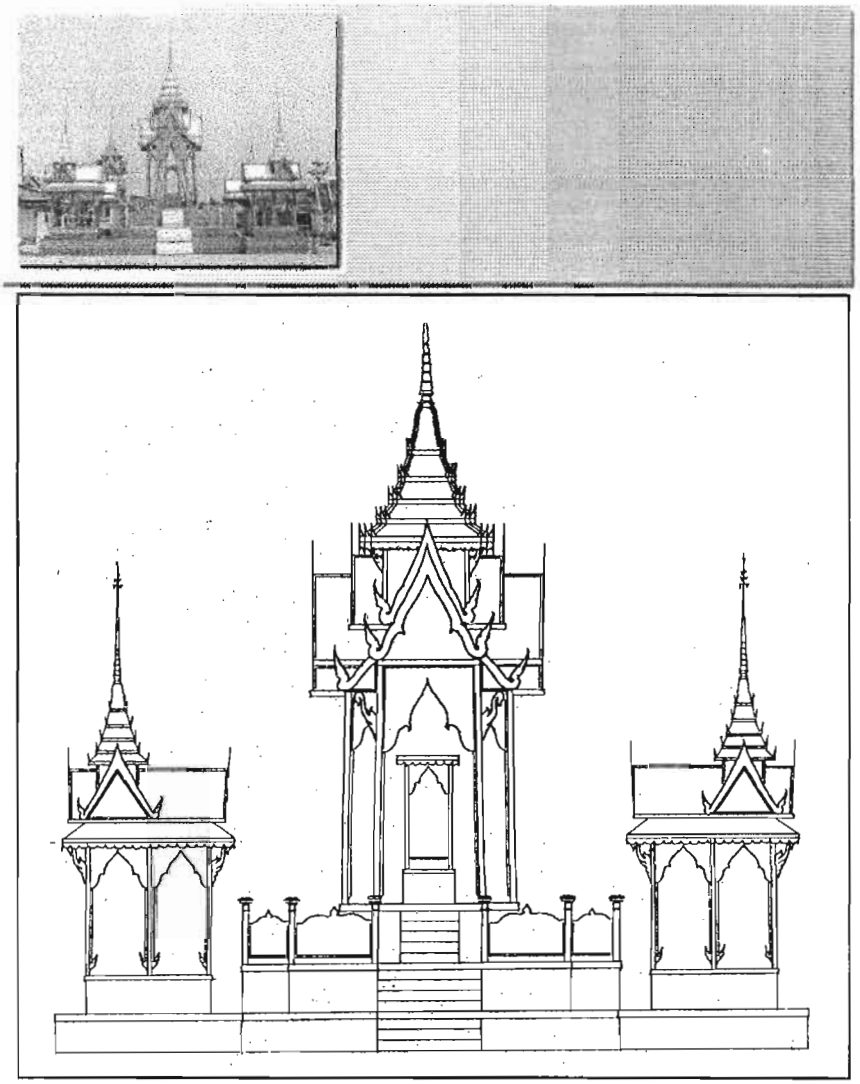

รูปภาพที่ ๔๒ ภาพลายเส้นเมรุลอยทรงจตุรมุขของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

สำหรับเมรุลอยของนายหิรัญยังคงรับงานอยู่จนถึงปัจจุบัน เป็นเมรุที่ใช้เสาประธาน ๔ ต้น ประยุกต์เข้ากับหลังคาทรงจตุรมุขดังภาพลายเส้นประกอบ (รูปภาพที่ ๔๓)

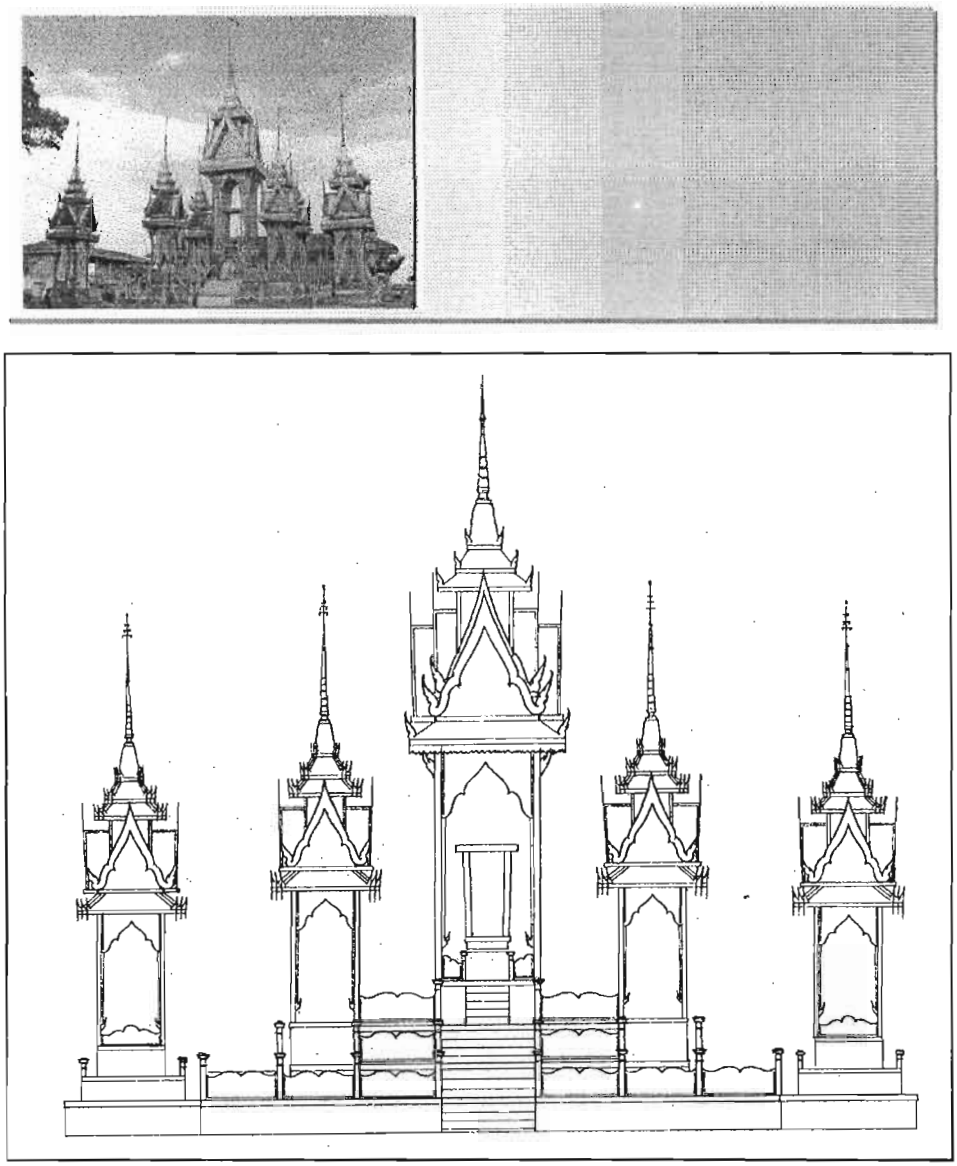

รูปภาพที่ ๔๓ ภาพลายเส้นเมรุลอยทรงจตุรมุขของนายหิรัญ กิจเพชร

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

ปัจจุบันรูปแบบของเมรุลอยทรงจตุรมุขยังใช้เป็นรูปแบบของเรือนสวดและเมรุทิศ เนื่องจากมีขนาดเล็กกว่าเมรุประธานจึงไม่เสียเวลาในการประกอบติดตั้งมากนัก เช่น เมรุลอยของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ ใช้เรือนสวดทรงจตุรุขทั้งเมรุลอย ๕ ยอดและเมรุลอย ๙ ยอด (รูปภาพที่ ๔๔) เมรุลอยของนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง ใช้เรือนสวดและเมรุทิศทรงจตุรมุข (รูปภาพที่ ๔๕) เมรุลอยของนายอาบ สุขษาสุณี ใช้เรือนสวดและเมรุทิศทรงจตุรมุข (รูปภาพที่ ๔๖)

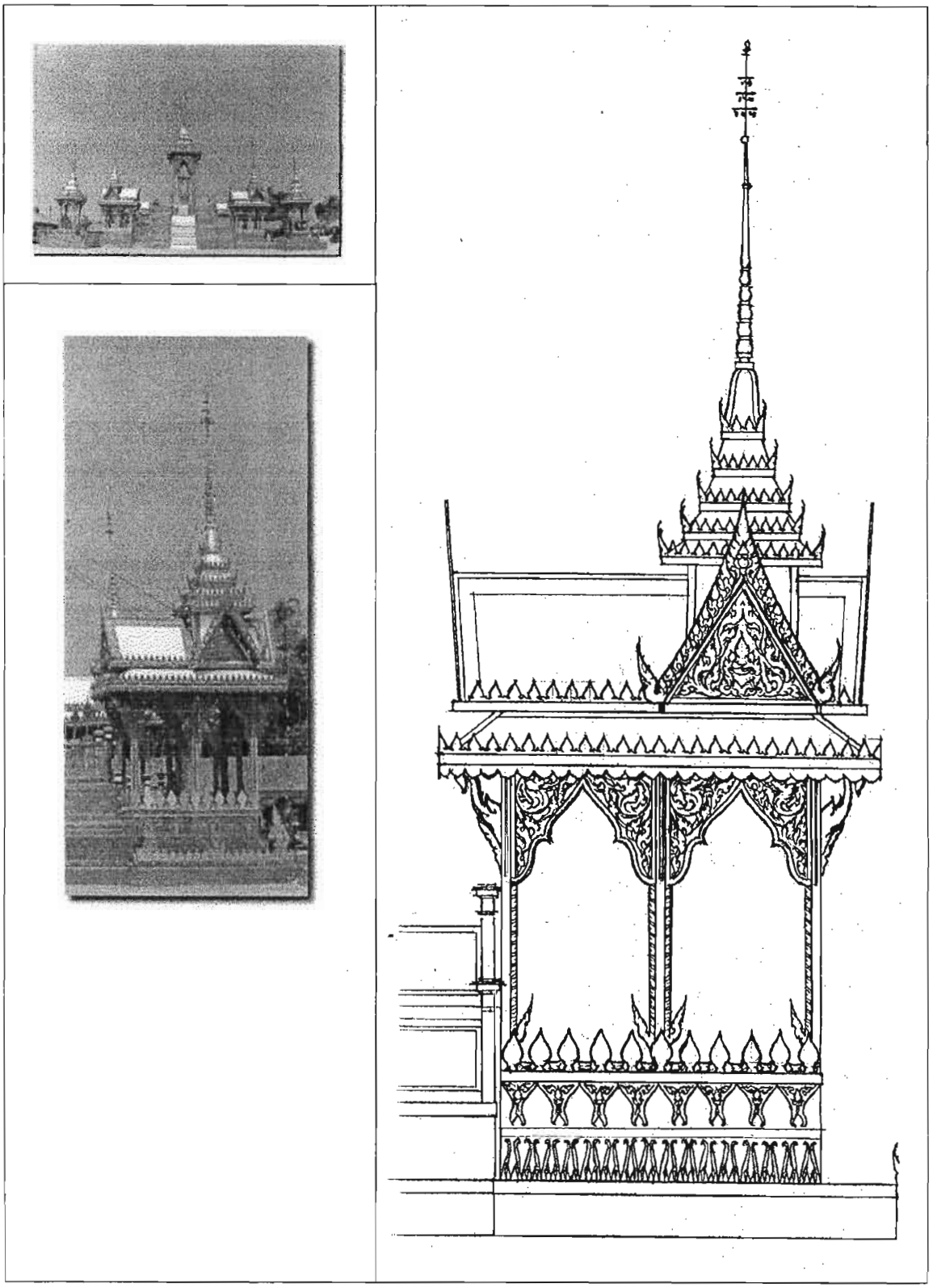

รูปภาพที่ ๔๔ ภาพลายเส้นเรือนสวดทรงจตุรมุขเมรุลอยของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

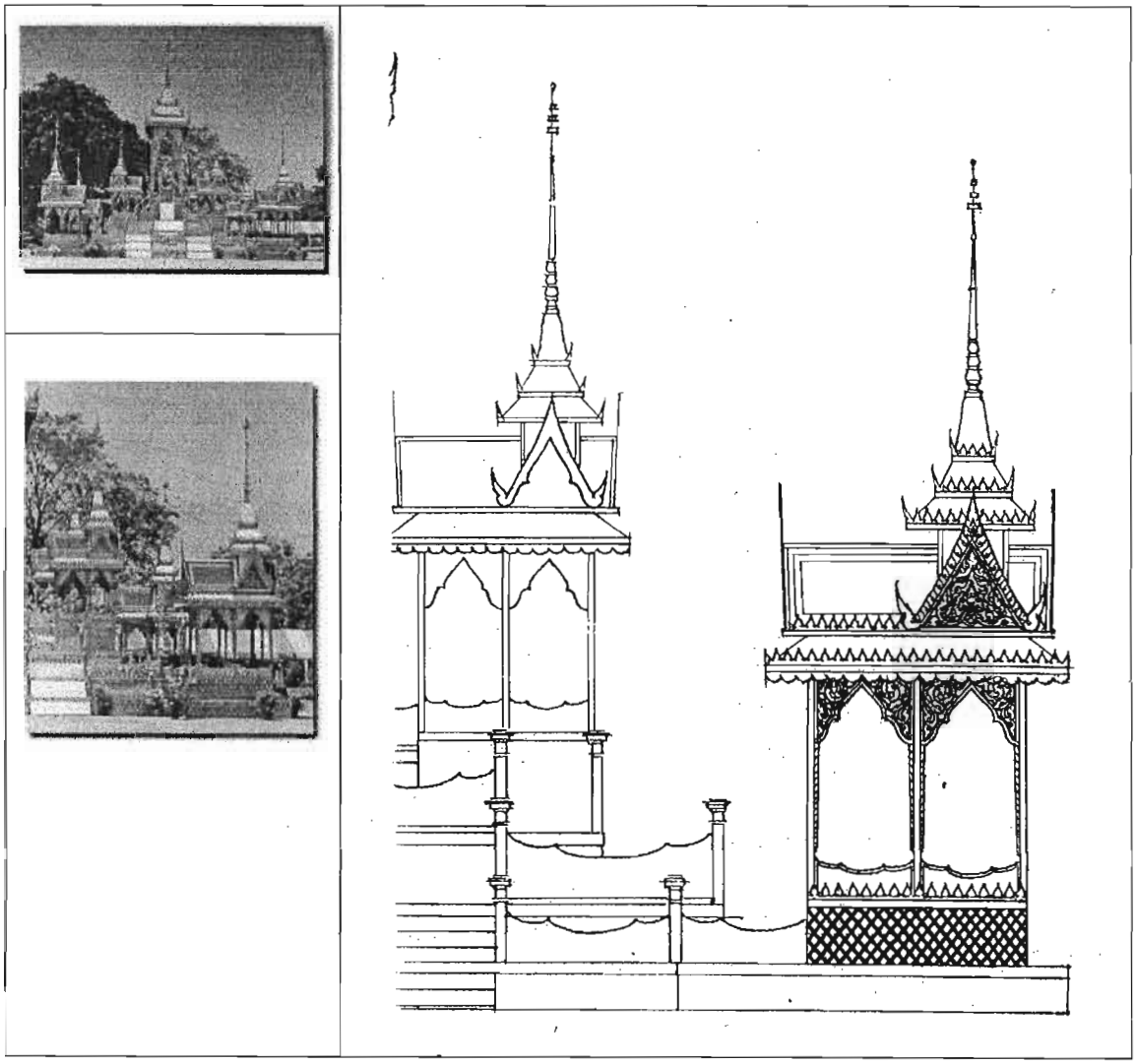

รูปภาพที่ ๔๕ ภาพลายเส้นเรือนสวดทรงจตุรมุขเมรุลอยของนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

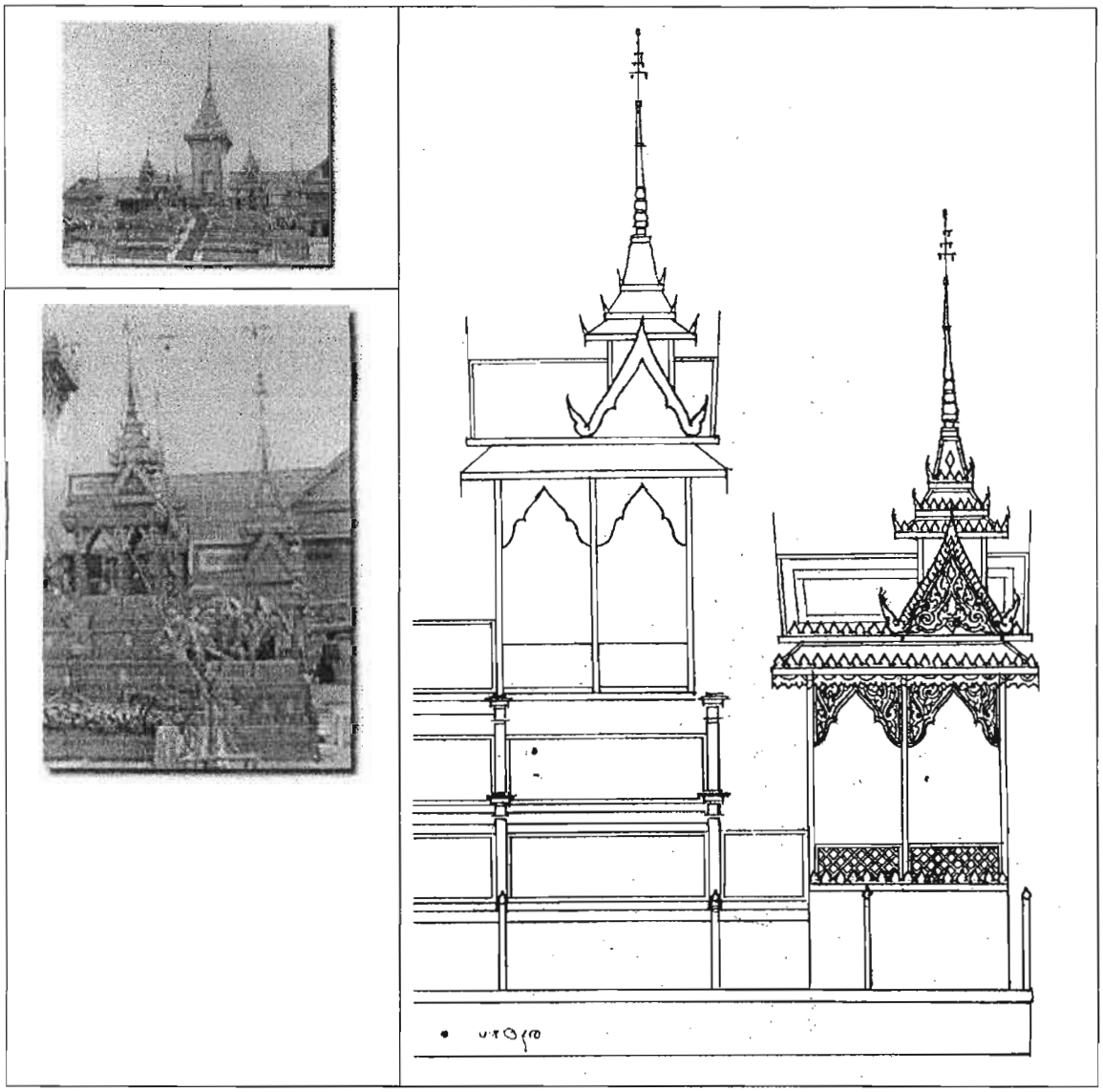

รูปภาพที่ ๔๖ ภาพลายเส้นเรือนสวดทรงจตุรมุขเมรุลอยของนายอาบ สุขษาสุณี

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

๓. เมรุลอยทรงบุษบกหรือทรงธรรมาสน์ มีหลังคาหรือเรือนยอดแบบเดียวกับเมรุลอยทรงโกศ แต่แตกต่างกันที่เสาประธานทั้ง ๔ ต้น ส่วนล่างจะกว้างกว่าส่วนบน หรือตามภาษาช่างเรียกว่า **หลุบบน** เป็นการถอดแบบมาจากธรรมาสน์ที่พระนั่งเทศน์ รูปแบบของเมรุประธานจึงเป็นทรงบุษบกเลียนแบบบุษบกธรรมาสน์ แต่ต่อมาช่างเมรุปรับปรุงให้เสาเมรุมีลักษณะตั้งฉากเพื่อความสะดวกในการประกอบติดตั้งเมรุลอยจนเป็นรูปแบบของเมรุลอยที่นิยมสร้างกันในปัจจุบัน (รูปภาพที่ ๔๗ - ๕๕)

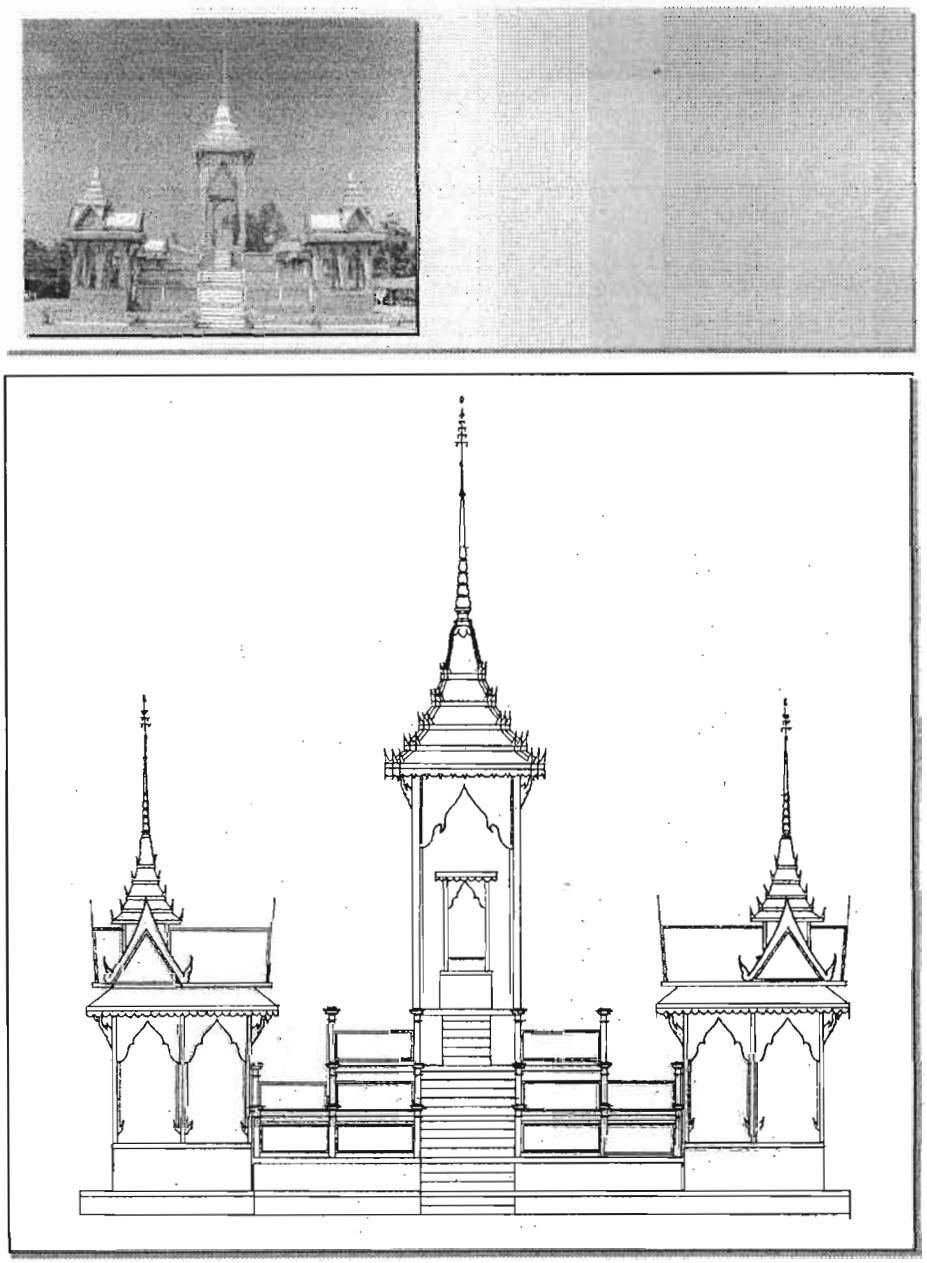

รูปภาพที่ ๔๗ ภาพลายเส้นเมรุลอย ๕ ยอดทรงบุษบกของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

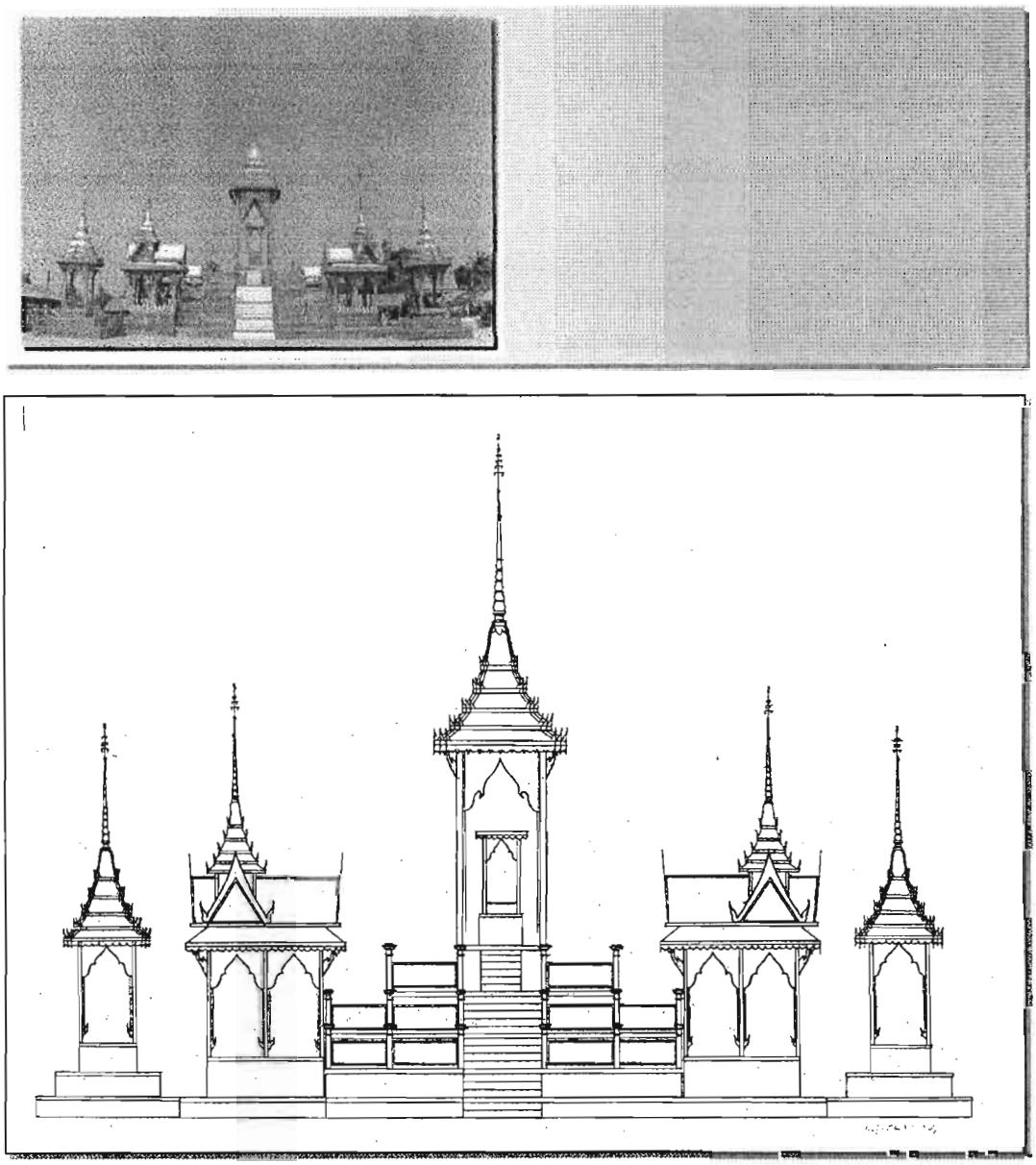

รูปภาพที่ ๔๘ ภาพลายเส้นเมรุลอย ๕ ยอดทรงบุษบกของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

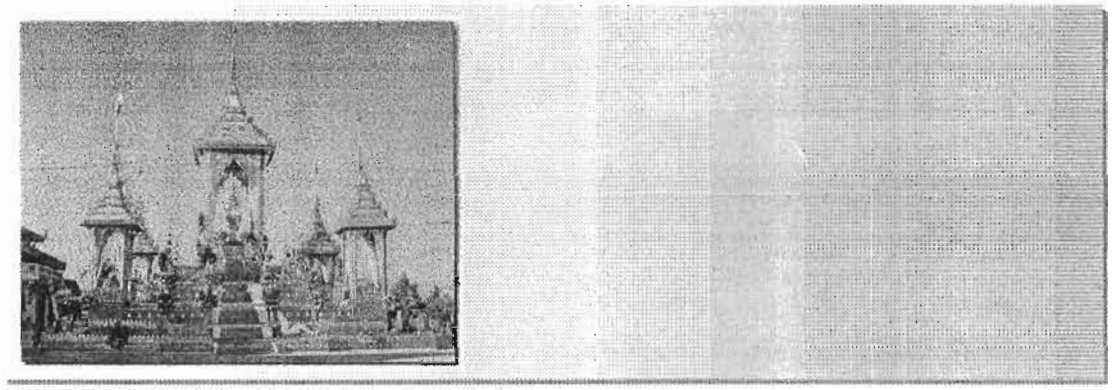

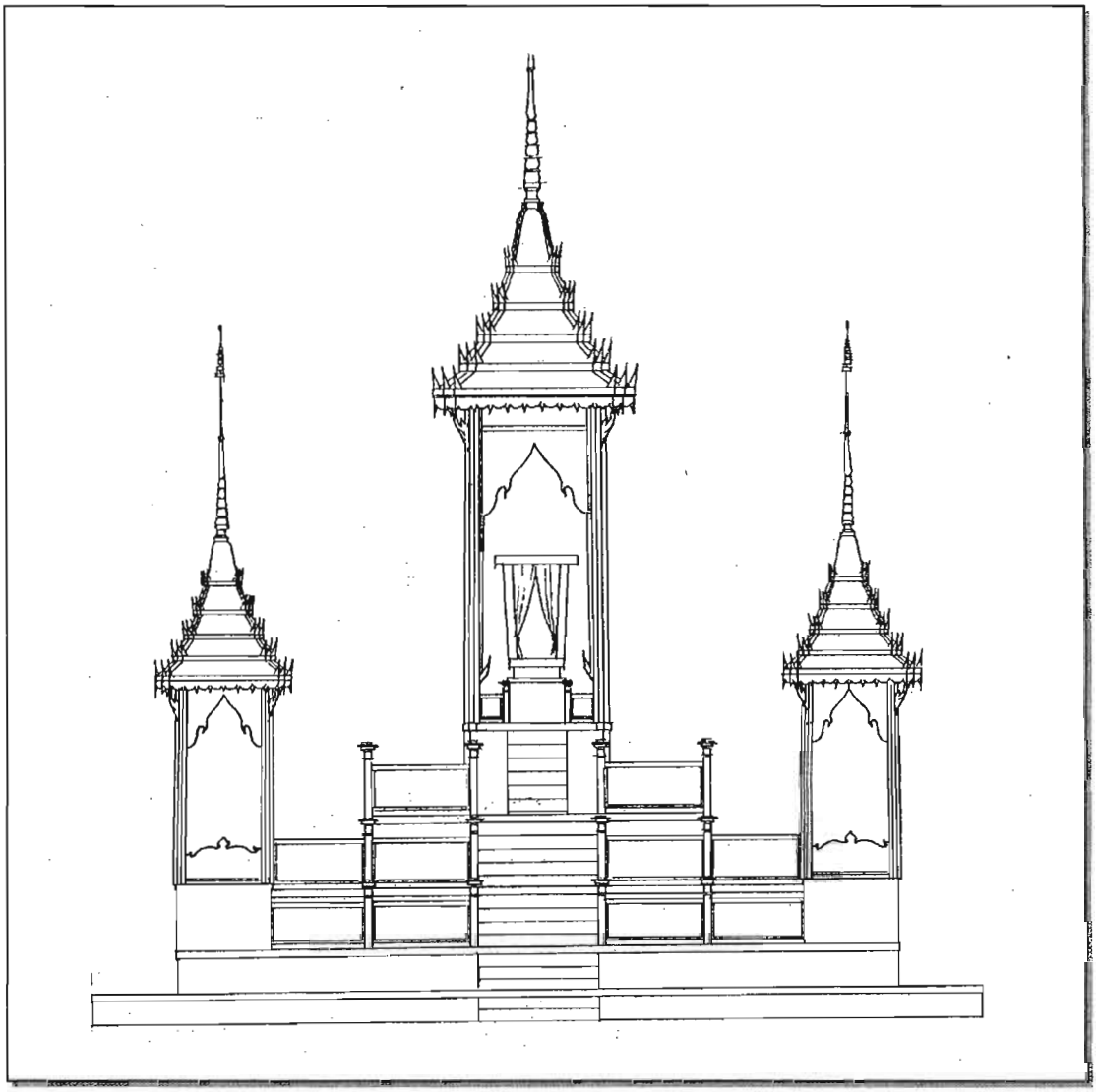

รูปภาพที่ ๔๕ ภาพลายเส้นเมรุลอย ๕ ยอดทรงบุษบกของนายไสว สนธิ

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

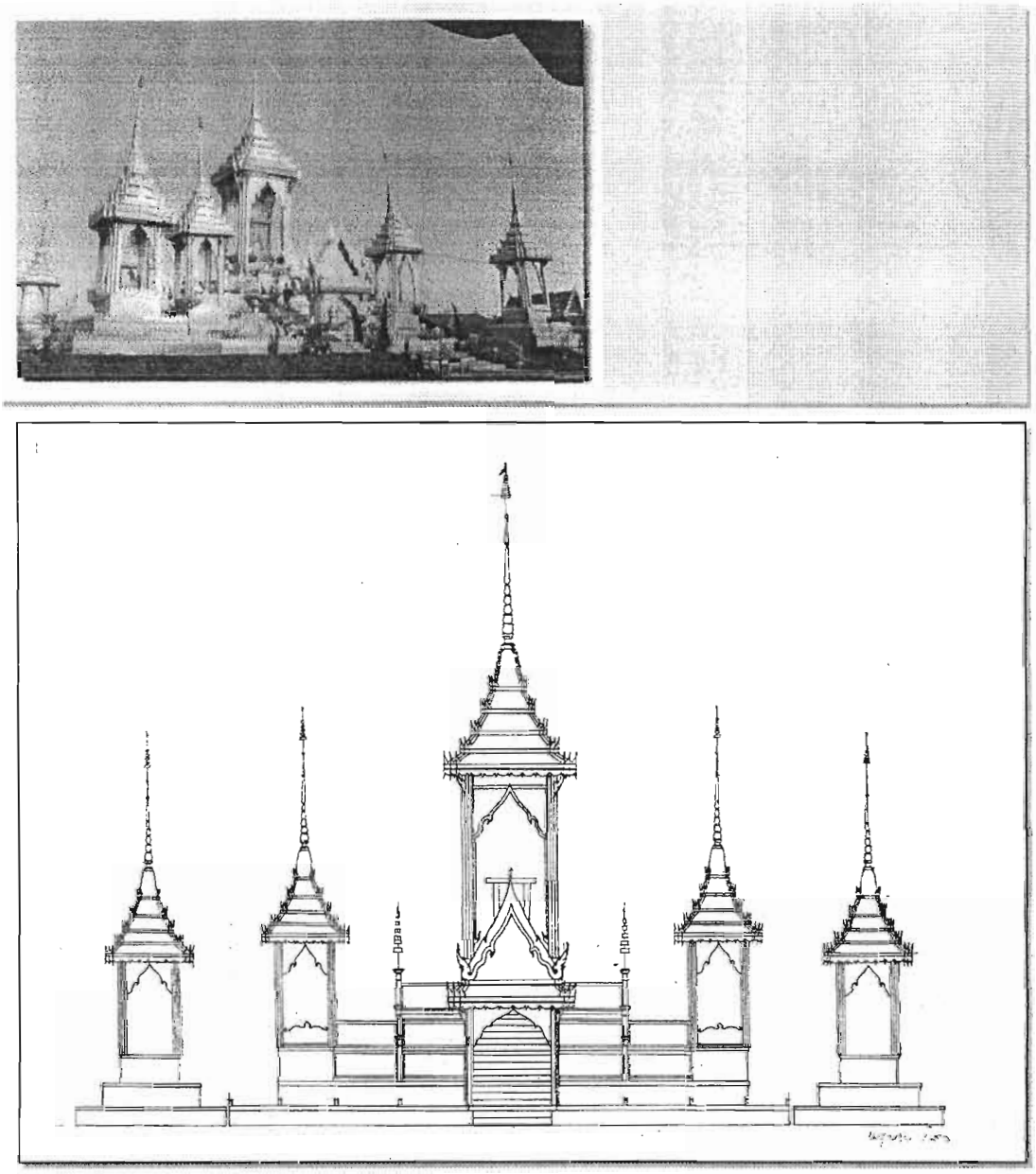

รูปภาพที่ ๕๐ ภาพลายเส้นเมรุลอย ๙ ยอดทรงบุษบกของนายไสว สนธิ

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

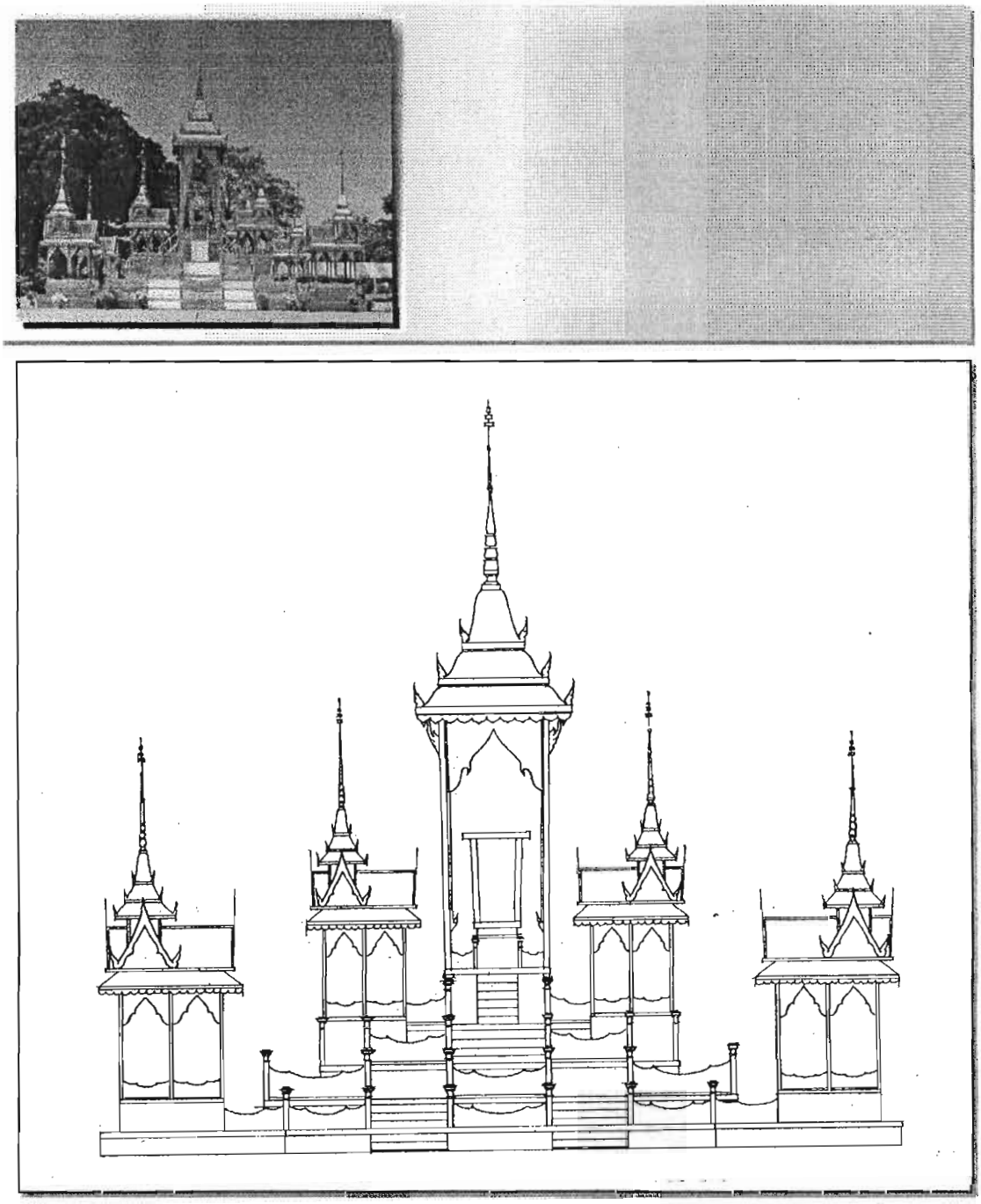

รูปภาพที่ ๕๑ ภาพลายเส้นเมรุลอย ๙ ยอดทรงบุษบกของนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

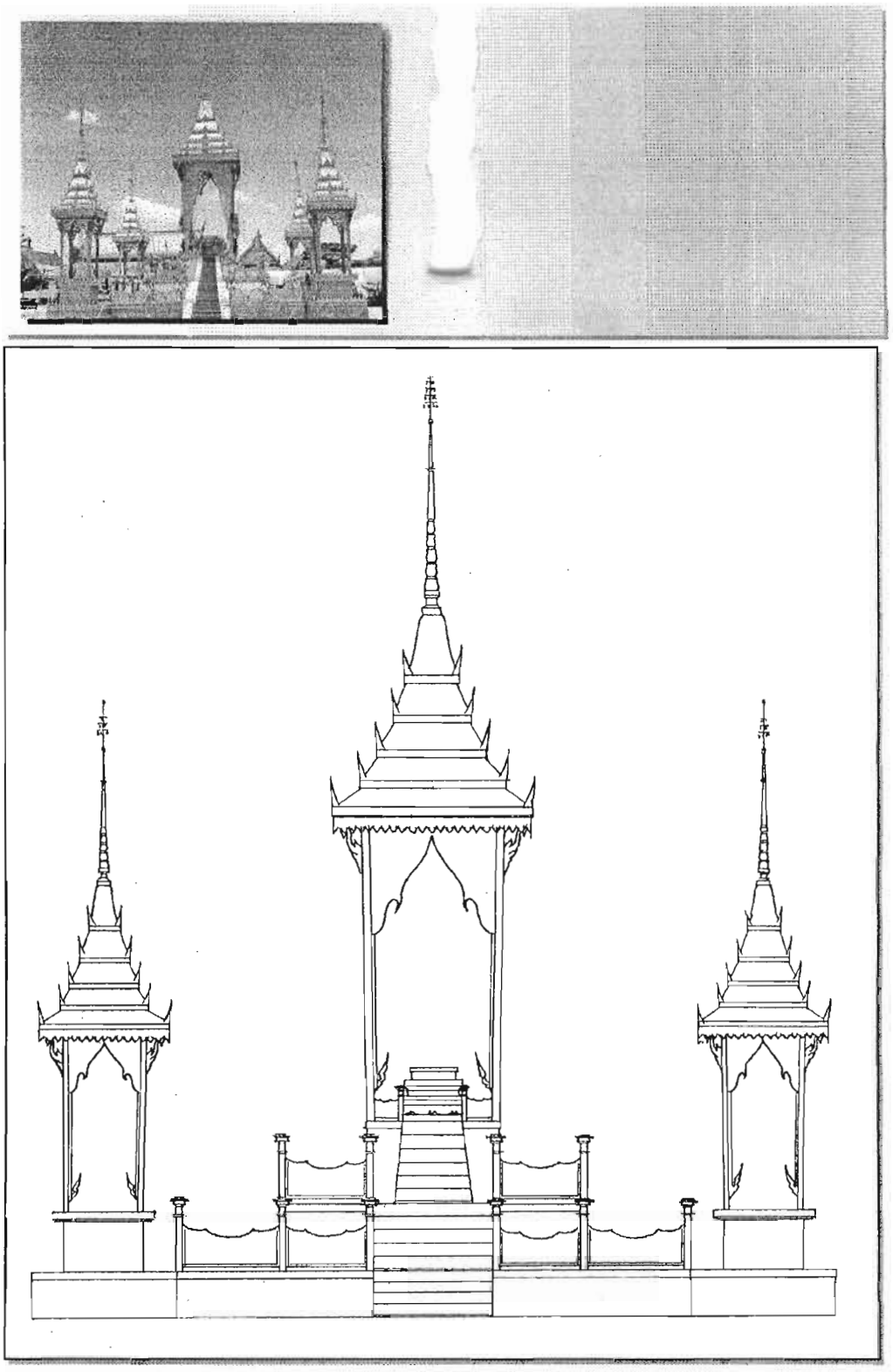

รูปภาพที่ ๕๒ ภาพลายเส้นเมรุลอย ๕ ยอดทรงบุษบกของนายสาคร อรรถจรูญ

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

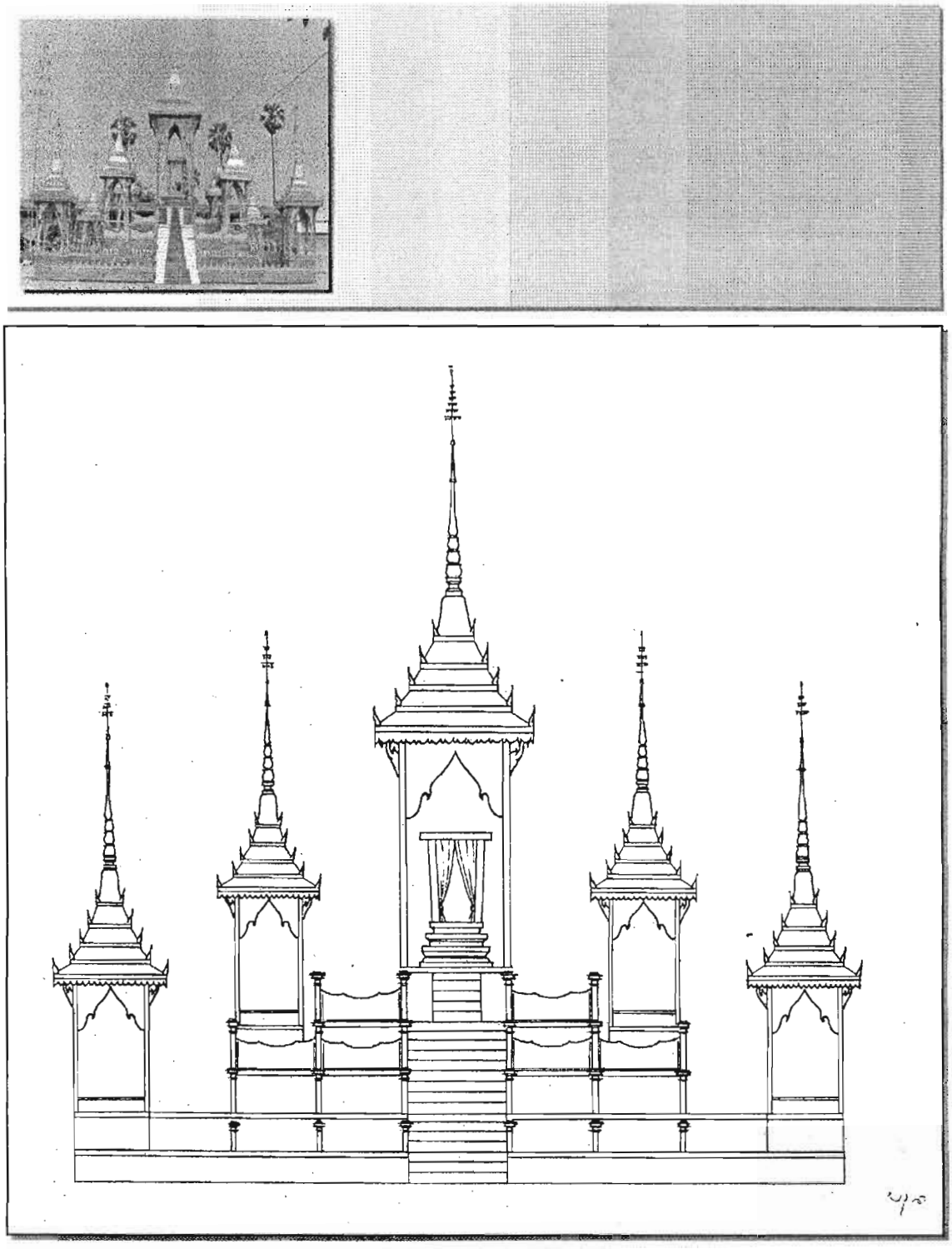

รูปภาพที่ ๕๓ ภาพลายเส้นเมรุลอย ๙ ยอดทรงบุษบกของนายวิชัย บุญพยัคฆ์

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

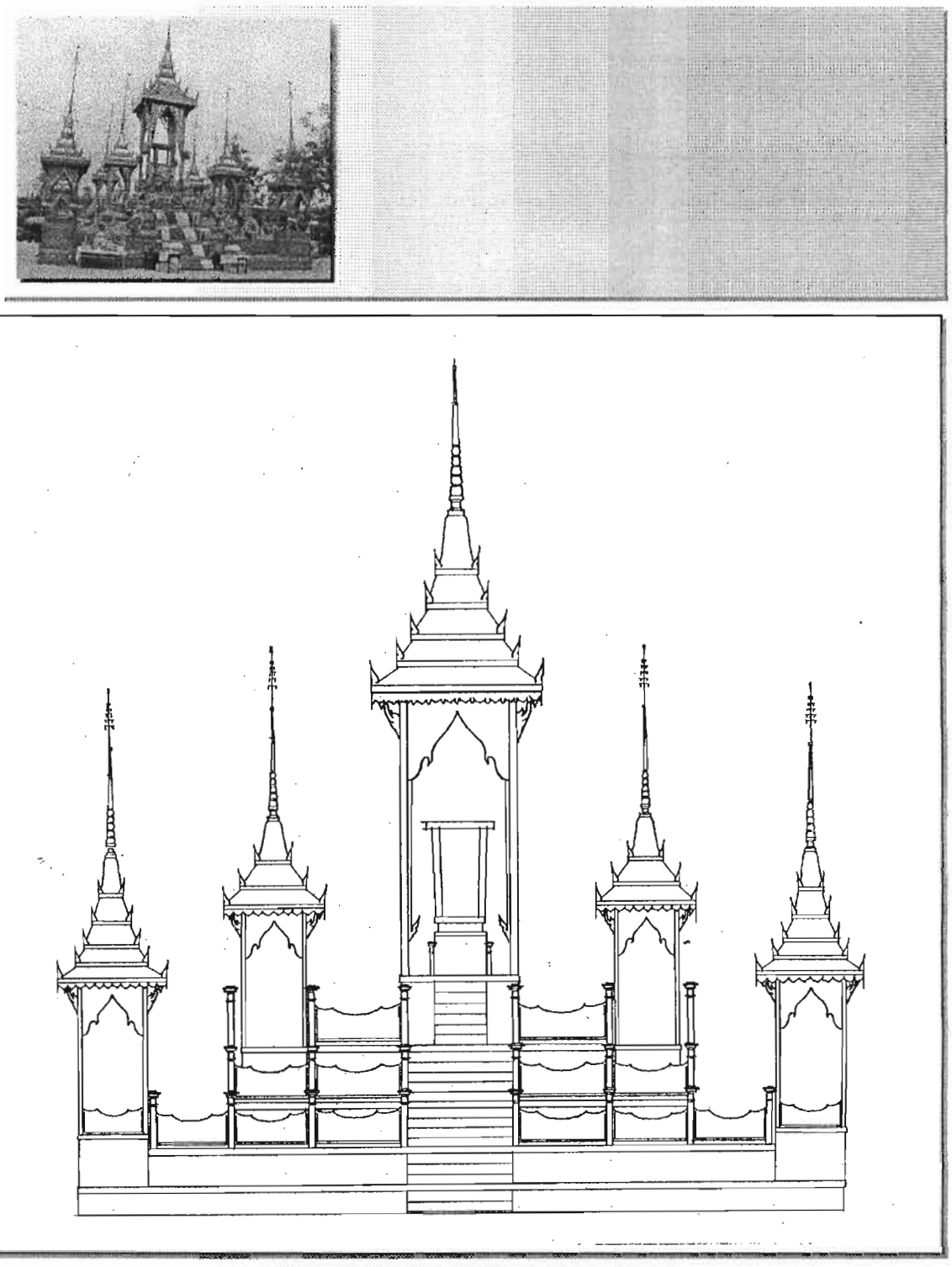

รูปภาพที่ ๕๔ ภาพลายเส้นเมรุลอย ๙ ยอดทรงบุษบกของนายสุเทพ ควรแท้

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

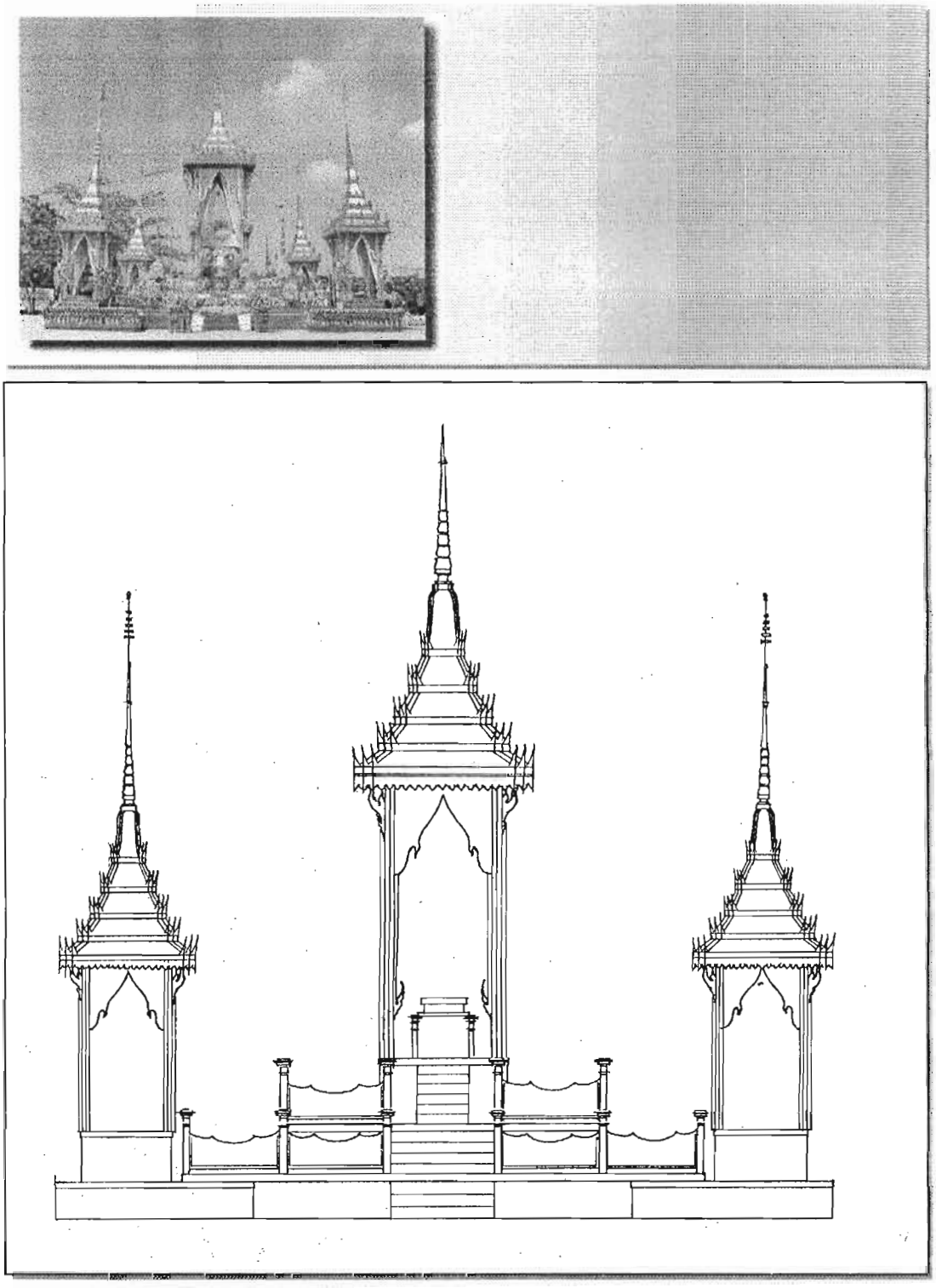

รูปภาพที่ ๕๕ ภาพลายเส้นเมรุลอย ๕ ยอดทรงบุษบกของนายเมี้ยน แดงใหญ่

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

รูปแบบเมรุลอยทรงบุษบกนอกจะใช้เป็นรูปแบบของเมรุประธานแล้วยังนำมาใช้เป็นรูปแบบของเรือนสวดและเมรุทิศด้วยโดยออกแบบให้มีขนาดลดหลั่นกันลงมา (รูปภาพที่ ๕๖ - ๖๐)

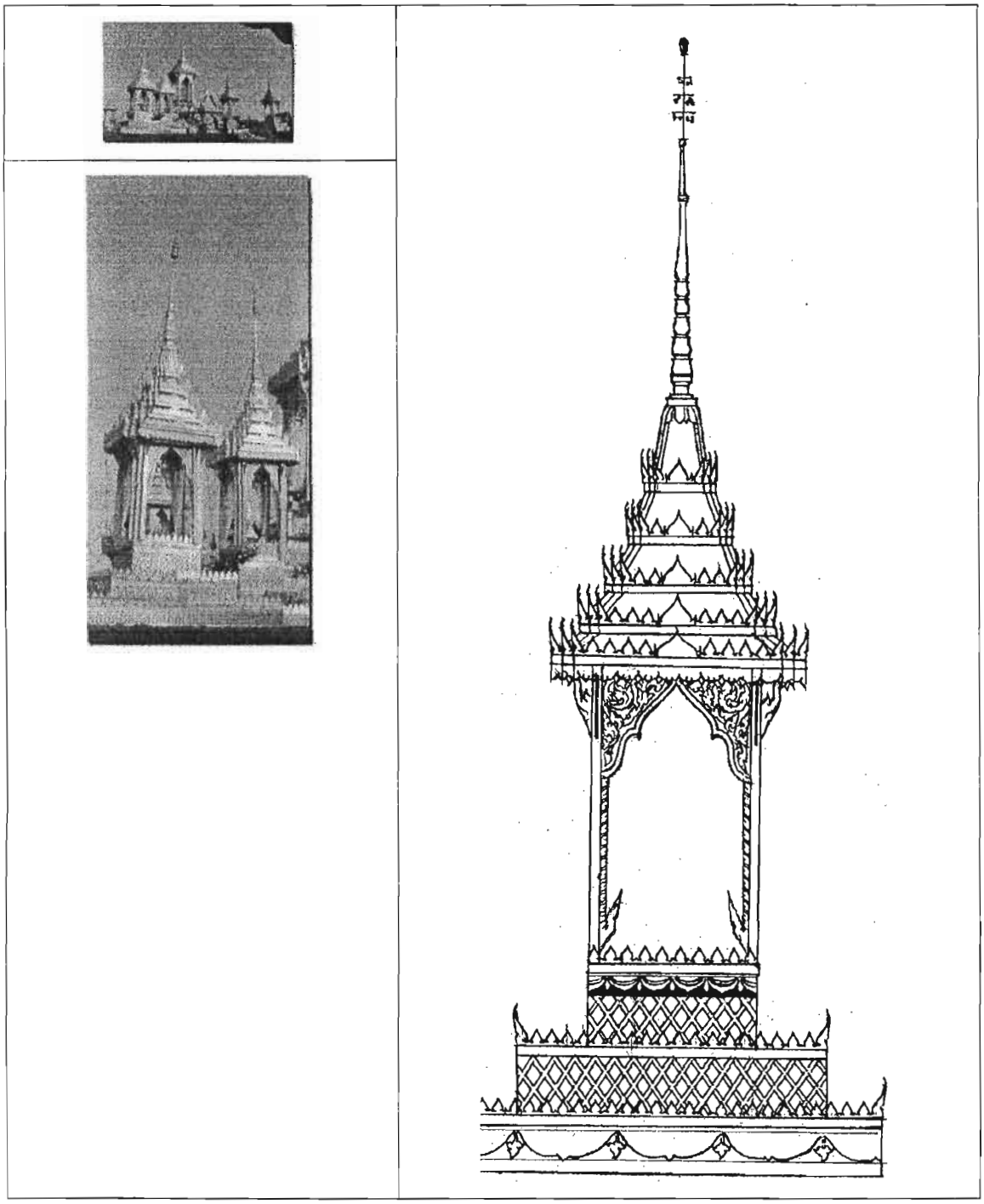

รูปภาพที่ ๕๖ ภาพลายเส้นเรือนสวดและเมรุทิศเมรุทิศทรงบุษบกเมรุลอยนายไสว สนธิ

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

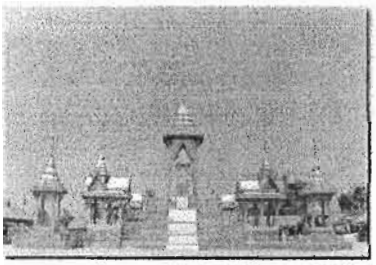

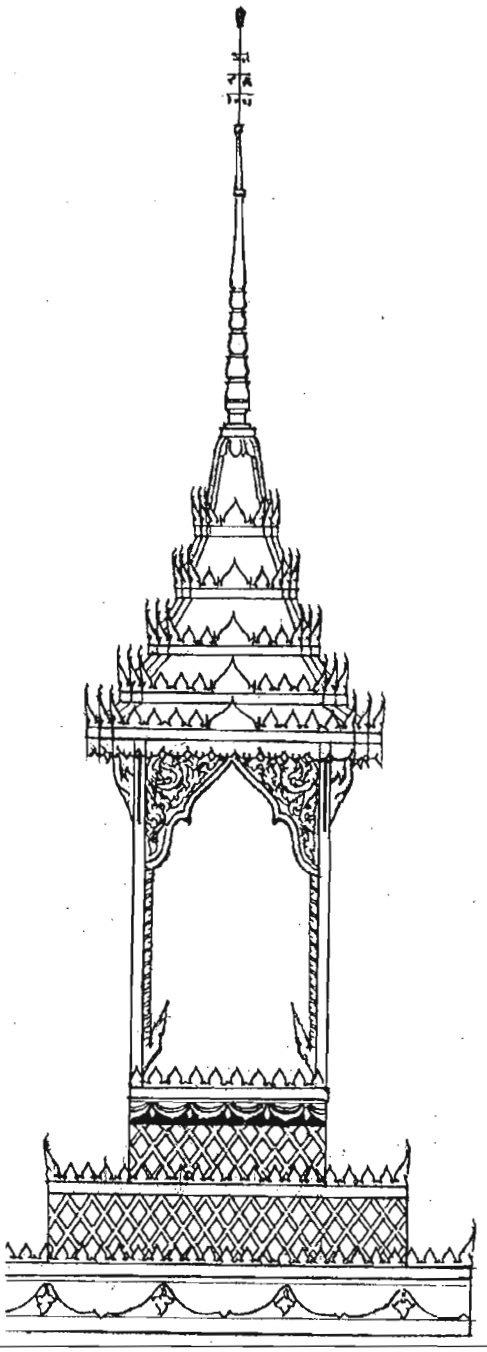

รูปภาพที่ ๕๗ ภาพลายเส้นเมรุทิศทรงบุษบกเมรุลอยนายของแถม ฤกษ์อุโฆษ

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

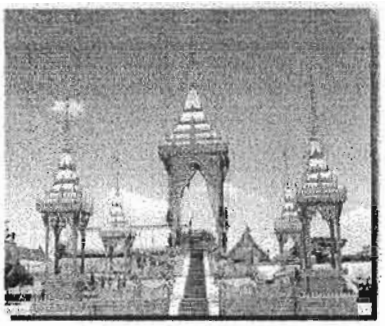

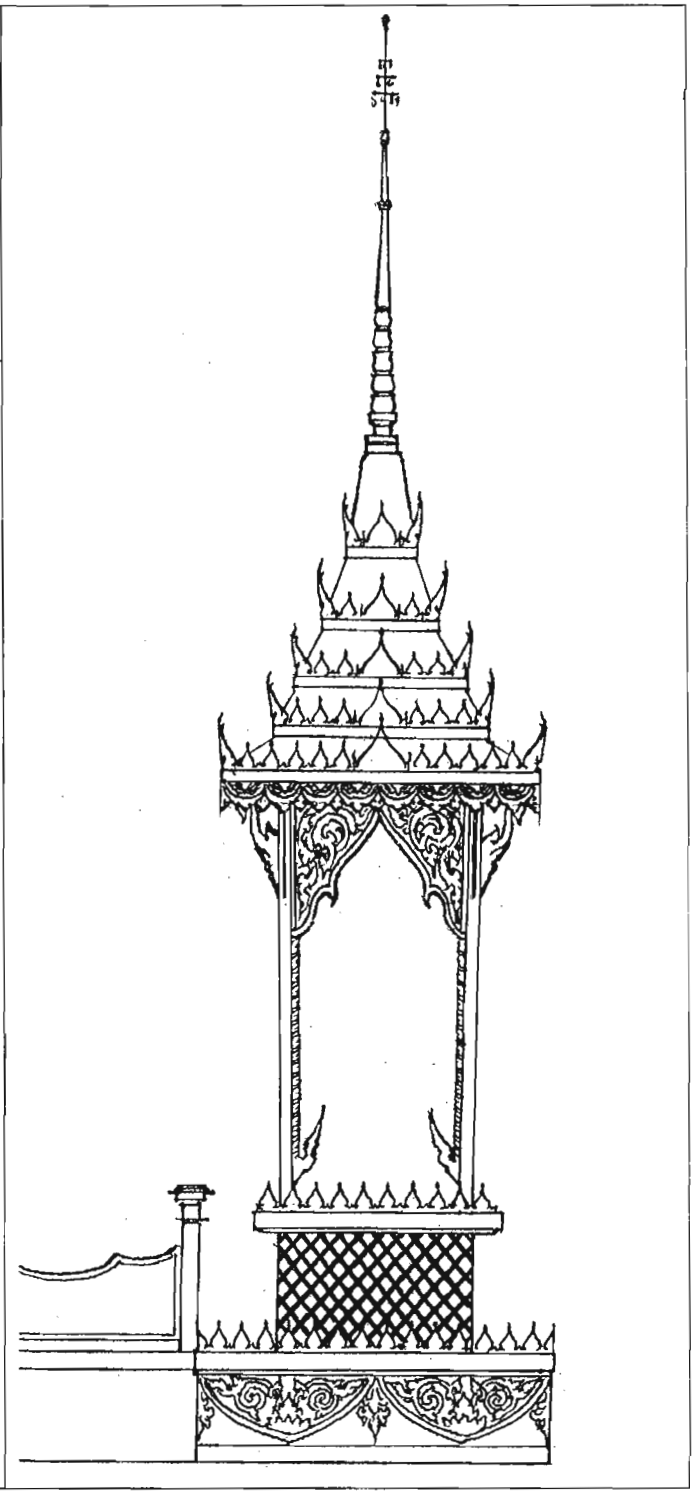

รูปภาพที่ ๕๘ ภาพลายเส้นเรือนสวดทรงบุษบกเมรุลอยของนายสาคร อรรถจรูญ

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

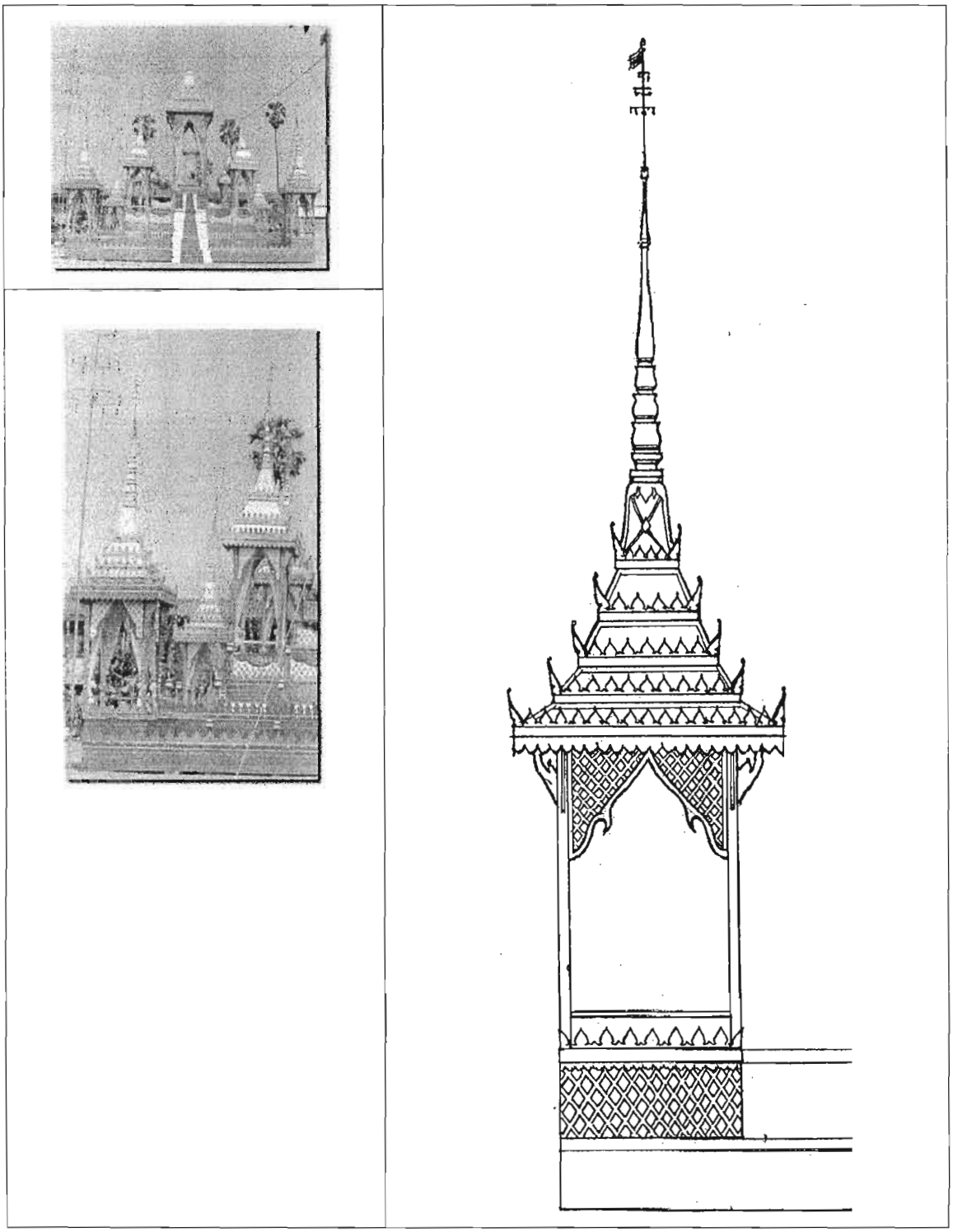

รูปภาพที่ ๕๕ ภาพลายเส้นเรือนสวดและเมรุทิศทรงบุษบกเมรุลอยของนายวิชัย บุญพยัคฆ์

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

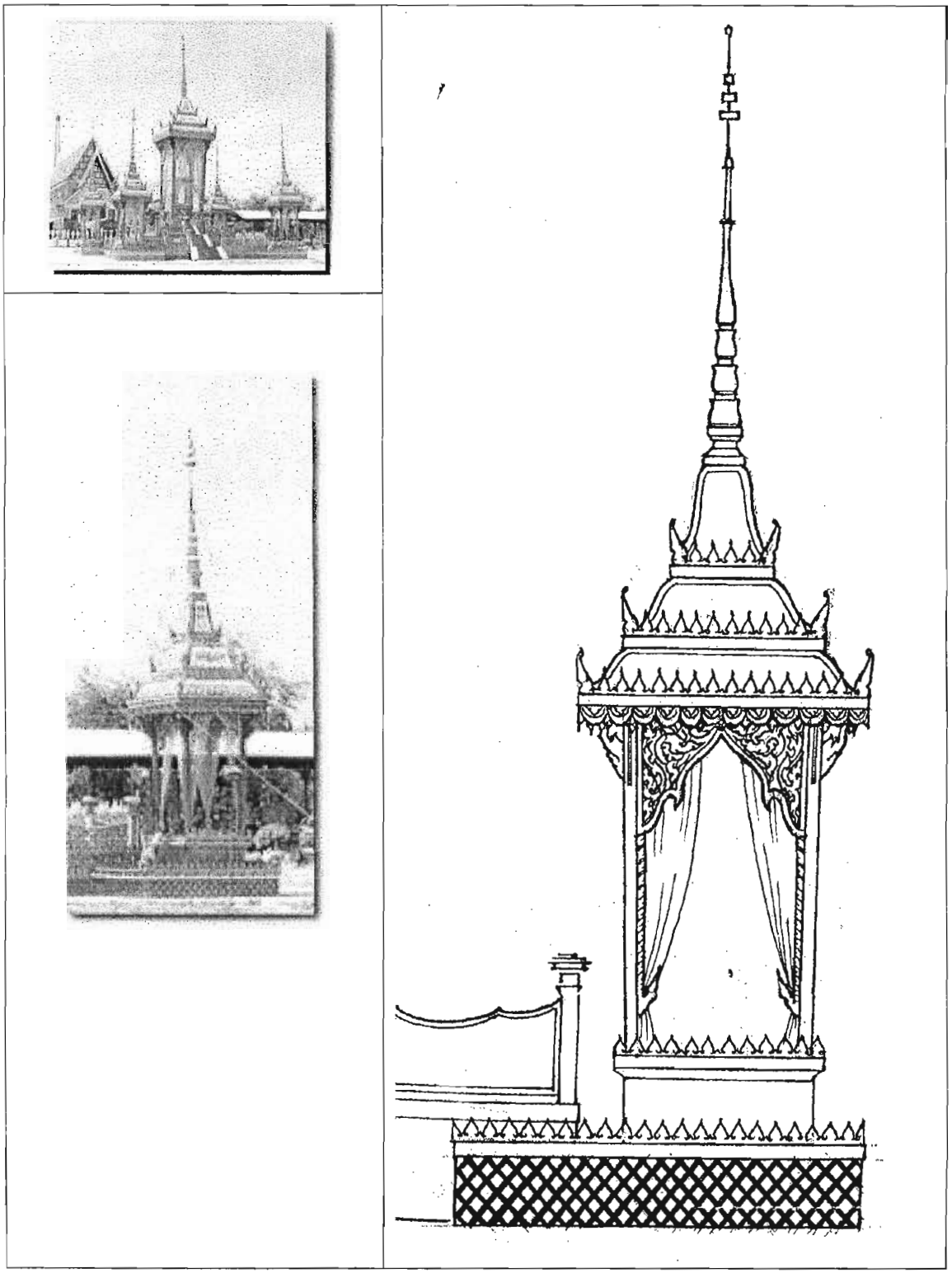

รูปภาพที่ ๖๐ ภาพลายเส้นเรือนสวดทรงบุษบกเมรุลอยของนายยงยุทธ พวงลำเจียก

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

รูปแบบส่วนของหลังคา หรือเรือนยอด

เมรุลอยอยุธยาเริ่มสร้างจากเมรุลอยยอดเดียวที่มีรูปแบบของหลังคาหรือเรือนยอดตามแบบสถาปัตยกรรมไทย ที่นิยมสร้างเป็นทรงมณฑป โดยแบ่งเป็นหลังคาที่เป็นเรือนยอดทรงมณฑป และหลังคาทรงจตุรมุขเรือนยอดทรงมณฑป

๑. หลังคาและเรือนยอดทรงมณฑป นิยมสร้างเป็นหลังคาเมรุประธาน เรือนสวด หรือเมรุทิศที่มีโครงสร้างของเมรุทรงโกศ หรือเมรุทรงบุษบกธรรมาสน์ ซึ่งหลังคาเรือนยอดทรงมณฑปนี้มีทั้งแบบย่อมุมไม้และไม่ย่อมุม (รูปภาพที่ ๖๑ - ๖๙)

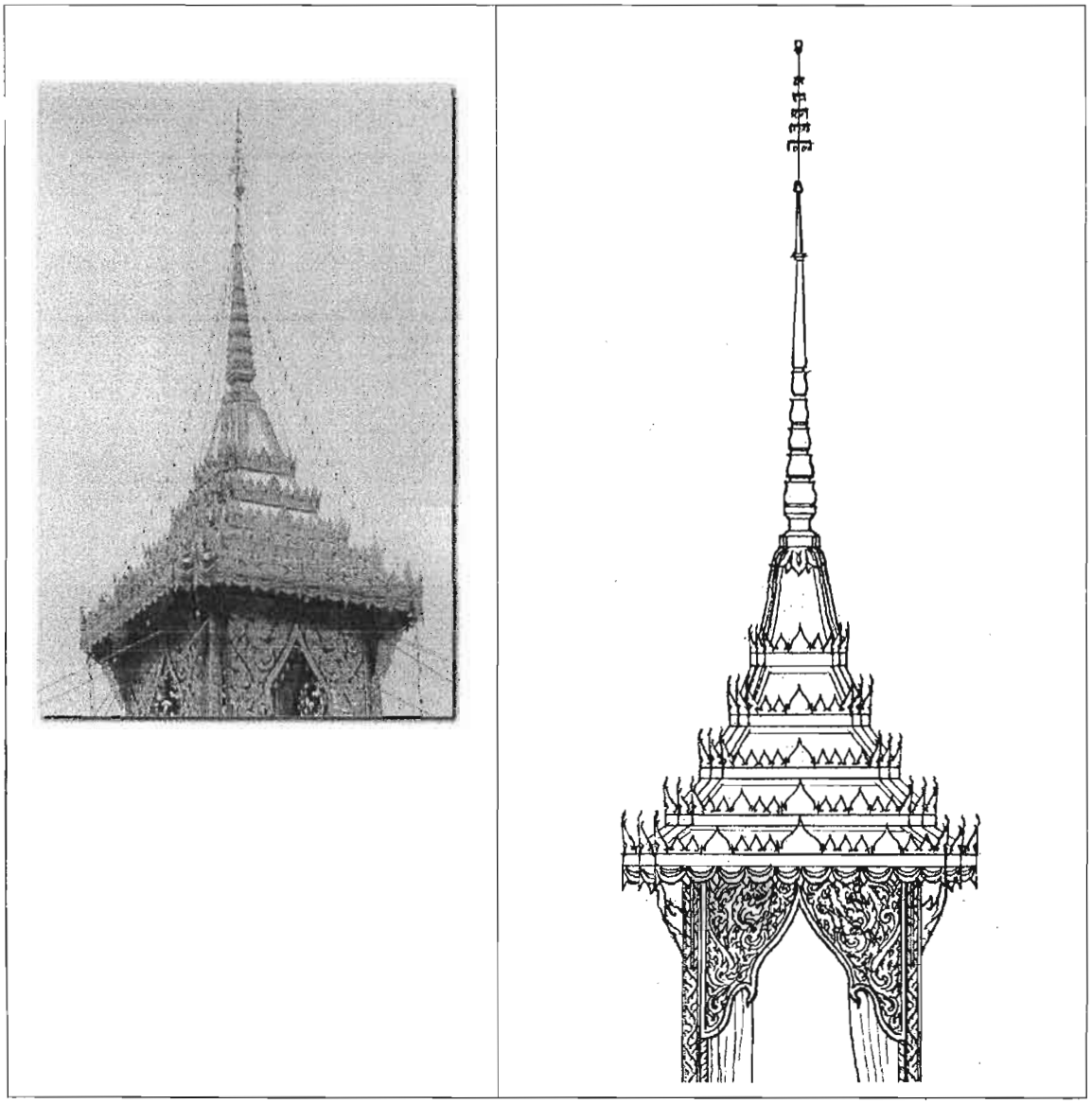

รูปภาพที่ ๖๑ ภาพลายเส้นเรือนยอดทรงมณฑปเมรุลอยของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

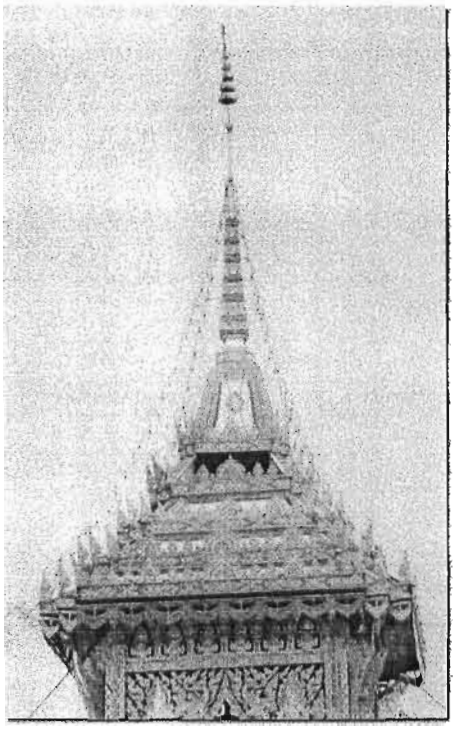

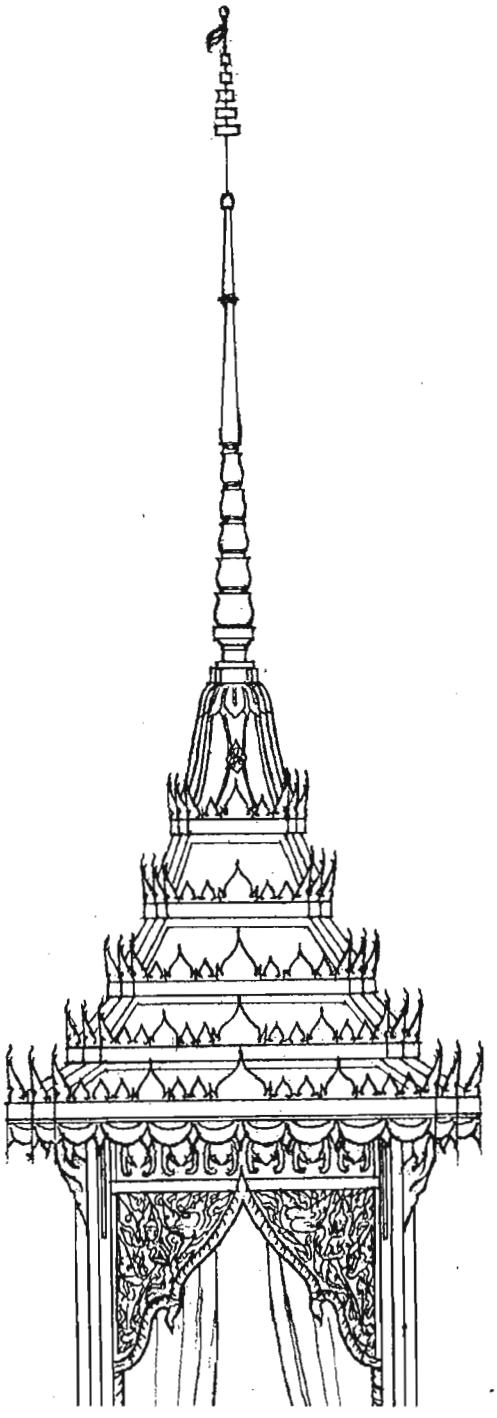

รูปภาพที่ ๖๒ ภาพลายเส้นเรือนยอดทรงมณฑปเมรุลอยของนายไสว สนธิ

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

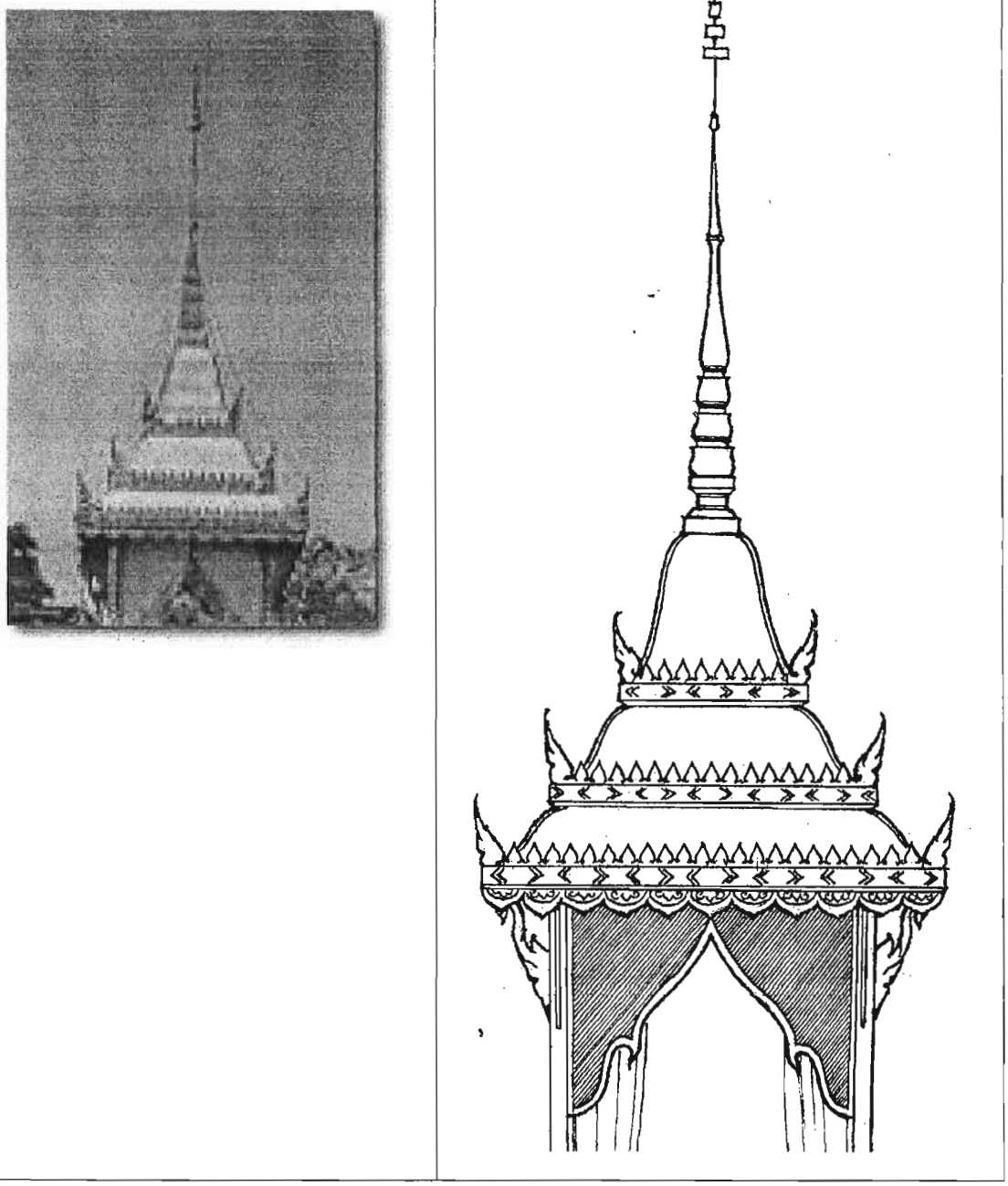

รูปภาพที่ ๖๓ ภาพลายเส้นเรือนยอดทรงมณฑปเมรุลอยของนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

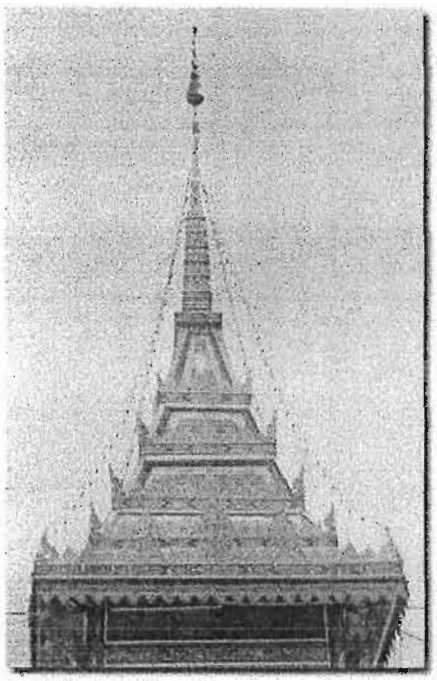

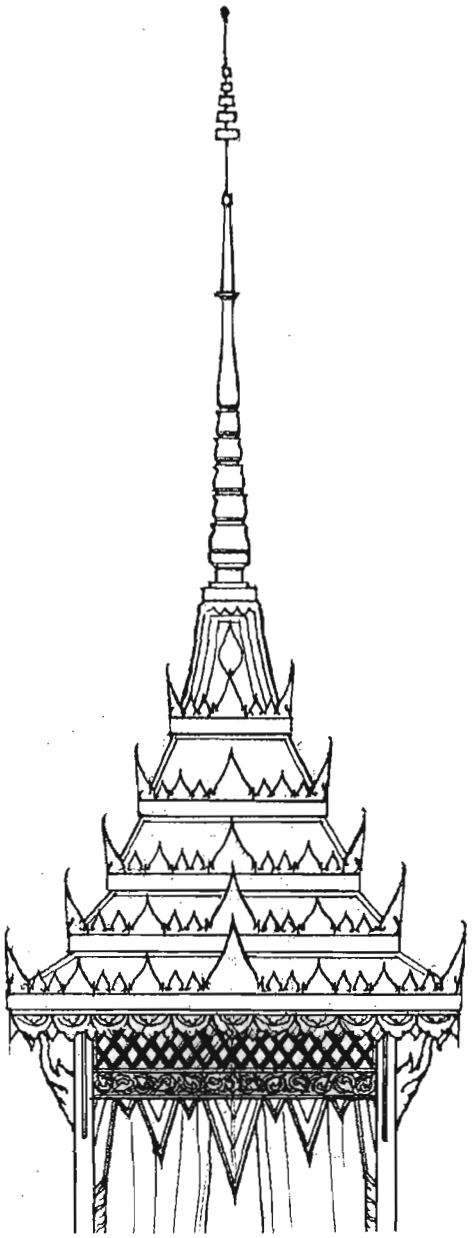

รูปภาพที่ ๖๔ ภาพลายเส้นเรือนยอดทรงมณฑปเมรุลอยของนายอาบ สุขษาสุณี

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

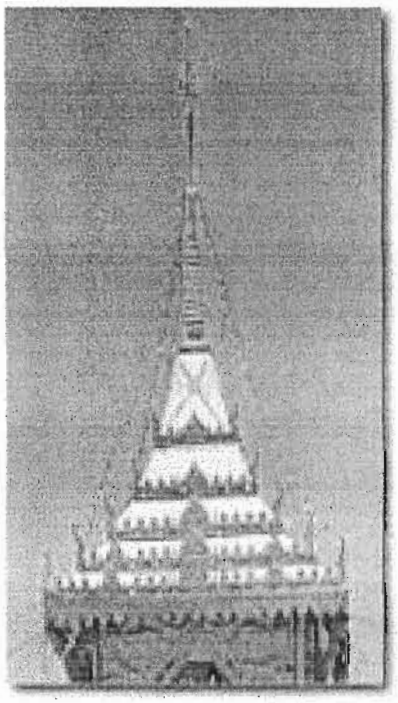

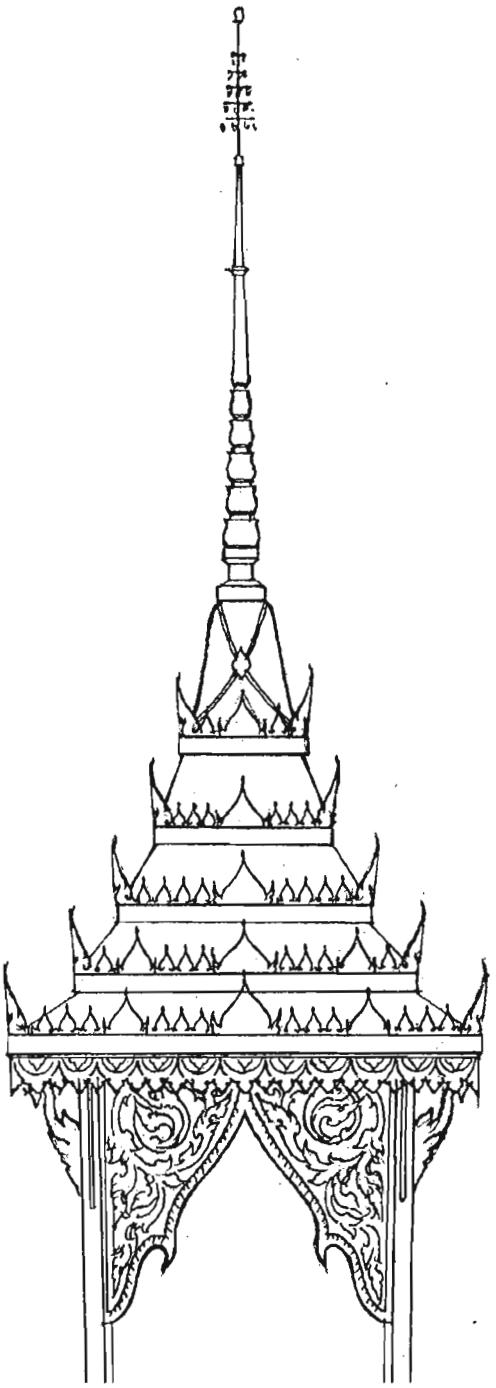

รูปภาพที่ ๖๕ ภาพลายเส้นเรือนยอดทรงมณฑปเมรุลอยของนายสาคร อรรถจรูญ

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

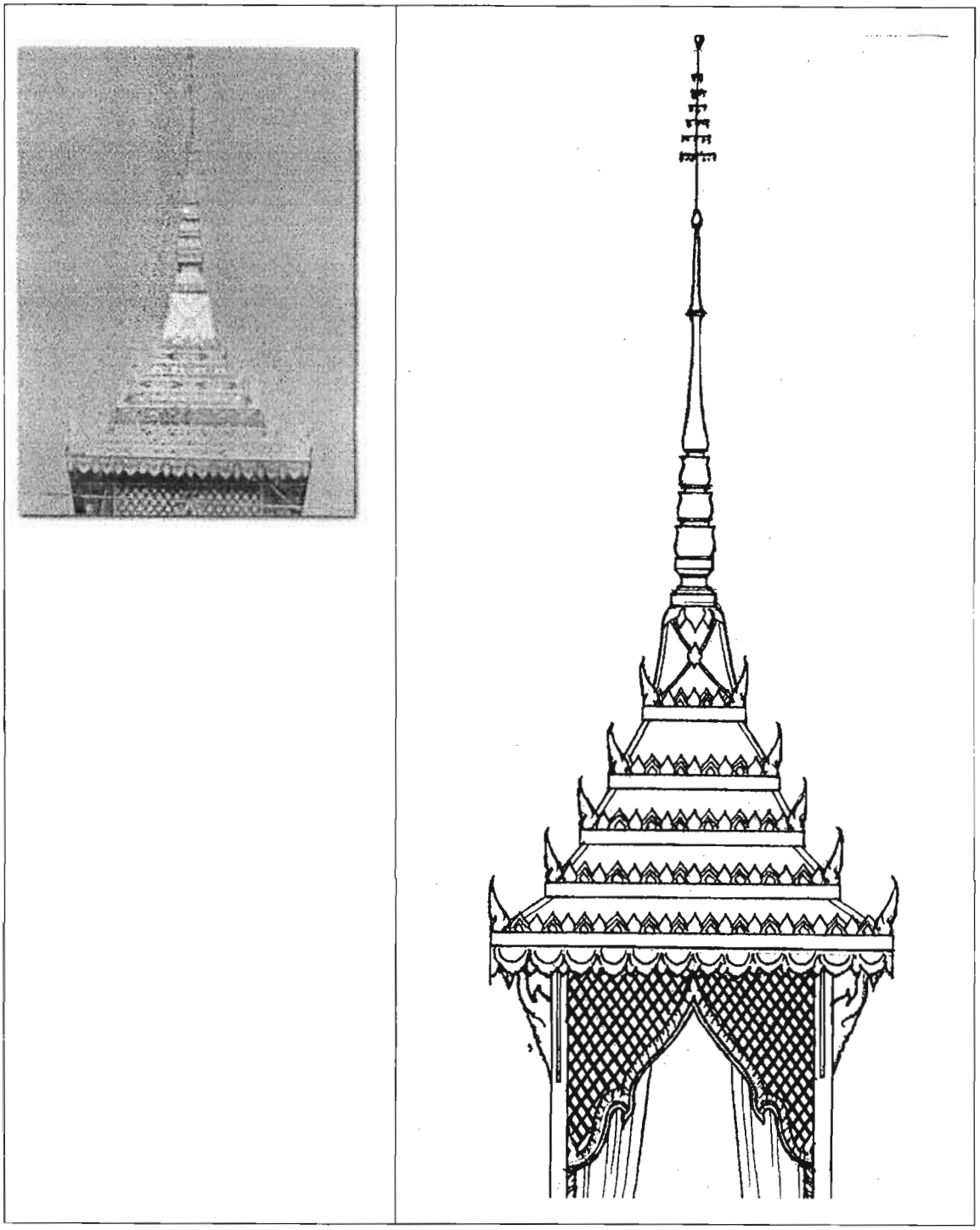

รูปภาพที่ ๖๖ ภาพลายเส้นเรือนยอดทรงมณฑปเมรุลอยของนายวิชัย บุญพยัคฆ์

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

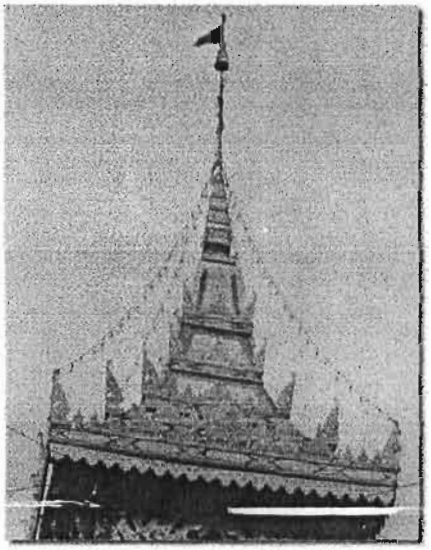

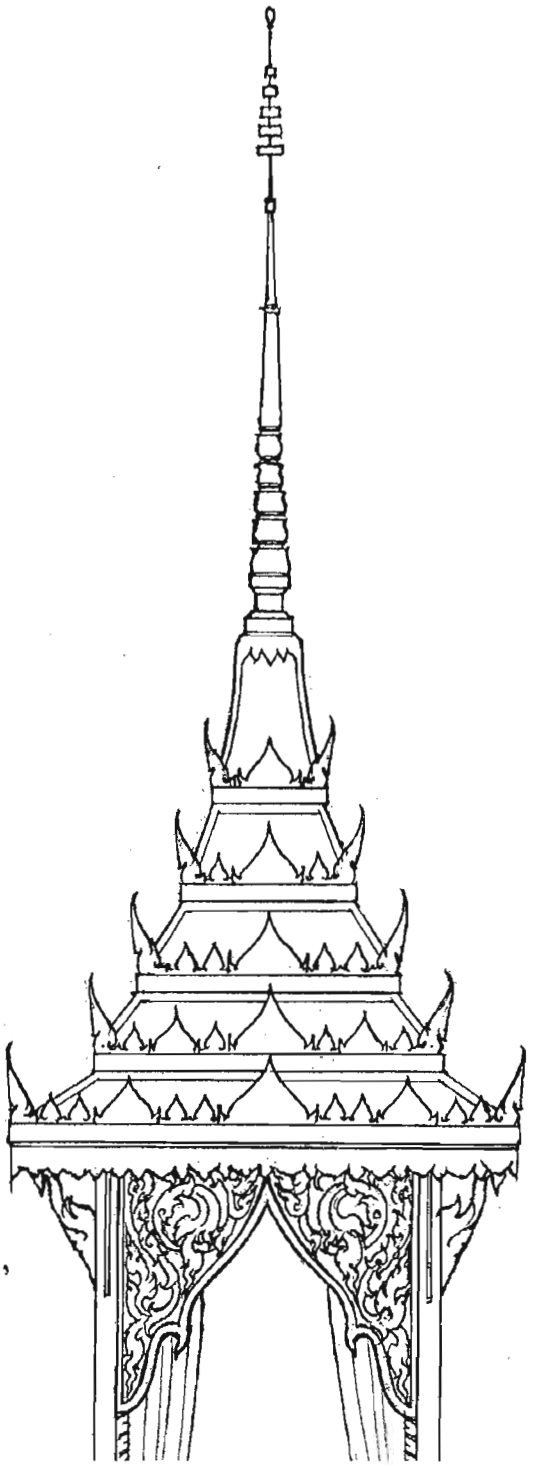

รูปภาพที่ ๖๗ ภาพลายเส้นเรือนยอดทรงมณฑปเมรุลอยของนายสุเทพ ควรแท้

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

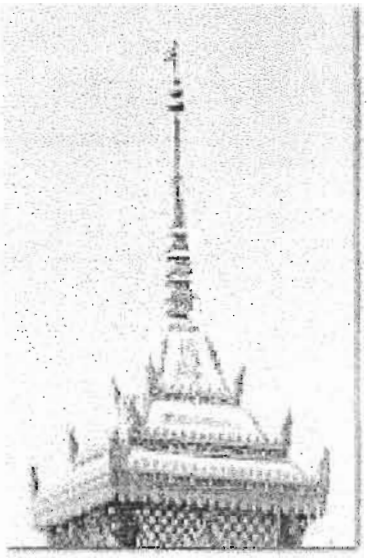

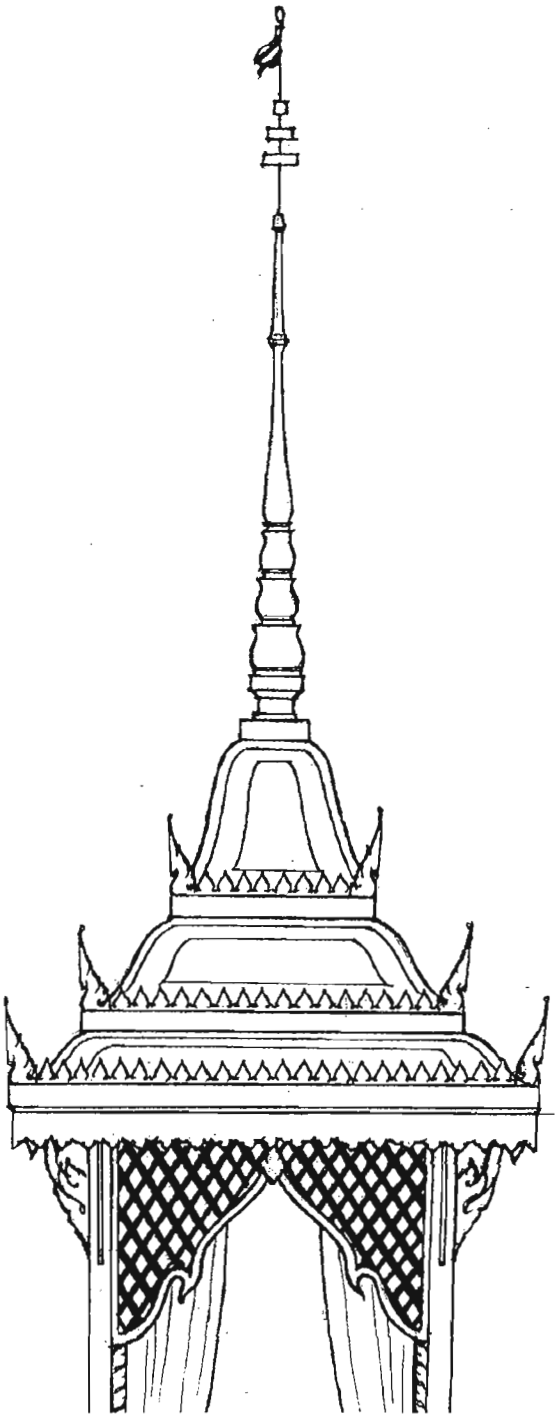

รูปภาพที่ ๖๘ ภาพลายเส้นเรือนยอดทรงมณฑปเมรุลอยของนายยงยุทธ พวงลำเจียก

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

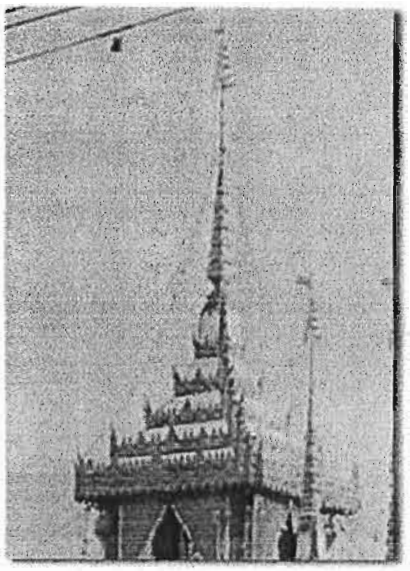

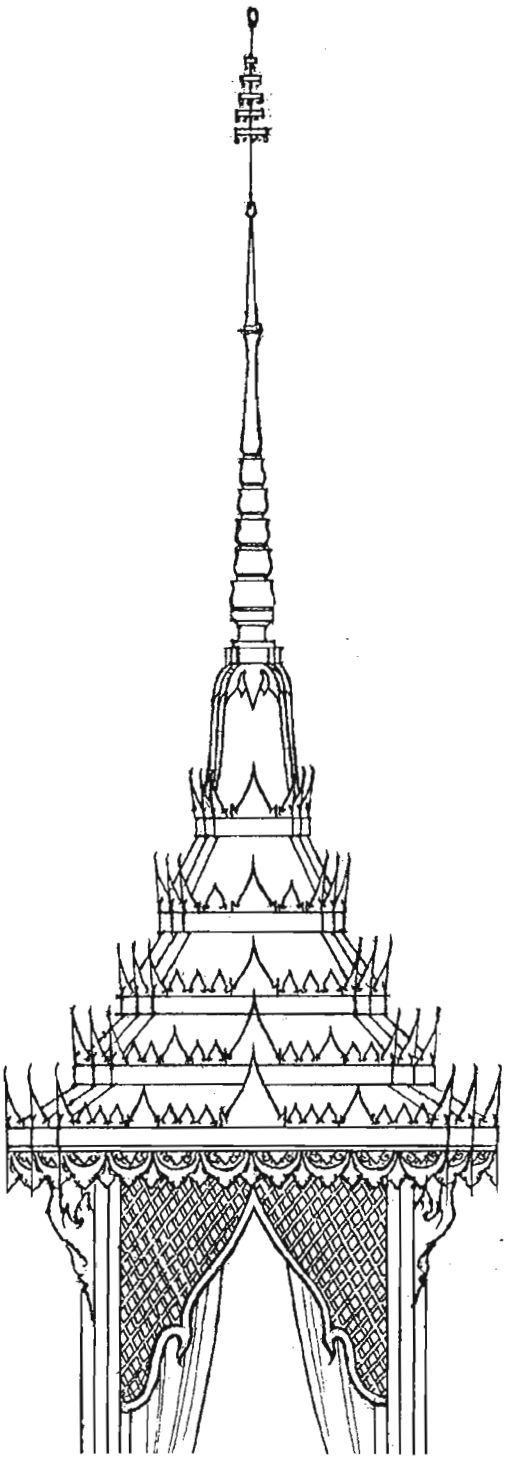

รูปภาพที่ ๖๕ ภาพลายเส้นเรือนยอดทรงมณฑปเมรุลอยของนายเมี้ยน แดงใหญ่

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

๒. หลังคาทรงจตุรมุขเรือนยอดทรงมณฑป นิยมสร้างเป็นหลังคาเมรุประธาน เรือนสวด หรือเมรุทิศที่มีโครงสร้างของเมรุทรงจตุรมุข โดยหลังคาจะต้องสร้างเป็นหลังคาจตุรมุขซ้อนกัน โดยมีเรือนยอดหรือเครื่องยอดเป็นทรงมณฑปมีทั้งแบบย่อมุมไม้และไม่ย่อมุม (รูปภาพที่ ๗๐ - ๗๑)

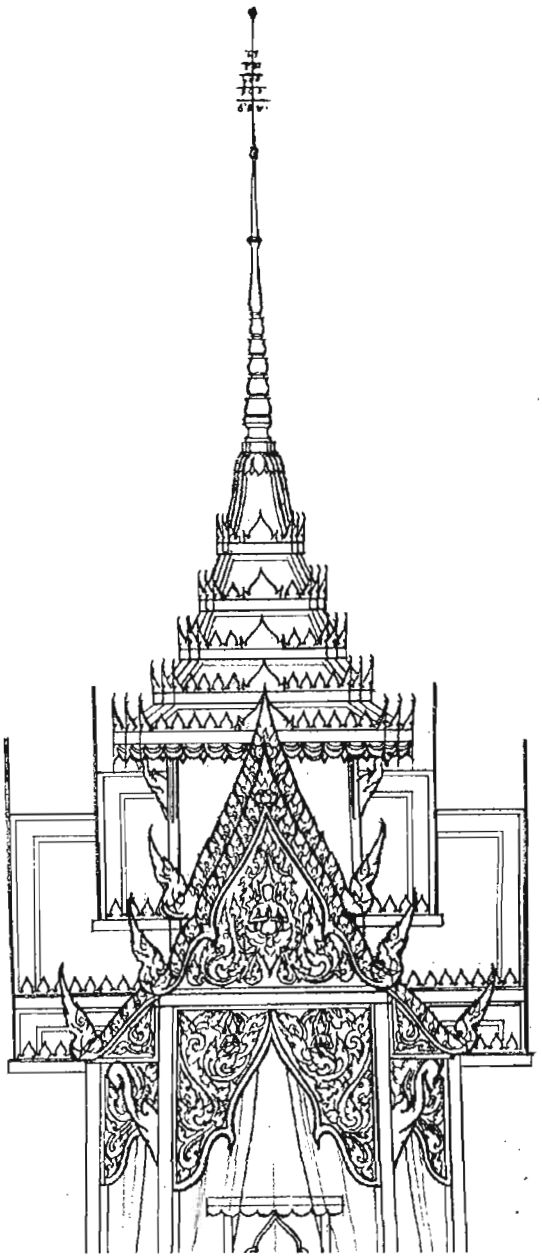

รูปภาพที่ ๗๐ ภาพลายเส้นหลังคาทรงจตุรมุขเรือนยอดทรงมณฑปของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

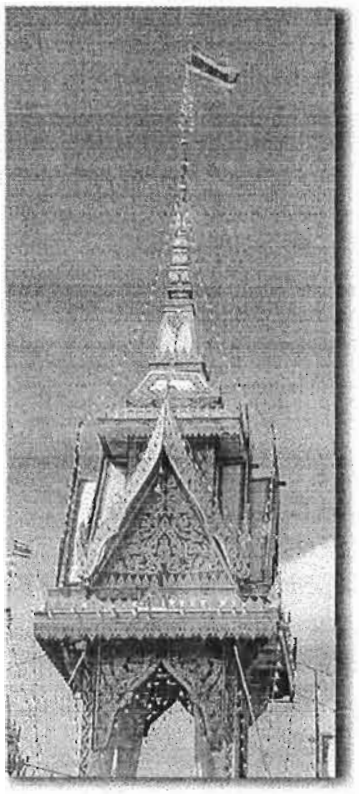

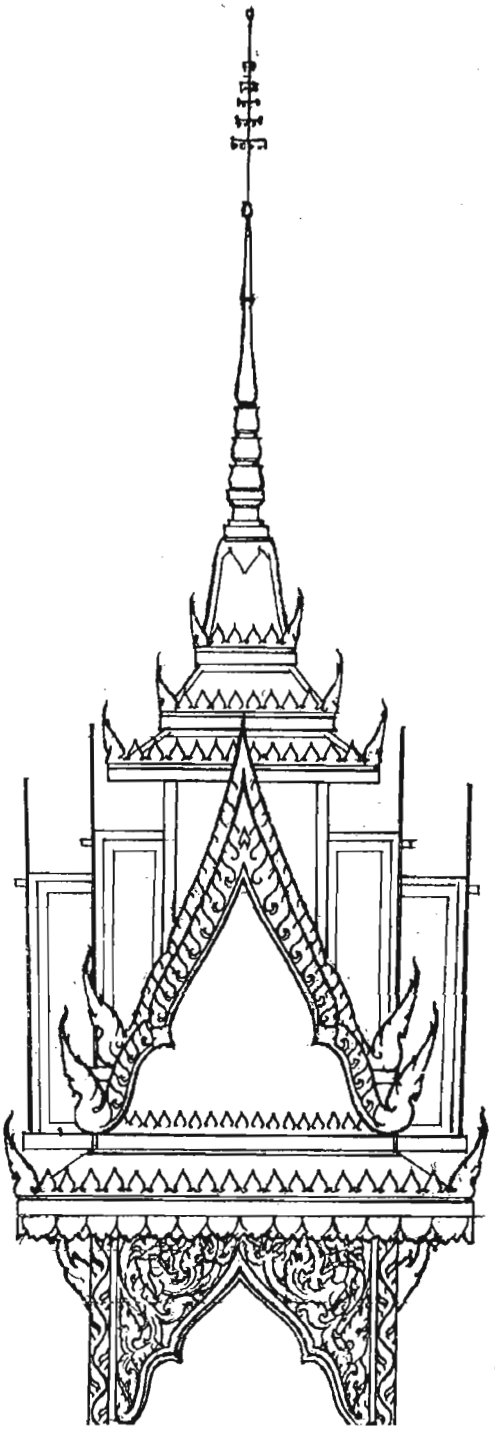

รูปภาพที่ ๗๑ ภาพลายเส้นหลังคาทรงจตุรมุขเมรุลอยของนายหิรัญ กิจเพชร

ภาพลายเส้น: ธเนศ สนธิ

ประติมากรรมในเมรุลอยอยุธยา

งานประติมากรรมในเมรุลอยอยุธยาที่พบมักจะเป็นงานแกะสลัก เป็นงานประติมากรรมนูนต่ำและประติมากรรมนูนสูงมากกว่าที่จะเป็นประติมากรรมลอยตัว ซึ่งแยกออกตามวัตถุดิบในการแกะสลักดังนี้

การแกะสลักไม้

งานแกะสลักในเมรุลอยอยุธยาในระยะแรกของการสร้างเมรุลอย เป็นการฉลุลายไทยด้วยไม้เนื้ออ่อน เช่น ลายประจำยามซึ่งใช้ประกอบลายหน้ากระดานต่าง ๆ ช่างตำบลหัวเวียงจะฉลุไม้เป็นตัวลายกระจังทั้งตัวด้วยไม้สำโรงซึ่งมีความเหนียว เบา ฉลุหรือเซาะร่องได้ง่าย หากใช้ไม้สักในเวลาที่ซ่อมสีพื้นหลังของลายจะต้องแกะลายเก่าออก ไม้สักจะหักเสียหายง่ายกว่าไม้สำโรง เป็นลักษณะของประติมากรรมนูนต่ำ เพราะใช้วิธีแสดงมิติของลายด้วยการเซาะเป็นล่องแล้วลงสีแดงในล่องนั้น[๓] (รูปภาพที่ ๗๒) ส่วนเลื่อยที่ใช้ฉลุเป็นเลื่อยแบบชักใช้คนเลื่อยคนเดียว ปัจจุบันใช้เลื่อยฉลุไฟฟ้าแทน (รูปภาพที่ ๗๓)

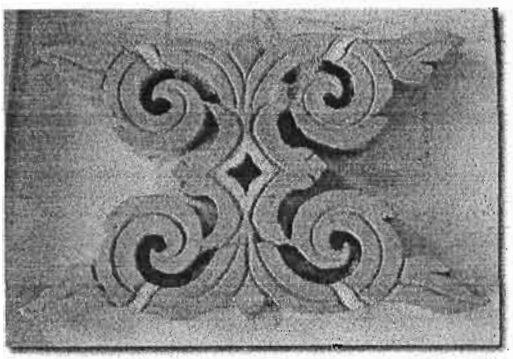

รูปภาพที่ ๗๒ ลายฉลุไม้รุ่นแรก
ที่มา: วินัย กิจสุทธิ

[๓] สัมภาษณ์ ธเนศ สนธิ วินัย กิจสุทธิ, ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕.

7

รูปภาพที่ ๗๓ เลื่อยฉลุคันชัก

ที่มา: วินัย กิจสุทธิ

ในสมัยต่อมาช่างเมรุเริ่มให้ความสำคัญในงานประติมากรรมที่ประกอบเมรุลอยมากขึ้น โดยพื้นฐานแล้วช่างเมรุหรือเจ้าของเมรุแต่ละรายมักจะมีความสามารถในการแทงหยวกและการแกะสลักอยู่บ้าง จึงเริ่มแกะสลักลายประกอบเมรุลอยของตนเองดังตัวอย่างที่นายวินัย กิจสุทธิ เก็บรักษาไว้ (รูปภาพที่ ๗๔) ซึ่งไม้ที่ใช้แกะสลักยังคงเป็นไม้สำโรง งานแกะไม้ในลักษณะนี้เริ่มแสดงให้เห็นมิติของงานจัดว่าเป็นประติมากรรมนูนสูงได้

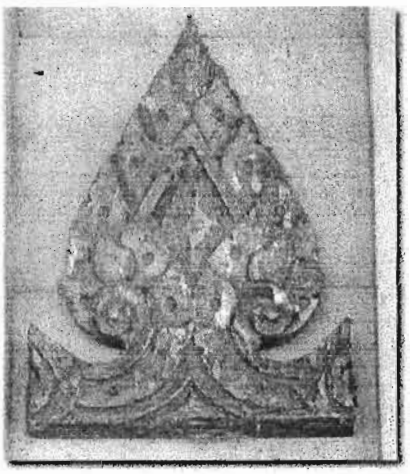

รูปภาพที่ ๗๔ กระจังไม้แกะสลัก

ที่มา: วินัย กิจสุทธิ

ต่อมาเมื่อพัฒนาเมรุลอยให้ใหญ่โตมากขึ้น รายละเอียดลวดลายจึงมีมากขึ้น เป็นการทำงานที่เกินความจำเป็นในความคิดของช่างหรือเจ้าของเมรุที่จะต้องลวดลายแกะสลักทั้งหมด เนื่องจากเมรุที่ใหญ่โตขึ้นคนทั่วไปจะเห็นความสวยงามจากระยะไกลมากกว่าจะเข้ามาพิจารณาใกล้ ๆ ประกอบกับลายที่ได้จากการแกะไม้ เมื่อถึงเวลาที่ต้องซ่อมสีด้วยการปิดกระดาษทองอังกฤษ[๔] ทับหลาย ๆ ครั้งทำให้ลายเกิดความตื้นขึ้นไม่คมชัดเช่นเดิม จึงเลิกการแกะสลักไม้พัฒนามาเป็นการปิดกระดาษสีบนไม้ฉลุแทน อย่างไรก็ตามร่องรอยของงานประติมากรรมในเมรุลอยอยุธยายังปรากฏให้เห็นในส่วนประกอบต่าง ๆ ของเมรุหลาย ๆ หลังดังนี้

๑. พรึง หมายถึงไม้กระดานหน้าใหญ่ตั้งอยู่บนหัวรอด รัดรอบเสาทั้ง ๔ ด้าน[๕] ในเมรุลอยอยุธยาพรึงจึงใช้รัดเสาชั้นฐานเมรุแต่ละชั้น เป็นการแสดงจำนวนชั้นของฐานเมรุลอย (รูปภาพที่ ๗๕) นอกจากนั้นยังใช้รัดหัวเสาเรือนยอดด้วย สำหรับเรือยอดของเมรุทิศหรือเรือนสวดที่มีขนาดเล็กลงมา ช่างจะสร้างเป็นโครงไม้สี่เหลี่ยมสำเร็จรูปพร้อมที่จะนำขึ้นใช้งานได้ในขณะที่ประกอบเรือนยอด (รูปภาพที่ ๗๖)

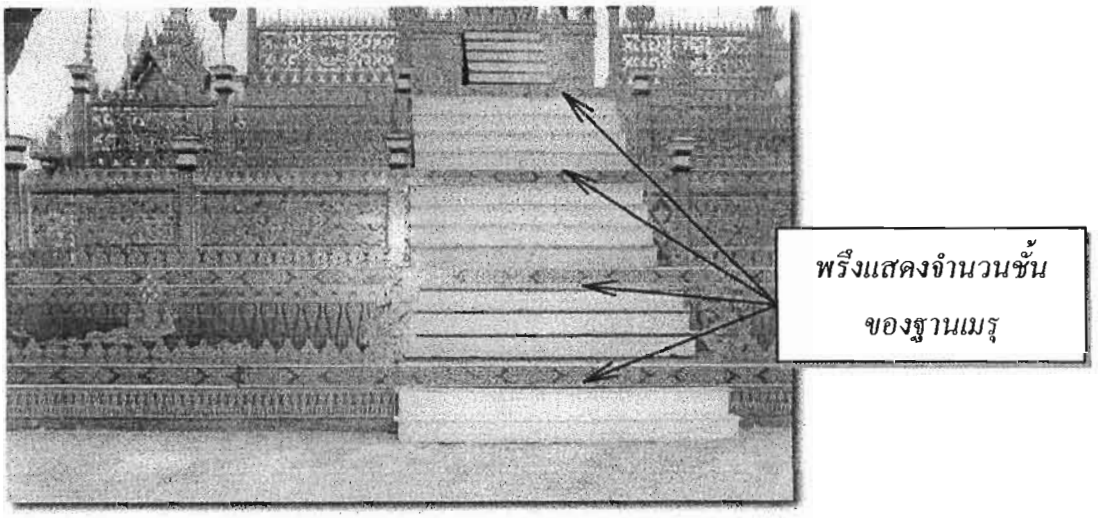

รูปภาพที่ ๗๕ พรึงชั้นฐานเมรุลอยของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ

ที่มา: แถม ฤกษ์อุโฆษ

---

[๔] กระดาษทองอังกฤษ เป็นแผ่นโลหะอ่อนชนิดหนึ่ง บางเหมือนกระดาษตะกั่ว ผิวหน้าด้านหนึ่งย้อมสีต่าง ๆ มีผิวเป็นมันวาวคล้ายกระจกสี ใช้สำหรับงานตกแต่งประเภทกำมะลอต่าง ๆ เช่น สลักหรือปรุเป็นลวดลายติดผ้า ติดไม้ หรือใช้เป็นพื้นลวดลายเครื่องสดต่าง ๆ เช่น ซับพื้นลายแทงหยวก อ้างถึงใน **พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน อักษร ก** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๒๖), หน้า ๑๓.

[๕] **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕,** หน้า ๕๘๓.

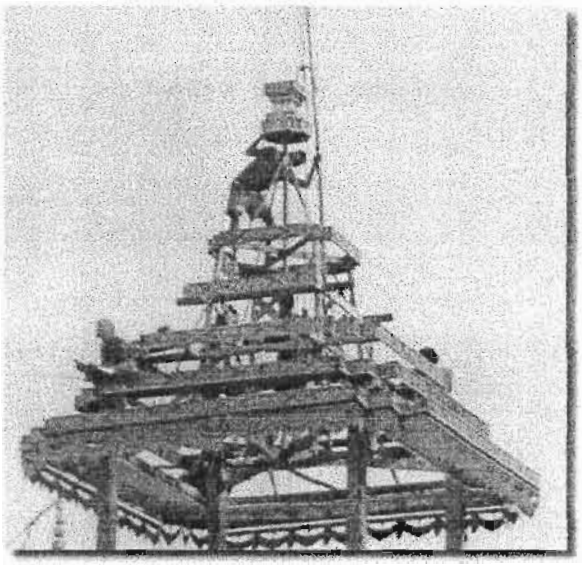

รูปภาพที่ ๗๖ พรึงชั้นยอดเมรุของนายไสว สนธิ

ที่มา: งานพระราชทานเพลิงศพพระครูอินทรสารสุนทร อดีตเจ้าอาวาสวัดนิลเพชร อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม วันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๓

ในสมัยแรกช่างเมรุจะแกะสลักลายของพรึงเรียกกันว่า **พรึงลายขุด** ปัจจุบันเจ้าของเมรุลอยที่ยังใช้พรึงแกะสลักประกอบเมรุของตนคือ นายหิรัญ กิจเพชร (รูปภาพที่ ๗๗) นายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง (รูปภาพที่ ๗๘) นายแถม ฤกษ์อุโฆษ(รูปภาพที่ ๗๙) และนายยงยุทธ พวงลำเจียก (รูปภาพที่ ๘๐) แต่ในการซ่อมสีแต่ละครั้งช่างจะต้องซ่อมสีของลายพรึงด้วยการปิดกระดาษทองใหม่ หากไม่ลอกกระดาษเดิมออกให้หมดจะทำให้ลายหนาขึ้นไม่คมชัดสวยงาม เจ้าของเมรุลอยหลายรายจึงต้องเลี่ยนมาใช้การฉลุไม้ประดับกระดาษทองติดลงบนไม้เพื่อให้เกิดมิติของลวดลายแทนการแกะสลักเช่น นายไสว สนธิ (รูปภาพที่ ๘๑) นายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยงใช้พรึงฉลุไม้แทนพรึงแกะเดิมที่ชำรุดเสียหาย (รูปภาพที่ ๘๒) เป็นต้น

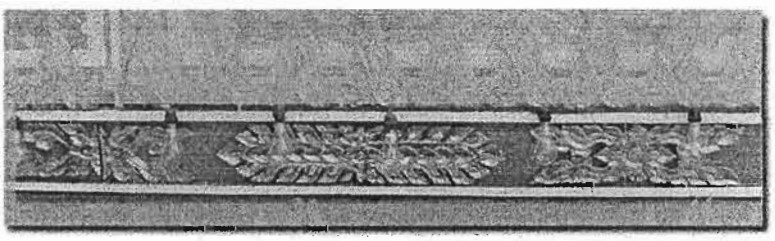

รูปภาพที่ ๗๗ พรึงไม้แกะสลักชั้นฐานเมรุลอยนายหิรัญ กิจเพชร

ที่มา: เมรุลอยนายหิรัญ กิจเพชร ในงานฌาปนกิจศพนายดาบตำรวจปรีชา อาจหาญ ณ วัดบางกระทิง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕.

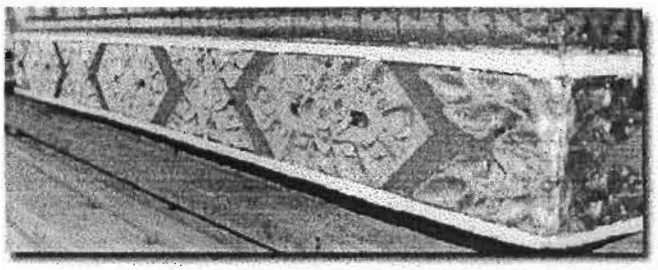

รูปภาพที่ ๗๘ พรึงไม้แกะสลักชั้นเรือนยอดเมรุลอยนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง

ที่มา: ประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง

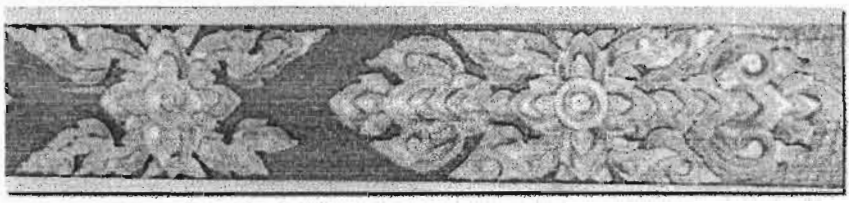

รูปภาพที่ ๗๙ พรึงไม้แกะสลักชั้นฐานเมรุลอยนายแถม ฤกษ์อุโฆษ

ที่มา: ประทีป ฤกษ์อุโฆษ

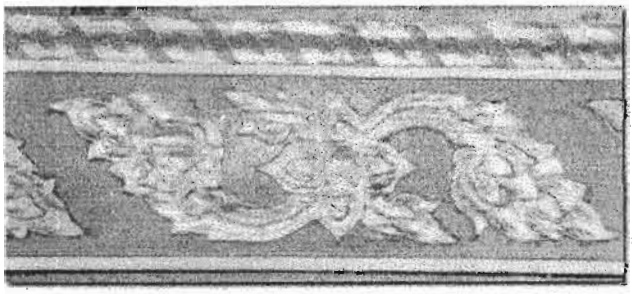

รูปภาพที่ ๘๐ พรึงไม้แกะสลักชั้นฐานเมรุลอยนายยงยุทธ พวงลำเจียก

ที่มา: สำเริง พวงลำเจียก

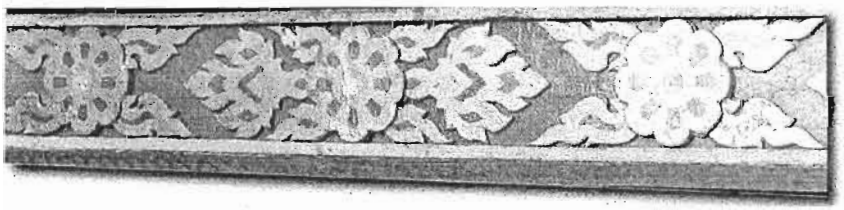

รูปภาพที่ ๘๑ พรึงไม้ฉลุเมรุลอยนายไสว สนธิ

ที่มา: ธเนศ สนธิ

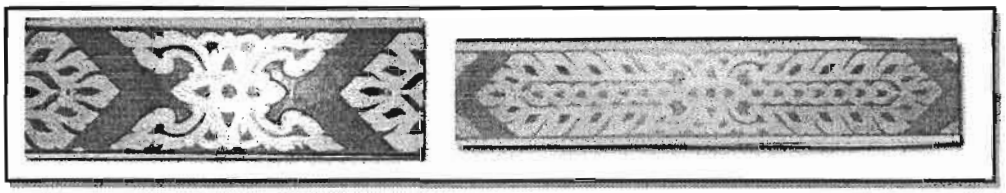

รูปภาพที่ ๘๒ พรึงไม้ฉลุเมรุลอยนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง

ที่มา: ประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง

๒. เสาเมรุ โดยเฉพาะเสาเมรุประธาน เป็นส่วนที่สำคัญรองมาจากยอดเมรุ ซึ่งช่างและคนงานเมรุลอยต่างให้ความเคารพนับถือเนื่องจากเป็นเครื่องมือหากิน สร้างรายได้ให้ตนเองและครอบครัว เสาเมรุประธานในระยะแรก ๆ ของอาชีพสร้างเมรุลอยจะนิยมเสาแกะสลักเป็นลวดลายเรียกว่า เสาลายขุด ปัจจุบันเจ้าของเมรุลอยที่ยังใช้เสาประธานเป็นลายขุดอยู่คือ นายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง (รูปภาพที่ ๘๓) นายวิชัย บุญพยัคฆ์ (รูปภาพที่ ๘๔) นายแถม ฤกษ์อุโฆษ (รูปภาพที่ ๘๕) นายยงยุทธ พวงลำเจียก (รูปภาพที่ ๘๖)

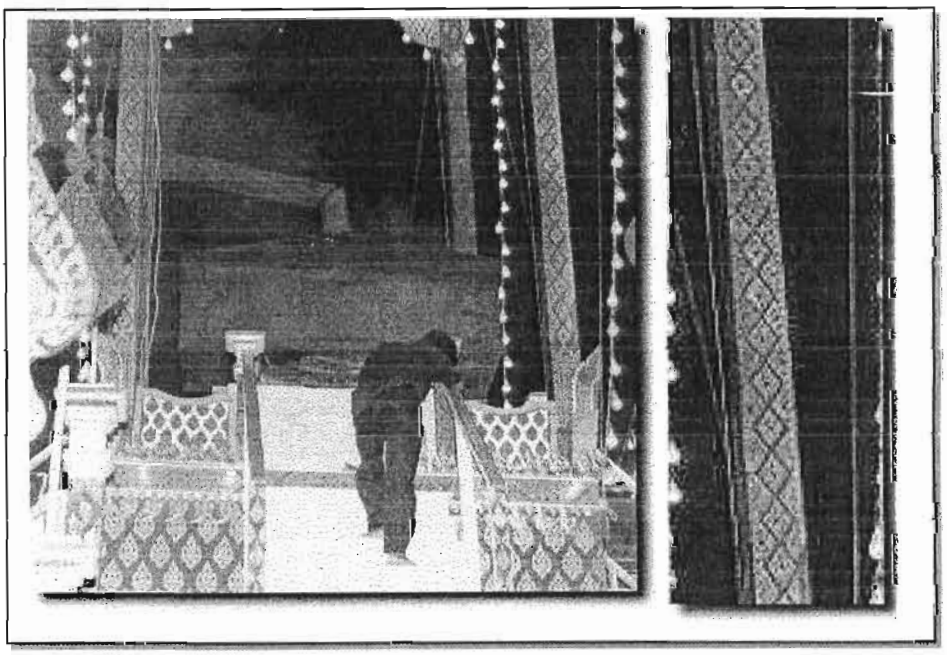

รูปภาพที่ ๘๓ เสาเมรุแกะสลักของนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง

ที่มา: งานพระราชทานเพลิงศพอดีตเจ้าอาวาสวัดเก้าห้อง อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔.

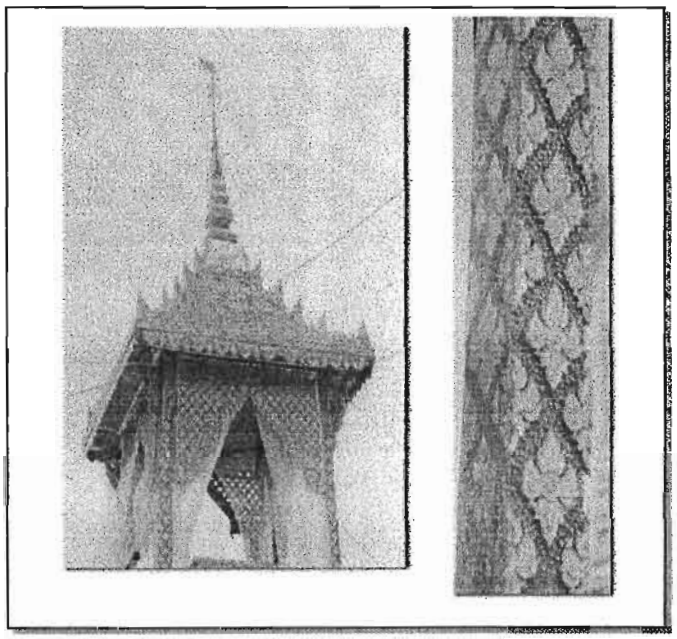

รูปภาพที่ ๘๔ เสาเมรุแกะสลักของนายวิชัย บุญพยัคฆ์

ที่มา: วิชัย บุญพยัคฆ์

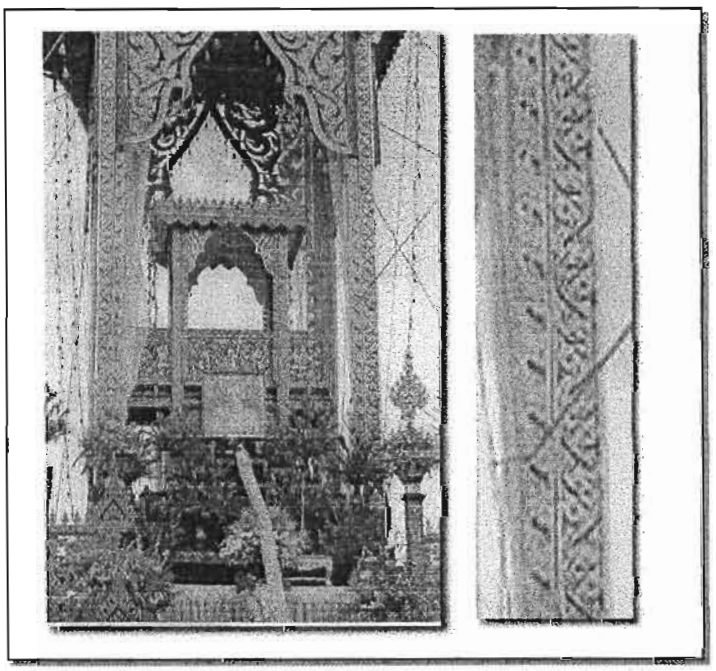

รูปภาพที่ ๘๕ เสาเมรุแกะสลักของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ

ที่มา: งานพระราชทานเพลิงศพพระพิศาลศึกษากร อดีตเจ้าอาวาสวัดบางช้างเหนือ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม วันที่ ๒๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๔

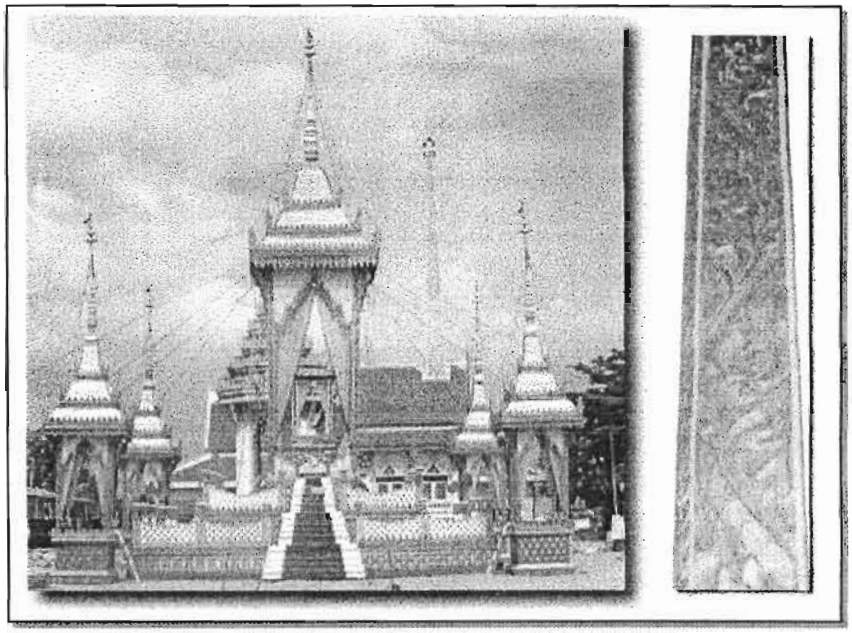

รูปภาพที่ ๘๖ เสาเมรุแกะสลักของนายยงยุทธ พวงลำเจียก

ที่มา: สำเริง พวงลำเจียก

นอกจากการแกะสลักลงบนเนื้อเสาแล้ว ช่างเมรุอย่างนายหิรัญ กิจเพชรใช้วิธีการแกะสลักจากไม้แผ่นอื่นแล้วนำมาประกบลงเสาเมรุประธาน ซึ่งจะดูเหมือนเสาแกะสลักได้เช่นกัน (รูปภาพที่ ๘๗)

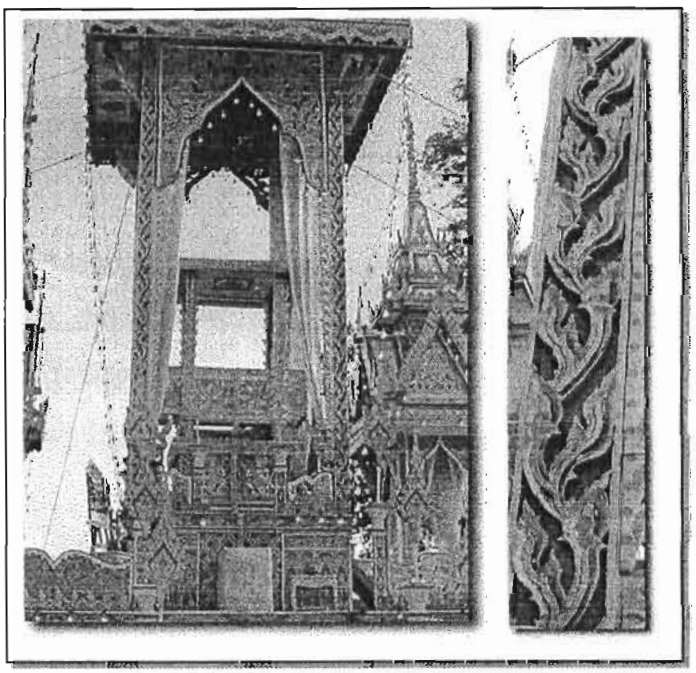

รูปภาพที่ ๘๗ เสาเมรุแกะสลักของนายหิรัญ กิจเพชร

ที่มา: งานฌาปนกิจศพนายดาบตำรวจปรีชา อาจหาญ

๓. ฐานปูน ฐานปูนเป็นศัพท์ที่ช่างตำบลหัวเวียงเรียกฐานของจิตกาธาน หรือเชิงตะกอนสำหรับเผาศพ บางครั้งเรียกว่า ฐานเผา หรือฐานหยวก เนื่องจากเป็นฐานที่ตั้งเครื่องหยวกที่ประกอบจิตกาธาน ส่วนมากจะเป็นลายแกะสลักลงบนแผ่นไม้ เป็นเรื่องราว หรือเป็นลวดลาย เช่น ฐานปูนเมรุลอยของนายแถม ฤกษ์อุโมษ (รูปภาพที่ ๘๘) ของนายหิรัญ กิจเพชร (รูปภาพที่ ๘๙) ของนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง (รูปภาพที่ ๙๐) และของนายสุเทพ ควรแท้ (รูปภาพที่ ๙๑)

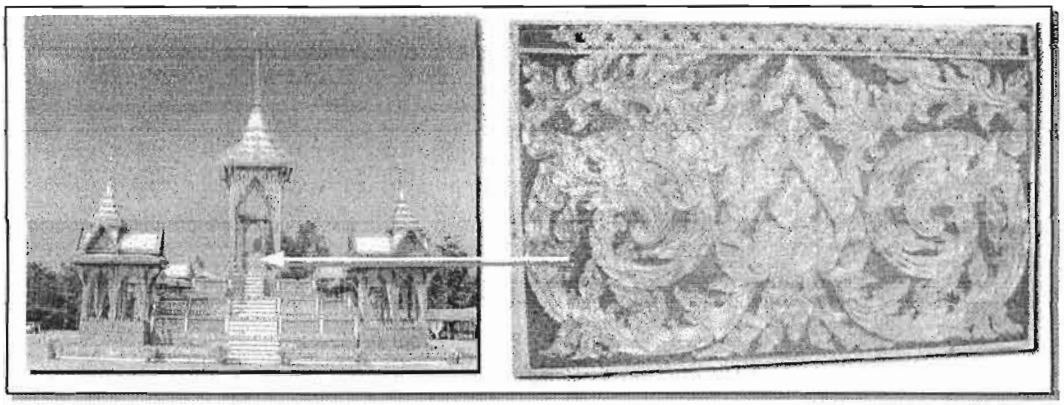

รูปภาพที่ ๘๘ ฐานปูนแกะสลักเมรุลอยนายแถม ฤกษ์อุโมษ

ที่มา: ประทีป ฤกษ์อุโมษ

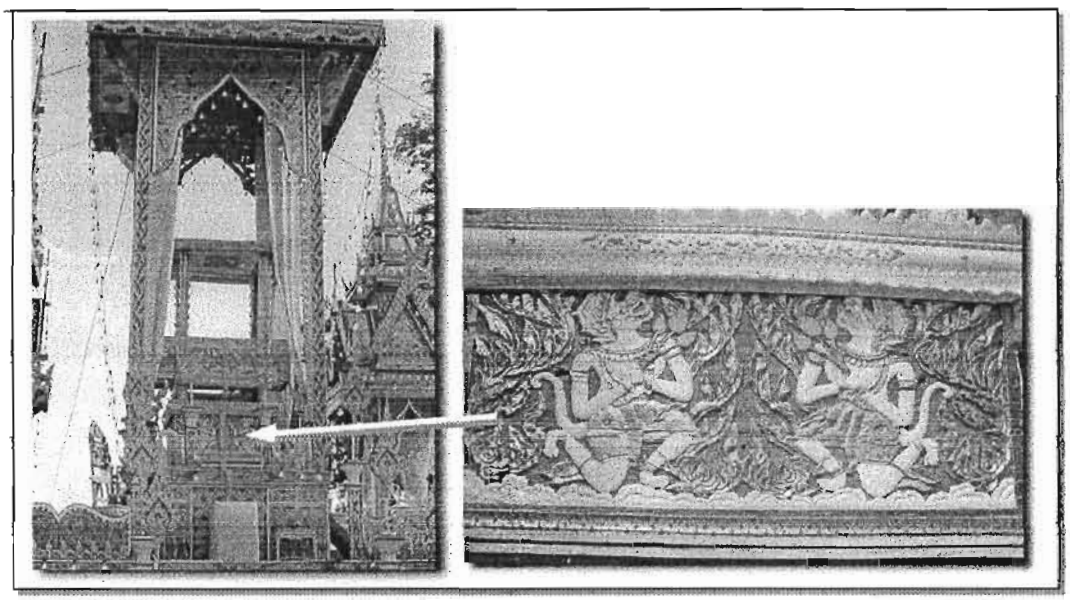

รูปภาพที่ ๘๙ ฐานปูนเมรุลอยนายหิรัญ กิจเพชร

ที่มา: งานฌาปนกิจศพนายดาบตำรวจปรีชา อาจหาญ

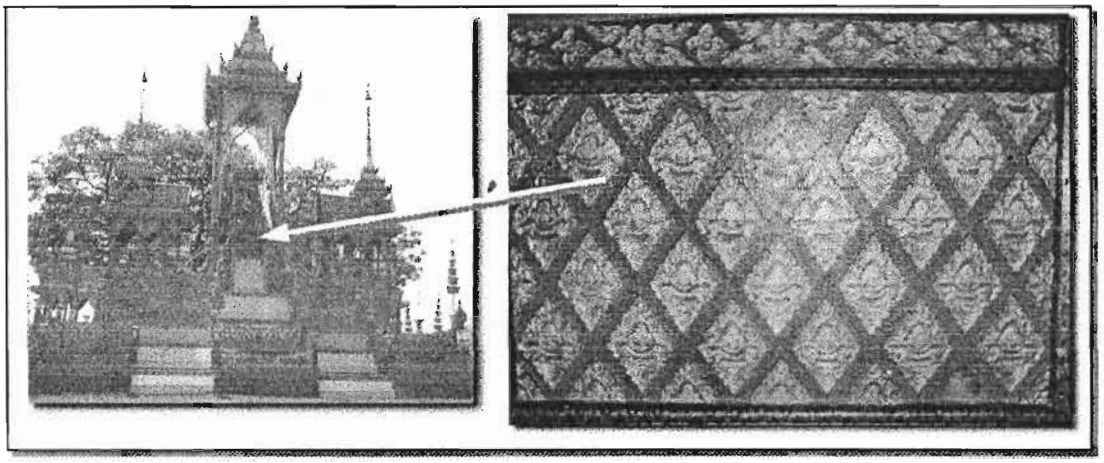

รูปภาพที่ ๕๐ ฐานปูนเมรุลอยนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง

ที่มา: งานพระราชทานเพลิงศพอดีตเจ้าอาวาสวัดเก้าห้อง อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔.

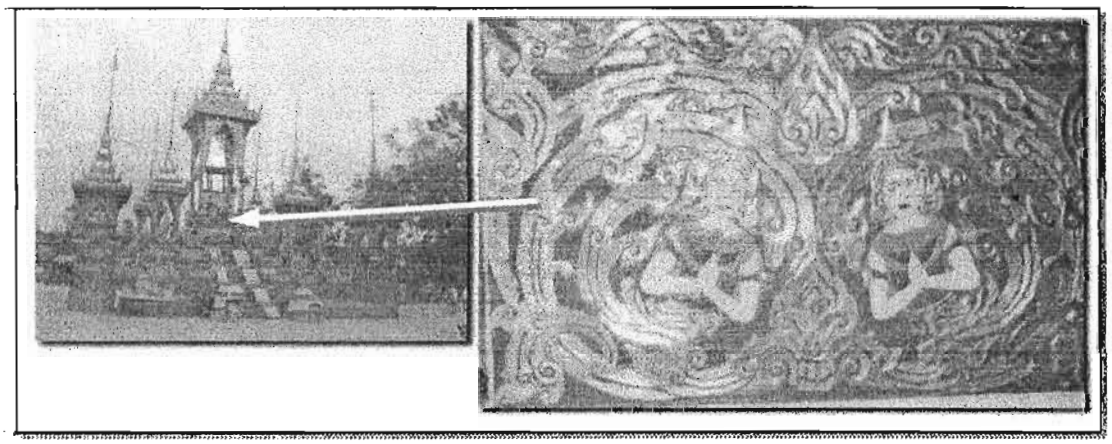

รูปภาพที่ ๕๑ ฐานปูนเมรุลอยนายสุเทพ ควรแท้

ที่มา: งานฌาปนกิจศพนางหนู ยิ้มสมบูรณ์ วัดไทร อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม วันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๔.

๔. กระจัง กระจังเป็นชื่อลายชนิดหนึ่งใช้สำหรับประดับอยู่บนชั้นหรือตามขอบส่วนต่าง ๆ [๖] สำหรับเมรุลอยกระจังประกอบอยู่ที่ส่วนต่าง ๆ เช่น ขอบพรึง ทั้งขอบพรึงชั้นฐาน(รูปภาพที่ ๕๒) และขอบพรึงชั้นยอด (รูปภาพที่ ๕๓)

---

[๖] **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕,** หน้า ๑๘.

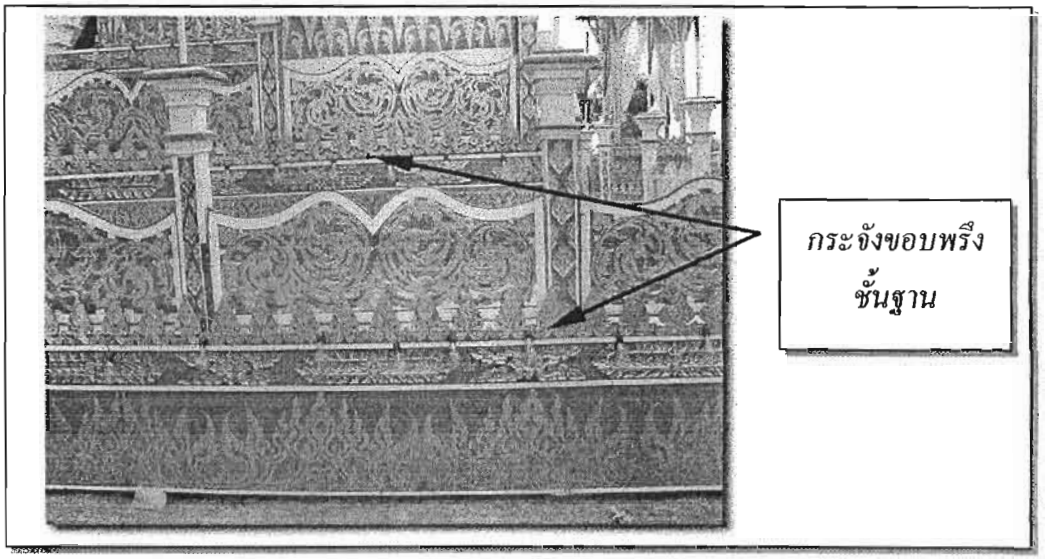

รูปภาพที่ ๕๒ กระจังชั้นฐานเมรุลอยนายหิรัญ กิจเพชร

ที่มา: งานฌาปนกิจศพนายดาบตำรวจปรีชา อาจหาญ

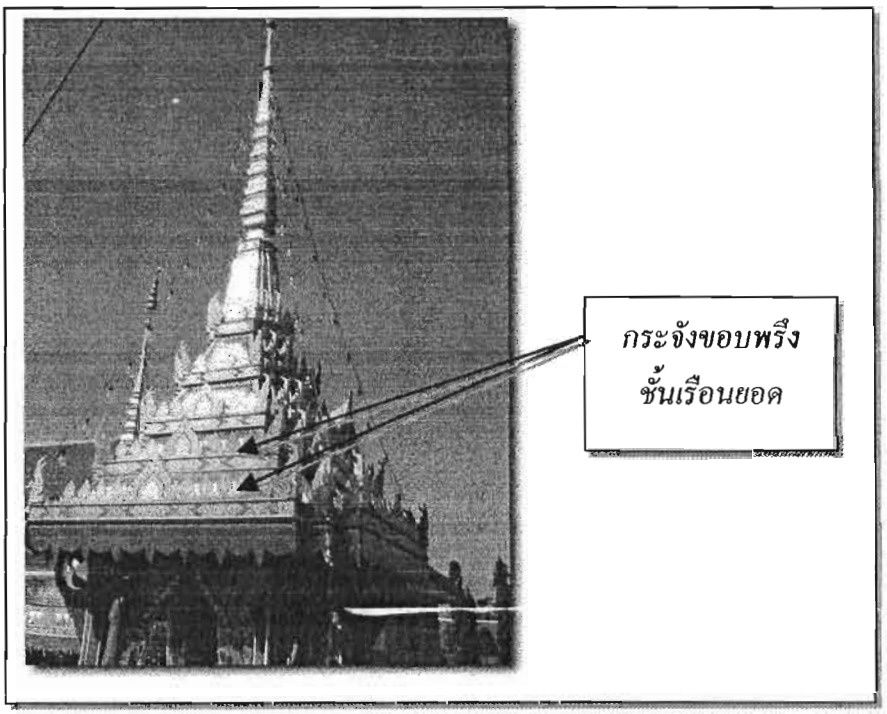

รูปภาพที่ ๕๓ กระจังเรือนยอด

ที่มา: งานพระราชทานเพลิงศพพระครูอินทรสารสุนทร อดีตเจ้าอาวาสวัดนิลเพชร อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม วันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๓.

กระจังที่ช่างเมรุลอยแกะสลักเป็นกระจังปฏิญาณ[๗] ใช้ประกอบบนขอบพรึงชั้นฐานแต่ละชั้นของเมรุลอย การแกะสลักทำให้เกิดความสวยงามในเรื่องของมิติ ความตื้นลึกของลวดลาย แต่มีข้อเสียเช่นเดียวกับงานแกะสลักไม้ส่วนอื่น ๆ ที่ต้องมีการเคลื่อนย้ายอยู่เสมอ ทำให้ชำรุดแตกหักง่าย นอกจากนั้นในการซ่อมแซมหากไม่ลอกกระดาษเดิมออกให้หมดจะทำให้ลายตื้นเขินขึ้นไม่สวยงาม กระจังแกะสลักที่เจ้าของเมรุยังคงใช้อยู่ได้แก่ เมรุลอยของนายหิรัญ กิจเพชร (รูปภาพที่ ๕๔) นายแถม ฤกษ์อุโฆษ (รูปภาพที่ ๕๕ - ๕๖) นายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง (รูปภาพที่ ๕๗) นายยงยุทธ พวงลำเจียก (รูปภาพที่ ๕๘)

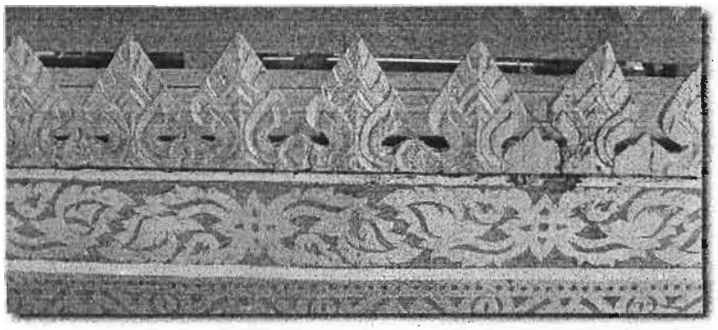

รูปภาพที่ ๕๔ กระจังปฏิญาณแกะสลักของเมรุลอยนายหิรัญ กิจเพชร

ที่มา: งานฌาปนกิจศพนายดาบตำรวจปรีชา อาจหาญ

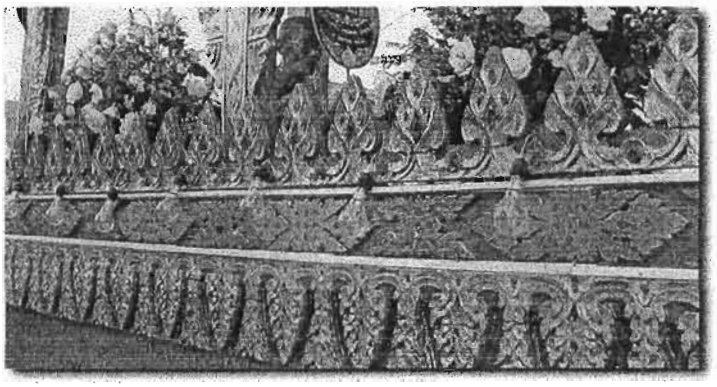

รูปภาพที่ ๕๕ กระจังปฏิญาณแกะสลักของเมรุลอยนายแถม ฤกษ์อุโฆษ

ที่มา: งานพระราชทานเพลิงศพนายแถม ฤกษ์อุโฆษ ณ วัดบางกระทิง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วันที่ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๕.

---

[๗] กระจังปฏิญาณ เป็นชื่อกระจังแบบหนึ่งที่ลวดลายคล้ายกระจังตาอ้อย แต่ด้านข้างทั้ง ๒ ด้านเป็นตัวเหงาหันหน้าออกทั้งคู่ อ้างถึงใน **พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน อักษร ก**, หน้า ๑๐.

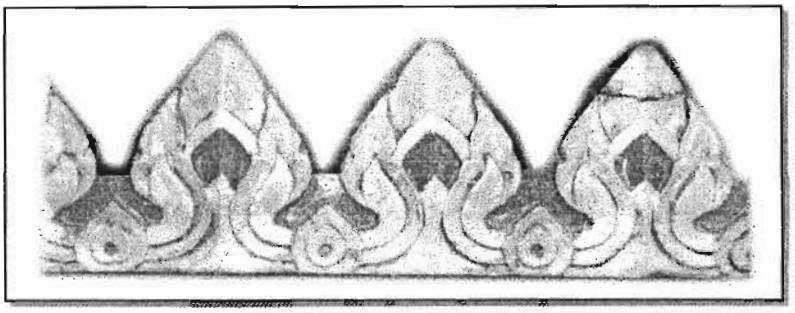

รูปภาพที่ ๙๖ กระจังปฏิญาณแกะสลักของเมรุลอยนายแถม ฤกษ์อุโฆษ
ที่มา: ประทีป ฤกษ์อุโฆษ

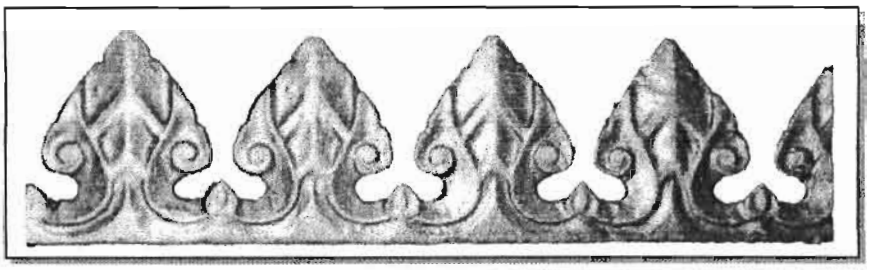

รูปภาพที่ ๙๗ กระจังปฏิญาณแกะสลักของเมรุลอยนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง
ที่มา: ประสิทธิ์ ฤกษ์อุโฆษ

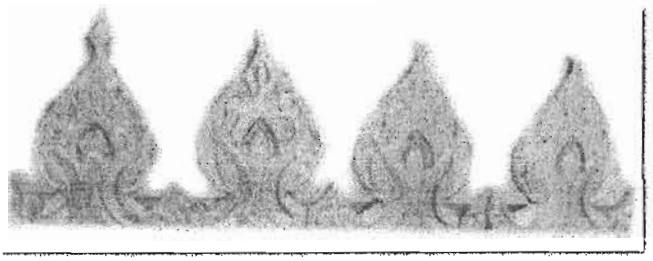

รูปภาพที่ ๙๘ กระจังแกะสลักของเมรุลอยนายยงยุทธ พวงลำเจียก
ที่มา: สำเริง พวงลำเจียก

๖. **ทวย หรือ คันทวย** หมายถึง ไม้ค้ำยันระหว่างเสากับชายคา เพื่อประโยชน์ในการรับน้ำหนักชายคาที่ยื่นยาวออกมา คันทวยเป็นชื่อเรียกเฉพาะอาคารสิ่งก่อสร้าง เช่น วัง วัด อาคารที่เกี่ยวกับศาสนา ช่างจึงมักสลักเป็นลวดลายเหมือนตัวนาคห้อยลงมาเป็นสัญลักษณ์ที่เหมือนผู้ดูแลพระพุทธเจ้า (รูปภาพที่ ๙๙) สำหรับบ้านเรือนสามัญชน มักจะเรียกว่า ท้าวแขน หรือค้ำยัน[๙]

---

[๙] แน่งน้อย ปัญจพรรค์ และ สมชาย ณ นครพนม, **ศิลป์ไม้แกะสลัก สุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์**, หน้า ๓๔.

รูปภาพที่ ๙๙ คันทวยไม้แกะสลัก ศาลาการเปรียญวัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี
ที่มา: แน่งน้อย ปัญจพรรค์ และ สมชาย ณ นครพนม, **ศิลปไม้แกะสลัก สุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์** (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เริงรมย์, ๒๕๓๕), หน้า ๖๓.

เมรุลอยอยุธยาเป็นสิ่งก่อสร้างในพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน เนื่องจากใช้สำหรับเผาศพตามความเชื่อในพุทธศาสนา จึงเรียกว่า คันทวย เช่นเดียวกับสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ในพุทธศาสนา ช่างเมรุลอยให้ความสำคัญกับคันทวยในเรื่องของความสวยงามและหน้าที่ตามความเชื่อแต่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ในการค้ำยันระหว่างชายคากับเสาอย่างแท้จริง จึงเป็นเพียงส่วนเสริมให้สวยงามครบตามลักษณะสถาปัตยกรรมไทยเท่านั้น คันทวยของเมรุลอยอยุธยาในระยะแรกใช้วิธีการแกะสลักเช่น เมรุลอยของอาบ สุขษาสุณี (รูปภาพที่ ๑๐๐) แต่ในสมัยปัจจุบันนิยมฉลุไม้เป็นรูปคันทวยแล้วปิดด้วยกระดาษสีเป็นลวดลายแทน

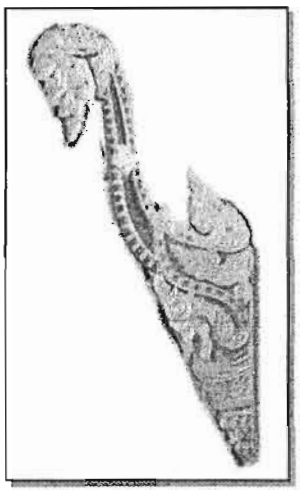

รูปภาพที่ ๑๐๐ คันทวยเมรุลอยนายอาบ สุขษาสุณี
ที่มา: อาบ สุขษาสุณี

๗. สาหร่าย คือลายย้อยติดกับเสาของมุขโถงด้านหน้าพระอุโบสถ ปลายสาหร่ายจะหดกลับเป็นตัวเหงา ทำเป็นรูปช่อกระหนก ๓ ตัว หรือเทพนม หรือหัวพญานาค[๙] ซึ่งทำให้เกิดเป็นลายกระหนกนาค โดยใช้แม่ลายกระหนก ๓ ตัว ผูกเขียนแผลงให้ปลายเป็นรูปหัวนาค ประกอบปลายสาหร่าย[๑๐] (รูปภาพที่ ๑๐๑ - ๑๐๒) สาหร่ายในเมรุลอยยอยุธยาพบว่ามักจะใช้ลายแข้งสิงห์ต่อลงมาจากซุ้มหน้านาง (รูปภาพที่ ๑๐๓) ที่ปลายสาหร่ายใช้หัวพญานาค หรือช่อกระหนก ๓ ตัว มีทั้งแบบแกะสลักด้วยไม้ปิดกระดาษสี และแบบที่ฉลุด้วยไม้ปิดกระดาษสีเป็นลายกระหนก โดยแบบที่แกะสลักเป็นของเมรุลอยนายยงยุทธ พวงลำเจียก (รูปภาพที่ ๑๐๔) นายหิรัญ กิจเพชร (รูปภาพที่ ๑๐๕) ซึ่งแกะสลักเป็นรูปหัวนาค เมรุลอยของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ แกะเป็นรูปช่อกระหนก ๓ ตัว (รูปภาพที่ ๑๐๖)

รูปภาพที่ ๑๐๑ กระหนกนาค
ที่มา: พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน อักษร ก

รูปภาพที่ ๑๐๒ สาหร่ายพระอุโบสถวัดปทุมคงคาราม
ที่มา: ปฏิพัทธ์ คาระดาษ, **ลายไทย ภาพไทย เล่ม ๑,** (พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., ๒๕๔๑), หน้า ๑๘๖.

---

[๙] ปฏิพัทธ์ คาระดาษ, **ลายไทย ภาพไทย ๒** (กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑๓.

[๑๐] **พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน อักษร ก**, หน้า ๒๕.

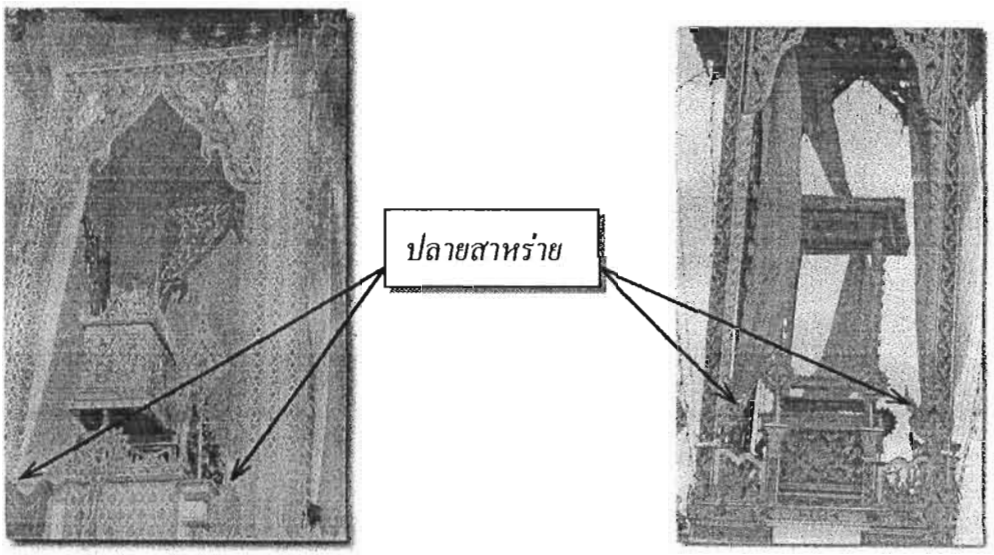

รูปภาพที่ ๑๐๓ ปลายสาหร่ายของเมรุลอยอยุธยา

ที่มา: ธเนศ สนธิ และหิรัญ กิจเพชร

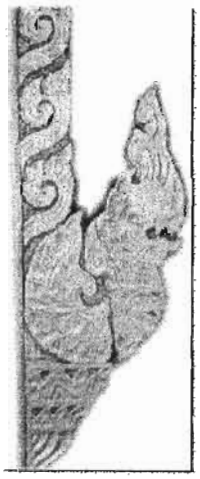

รูปภาพที่ ๑๐๔ สาหร่ายหัวนาค เมรุลอยนายยงยุทธ

ที่มา: สำเริง พวงลำเจียก

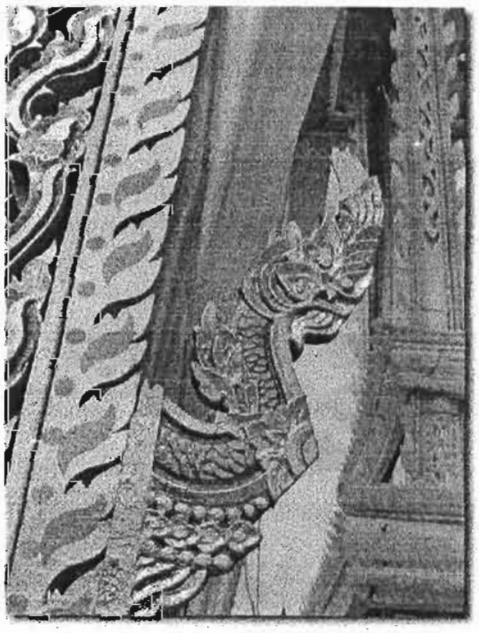

รูปภาพที่ ๑๐๕ สาหร่ายหัวนาคเมรุลอยนายหิรัญ

ที่มา: หิรัญ กิจเพชร

รูปภาพที่ ๑๐๖ สาหร่ายรูปช่อกระหนก ๓ ตัว เมรุลอยนายแถม ฤกษ์อุโฆษ
ที่มา: ประทีป ฤกษ์อุโฆษ

๘. บัลลังก์ หมายถึง ส่วนของสถูปเจดีย์บางแบบ มีรูปเป็นแท่นเหนือคอระฆัง[๑๑] เป็นส่วนต่อระหว่างคอระฆังและปลียอดของเจดีย์ ลักษณะของเครื่องยอดทรงมณฑปในสถาปัตยกรรมไทย คือ การนำเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองวางบนซุ้มเทพวิมาน หรือบันแถลง ซึ่งสมมุติเป็นที่อยู่ของเทวดา[๑๒] ช่างเมรุลอยเรียกว่า **หม้อตาล** เนื่องจากรูปร่างคงคล้ายกับ**หม้อตาล** ซึ่งหมายถึง ภาชนะดินเผาคล้ายหม้อทรงเตี้ยสำหรับใส่น้ำตาลโตนด[๑๓] หม้อตาลในเมรุลอยอยุธยาทำหน้าที่รัดยอดคอระฆังและสำหรับสวมปลียอดของเมรุลอย (รูปภาพที่ ๑๐๗) ส่วนมากจะประดับด้วยลวดลายเพื่อให้เกิดความสวยงาม ในระยะแรกใช้การแกะสลักลายประกอบ จึงทำให้หม้อตาลบางลูกที่ทำเสร็จแล้วมีน้ำหนักมากเกินไปไม่สะดวกในการนำขึ้นไปประกอบบนยอดเมรุลอย เช่น หม้อตาลที่นายวินัย กิจสุทธิ แกะสลักไว้ (รูปภาพที่ ๑๐๘) อย่างไรก็ตามยังคงมีเมรุลอยที่ใช้หม้อตาลแกะสลัก เช่น เมรุลอยของนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง (รูปภาพที่ ๑๐๙) นอกจากนั้นมักจะประยุกต์ใช้กระดาษสีปิดเป็นลวดลายแทน

---

[๑๑] **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕,** หน้า ๔๗๑.

[๑๒] **ศิริพงศ์ พยอมแย้ม, ศิลปกรรมไทยพื้นฐาน, หน้า** ๖๓.

[๑๓] **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕,** หน้า ๘๗๐.

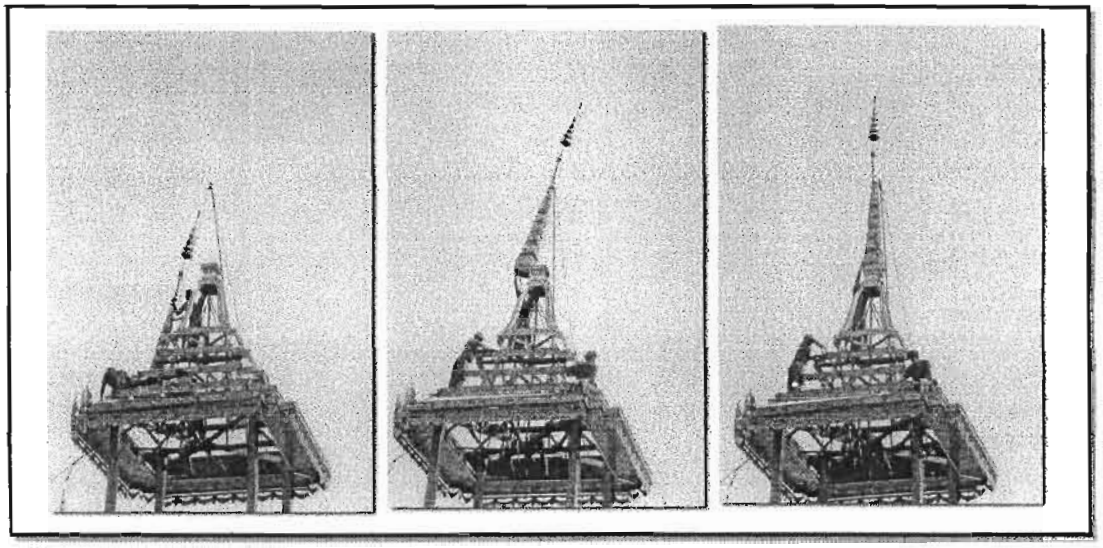

รูปภาพที่ ๑๐๗ การสวมปลียอดลงบนหม้อตาล

ที่มา: งานพระราชทานเพลิงศพ (เป็นกรณีพิเศษ) นางกร่าง กิจเพิ่มพูล ณ วัดบางกระทิง ตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๔.

รูปภาพที่ ๑๐๘ บัลลังก์(หม้อตาล)นายวินัย

ที่มา: วินัย กิจสุทธิ

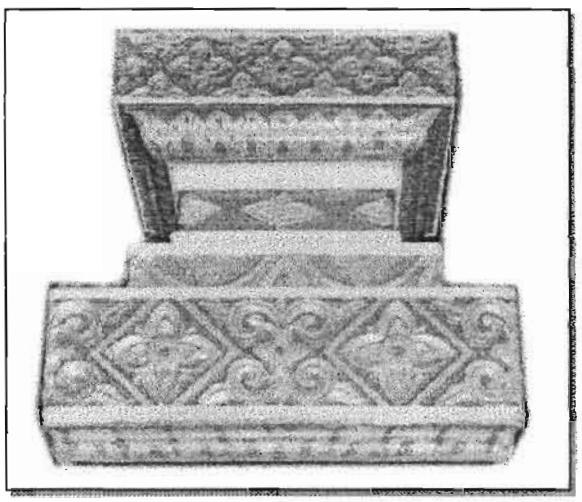

รูปภาพที่ ๑๐๙ บัลลังก์(หม้อตาล)นายประสิทธิ์

ที่มา: ประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง

๕. หยวกจำลอง เมรุลอยอยุธยาประยุกต์ใช้การแกะสลักไม้ระบายสีให้มีลวดลายและสีเหมือนหยวกกล้วยที่เกิดจากการแกะสลักหรือการแทงหยวก เพื่อใช้ประกอบกับเชิงตะกอนในการตั้งศพ หยวกจำลองที่เกิดจากการแกะสลักของเมรุลอยหลังต่าง ๆ มีดังนี้ เมรุลอยนายอาบ สุขษาสุณี (รูปภาพที่ ๑๑๐) เมรุลอยนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง (รูปภาพที่ ๑๑๑) เมรุลอยนายไสว สนธิ (รูปภาพที่ ๑๑๒) เมรุลอยนายวิชัย บุญพยัคฆ์ (รูปภาพที่ ๑๑๓)

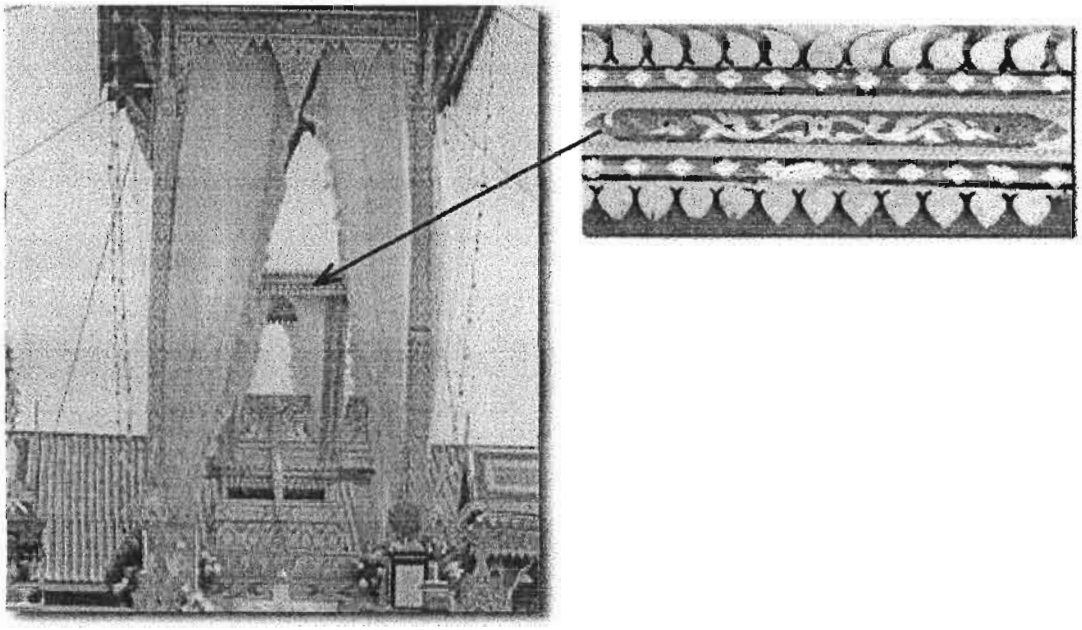

รูปภาพที่ ๑๑๐ หยวกจำลองเมรุลอยนายอาบ

ที่มา: งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูพิพิธศาสนกิจ อดีตเจ้าอาวาสวัดหนองโพ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี วันที่ ๒๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๔

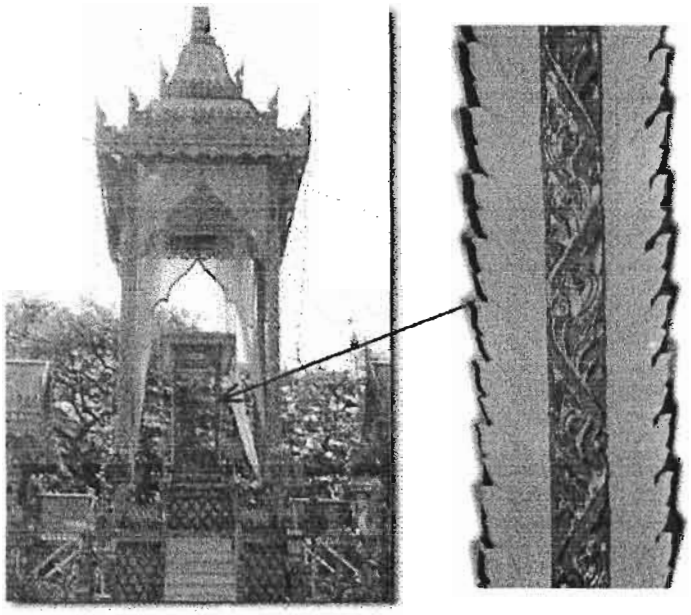

รูปภาพที่ ๑๑๑ หยวกจำลองเมรุลอยนายประสิทธิ์

ที่มา: งานพระราชทานเพลิงศพอดีตเจ้าอาวาสวัดเก้าห้อง อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔.

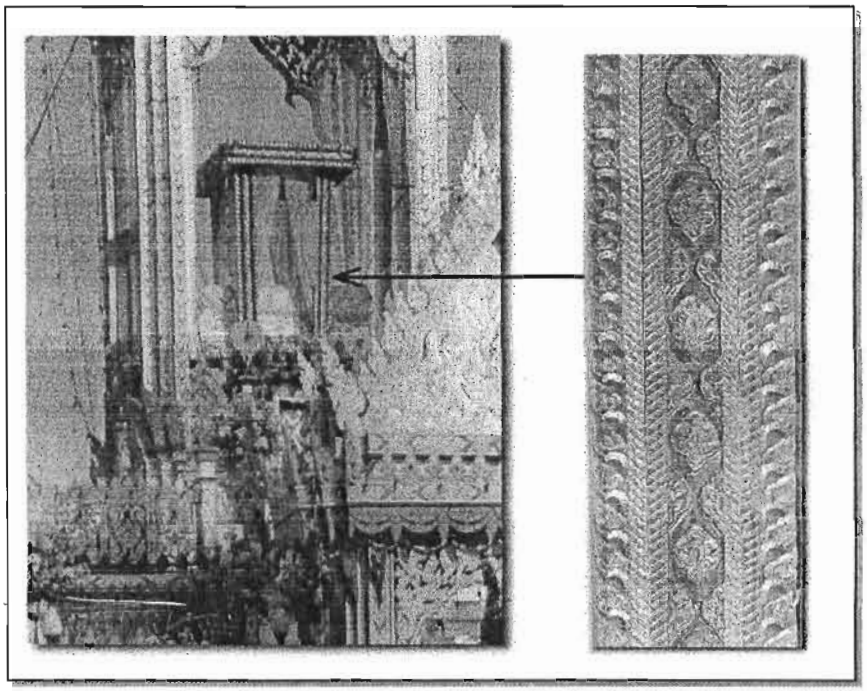

รูปภาพที่ ๑๑๒ หยวกจำลองเมรุลอยนายไสว สนธิ
ที่มา: ธเนศ สนธิ

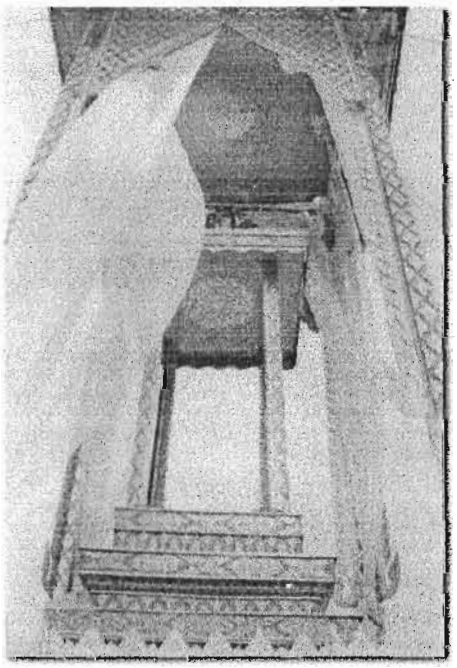

รูปภาพที่ ๑๑๓ หยวกจำลองเมรุลอยนายวิชัย บุญพยัคฆ์
ที่มา: วิชัย บุญพยัคฆ์

๑๐. **นาคปัก** หมายถึง รูปหัวนาคที่ปักกับบันแถลงที่หลังคาปราสาทหรือบุษบก[๑๔] ซึ่งหลังคาแต่ละชั้นมีหน้าจั่วจำลองที่เรียกว่า บันแถลง ประดับอยู่เป็นระยะ ๆ มีตัวไม้ที่เรียกว่า**นาคเบือน**หรือนาคปักอยู่ตามมุมหลังคาของทุกชั้น[๑๕] เปรียบได้กับหางหงส์ในชุดของหน้าบันซึ่งประกอบด้วย**ช่อฟ้า** ใบระกา และหางหงส์[๑๖] จะพบได้ในเรือนยอดของบุษบกธรรมาสน์ทั้งแบบย่อมุมและไม่ย่อมุม (รูปภาพที่ ๑๑๔) ในระยะแรกช่างเมรุลอยจะแกะสลักนาคปัก[๑๗]ด้วยไม้ปิดกระดาษทองอังกฤษ ทำให้เกิดมิติความตื้นลึกของลาย โดยแกะสลักไม้ ๒ ชิ้นประกบกันเป็นมุมฉากเมื่อนำไปปักไว้ที่มุมบันแถลงทำให้มองดูเหมือนแกะสลักจากไม้ทั้งชิ้น เมรุลอยที่ยังใช้นาคปักแกะสลักคือ เมรุลอยของนายหิรัญ กิจเพชร (รูปภาพที่ ๑๑๕)

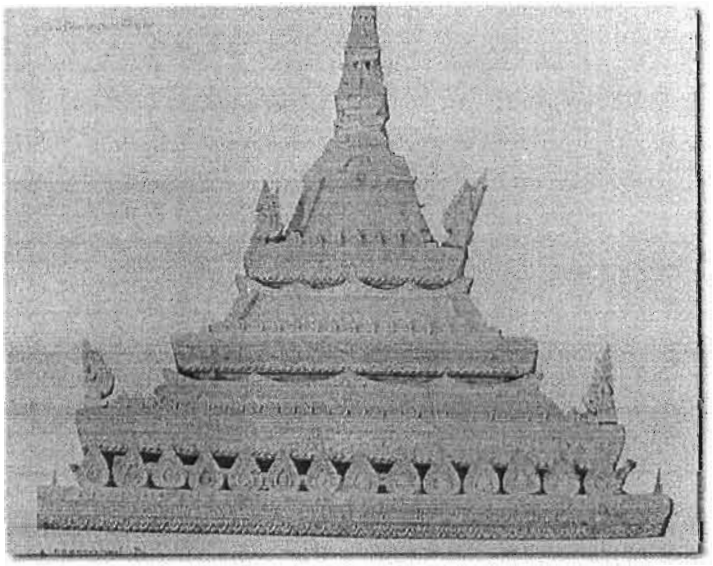

รูปภาพที่ ๑๑๔ นาคปักบนหลังคาบุษบกธรรมาสน์วัดศาลาปูน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ที่มา: แน่งน้อย ปัญจพรรค์ และ สมชาย ณ นครพนม,
ศิลปไม้แกะสลัก สุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์, หน้า ๑๒๒.

---

[๑๔] **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕,** หน้า ๔๓๖.

[๑๕] **สถาปัตยกรรมพระบรมมหาราชวัง.** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ (๑๙๘๔) จำกัด, ๒๕๓๑), หน้า ๑๑.

[๑๖] แน่งน้อย ปัญจพรรค์ และ สมชาย ณ นครพนม, **ศิลปไม้แกะสลัก สุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์,** หน้า ๒๗.

[๑๗] ช่างและคนงานเมรุลอยอยุธยาเรียกนาคปักว่า **ไอ้โอ๊ก** โดยเป็นการเรียกต่อกันมาจนไม่ทราบที่มาที่แน่นอน สัมภาษณ์ ธเนศ สนธิ, ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๐

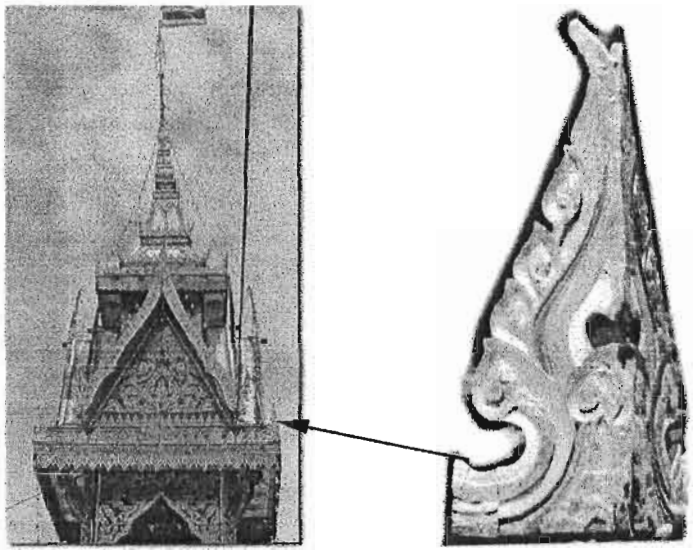

รูปภาพที่ ๑๑๕ นาคปักเมรุลอยนายหิรัญ

ที่มา: งานฌาปนกิจศพนายดาบตำรวจปรีชา อาจหาญ

๑๑. พัด พัดเป็นเครื่องประดับบนหัวเสาชั้นฐานแต่ละชั้นของเมรุลอยอยุธยา การใช้พัดซึ่งมีรูปร่างคล้ายกับพัดยศประกอบในเมรุลอยเนื่องมาจากแต่เดิมเมรุลอยอยุธยามักจะใช้ประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพ หรือฌาปนกิจศพพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ทั้งหลาย มีทั้งรองเจ้าอาวาสจนถึงเจ้าคณะจังหวัด เป็นต้น การใช้พัดแกะสลักเป็นลวดลายประกอบในเมรุลอยจึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงสถานะและความสำคัญของศพซึ่งเป็นพระสงฆ์ (รูปภาพที่ ๑๑๖) ต่อมาเมื่อนำเมรุลอยมาใช้กับชาวบ้านทั่วไปจึงยังคงใช้พัดแกะสลักนั้นประดับอยู่บนเสาชั้นฐานของแต่ละชั้นเช่นเดิม พัดแกะสลักยังคงใช้กับเมรุลอยบางหลังจนถึงปัจจุบัน (รูปภาพที่ ๑๑๗)

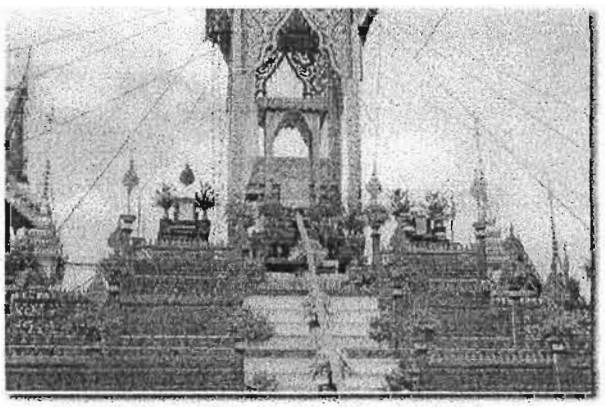

รูปภาพที่ ๑๑๖ พัดประกอบหัวเสาเมรุลอยนายแถม

ที่มา: งานพระราชทานเพลิงศพพระพิศาลศึกษากร อดีตเจ้าอาวาสวัดบางช้างเหนือ

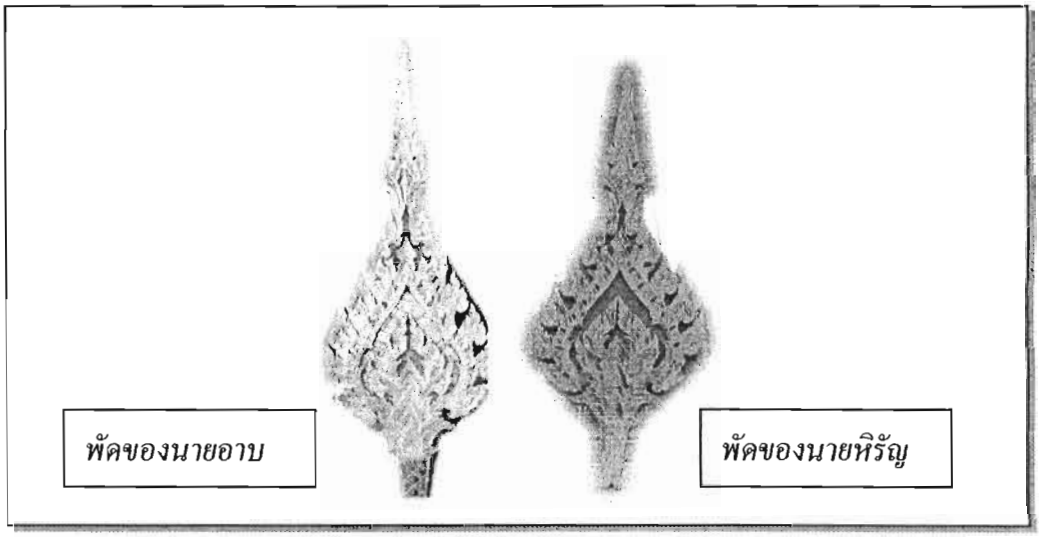

รูปภาพที่ ๑๑๗ พัดแกะสลักที่ยังคงใช้ประกอบในเมรุลอย
ที่มา: อาบ สุขษาสุณี, หิรัญ กิจเพชร

ปัจจุบันช่างเมรุลอยพัฒนาลายของพัดด้วยปิดลายกระดาษทองลงบนไม้อัดแล้วฉลุมาประกบกับไม้อัดแผ่นเรียบอีกชั้นหนึ่งแทนการแกะสลัก หรือช่างบางคนใช้ลายของกระดาษทองปิดลงบนไม้อัดแล้วฉลุเป็นรูปพัดนั้นเลยไม่เน้นมิติของลายทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการเก็บรักษาและซ่อมแซม

การแทงหยวก

การแทงหยวก เป็นงานประดับตกแต่งเมรุลอยให้เกิดความสวยงามตามแบบแผนประเพณีไทยแต่โบราณ ซึ่งในสมัยโบราณใช้ประดับเสาของฐานเผาหรือเชิงตะกอนจัดเป็นงานศิลปะประเภทหนึ่งของงานช่างสลักที่จัดอยู่ในงานช่างสิบหมู่ ช่างสลักแยกเป็นสองประเภท คือ ช่างสลักกระดาษและช่างสลักของอ่อนซึ่งหมายถึง ผักผลไม้รวมทั้งหยวกกล้วยด้วย งานสลักหยวกกล้วยเรียกว่างานแทงหยวก เนื่องจากเครื่องมือที่ใช้ในการสลักหยวกกล้วยมีเพียงมีดปลายแหลมสองคมเพียงเล่มเดียว ลักษณะอาการของการสลักจึงเป็นอาการของการแทงมากกว่าการสลัก[๙]

---

[๙] อุดม ด้วงเดช, "การแทงหยวก" ใน **เชิดชูเกียรติ ม.ร.ว.จรูญสวัสดิ์ ศุขสวัสดิ** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๘), หน้า ๗๖.

ช่างในตำบลหัวเวียงมีความสามารถในการแทงหยวกหลายคน (รูปภาพที่ ๑๑๘ -๑๑๙) การแทงหยวกประกอบในงานศพของตำบลหัวเวียงเริ่มมาตั้งแต่การใช้เชิงตะกอน ๖ เสาแบบโบราณ เพื่อให้พอดีกับขนาดของความยาวของหีบศพ ซึ่งพบหลักฐานจากแบบร่างของนายวินัย กิจสุทธิ (รูปภาพที่ ๑๒๐) ต่อมาจึงลดจำนวนเสาลงเพียง ๔ เสา ตามแบบสมัยนิยมทั่วไป

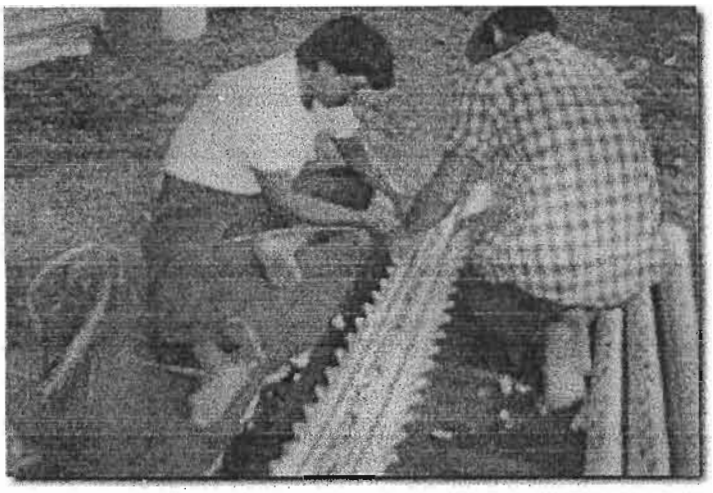

รูปภาพที่ ๑๑๘ นายอุดม อาจหาญ ช่างแทงหยวกคนสำคัญของหัวเวียง
ที่มา: วินัย กิจสุทธิ

รูปภาพที่ ๑๑๙ นายวินัย กิจสุทธิ
ช่างแทงหยวก
ที่มา: วินัย กิจสุทธิ

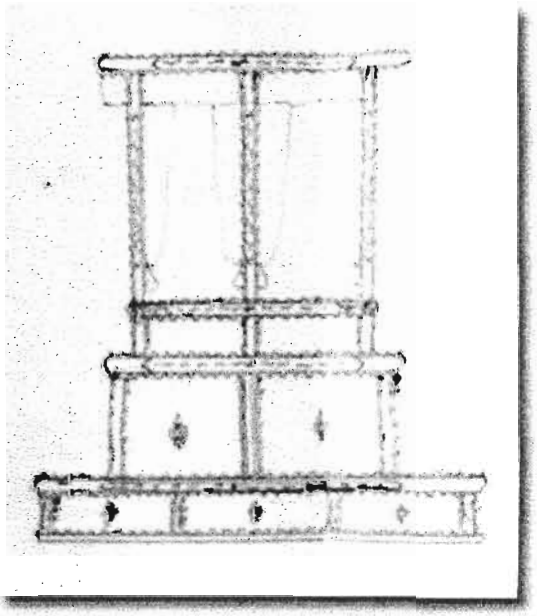

รูปภาพที ๑๒๐ ภาพร่างฐานหยวก ๖ เสา
ที่มา: วินัย กิจสุทธิ

ในการเช่าเมรุลอยเพื่อประกอบในพิธีเผาศพ ช่างเมรุลอยจะเพิ่มการแทงหยวกประดับเชิงตะกอน หรือฐานเผาให้กับเจ้าภาพที่ต้องการได้ เช่น งานพระราชทานเพลิงศพพระครูวิบูล-ธรรมประภาส อดีตเจ้าอาวาสวัดทุ่งสมอ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี วันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ เมรุลอยของนายวิชัย บุญพยัคฆ์ เพิ่มเติมการแทงหยวกให้โดยนายอดุลย์ กิจชนม์ (รูปภาพที่ ๑๒๑) งานพระราชทานเพลิงศพนายแถม ฤกษ์อุโฆษ วัดบางกระทิง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วันที่ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๕ ใช้การแทงหยวกประกอบฐานเผา โดยนายธเนศ สนธิ (รูปภาพที่ ๑๒๒) และในงานฌาปนกิจศพนายดาบตำรวจปรีชา อาจหาญ ณ วัดบางกระทิง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาวันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ มีการแทงหยวกโดยนายวินัย กิจสุทธิ (รูปภาพที่ ๑๒๓)

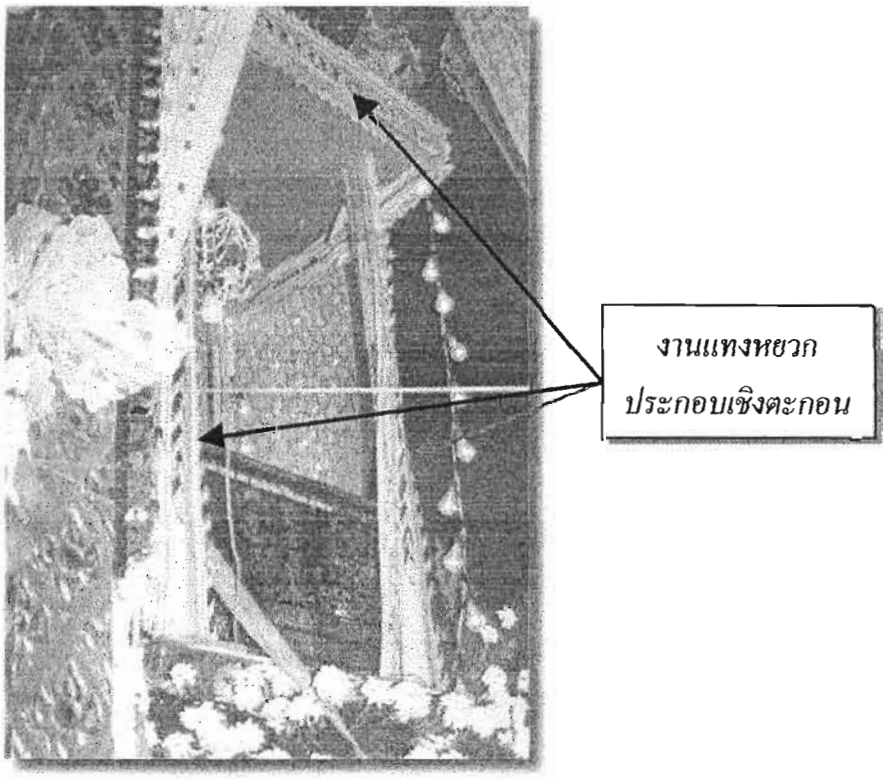

รูปภาพที่ ๑๒๑ งานแทงหยวกประกอบเมรุลอยของนายวิชัย บุญพยัคฆ์

ที่มา: งานพระราชทานเพลิงศพพระครูวิบูลธรรมประภาส อดีตเจ้าอาวาสวัดทุ่งสมอ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี วันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔

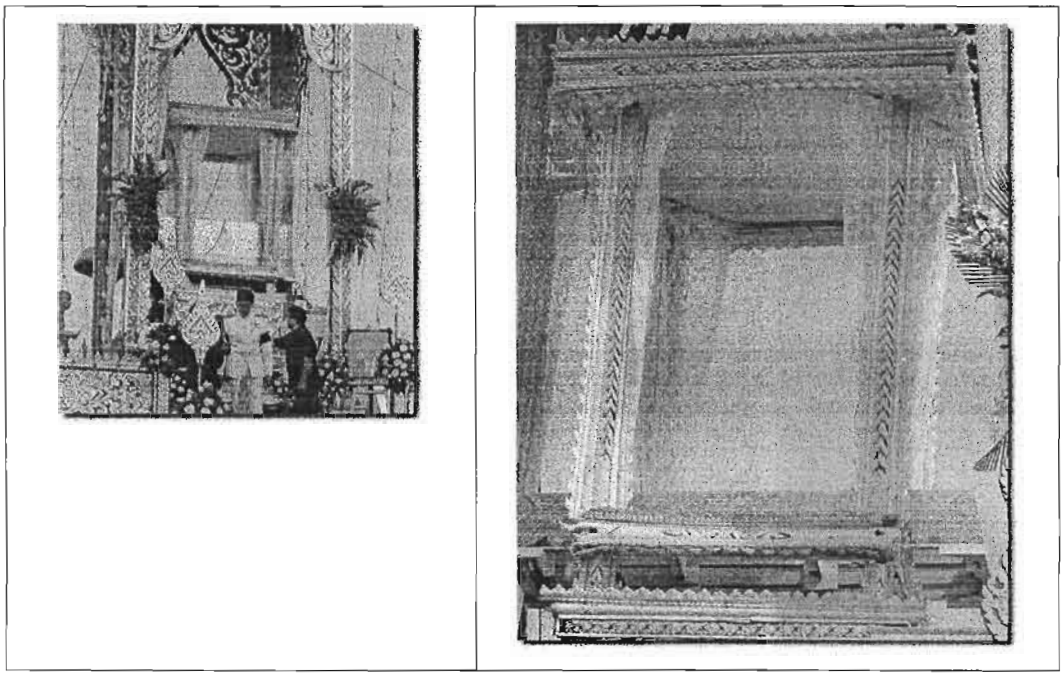

รูปภาพที่ ๑๒๒ งานแทงหยวกประกอบเมรุลอยของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ

ที่มา: งานพระราชทานเพลิงศพนายแถม ฤกษ์อุโฆษ

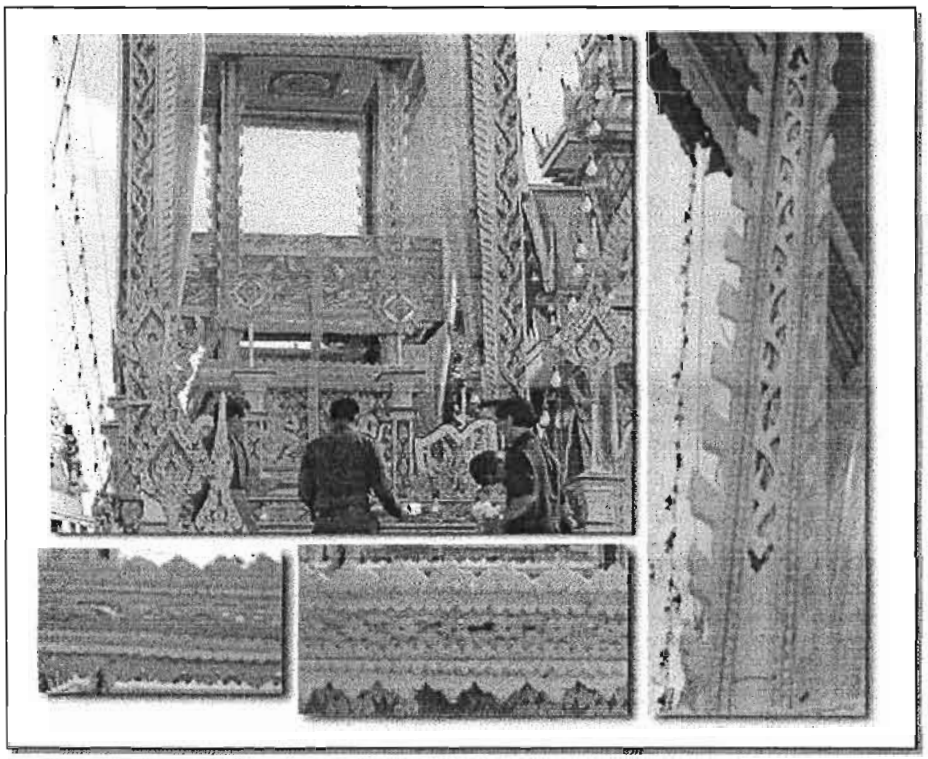

รูปภาพที่ ๑๒๓ งานแทงหยวกประกอบเมรุลอยของนายหิรัญ กิจเพชร

ที่มา: งานฌาปนกิจศพนายดาบตำรวจปรีชา อาจหาญ

จิตรกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา

งานจิตรกรรมเป็นการเขียนภาพระบายสี ส่วนของจิตรกรรมไทยมีประกอบในเมรุลอยยังคงปรากฏงานจิตรกกรมที่เป็นการเขียนภาพอยู่บ้าง แต่ส่วนมากลวดลายที่เกิดขึ้นจะเกิดจากการใช้กระดาษอังกฤษสีต่าง ๆ โดยเฉพาะสีทองที่ตอกเป็นลายต่าง ๆ แล้วปิดลงบนไม้อัดระบายสีเพื่อให้เกิดเป็นลายไทยตามที่ออกแบบไว้ อย่างไรก็ตามช่างต้องใช้ความรู้ ทักษะด้านการวาดภาพเช่นกัน ด้วยการวาดลายลงบนกระดาษก่อนตอกลายลงบนกระดาษทองอังกฤษ งานจิตรกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยาแยกตามลักษณะการสร้างงานได้ ๓ ประเภทคือ

๑. งานจิตรกรรมไทยจากการการวาดภาพระบายสี

๒. งานจิตรกรรมไทยจากการปิดกระดาษอังกฤษ

๓. งานจิตรกรรมไทยจากการปิดกระดาษอังกฤษประกอบการฉลุไม้

งานจิตรกรรมไทยจากการการวาดภาพระบายสี

งานจิตรกรรมไทยที่ใช้การวาดภาพระบายสียังคงมีปรากฏอยู่ในเมรุลอยบางหลัง ส่วนที่ใช้กันมากคือส่วนที่เป็นล่องฉุน[๙]ปิดช่องว่างของชั้นบนสุดติดกับชั้นฐานของเชิงตะกอน โดยมักจะเขียนเป็นรูปเทวดา เช่น เมรุลอยของนายไสว สนธิ (รูปภาพที่ ๑๒๔ - ๑๒๕) เมรุลอยของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ (รูปภาพที่ ๑๒๖ - ๑๒๗)

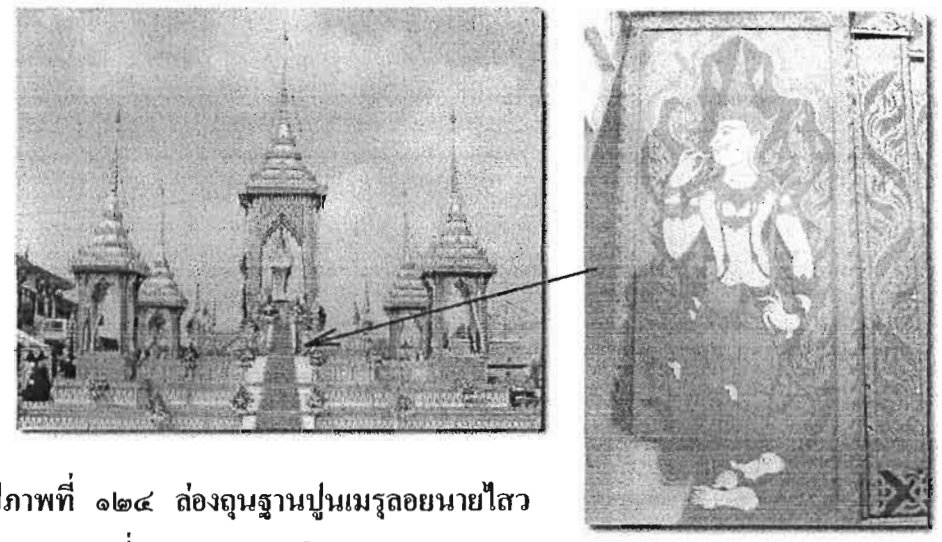

รูปภาพที่ ๑๒๔ ล่องฉุนฐานปูนเมรุลอยนายไสว
ที่มา: ธเนศ สนธิ

---

[๙] เครื่องสำหรับบังล่องฉุนพลับพลา อ้างถึงใน **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕,** หน้า ๗๒๑.

รูปภาพที่ ๑๒๕ ล่องฉุนรูปเทวดารูปต่าง ๆ ปิดช่องว่างฐานปูนเมรุลอยนายไสว
ที่มา: ธเนศ สนธิ

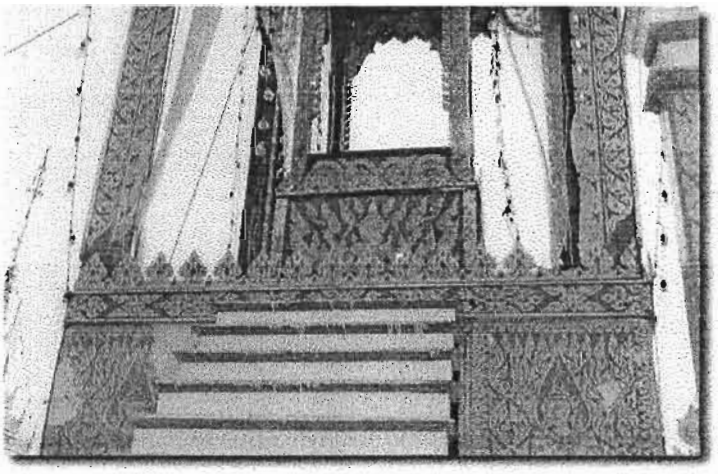

รูปภาพที่ ๑๒๖ ล่องฉุนรูปเทวดาเมรุลอยนายแถม
ที่มา: ประทีป ฤกษ์อุโฆษ

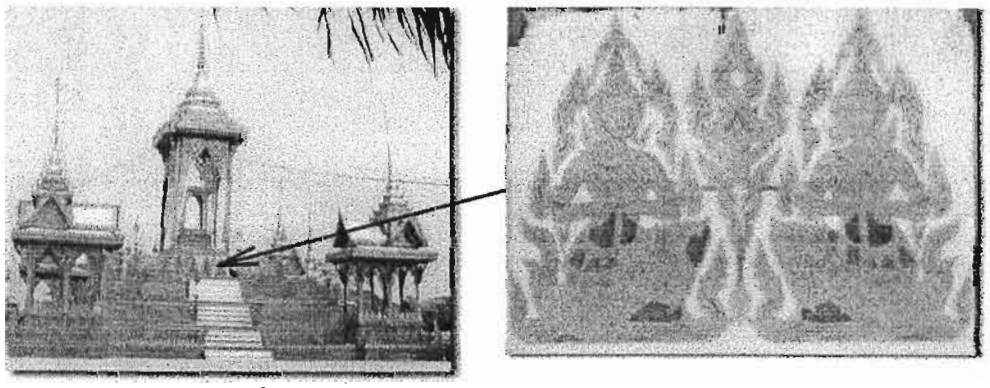

รูปภาพที่ ๑๒๗ ล่องฉุนรูปเทวดาเมรุลอยนายแถมเต็มแผ่น
ที่มา: ประทีป ฤกษ์อุโฆษ

งานจิตรกรรมไทยจากการปิดกระดาษอังกฤษ

งานจิตรกรรมไทยจากการปิดกระดาษอังกฤษเป็นการสร้างรูปภาพหรือลายไทยลงบนส่วนประกอบต่าง ๆ ของเมรุลอยด้วยวิธีการตอกกระดาษสีซึ่งเรียกว่า กระดาษอังกฤษ ให้เป็นลายตามที่ออกแบบไว้แล้วนำไปปิดบนแผ่นไม้อัดที่ลงสีพื้นไว้แล้ว ปัจจุบันส่วนของสีพื้นได้รับการพัฒนาโดยการใช้กระดาษอังกฤษปิดรองพื้นแทนการระบายสีเพื่อความสวยงามกว่าเดิม จากนั้นยังลงน้ำมันชักเงาเพื่อเพิ่มความเงางามให้กับชิ้นส่วนนั้น

การใช้ลายไทยประกอบในส่วนต่าง ๆ ของเมรุลอยนั้น ช่างเมรุลอยส่วนมากจะเก็บลายเดิมที่ตัดด้วยกระดาษแข็งไว้สำหรับเป็นแบบในการตอกลายครั้งต่อ ๆ ไป (รูปภาพที่ ๑๒๘) บางครั้งมีการขอยืมลายกันใช้ในระหว่างช่างเมรุลอยด้วยกันเอง หรือขอความช่วยเหลือในการออกแบบลายให้กัน เช่น นายวินัย กิจสุทธิ มักจะได้รับการขอร้องจากเจ้าของเมรุลอยรายต่าง ๆ ให้ช่วยออกแบบลายเพิ่มเติมให้บ้างเป็นครั้งคราว ซึ่งเป็นลักษณะการช่วยเหลือกันมากกว่าการว่าจ้าง ในสมัยต่อมานายธเนศ สนธิ เป็นอีกคนหนึ่งที่เจ้าของเมรุลอยมักจะขอความช่วยเหลือให้ออกแบบลายเล็ก ๆ น้อย ๆ ให้ เช่นออกแบบลายให้นายประทีป ฤกษ์อุโฆษ (รูปภาพที่ ๑๒๙) เพื่อใช้เป็นต้นแบบในการตอกกระดาษสีเพื่อซ่อมลายเมรุลอยของตนเอง (รูปภาพที่ ๑๓๐)

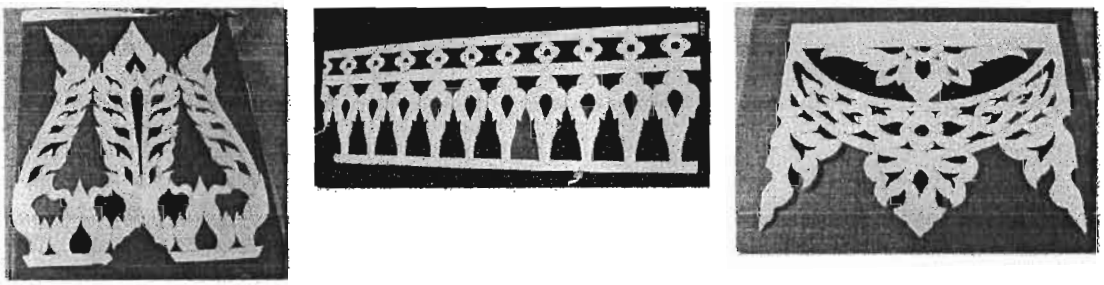

รูปภาพที่ ๑๒๘ ลายต้นแบบของนายวินัย กิจสุทธิ
ที่มา: วินัย กิจสุทธิ

รูปภาพที่ ๑๒๙ ลายต้นฉบับที่นายธเนศออกแบบให้นายประทีป
ที่มา: ประทีป ฤกษ์อุโฆษ

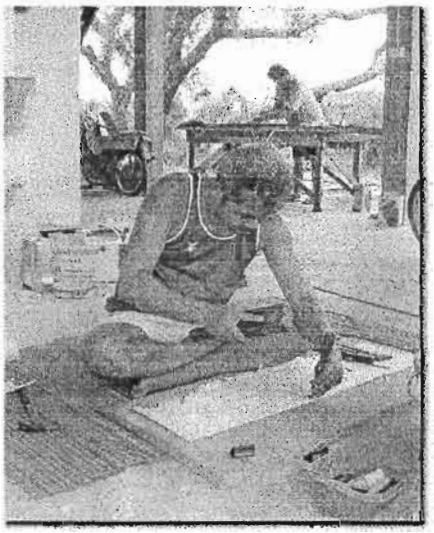

รูปภาพที่ ๑๓๐ นายประทีป ฤกษ์อุโฆษ ตอกกระดาษสีเพื่อซ่อมลายเมรุลอย
ที่มา: ประทีป ฤกษ์อุโฆษ

งานจิตรกรรมไทยในเมรุลอยที่เกิดจากการใช้กระดาษอังกฤษพบได้ใน ล่องฤน ทั้งล่องฤนชั้นบน และล่องฤนฐานเมรุ รวมทั้งชั้นฐานปูนด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นได้ดังนี้

๑. ล่องฤนชั้นบน เป็นล่องฤนที่ปิดช่องว่างระหว่างชั้นบนสุดของฐานเมรุกับฐานปูน หรือเชิงตะกอน ช่างเมรุลอยมักจะสร้างงานด้วยการปิดกระดาษทองอังกฤษเป็นลายไทยแบบต่าง ๆ ซึ่งจะได้วิเคราะห์ลายในบทที่ ๔ ต่อไป ตัวอย่างเช่น เมรุลอยของนายวิชัย บุญพยัคฆ์ (รูปภาพที่ ๑๓๑) เมรุลอยของนายสุเทพ ควรแท้ (รูปภาพที่ ๑๓๒) เมรุลอยของนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง (รูปภาพที่ ๑๓๓) เป็นต้น

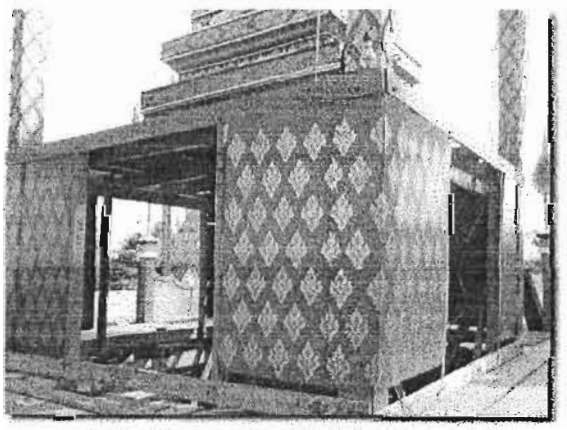

รูปภาพที่ ๑๓๑ ล่องฤนปิดฐานปูนเมรุลอยนายวิชัย บุญพยัคฆ์
ที่มา: วิชัย บุญพยัคฆ์

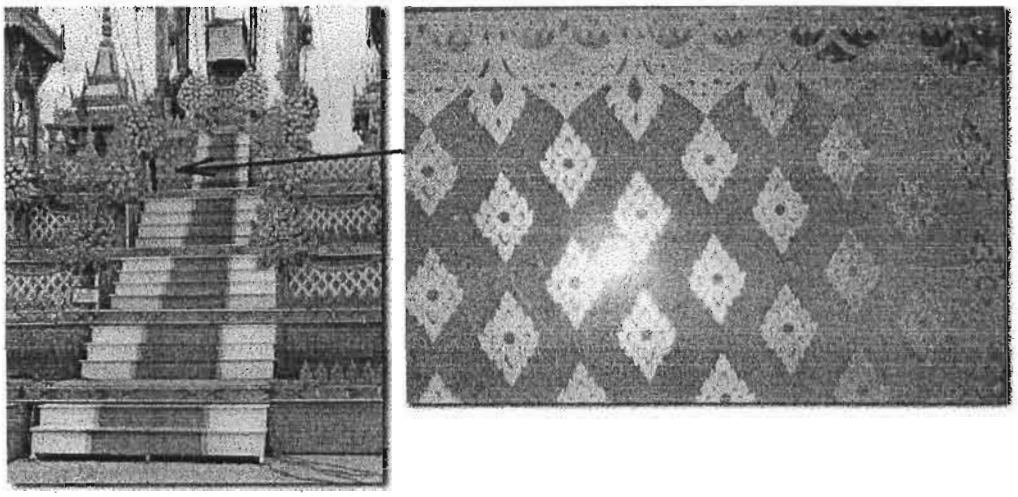

รูปภาพที่ ๑๓๒ ล่องฤนปิดฐานปูนเมรุลอยนายสุเทพ ควรแท้
ที่มา: สุเทพ ควรแท้

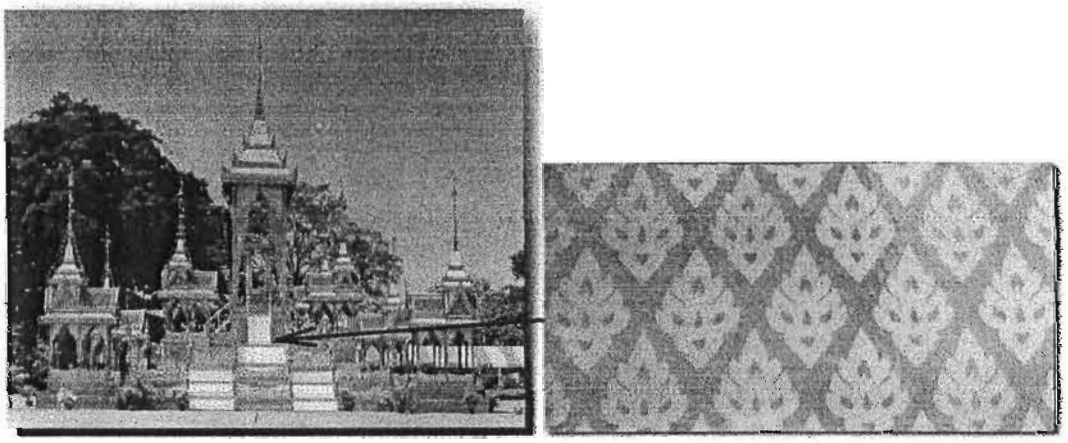

รูปภาพที่ ๑๓๓ ล่องฤนปิดฐานปูนเมรุลอยนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง
ที่มา: ประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง

๒. ล่องฤนฐานเมรุ เป็นเครื่องบังช่องว่างระหว่างพื้นดินถึงพื้นของฐานของเมรุลอย เพื่อแสดงความเรียบร้อยสวยงาม ช่างเมรุลอยจะสร้างงานด้วยการปิดกระดาษทองอังกฤษเป็นลายไทยแบบต่าง ๆ วิธีการเช่นเดียวกับล่องฤนฐานปูน แต่ลายที่ใช้แตกต่างกันไปซึ่งจะวิเคราะห์ในบทต่อไป สำหรับตัวอย่างล่องฤนเมรุลอยช่างอยุธยามีดังนี้ (รูปภาพที่ ๑๓๔ - ๑๔๒)

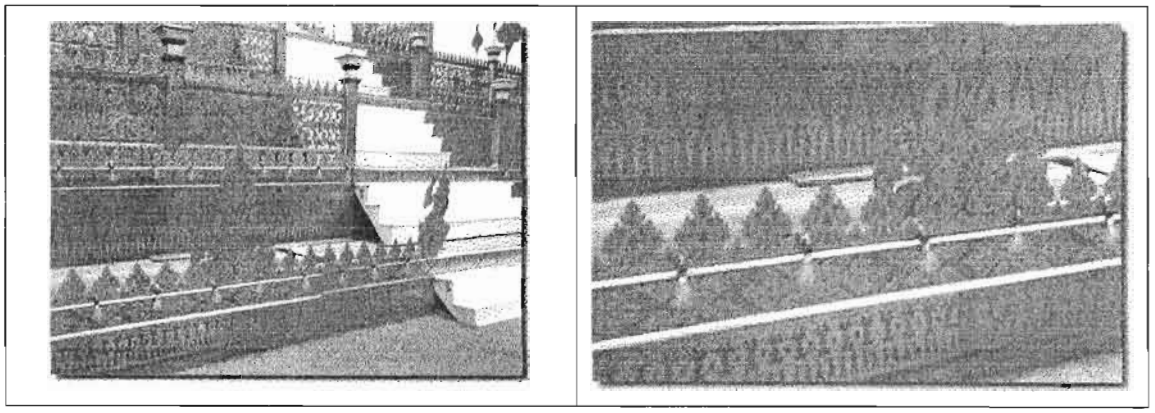

รูปภาพที่ ๑๓๔ ล่องฤนเมรุลอยนายแถม ฤกษ์อุโฆษ

ที่มา: ประทีป ฤกษ์อุโฆษ

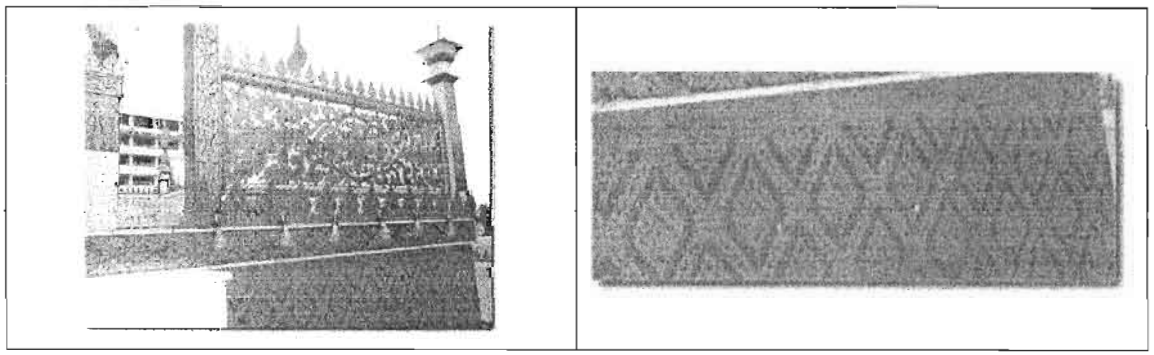

รูปภาพที่ ๑๓๕ ล่องฤนเมรุลอยนายแถม ฤกษ์อุโฆษ

ที่มา: ประทีป ฤกษ์อุโฆษ

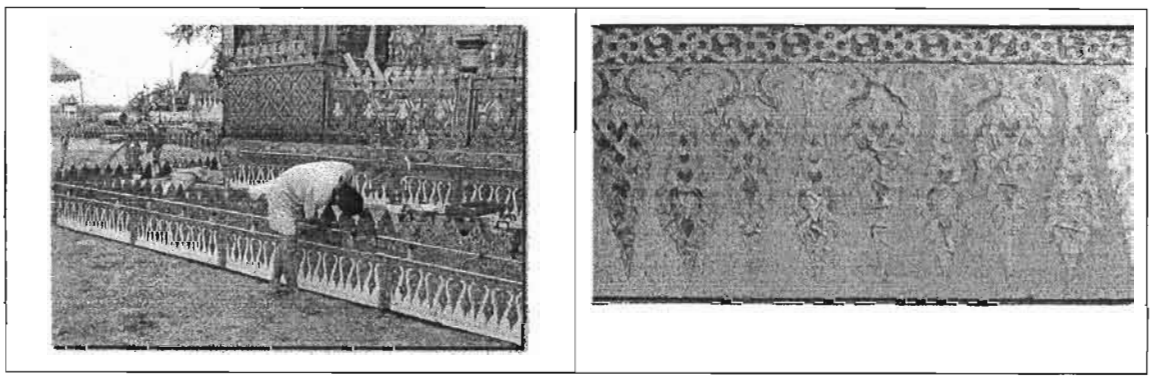

รูปภาพที่ ๑๓๖ ล่องฤนเมรุลอยนายไสว สนธิ

ที่มา: ธเนศ สนธิ

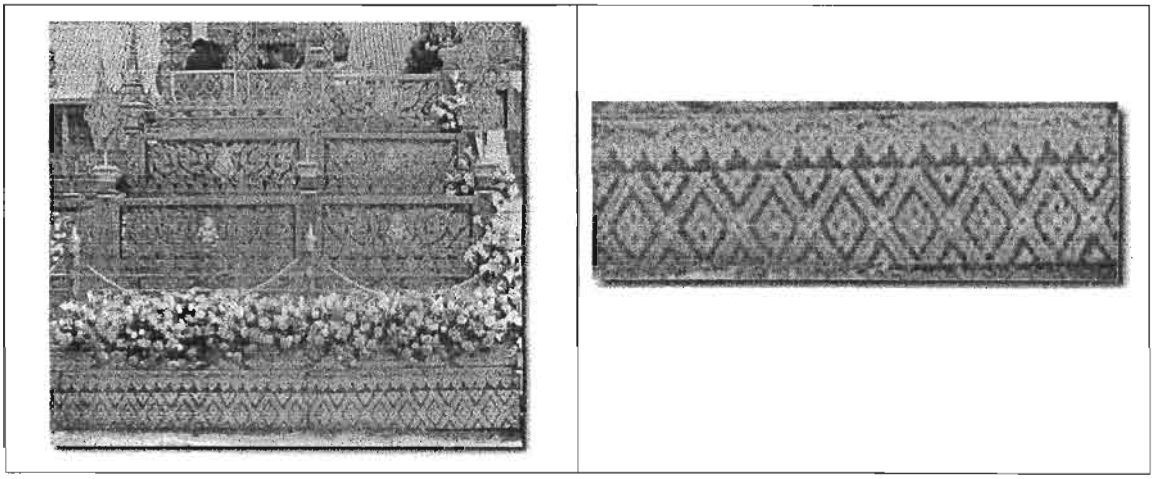

รูปภาพที่ ๑๓๗ ล่องฤนเมรุลอยนายอาบ สุขษาสุณี

ที่มา: อาบ สุขษาสุณี

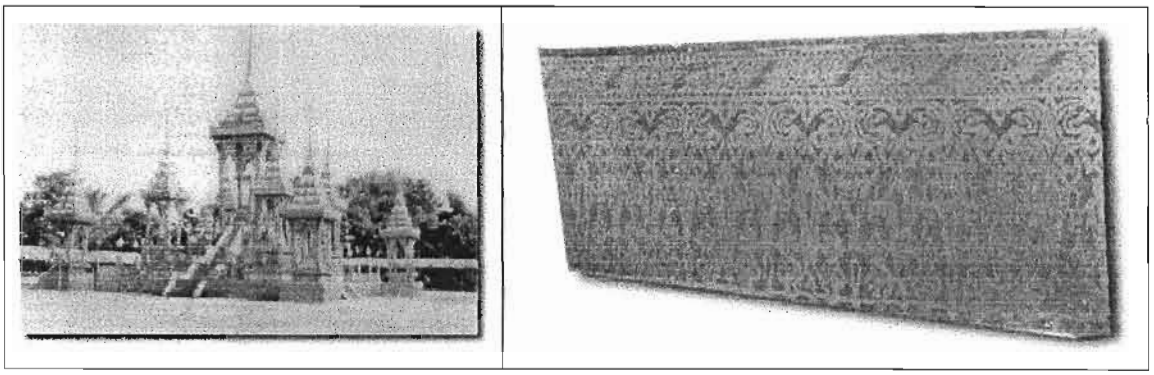

รูปภาพที่ ๑๓๘ ล่องฤนเมรุลอยนายสาคร อรรถจรูญ

ที่มา: พรชัย ฤกษ์สงเคราะห์

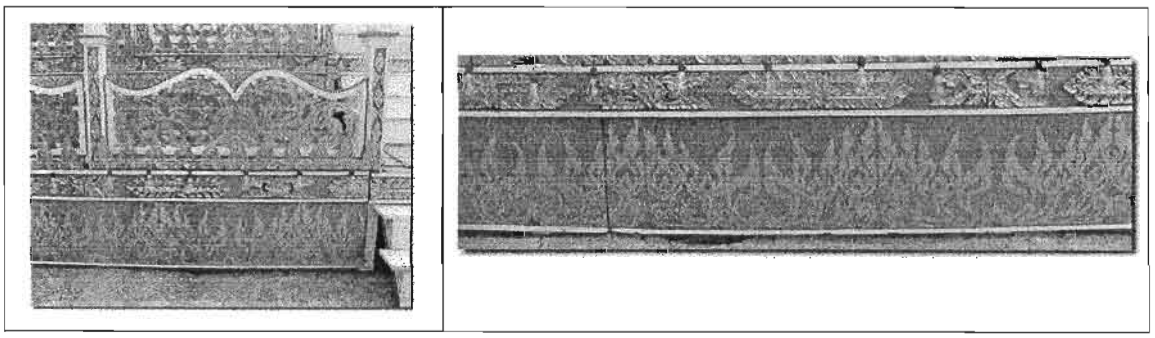

รูปภาพที่ ๑๓๙ ล่องฤนเมรุลอยนายหิรัญ กิจเพชร

ที่มา: หิรัญ กิจเพชร

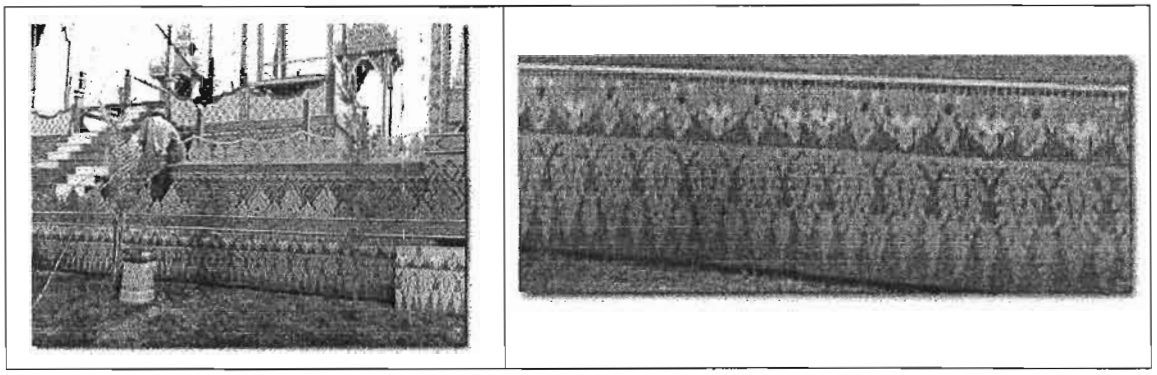

รูปภาพที่ ๑๔๐ ลายล่องฤนเมรุลอยนายวิชัย บุญพยัคฆ์

ที่มา: วิชัย บุญพยัคฆ์

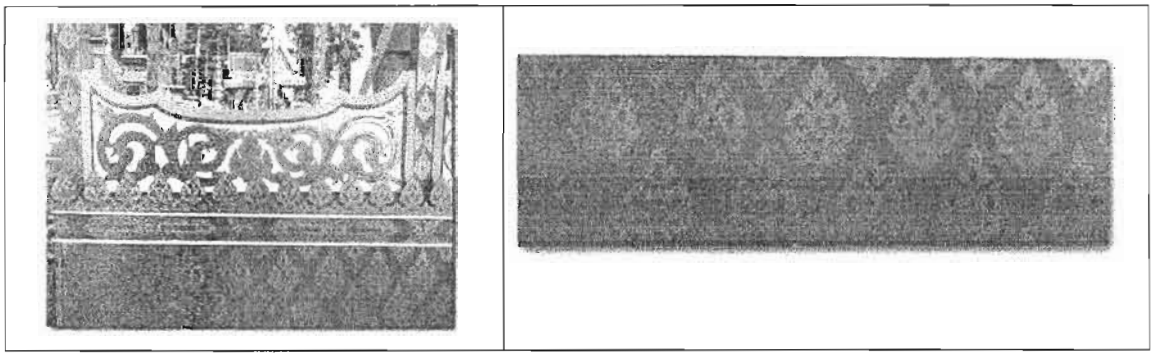

รูปภาพที่ ๑๔๑ ลายล่องฤนเมรุลอยนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง

ที่มา: ประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง

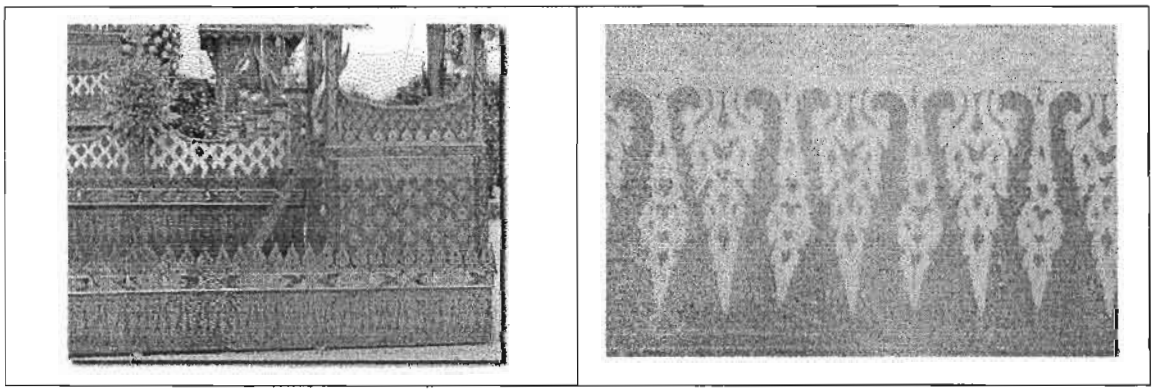

รูปภาพที่ ๑๔๒ ลายล่องฤนเมรุลอยนายสุเทพ ควรแท้

ที่มา: สุเทพ ควรแท้

๓. **ฐานปูน** หรือ ฐานหยวก หรือฐานเชิงตะกอน ทีทั้งด้านที่แกะสลักไม้ทั้งแผ่นเป็นลวดลายหรือเรื่องราว ในขณะเดียวกันช่างเมรุใช้การตอกลายลงบนกระดาษทองอังกฤษเพื่อนำไปปิดลงบนฐานปูนด้านข้าง หรือด้านหลังของเมรุลอย ซึ่งเป็นด้านที่ไม่ได้ใช้ประกอบพิธีกรรม ลายที่ใช้กับฐานปูนด้านนี้มีทั้งลายที่เป็นลายแบบหน้ากระดานและลายที่ผูกขึ้นโดยเฉพาะในเนื้อที่ของฐานปูนด้านนั้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดได้แก่ เมรุลอยของนายหิรัญ กิจเพชร (รูปภาพที่ ๑๔๓) เมรุลอยของนายเมี้ยน แดงใหญ่ (รูปภาพที่ ๑๔๔) เป็นต้น

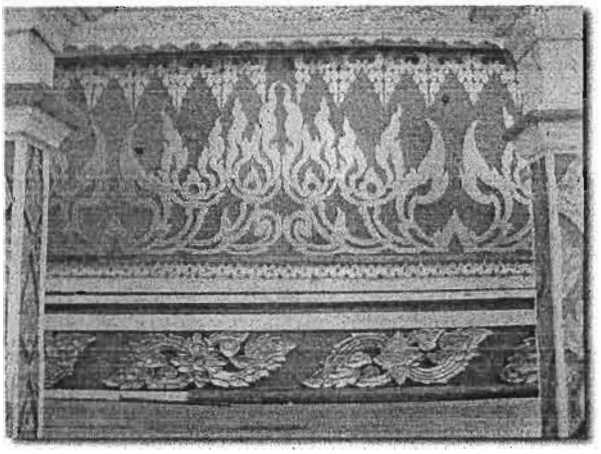

รูปภาพที่ ๑๔๓ ลายฐานปูนเมรุลอยนายหิรัญ กิจเพชร
ที่มา: งานฌาปนกิจศพนายดาบตำรวจปรีชา อาจหาญ

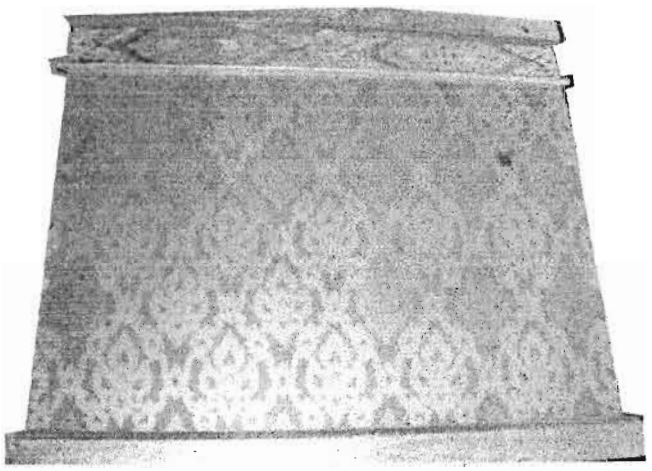

รูปภาพที่ ๑๔๔ ลายฐานปูนเมรุลอยนายเมี้ยน แดงใหญ่
ที่มา: เมี้ยน แดงใหญ่

๔. ลายเสา เสาเมรุลอยทั้งเสาชั้นเมรุ เสาเรือนสวด เสาเมรุทิศ ช่างเมรุลอยใช้วิธีการปิดกระดาษทองอังกฤษที่ตอกเป็นลวดลายแล้วลงบนเสาที่ทาสีลงพื้นไว้ จากนั้นจึงทาน้ำมันชักเงาเพื่อเคลือบกระดาษไว้ (รูปภาพที่ ๑๔๕)

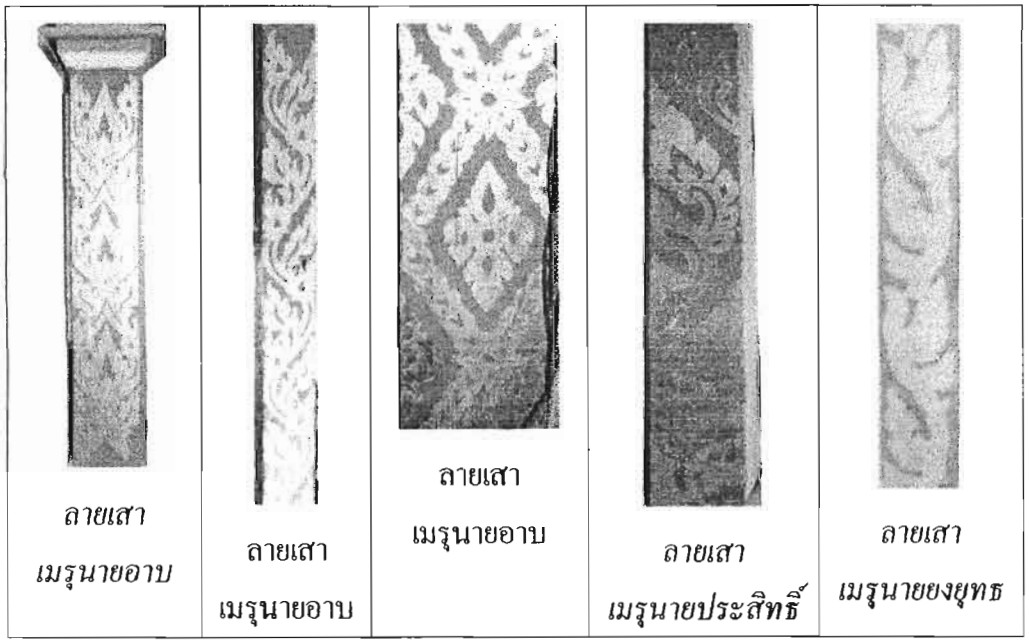

รูปภาพที่ ๑๔๕ เสาเมรุปิดกระดาษทองอังกฤษ

ที่มา: อาบ สุขษาสุณี, ประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง, ยงยุทธ พวงลำเจียก

และหลังจากที่ช่างเมรุลอยได้พัฒนาเสาเมรุทิศ และเรือนสวดด้วยการใช้เสาเหล็กโปร่ง จึงใช้วิธีการแสดงลวดลายศิลปกรรมไทยด้วยวิธีปิดกระดาษอังกฤษที่ตอกเป็นลวดลายแล้วลงบนแผงไม้ขนาดกว้างกว่าขนาดของเสาเล็กน้อย โดยใช้เพียง ๒ ด้านเพื่อนำมาประกบกันเป็นมุมฉากกัน ทำให้ดูจากภายนอกเป็นเสาไม้มีลวดลายซึ่งลายนั้นเกิดจากการใช้กระดาษทองอังกฤษปิดลงบนพื้นไม้อัดสีแดง ตัวอย่างเช่น เมรุลอยของนายไสว สนธิ ซึ่งในภาพแสดงให้เห็นลายเสาด้านนอก ส่วนด้านในไม่มีลายเป็นเสาสีแดง เช่นเดียวกับเมรุลอยของนายวิชัย บุญพยัคฆ์ จากรูปภาพจะเห็นว่ามีลายเสาเพียงด้านนอกเท่านั้น (รูปภาพที่ ๑๔๖)

เสาเรือนสวดเมรุลอยนายไสว สนธิ

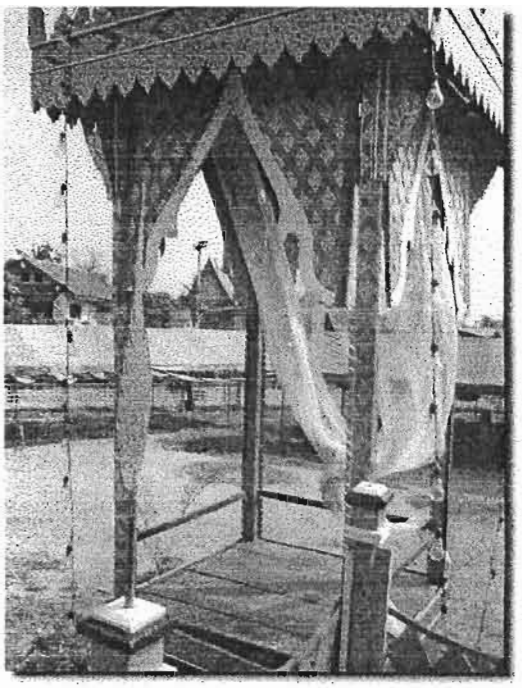

เสาเมรุทิศเมรุลอยนายวิชัย บุญพยัคฆ์

รูปภาพที่ ๑๔๖ ลายเสาประกอบเมรุทิศและเรือนสวด

ที่มา: ธเนศ สนธิ, วิชัย บุญพยัคฆ์

วิธีการประกบลายไม้ลงบนเสาถูกนำมาใช้แก้ปัญหาในเรื่อง ความร้อนและเขม่า ควันไฟ จากการเผาศพจะสร้างความเสียหายให้กับลายและลีของเสาเมรุประธานได้ ช่างเมรุบางรายจึงนิยมใช้ลายฉลุด้วยไม้อัดประดับกระดาษสีปิดลงบนแผ่นไม้สร้างให้เป็นมุฉากแบบย่อมุมไม้สิบสอง เมื่อประกบลงบนเสาแล้วจะดูเหมือนลายแกะสลักแต่ไม่ได้มิติในตัวลายเช่นเดียวกับการแกะสลักลงบนเสา ความสวยงามที่ได้คือจะมองดูเหมือนเสาย่อมุมไม้สิบสองตามหลักศิลปกรรมไทย เมื่อถึงเวลาเผาศพจะแกะลายฉลุไม้เหล่านั้นออกเสียก่อน เพื่อป้องกันความเสียหายจากความร้อน เปลวไฟ และควันไฟ เช่น เสาเมรุลอยของนายไสว สนธิ (รูปภาพที่ ๑๔๗) เป็นต้น

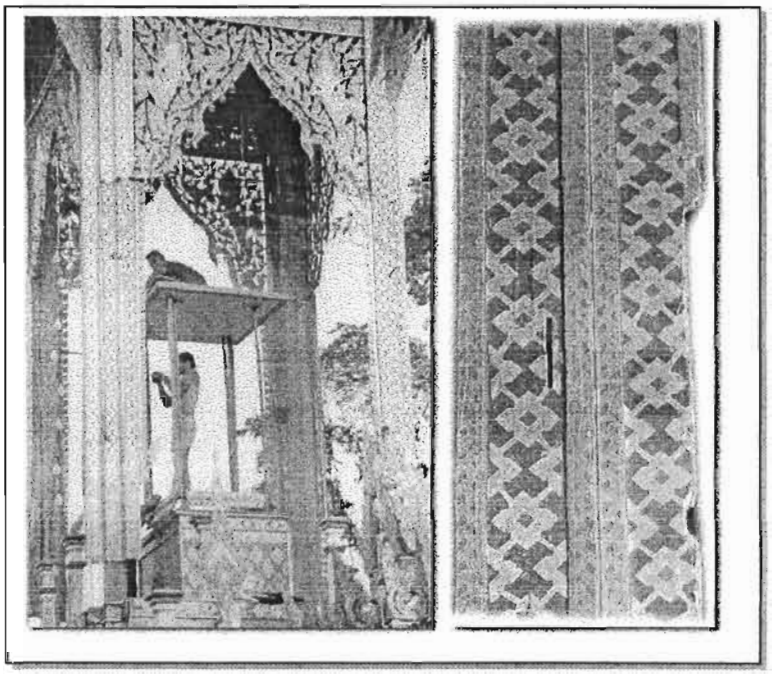

รูปภาพที่ ๑๔๗ เสาเมรุและลายเสาเมรุประธานของนายไสว สนธิ

ที่มา: งานพระราชทานเพลิงศพ (เป็นกรณีพิเศษ) นางกร่าง กิจเพิ่มพูล.

๕. ส่วนประดับตกแต่งต่าง ๆ เช่น ปลียอดของเมรุลอย บัลลังก์ คอระฆัง ลายกระจัง ปฏิญาณและกระจังรวน บันแถลง นาคปัก คันทวย ปั้นลม หน้าบัน สาหร่ายแข้งสิงห์ พัด ดาวเพดาน เป็นต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้ (รูปภาพที่ ๑๔๘ - ๑๕๕)

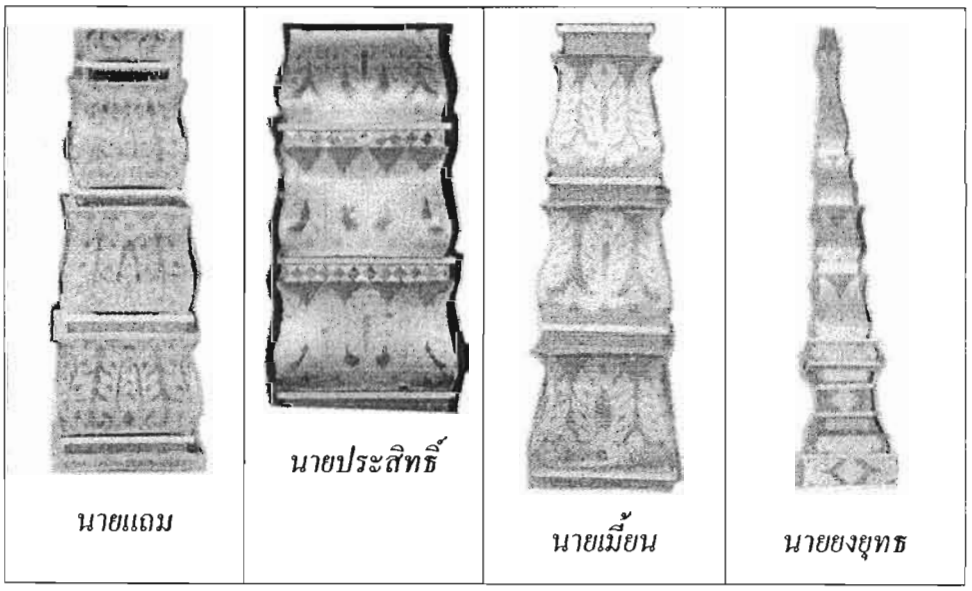

รูปภาพที่ ๑๔๘ ลายปลียอด ๑

ที่มา: ประทีป ฤกษ์อุโฆษ, ประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง, เมี้ยน แดงใหญ่, ยงยุทธ พวงลำเจียก

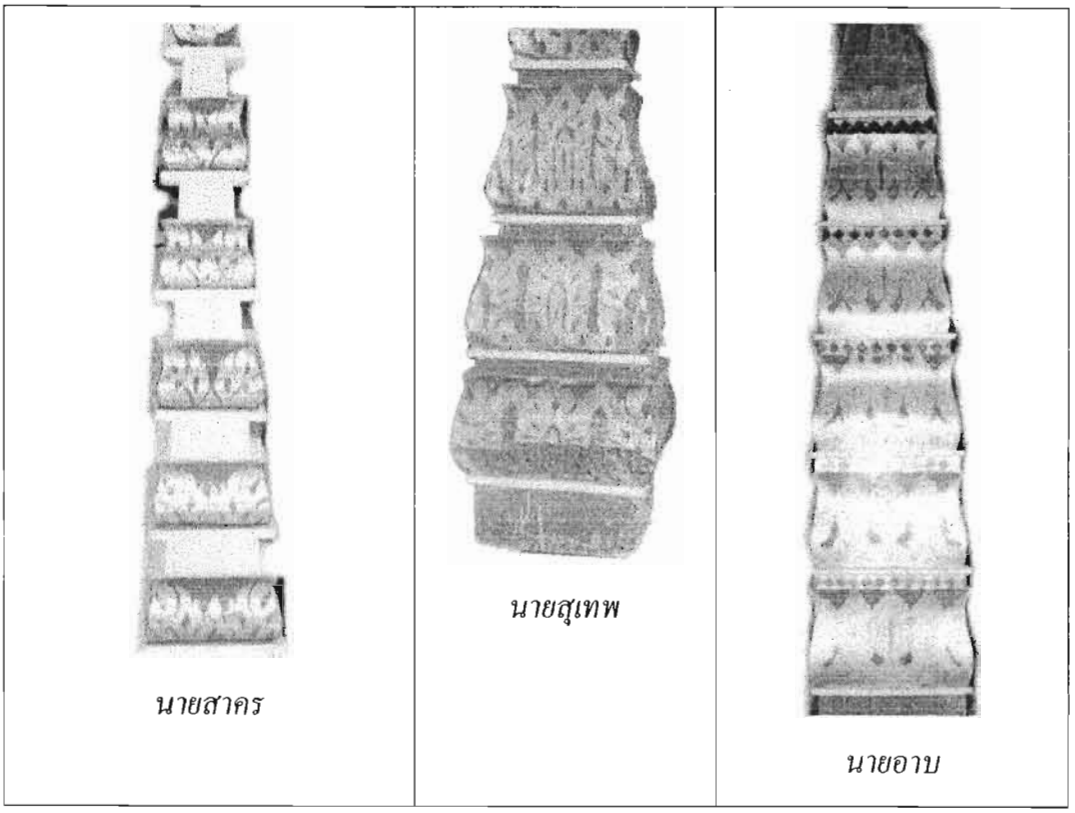

รูปภาพที่ ๑๔๙ ลายปลียอด ๒

ที่มา: พรชัย ฤกษ์สงเคราะห์, สุเทพ ควรแท้, อาบ สุขษาสุณี

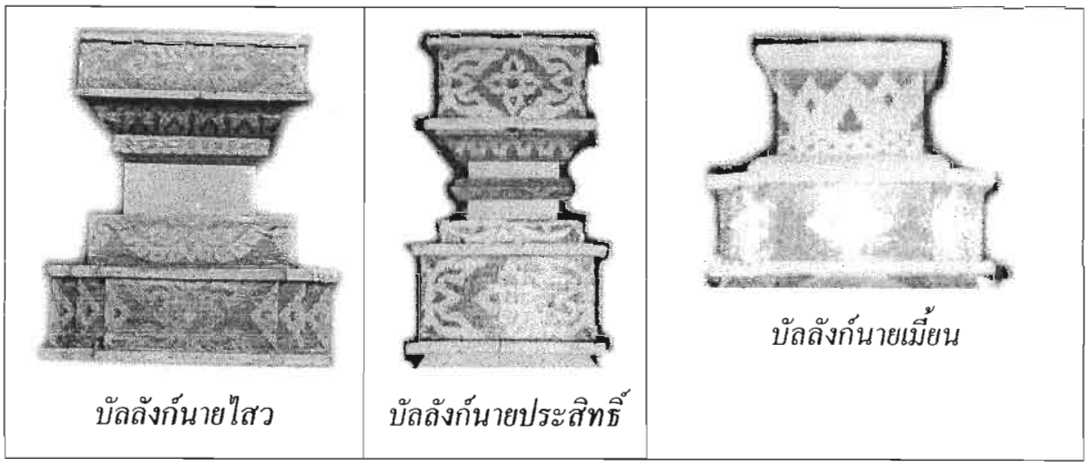

รูปภาพที่ ๑๕๐ ลายบัลลังก์ ๑

ที่มา: ธเนศ สนธิ, ประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง, เมี้ยน แดงใหญ่

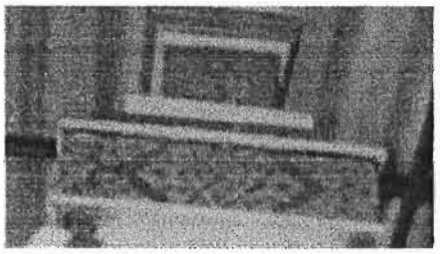

บัลลังก์นายสาคร

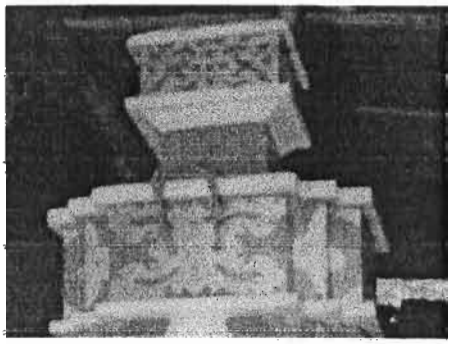

บัลลังก์นายแถม

รูปภาพที่ ๑๕๑ ลายบัลลังก์ ๒

ที่มา: พรชัย ฤกษ์สงเคราะห์, ประทีป ฤกษ์อุโฆษ

บัลลังก์นายสุเทพ

บัลลังก์นายอาบ

รูปภาพที่ ๑๕๒ ลายบัลลังก์ ๓

ที่มา: อุบล ควรแท้, อาบ สุขษาสุณี

คอระฆังนายแถม

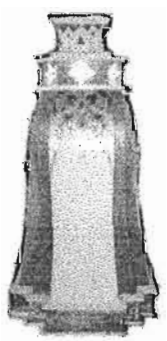

คอระฆังนายเมี้ยน

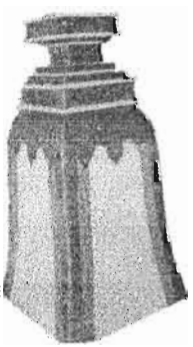

คอระฆังนายสุเทพ

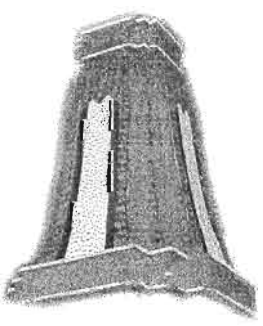

คอระฆังนายไสว

รูปภาพที่ ๑๕๓ คอระฆัง

ที่มา: ประทีป ฤกษ์อุโฆษ, เมี้ยน แดงใหญ่, อุบล ควรแท้, ธเนศ สนธิ

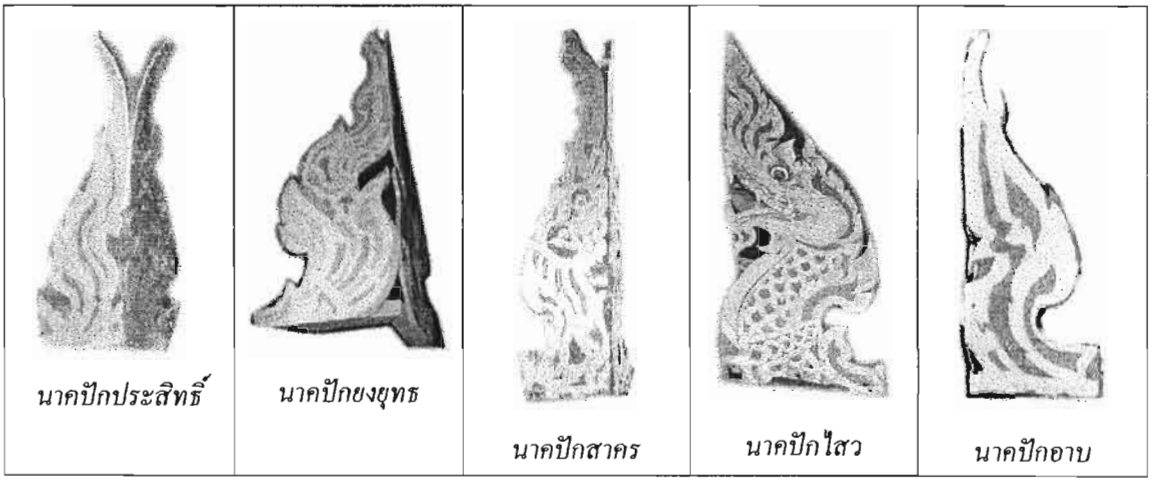

รูปภาพที่ ๑๕๔ นาคปักเมรุลอยต่าง ๆ

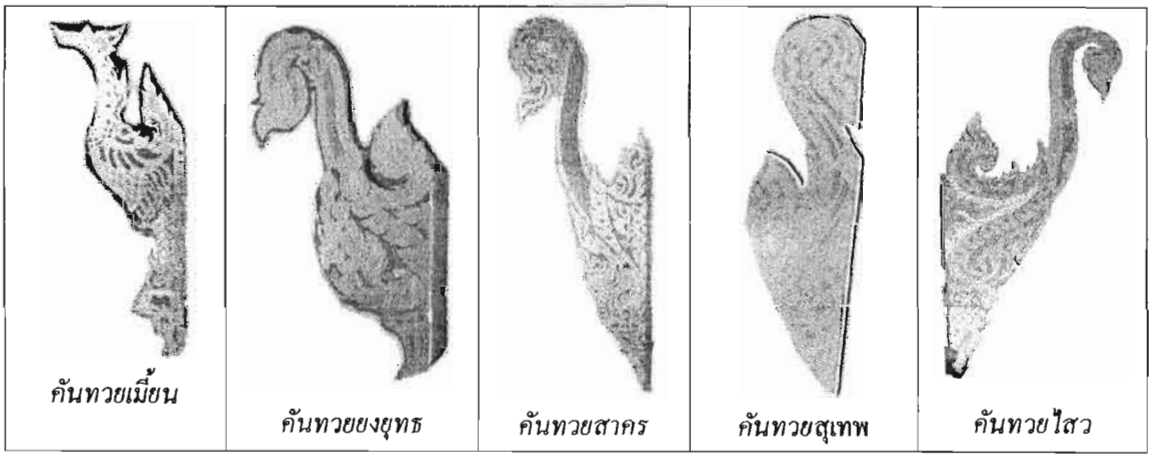

รูปภาพที่ ๑๕๕ คันทวยเมรุลอยต่าง ๆ

งานจิตรกรรมไทยจากการปิดกระดาษอังกฤษประกอบการฉลุไม้

งานจิตรกรรมไทยที่ใช้การปิดกระดาษอังกฤษประกอบการฉลุไม้ นับว่าเป็นศิลปกรรมหลักของเมรุลอยอยุธยาในปัจจุบัน เนื่องจากลายไทยที่ปรากฏในเมรุลอยนั้นไม่ได้เกิดจากการวาดภาพระบายสี แต่เกิดจากการปิดด้วยกระดาษสีทั้งสิ้น เจ้าของเมรุหรือช่างประจำเมรุลอยจึงต้องเขียนลายไทยได้บ้างตามสมควร และตอกลายบนกระดาษทองอังกฤษเพื่อปรับปรุงซ่อมแซมเมรุลอยได้ ช่างเมรุลอยประยุกต์ใช้งานจิตรกรรมผสมผสานกับงานฉลุไม้เพื่อให้เกิดงานประติมากรรมนูนต่ำแทนการแกะสลักไม้ ทั้งยังเกิดเป็นมิติความสวยงามได้มากกว่างานจิตรกรรมบนพื้นเรียบ นอกจากนั้นยังพบว่ามีการฉลุไม้เพื่อให้เกิดเป็นลายโปร่งเป็นส่วนหนึ่งของงานศิลปกรรมไทยแต่โบราณเช่นกัน จึงจำแนกประเภทของงานจิตรกรรมไทยที่ใช้การปิดกระดาษสีประกอบการฉลุไม้ของเมรุลอยอยุธยา ออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้คือ

๑. งานปิดกระดาษบนไม้ฉลุประกอบบนพื้นเรียบ

๒. งานปิดกระดาษบนไม้ฉลุโปร่ง

งานปิดกระดาษบนไม้ฉลุประกอบบนพื้นเรียบ งานประเภทนี้จะเป็นงานที่ช่างเมรุลอยประยุกต์ขึ้นแทนการแกะสลัก โดยใช้ลายกระดาษปิดลงบนไม้อัดแล้วฉลุเป็นลายนำไปติดกับไม้อัดแผ่นเรียบอีกชั้นหนึ่ง ทำให้เกิดความหนาขึ้นจากพื้นแต่ไม่ได้มิติของลาย แต่สะดวกในการปรับปรุงซ่อมแซมลาย สะดวกในการดูแลรักษาระหว่างเคลื่อนย้าย ตัวอย่างของงานปิดกระดาษบนไม้ฉลุประกอบบนพื้นเรียบมีดังนี้

๑. พรึง (รูปภาพที่ ๑๕๖)

	พรึงเมรุนายแถม
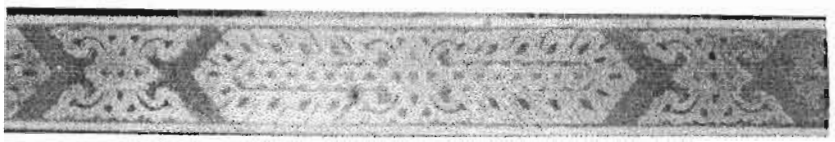	*พรึงเมรุนายประสิทธิ์*
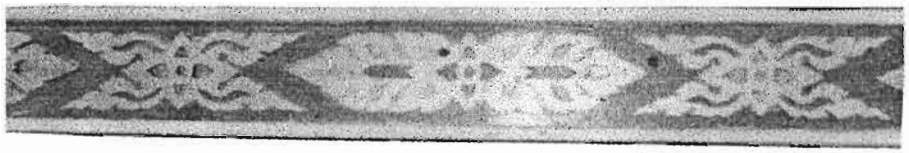	*พรึงเมรุนายเมี้ยน*
	พรึงเมรุนายสาคร
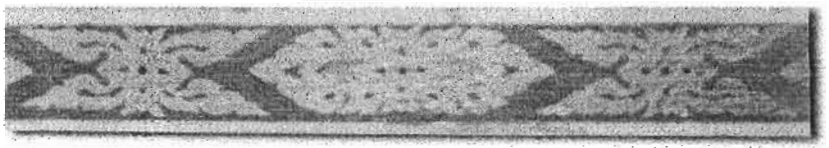	*พรึงนายสุเทพ*
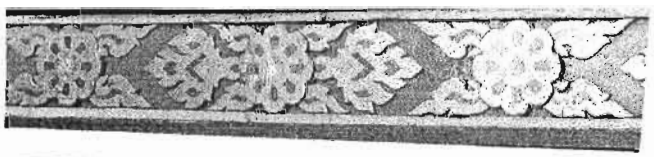	*พรึงเมรุนายไสว*

รูปภาพที่ ๑๕๖ พรึงของเจ้าของเมรุลอยรายต่าง ๆ

๒. หน้าบัน หน้าบันของเมรุลอยมีพบในเฉพาะเมรุลอยที่ใช้หลังคาเรือนสวดเป็นทรงจตุรมุข แต่สำหรับเมรุลอยของนายไสวเป็นหน้าบันของซุ้มประตูเรือนแก้วที่พบว่าใช้ซุ้มประตูเพียงรายเดียวเท่านั้น (**รูปภาพที่ ๑๕๗**)

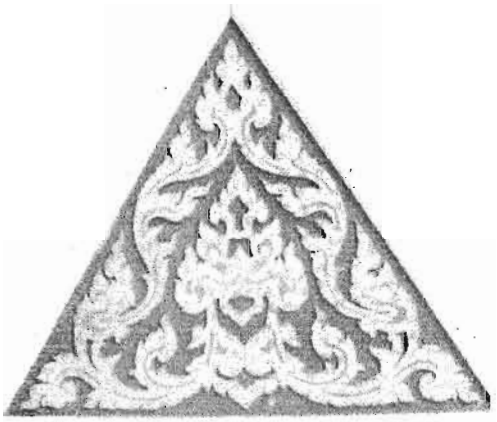	*หน้าบันเรือนสวด เมรุลอยนายประสิทธิ์*
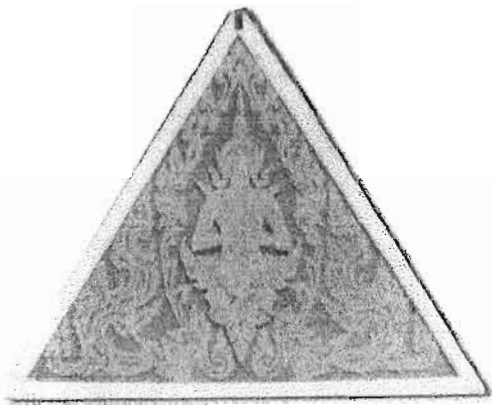	*หน้าบันเรือนสวด เมรุลอยนายแถม*
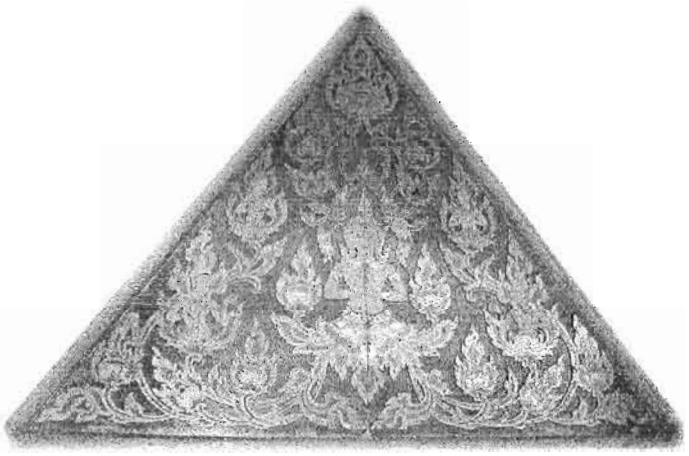	*หน้าบันซุ้มประตู เมรุลอยนายไสว*

รูปภาพที่ ๑๕๗ หน้าบันเมรุลอย

๓. ฐานปูน ฐานปูนเมรุลอยของนายไสวใช้วิธีตอกลายบนไม้อัดแล้วฉลุมาปิดบนไม้แผ่นเรียบอีกชั้นหนึ่ง (รูปภาพที่ ๑๕๘)

รูปภาพที่ ๑๕๘ ฐานปูนเมรุลอยนายไสว
ที่มา: ธเนศ สนธิ

๔. กะแผง หรือราชวัตร หรือกะแผงราชวัตร เป็นส่วนประกอบสำคัญอีกอย่างหนึ่งของเมรุลอยอยุธยา ลักษณะงานงานตรงกับลักษณะของศิลปกรรมไทยที่เรียกว่า **ราชวัตร** ซึ่งหมายถึง รั้วพิธีมณฑล ทำด้วยไม้ล้อมเขตทำพิธีที่มุมทั้งสี่ตรงกลางเว้าทางเข้าออก ๔ ด้าน บางครั้งเรียกว่า รั้วตาข่าย เพราะทำด้วยไม้ระแนงตีสานเป็นรูปตะแกรงไขว้กันแบบตาข่าย โดยมีลายดอกไม้หรือลายดอกลอยปิดทับรอยที่ไม้ไขว้กัน ราชวัตรใช้เป็นรั้วในงานสำคัญ ๆ เช่น ในจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ ตอน สีดาลุยไฟ ใช้ราชวัตรเป็นรั้วในเขตพื้นที่ลุยไฟ (รูปภาพที่ ๑๕๙)

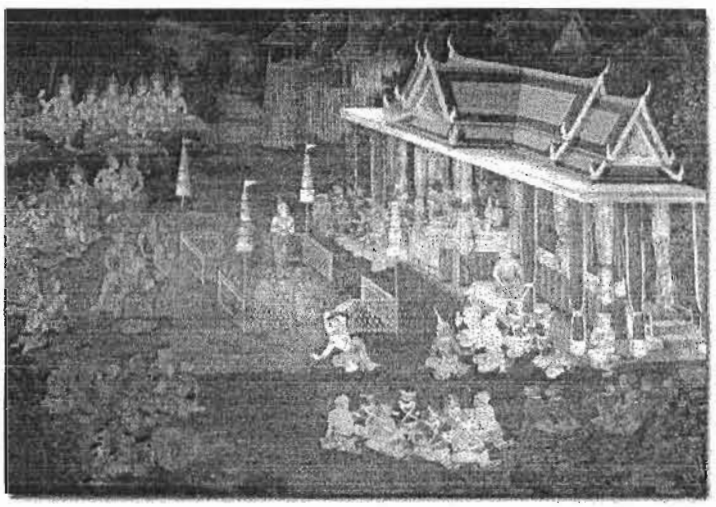

รูปภาพที่ ๑๕๙ ราชวัตรประกอบปะรำพิธีในเรื่องรามเกียรติ์ตอนนางสีดาลุยไฟ
ที่มา: จิตรกรรมฝาผนังวัดพระแก้ว

ในการประกอบพิธีสำคัญ ๆ ทั้งงานพิธีหลวง และพิธีราษฎร์ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างพราหมณ์กับพุทธศาสนา ในส่วนที่เป็นการประกอบพิธีของพราหมณ์จะต้องกั้นเขตมณฑลพิธีด้วยราชวัตร เช่น พระราชพิธีวางศิลาฤกษ์โรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม (รูปภาพที่ ๑๖๐) หรืองานของสำคัญของวัดต่าง ๆ เช่น งานเททองหล่อพระพุทธรูป พิธีเชิญขวัญแม่พระโพสพของชาวบ้านตำบลคลองข่อย อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ใช้ราชวัตรอย่างง่าย ๆ กั้นบริเวณพิธี (รูปภาพที่ ๑๖๑)

รูปภาพที่ ๑๖๐ ราชวัตรในการประกอบพระราชพิธีวางศิลาฤกษ์โรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม

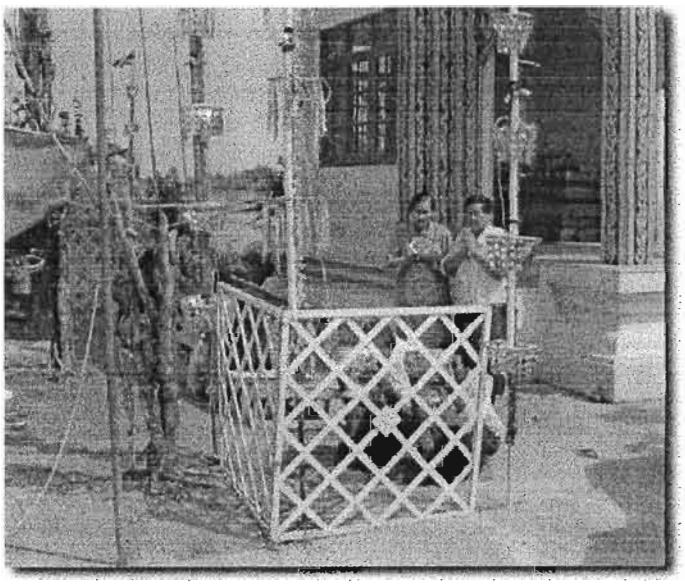

รูปภาพที่ ๑๖๑ ราชวัตรในพิธีเชิญขวัญแม่พระโพสพ จังหวัดนนทบุรี

นอกจากทำหน้าที่เป็นรั้วแล้ว ลายตาข่ายของราชวัตรยังสามารถใช้เป็นลายประดับตกแต่งในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น หน้าบันพระอุโบสถวัดทองนพคุณ คลองสาน ธนบุรี หน้าบันเป็นรูปเทวดาอยู่ในซุ้มบนพื้นลายราชวัตร (รูปภาพที่ ๑๖๒)[๒๐] เป็นต้น

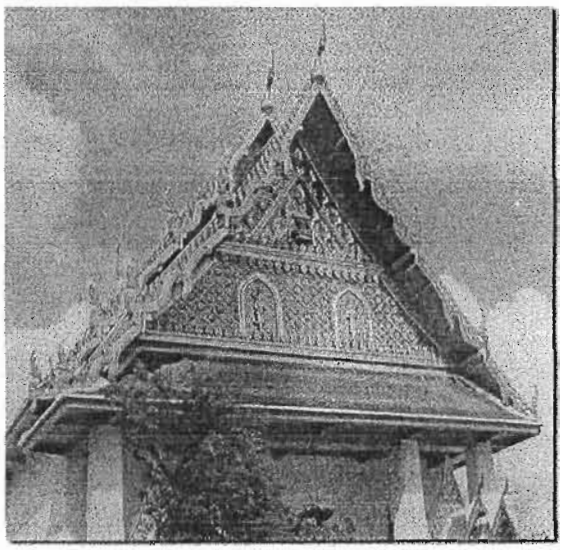

รูปภาพที่ ๑๖๒ ลายราชวัตรบนหน้าบันพระอุโบสถวัดทองนพคุณ

ที่มา: ปฏิพัทธ์ ดาระดาษ, **ลายไทย ภาพไทย ๒**, หน้า ๑๖๓.

ช่างชาวบ้านใช้ราชวัตรอย่างง่าย ๆ ด้วยการปักไม้เป็นรั้วแสดงบริเวณพิธีโดยที่มุมของราชวัตรปักด้วยฉัตรเช่น เมรุชั่วคราวที่ใช้ในงานฌาปนกิจศพพระอธิการแช่ม อดีตเจ้าอาวาสวัดท่าพูด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ (รูปภาพที่ ๑๖๓)

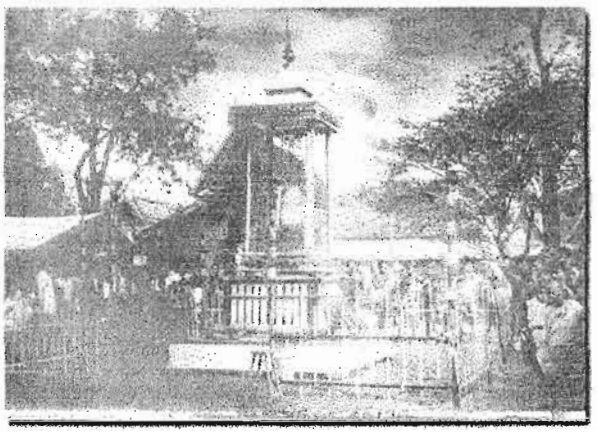

รูปภาพที่ ๑๖๓ ราชวัตรงานฌาปนกิจศพพระอธิการแช่ม อดีตเจ้าอาวาสวัดท่าพูด

ที่มา: ประวัติวัดท่าพูด (กรุงเทพฯ: ธีรพงษ์การพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๔๖.

---

[๒๐] ปฏิพัทธ์ ดาระดาษ, **ลายไทย ภาพไทย ๒**, หน้า ๑๕๕.

ช่างอยุธยาใช้ราชวัตรเป็นรั้วประกอบในเมรุลอยตั้งแต่เริ่มมีการใช้เมรุยอดเดียว ในระยะแรกเป็นราชวัตรแผงลูกกรง (รูปภาพที่ ๑๖๔) เป็นเหตุให้ช่างอยุธยาเรียกราชวัตรของตนเองว่า **กะแผงลูกกรง** และ **กะแผง** จนถึงปัจจุบัน และโดยที่ชาวบ้านตำบลหัวเวียงและพื้นที่ใกล้เคียงมักจะจัดงานเผาศพในช่วงฤดูน้ำท่วมจึงยกพื้นเมรุลอยให้สูงขึ้น ใช้บันไดประกอบในทางเข้าบริเวณของเมรุลอยแทนทางเข้า ราชวัตรจึงยกสูงขึ้นจากพื้น ๑ ชั้น ลักษณะของราชวัตรสร้างขอบให้โค้งแบบปีกค้างคาว และเรียกว่า **กะแผงค้างคาว** ลายราชวัตรเป็นลายตาข่ายสานด้วยไม้ไผ่สานซึ่งเป็นวัสดุท้องถิ่นของตำบลหัวเวียง (รูปภาพที่ ๑๖๕)

รูปภาพที่ ๑๖๔ ราชวัตรลูกกรง
ที่มา: วินัย กิจสุทธิ

รูปภาพที่ ๑๖๕ กะแผงสานไม้ไผ่
ที่มา: ภาพจากงานพระราชทานเพลิงศพหลวงปู่บุญ อดีตเจ้าอาวาสวัดบางกระทิง พ.ศ. ๒๕๑๕

หลังจากได้ปรับปรุงเมรุลอยให้มีจำนวนยอดมากขึ้น จำนวนชั้นฐานเมรุจึงต้องมากขึ้นเพื่อให้เมรุประธานดูสูงเด่นกว่าเรือนสวดและเมรุทิศ ช่างอยุธยาแก้ปัญหาการแบ่งชั้นของฐานเมรุด้วยการยกราชวัตรขึ้นไว้ตามชั้นต่าง ๆ โดยยังคงใช้รูปแบบกะแผงค้างคาว ในส่วนนี้จะยกตัวอย่างรูปภาพของแผงราชวัตรที่ใช้ลายดอกลอยซึ่งฉลุด้วยไม้อัดแล้วปิดลงบนแผ่นไม้เรียบ หรือผูกลายเป็นลายอื่น ๆ ซึ่งเจ้าของเมรุลอยที่ใช้แผงราชวัตรแบบนี้ คือ นายเมี้ยน แดงใหญ่ นายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง นายวิชัย บุญพยัคฆ์ นายสุเทพ ควรแท้ (รูปภาพที่ ๑๖๖ - ๑๖๙)

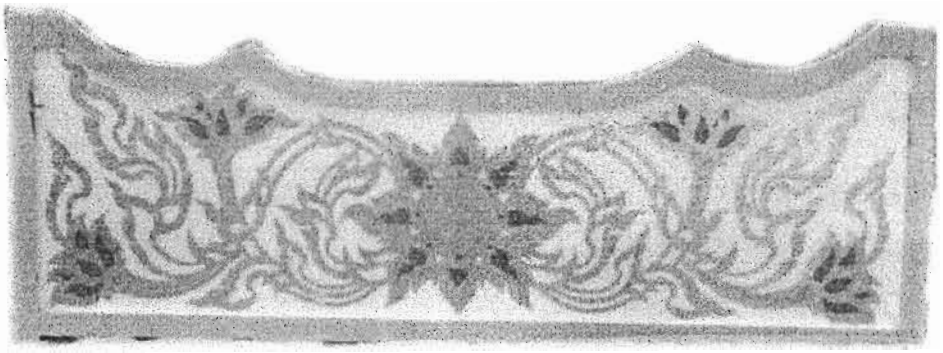

รูปภาพที่ ๑๖๖ แผงราชวัตรเมรุลอยนายเมี้ยน
ที่มา: เมี้ยน แดงใหญ่

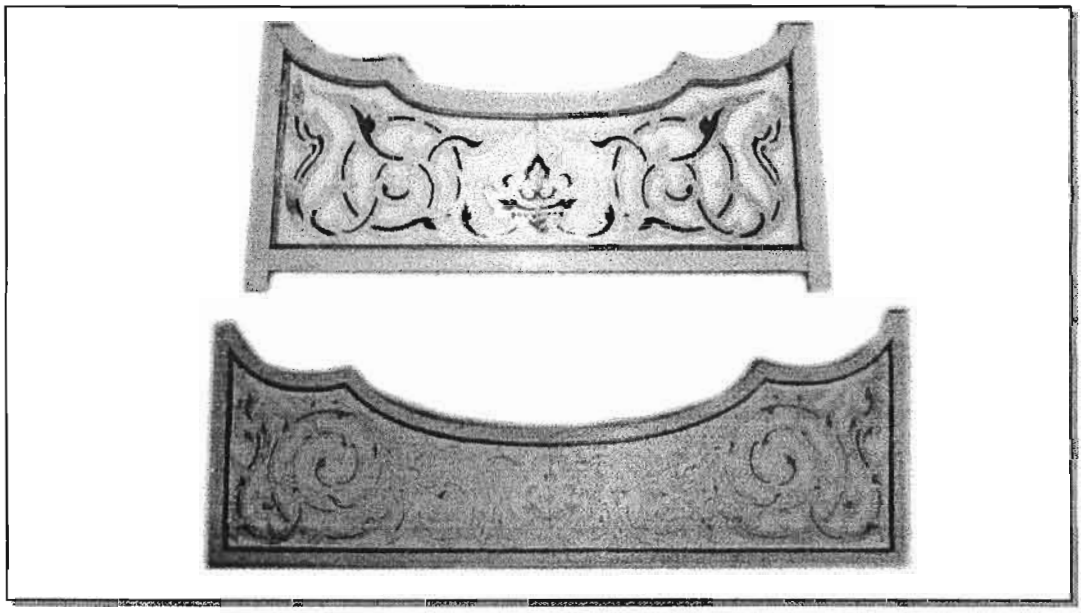

รูปภาพที่ ๑๖๗ แผงราชวัตรเมรุลอยนายประสิทธิ์
ที่มา: ประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง

รูปภาพที่ ๑๖๘ แผงราชวัตรเมรุลอยนายวิชัย
ที่มา: วิชัย บุญพยัคฆ์

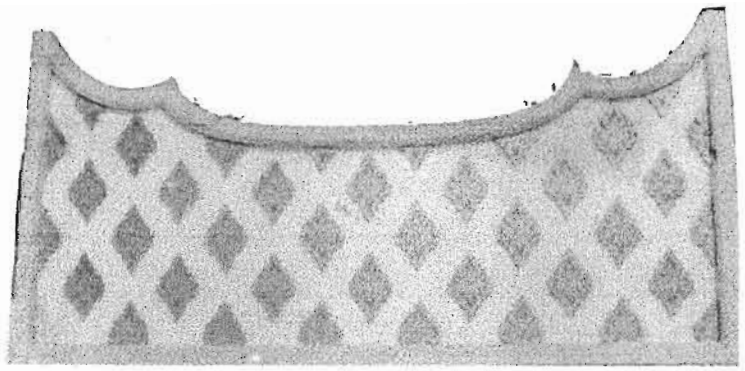

รูปภาพที่ ๑๖๙ แผงราชวัตรเมรุลอยนายสุเทพ
ที่มา: อุบล ควรแท้

งานปิดกระดาษบนไม้ฉลุโปร่ง วิธีการเริ่มจากการร่างแบบ ร่างภาพลงบนกระดาษ แล้วจึงตอกลายกระดาษนำไปปิดบนแผงไม้อัดจากนั้นจึงฉลุส่วนที่เป็นพื้นลายออก ทำให้แผ่นไม้นั้นโปร่ง จะเห็นว่าเป็นงานที่ใช้พื้นฐานทางด้านการเขียนภาพ การเลือกใช้สีประกอบในลายจึงจัดให้อยู่ในประเภทของงานจิตรกรรม งานปิดกระดาษบนไม้อัดฉลุโปร่งที่พบในเมรุลอยคือ แผงราชวัตร แผงเรือนสวด แผงเมรุทิศ คอระฆัง

๑. แผงราชวัตร ราชวัตรของเมรุลอยอยุธยามีทั้งแบบลายทึบและแบบลายโปร่ง สำหรับโปร่งซึ่งเป็นลายที่เกิดจากการฉลุไม้นั้นมีทั้งลายดอกลอย และลายประยุกต์ และเนื่องจากการฉลุไม้เป็นแผงค้างคาวนั้นสิ้นเปลืองไม้ส่วนที่ตัดออกไปมาก ช่างเมรุลอยบางคนจึงเปลี่ยนเป็นแผงราชวัตรเป็นกรอบสี่เหลี่ยม เมรุลอยที่ใช้แผงราชวัตรลายโปร่งเช่น เมรุลอยของนายหิรัญ กิจเพชร นายแถม ฤกษ์อุโฆษ นายไสว สนธิ นายยงยุทธ พวงลำเจียก นายสาคร อรรถจรูญ นายอาบ สุขษาสุณี (รูปภาพที่ ๑๗๐ - ๑๗๕)

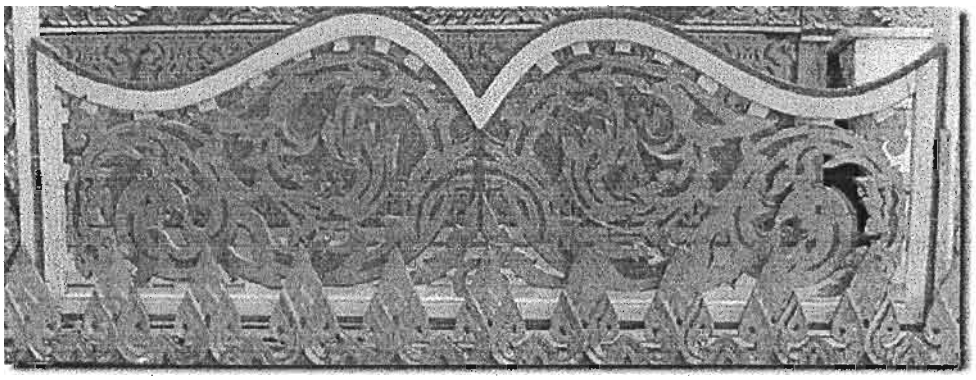

รูปภาพที่ ๑๗๐ ราชวัตรฉลุลายเมรุลอยของนายหิรัญ
ที่มา: งานฌาปนกิจศพนายดาบตำรวจปรีชา อาจหาญ

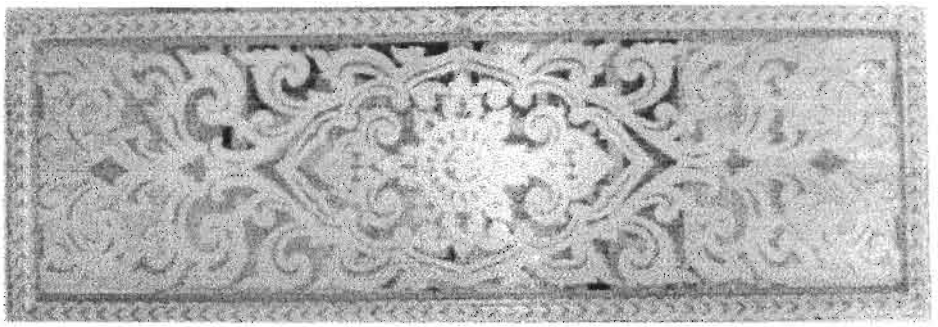

รูปภาพที่ ๑๗๑ ราชวัตรฉลุลายเมรุลอยของนายแถม
ที่มา: ประทีป ฤกษ์อุโฆษ

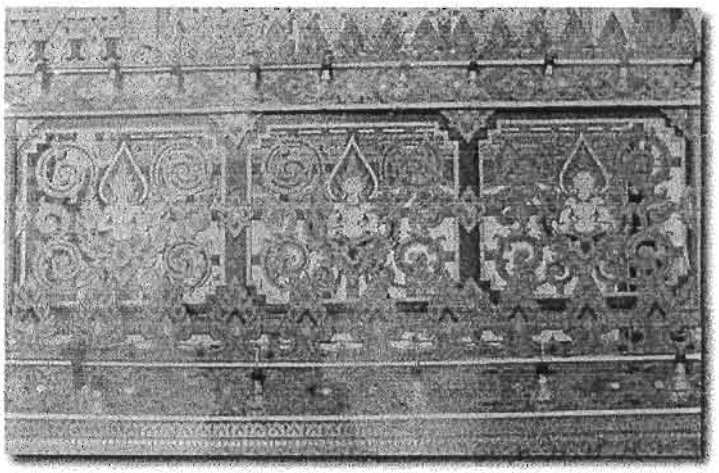

รูปภาพที่ ๑๗๒ ราชวัตรฉลุลายเมรุลอยของนายไสว
ที่มา: ธเนศ สนธิ

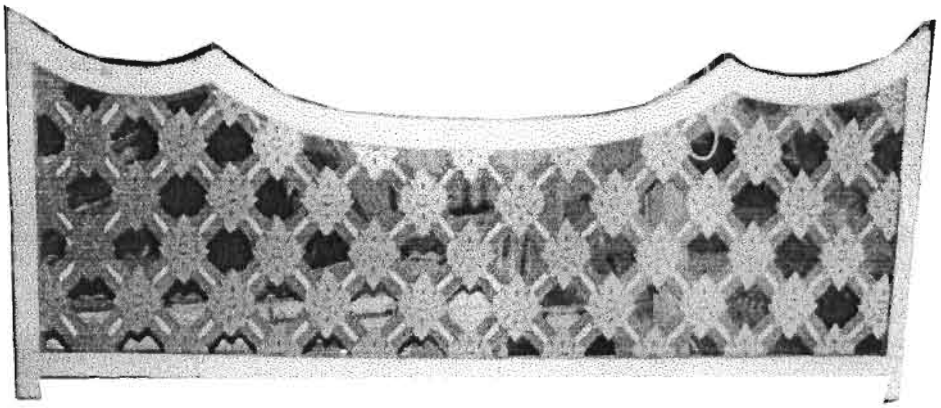

รูปภาพที่ ๑๗๓ ราชวัตรฉลุลายเมรุลอยของยงยุทธ

ที่มา: สำเริง พวงลำเจียก

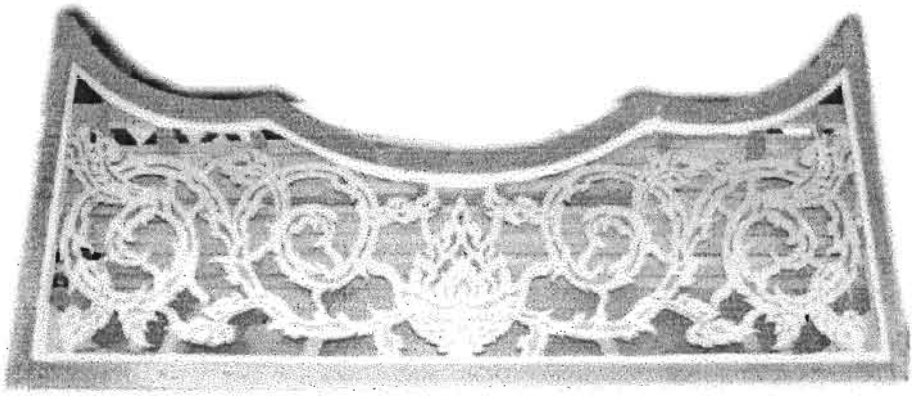

รูปภาพที่ ๑๗๔ ราชวัตรฉลุลายเมรุลอยของนายสาคร

ที่มา: พรชัย ฤกษ์สงเคราะห์

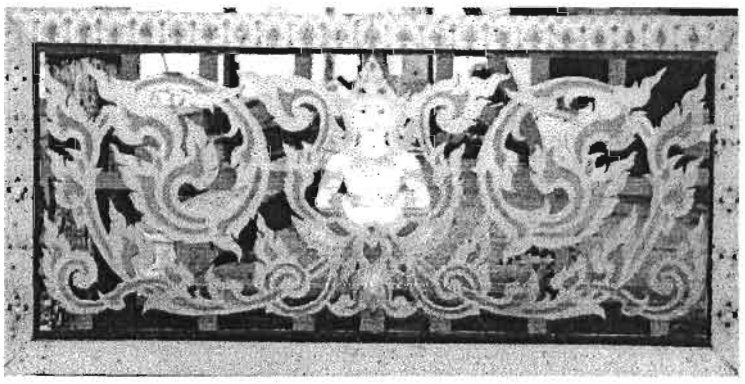

รูปภาพที่ ๑๗๕ ราชวัตรฉลุลายเมรุลอยของนายอาบ

ที่มา: อาบ สุขษาสุณี

๒. แผงเรือนสวด และแผงเมรุทิศ เป็นแผงฉลุด้วยวิธีการเดียวกับแผงราชวัตร แต่นำไปประกอบเป็นแผงกั้นด้านข้างของที่นั่งในเรือนสวด หรือเมรุทิศ (รูปภาพที่ ๑๗๖–๑๗๘)

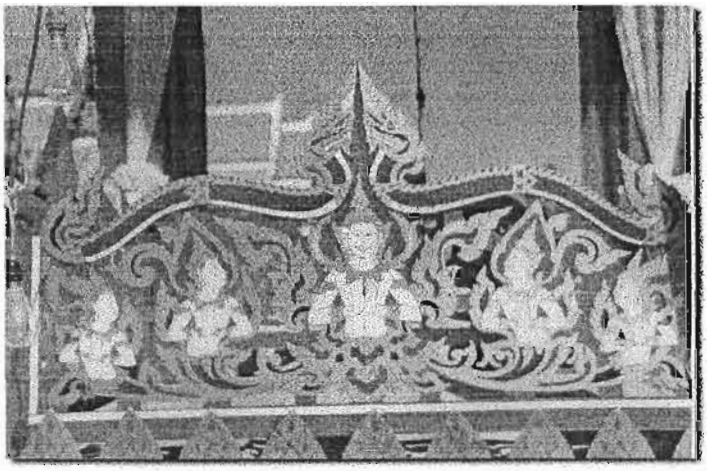

รูปภาพที่ ๑๗๖ แผงเรือนสวดลายฉลุเมรุลอยของนายไสว

ที่มา: ธเนศ สนธิ

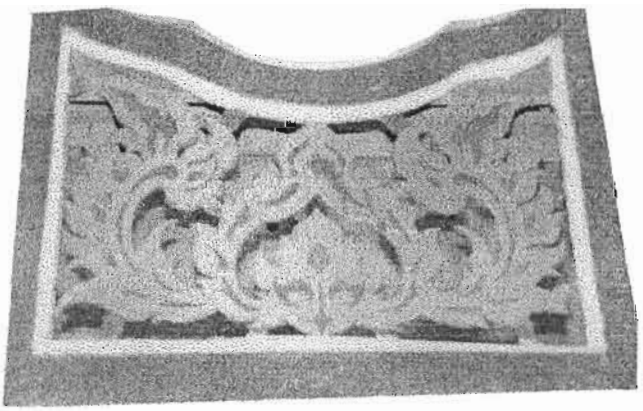

รูปภาพที่ ๑๗๗ แผงเรือนสวดลายฉลุเมรุลอยของนายสาคร

ที่มา: พรชัย ฤกษ์สงเคราะห์

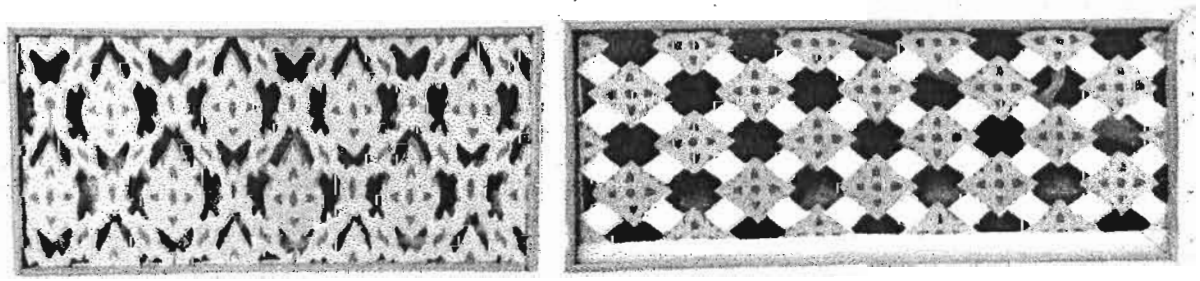

รูปภาพที่ ๑๗๘ แผงเรือนสวดลายฉลุเมรุลอยของนายอาบ

ที่มา: อาบ สุขษาสุณี

๓. คอระฆัง หรือองค์ระฆัง เป็นส่วนประกอบของเรือนยอด เมรุลอยของนายยงยุทธใช้วิธีการฉลุไม้อัดเป็นลวดลายในลักษณะงานปิดกระดาษบนไม้ฉลุโปร่ง (รูปภาพที่ ๑๗๕)

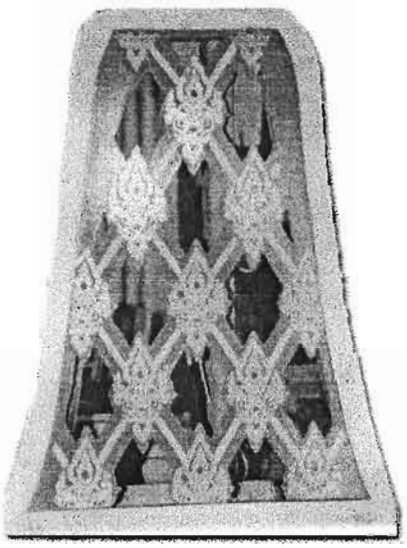

รูปภาพที่ ๑๗๕ คอระฆังลายฉลุเมรุลอยนายยงยุทธ

ที่มา: สำเริง พวงลำเจียก

๔. ซุ้มหน้านาง เป็นอีกส่วนประกอบหนึ่งของเมรุลอยที่เป็นงานปิดกระดาษบนไม้ฉลุโปร่ง โดยซุ้มหน้านางของเมรุลอยแต่ละหลังจะมีความสวยงามแตกต่างกันไป (รูปภาพที่ ๑๘๐–๑๘๔)

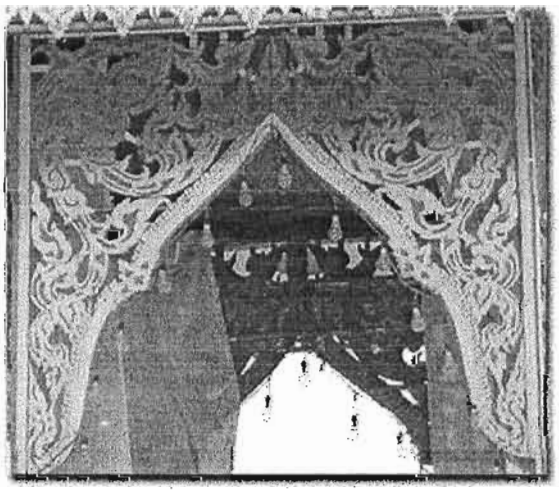

รูปภาพที่ ๑๘๐ ซุ้มหน้านางลายฉลุ เมรุประธานเมรุลอยนายหิรัญ

ที่มา: งานฌาปนกิจศพนายดาบตำรวจปรีชา อาจหาญ

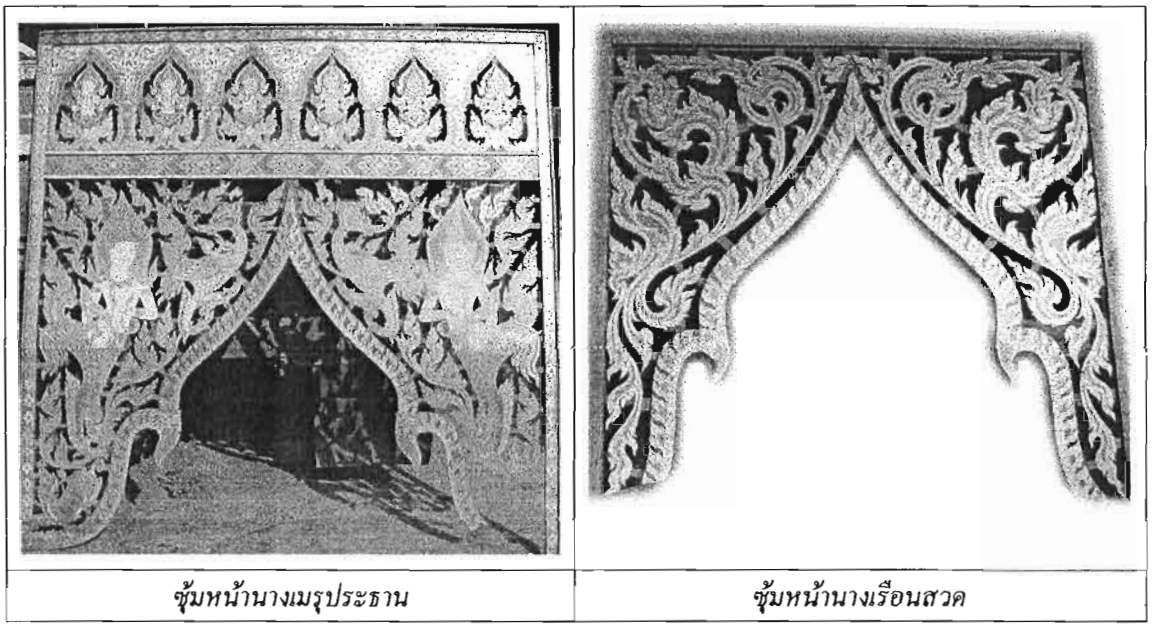

ซุ้มหน้านางเมรุประธาน | *ซุ้มหน้านางเรือนสวด*

รูปภาพที่ ๑๘๑ ซุ้มหน้านางลายฉลุ เมรุลอยนายไสว

ที่มา: ธเนศ สนธิ

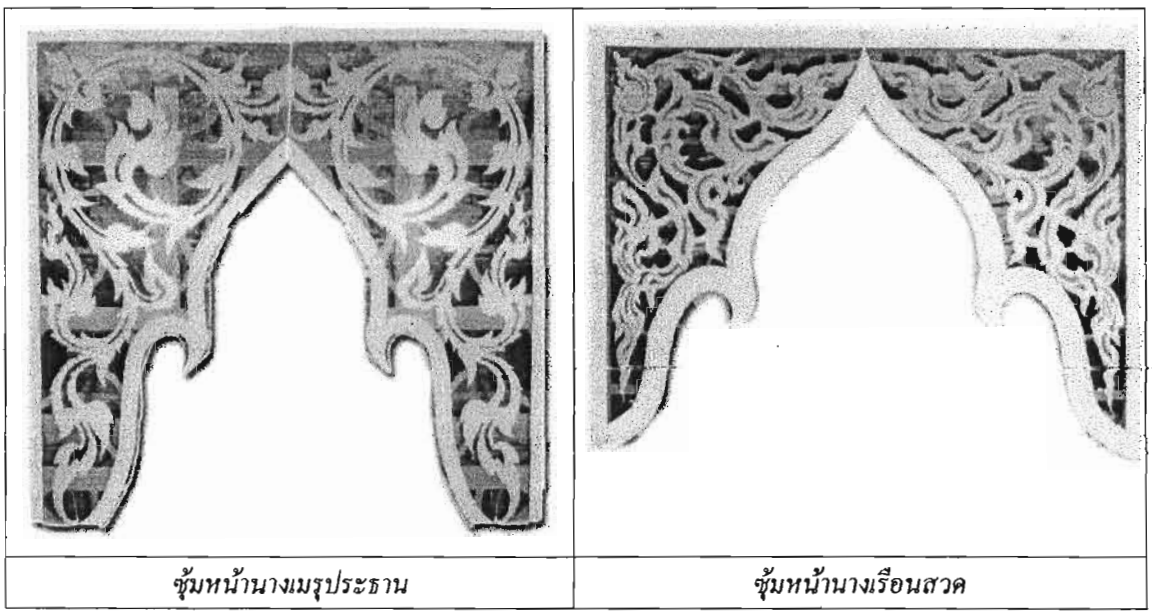

ซุ้มหน้านางเมรุประธาน | *ซุ้มหน้านางเรือนสวด*

รูปภาพที่ ๑๘๒ ซุ้มหน้านางลายฉลุ เมรุลอยนายยงยุทธ

ที่มา: สำเริง พวงลำเจียก

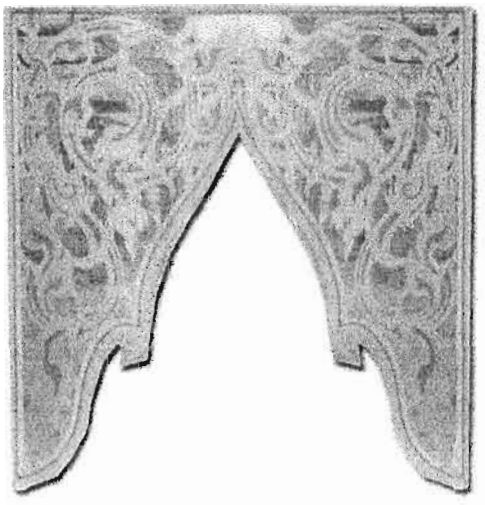

รูปภาพที่ ๑๘๓ ซุ้มหน้านางลายฉลุ เมรุประธาน เมรุลอยนายสุเทพ
ที่มา: อุบล ควรแท้

รูปภาพที่ ๑๘๔ ซุ้มหน้านางลายฉลุ เรือนสวดเมรุลอยนายแถม
ที่มา: ประทีป ฤกษ์อุโฆษ

๕. เฟื่องอุบะ เป็นงานศิลปกรรมในเมรุลอยอยุธยาที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง เฟื่องเป็นลายไทยชนิดหนึ่งที่วางลายคล้ายดอกไม้ร้อยเป็นเส้น ขึงตามแนวนอนให้โค้งลงในลักษณะตกท้องช้างเว้นระยะเท่า ๆ กัน โดยมีอุบะหรือพู่ ห้อยเป็นระยะสลับติดต่อกัน เรียกว่า**ลายเฟื่องอุบะ** ใช้ผูกเป็นลวดลายสำหรับห้อยโยงตามแนวหน้ากระดาน[๒๑] ลายเฟื่องอุบะในงานศิลปกรรมไทยมีทั้งงานภาพเขียนสี ลายปูนปั้น ลายแกะสลักไม้ การจัดดอกไม้สด หรือแม้แต่การผูกผ้าและการประดับไฟฟ้าในโอกาสงานเฉลิมฉลองซึ่งตกแต่งถวายพระมหากษัตริย์ ดังตัวอย่าง (รูปภาพที่ ๑๘๕ - ๑๘๗)

---

[๒๑] ปฏิพัทธ์ คาระดาษ, **ลายไทย ภาพไทย** ๒, หน้า ๗๔.

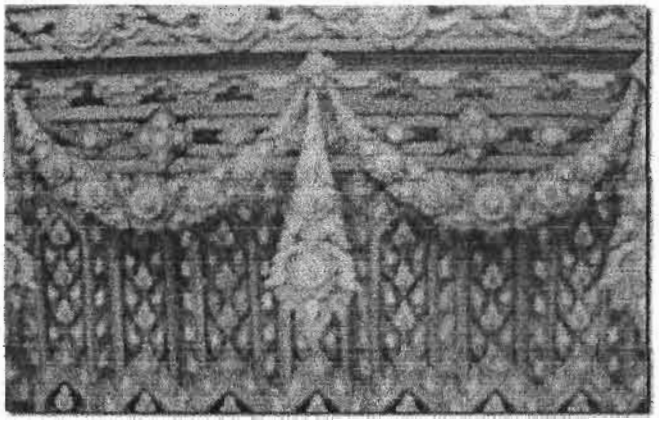

รูปภาพที่ ๑๘๕ ลายเฟื่องอุบะแกะสลัก

ลายเฟื่องอุบะแกะสลักจากไม้จันทร์หอม ประกอบพระโกศไม้จันทร์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

ที่มา: ปฏิพัทธ์ คาระดาษ, **ลายไทย ภาพไทย ๒**, หน้า ๑๑๐

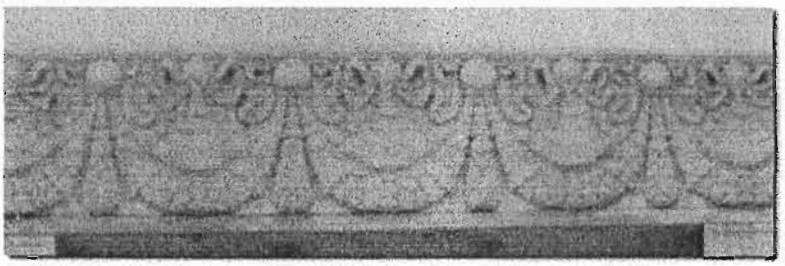

รูปภาพที่ ๑๘๖ ลายเฟื่ออุบะปูนปั้น

ลายเฟื่องอุบะปูนปั้นใต้ลายหน้ากระดานเหนือช่องคูหา หลังพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

ที่มา: ปฏิพัทธ์ คาระดาษ, **ลายไทย ภาพไทย ๒**, หน้า ๑๐๙.

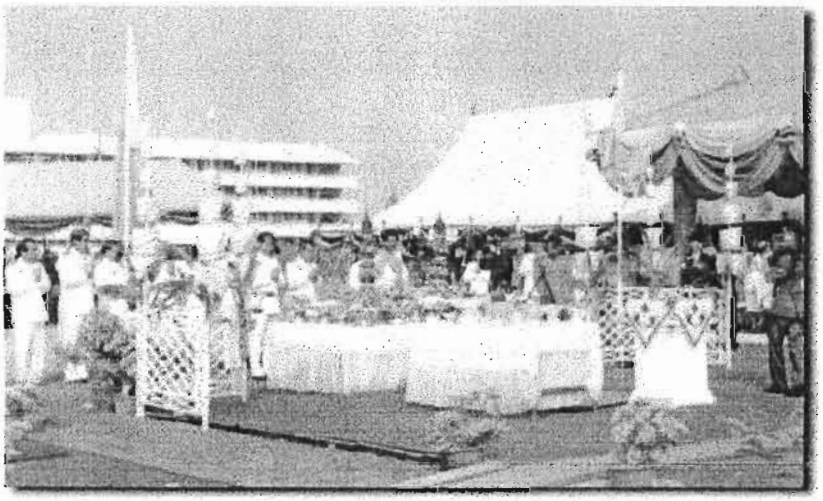

รูปภาพที่ ๑๘๗ ลายเฟื่องอุบะจากการผูกผ้า

การใช้ผ้าจับจีบเป็นลายเฟื่องอุบะในพระราชพิธีวางศิลาฤกษ์โรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย

เฟื่องอุบะในเมรุลอยอยุธยาเป็นลายที่เกิดจากการตอกลายด้วยกระดาษทองอังกฤษแล้วปิดลงบนไม้อัด ฉลุตามเส้นรอบนอกของลายนำไปประกอบใต้ลายหน้ากระดานของพรึงหลังคาเรือนยอดเมรุลอยทั้งเมรุประธาน เรือนสวดและเมรุทิศ (รูปภาพที่ ๑๘๘) ช่างและคนงานเมรุลอยเรียกเฟื่องอุบะว่า รุ่ย ลายเฟื่องอุบะของเมรุลอยแต่ละหลังอาจจะใช้ลายเดียวหรือสองลายขึ้นไปแล้วแต่เจ้าของหรือช่างประจำเมรุลอยโดยมีรูปแบบดังนี้ (รูปภาพที่ ๑๘๙ - ๑๙๐)

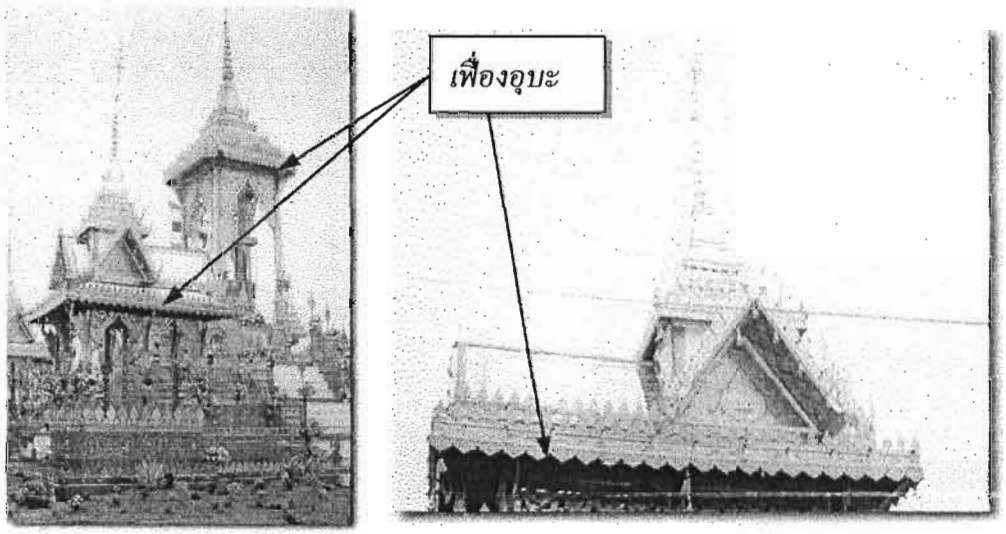

รูปภาพที่ ๑๘๘ เฟื่องอุบะเมรุลอยนายแฉล้ม

ที่มา: งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูสมุทรจันทคุณ อดีตเจ้าอาวาสวัดปากสมุทร จังหวัดสมุทรสงคราม วันที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔.

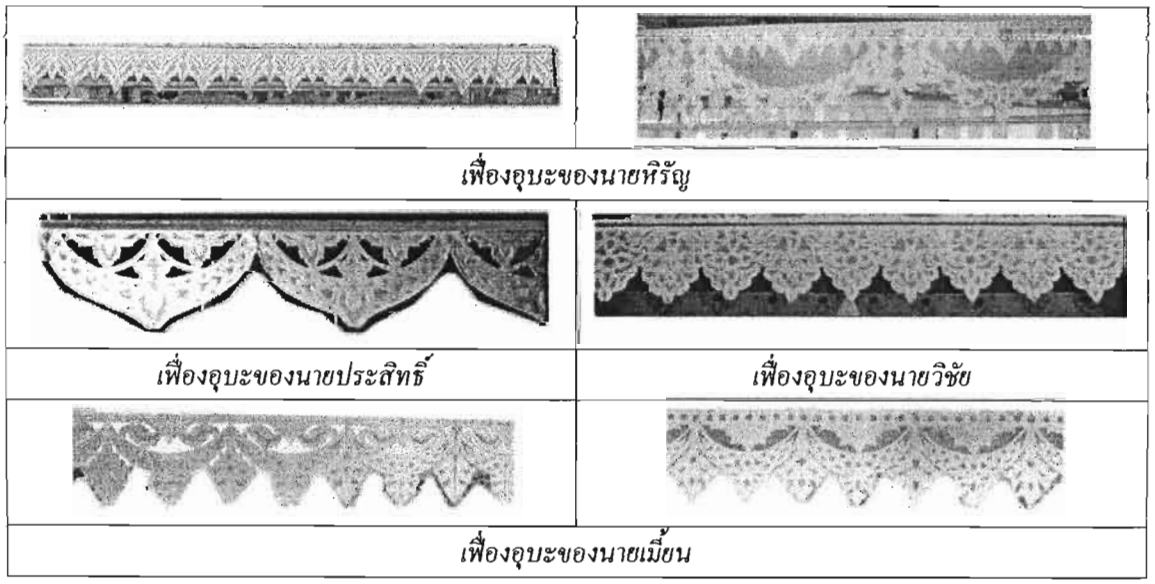

รูปภาพที่ ๑๘๙ ลายเฟื่องอุบะเมรุลอยอยุธยา

ที่มา: เจ้าของเมรุลอย

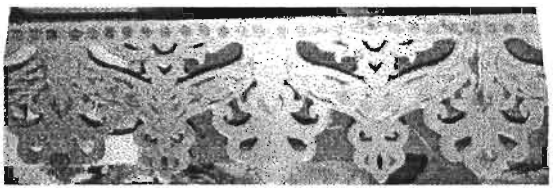

เฟื่องอุบะนายยงยุทธ

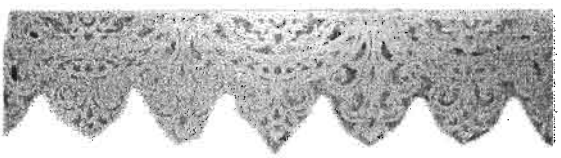

เฟื่องอุบะนายสาคร

เฟื่องอุบะนายไสว

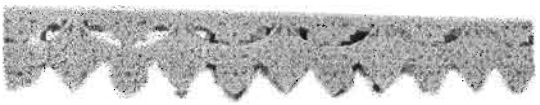

เฟื่องอุบะนายอาบ

รูปภาพที่ ๑๕๐ ลายเฟื่องอุบะเมรุลอยอยุธยา

ที่มา: เจ้าของเมรุลอย

การศึกษาศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยาภายในกรอบการจำแนกประเภทแบบศิลปสากล ซึ่งประกอบด้วยจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม พบว่า ส่วนโครงสร้างหลักหรือรูปแบบโดยภาพรวมความสำคัญอยู่ที่สถาปัตยกรรมของเมรุลอย โดยจำแนกรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเมรุลอยอยุธยาออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนของรูปทรงเมรุประธานซึ่งพบว่า มีลักษณะที่คล้ายกับรูปทรงของโกศ จึงเรียกว่าเมรุลอยทรงโกศ และรูปทรงของเมรุประธานที่คล้ายกับธรรมาสน์ โดยเฉพาะบุษบกธรรมาสน์จึงเรียกว่า เมรุลอยทรงธรรมาสน์ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันทั้งแบบทรงโกศที่หลุบล่างผายบน และแบบทรงบุษบกธรรมาสน์ที่หลุบบนผายล่างนั้น ช่างปรุงเมรุต่างประยุกต์เป็นเสาตั้งตรงทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการติดตั้ง สำหรับเมรุลอยทรงจตุรมุขนั้นช่างเมรุลอยพบว่าประสบปัญหาในการติดตั้งเนื่องจากต้องใช้เสาประธานถึง ๑๒ ต้น จึงเลิกใช้กันไปในที่สุด สถาปัตยกรรมส่วนที่สองคือรูปทรงของหลังคาเรือนยอด จากการศึกษาพบว่า ในระยะแรกเมรุลอยอยุธยาใช้หลังคาเรือนยอดทรงบุษบก ๓ ชั้น ต่อมาเจ้าของเมรุบางรายพัฒนาเป็นหลังคาทรงจตุรมุขตามโครงสร้างของเมรุประธาน แต่เมื่อเลิกใช้หลังคาแบบจตุรมุขยังคงเป็นหลังคาสำหรับเรือนสวดและเมรุทิศของเมรุลอยบางหลัง ส่วนเมรุประธานยังคงมีเพียงหลังเดียวเท่านั้นที่ใช้หลังคาจตุรมุข แต่ใช้เสาประธานเพียงสี่ต้น

สำหรับส่วนของงานประติมากรรมและงานจิตรกรรมในเมรุลอยนั้นเป็นส่วนประกอบส่วนตกแต่งที่ทำให้เมรุลอยอยุธยามีความสวยงามถูกต้องตามลักศณะของสถาปัตยกรรมไทย ในงานประติมากรรมนั้นพบว่า ในระยะแรก ๆ ของอาชีพเมรุลอยเป็นเพียงเมรุลอยยอดเดียว พื้นที่ในการตกแต่งจึงไม่มากนัก ช่างเมรุหรือเจ้าของเมรุลอยที่มีพื้นฐานเป็นช่างแกะสลัก ช่างไม้อยู่แล้วจึงสร้างสรรค์ผลงานของตนด้วยดารแกะสลักส่วนต่าง ๆ ที่ต้องใช้ลายไทยประกอบ เช่น เสาเมรุประธาน ลายหน้ากระดานเพื่อเป็นส่วนประกอบของพรึง ลายกระจังต่าง ๆ รวมทั้งมักจะแทงหยวกสดทุกครั้งที่มีการตั้งเมรุ แต่หลังจากที่มีการพัฒนาเมรุลอยให้มีจำนวนชั้นมากขึ้น จำนวนยอดมากขึ้น โครงสร้างของเมรุลอยจึงใหญ่โตขึ้น การมองเห็นความสวยงามจึงเริ่มมองเห็นแค่ไกลที่โครงสร้างสัดส่วนของเมรุลอย ประกอบกับลายไม้แกะสลักของเดิมเริ่มชำรุดเสียหาย เจ้าของเมรุจึงเริ่มเปลี่ยนวิธีการจากการแกะสลักเป็นการฉลุด้วยไม้อัดที่ปิดด้วยกระดาษทองอังกฤษแทนการแกะสลัก ซึ่งลายต่าง ๆ เกิดจากช่างในหมู่บ้านเพียงไม่กี่คนที่สามารถเขียนลายและใช้ร่วมกันได้ ซึ่งปัจจุบันได้แก่ นายสาคร อรรถจรูญ นายวินัย กิจสุทธิ นายธเนศ สนธิ เมรุลอยที่ยังคงรักษาลายแกะไม้ไว้ได้มากที่สุดคือ เมรุลอยของนายหิรัญ กิจเพชร ส่วนเมรุลอยที่พัฒนาในเรื่องการฉลุไม้แทนการแกะลายมากที่สุดคือ เมรุลอยของนายไสว สนธิ

งานจิตรกรรมในเมรุลอยอยุธยาเป็นงานประดับตกแต่งที่แสดงถึงความรู้ ความสามารถในเรื่องการเขียนลาย การผูกลายของช่างออกแบบลายให้เมรุหลังนั้น ๆ เมรุลอยบางหลังใช้ลายเก่าที่เคยเขียนไว้ในการซ่อมแซมและปรับปรุงลาย แต่เมรุลอยบางหลังมีการเขียนลายขึ้นใหม่ในการปรับปรุงเมรุแต่ละครั้ง งานจิตรกรรมที่เป็นลักษณะการเขียนภาพระบายสีเกือบจะไม่พบในเมรุลอย เนื่องจากใช้วิธีการตอกลายด้วยกระดาษอังกฤษมาติดเป็นลวดลาย แต่อย่างไรก็ตามการออกแบบลายด้วยการเขียนลายบนกระดาษแข็งก่อนตอกลาย การกำหนดสีหรือการให้สีลายต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจเรื่องงานจิตรกรรมพอสมควร ปัจจุบันเมรุลอยหลายหลังให้ความสำคัญกับการใช้กระดาษอังกฤษในการสร้างลวดลายบนเมรุลอย บางส่วนใช้แทนการฉลุไม้อัดติดบนไม้แผ่นเรียบ บางส่วนใช้การฉลุโปร่งเข้ามาประกอบ ทำให้งานเก็บรักษา ซ่อมบำรุง และงานติดตั้งเมรุลอยสะดวกมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการประกอบอาชีพซึ่งหลักสำคัญของเมรุลอยที่เจ้าของเมรุต่างให้ความเห็นตรงกันคือ จะต้องประกอบได้เร็วรื้อถอนได้ง่ายและเสียหายน้อยที่สุด

บทที่ ๔
การวิเคราะห์รูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา

งานศิลปกรรมที่ยอมรับกันทั่วไปว่ามีความสวยงามแสดงถึงเป็นเอกลักษณ์ของช่างสกุลได้นั้น ย่อมต้องมีองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญหลายประการ ที่สำคัญที่สุดคือพื้นฐานความรู้ทางด้านศิลปกรรมของช่าง หรือศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานนั้น ประกอบกับอิทธิพลจากงานศิลปกรรมต้นแบบที่มีผลต่อแนวความคิด และรูปแบบในงานของช่างหรือศิลปินผู้นั้น ก่อนที่จะสร้างสรรค์ผลงานจนเป็นเอกลักษณ์ของตนเองได้ ดังนั้นถ้าพื้นความรู้และประสบการณ์แตกต่างกันผลงานทางศิลปะย่อมแตกต่างกันด้วย เช่นเดียวกับเมรุลอยอยุธยา ช่างเมรุลอยต่างมีความรู้พื้นฐานในเรื่องศิลปกรรมแตกต่างกันไป บางคนอาจจะได้รับการถ่ายทอดความรู้จากบรรพบุรุษ บางคนอาจจะได้รับความรู้จากประสบการณ์ในการทำงาน เช่น ช่างไม้ ช่างแกะสลัก ช่างแทงหยวก เป็นต้น ประสบการณ์เหล่านั้นพัฒนาเป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาพื้นฐานในการสร้างเมรุลอย ผสมผสานกับอิทธิพลของงานศิลปกรรมจากแหล่งอื่น ๆ ที่นำมาประยุกต์ใช้กับงานศิลปกรรมในเมรุลอยของตนเอง เมรุลอยอยุธยาจึงพัฒนารูปแบบทางศิลปกรรมของตนเองขึ้นเป็นลำดับจนกระทั่งปัจจุบัน

อิทธิพลที่มีต่อศิลปกรรมในเมรุลอยอยุธยา

จากการศึกษารูปแบบของเมรุลอยอยุธยา พบว่ามีพัฒนาการมาตั้งแต่เมรุยอดเดียว ๕ ยอด และ ๙ ยอดในที่สุด โครงสร้างของเมรุลอย เรือนยอดของเมรุลอยมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาเป็นระยะ ๆ โดยตลอดเวลาของการเปลี่ยนแปลงนั้น อิทธิพลที่มีต่อศิลปกรรมในเมรุลอยหลังต่าง ๆ ในตำบลหัวเวียง จำแนกออกเป็น อิทธิพลจากภูมิหลังของเจ้าของเมรุลอยและผู้เกี่ยวข้อง และอิทธิพลจากศิลปกรรมในแหล่งอื่น ๆ

อิทธิพลจากภูมิหลังของเจ้าของเมรุลอยและผู้เกี่ยวข้อง

ภูมิหลังของเจ้าของเมรุลอยและผู้เกี่ยวข้องที่มีอิทธิพลต่องานศิลปกรรมในเมรุลอยนั้น จากการศึกษาภาคสนามด้วยการสัมมนากลุ่ม การสัมภาษณ์ในลักษณะสามเส้าด้วยการเปลี่ยนผู้ให้สัมภาษณ์และตรวจสอบหลายครั้ง พบว่าภูมิหลังนั้นแยกออกเป็นประเด็นย่อย ๆ ได้ดังนี้

๑. ภูมิหลังเรื่องการประกอบอาชีพเมรุลอย การศึกษาภูมิหลังของเจ้าของเมรุลอยในปัจจุบันจะนำไปสู่ความเข้าใจในแนวความคิด และความเป็นมาของรูปแบบทางศิลปกรรมที่เมรุลอยแต่ละหลังใช้กันอยู่ การศึกษาภูมิหลังของเจ้าของเมรุลอยแต่ละคนในเรื่องของการประกอบอาชีพได้ข้อมูลจากการสัมมนากลุ่ม การสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ หลายครั้งด้วยกัน สรุปความได้ดังนี้

นายแถม ฤกษ์อุโฆษ*

นายไสว สนธิ**

นายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง

นายอาบ สุขษาสุณี

นายสาคร อรรถจรูญ***

นายวิชัย บุญพยัคฆ์

นายหิรัญ กิจเพชร

นายสุเทพ ควรแท้****

นายยงยุทธ พวงล้ำเจียก

นายเมี้ยน แคงใหญ่

รูปภาพที่ ๑๕๑ เจ้าของเมรุลอยตำบลหัวเวียง

---

* เสียชีวิตแล้ว

** มอบกิจการให้บุตรชายดูแลในระหว่างที่ปฏิบัติหน้าที่นายกเทศมนตรีตำบลหัวเวียง

*** มอบกิจการให้บุตรสาวและบุตรเขย

**** เสียชีวิตแล้ว

นายแถม ฤกษ์อุโฆษ ๑ ใน ๔ หุ้นส่วนสำคัญของเมรุลอยหัวเวียงรุ่นบุกเบิกอันประกอบด้วย **นายหนวน**(คนทั่วไปเรียกว่า แก่หงวน) **นายแถม, นายไสว,** และ**นายประสิทธิ์** อาชีพเดิมของนายแถม คือ ทำนา นายแถมเป็นผู้ที่มีความสามารถทางด้านช่างไม้ และแกะสลัก โดยได้รับการถ่ายทอดความรู้จากพ่อคือ**นายสาย ฤกษ์อุโฆษ** ซึ่งเคยเป็นผู้ควบคุมการติดตั้งเมรุลอยมาก่อน เมื่อเริ่มประกอบอาชีพนี้นายแถมจึงศึกษาเรื่องลายไทยเพิ่มเติมมากขึ้นจากวัดต่าง ๆ ที่เดินทางไปตั้งเมรุ นายแถมจัดว่าเป็นผู้ที่มีความชำนาญมากในการผูกลาย

หลังจากที่เมรุลอยหลังแรกประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพมาก ทำให้หุ้นส่วนทั้ง ๔ คิดแยกตัวกันสร้างเมรุลอยของตัวเองเพื่อรองรับงานที่มีมากในขณะนั้น เมรุลอยหลังที่หุ้นกันสร้างจึงขายให้กับ**นายทอง สุพรรณมี** และ**นายแพร ด้วงวิเศษ** จากนั้นนายแถมจึงลงทุนไว้กับนายประสิทธิ์ในการสร้างเมรุหลังใหม่ด้วย ส่วนนายแถมเองหุ้นกับ**นายวงษ์ สนธิ** ปรุงเมรุขึ้นใหม่ ๑ หลัง ในระยะแรกที่เป็นเมรุ ๔ หุ้น ช่างคนสำคัญคือแก่หงวน หรือนายหนวน ทองสีจัด ในระยะต่อมาเมื่อเป็นเมรุลอยของตนเองช่างปรุงคือนายวงษ์ โดยนายแถมออกแบบลายได้เองเป็นบางส่วน นอกจากนั้นยังได้รับความช่วยเหลือในการออกแบบลายบางส่วนจาก**นายวินัย กิจสุทธิ**[๕] และ**นายธเนศ สนธิ**[๖]

ปัจจุบันนายแถมเสียชีวิตแล้ว กิจการเมรุลอยจึงเป็นของ**นายประทีป ฤกษ์อุโฆษ** ซึ่งได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการตอกลายจากนายแถม โดยวิธีการถ่ายทอดความรู้ในครอบครัว ถึงแม้ปัจจุบันนายประทีปยังตอกลายไม่ชำนาญเท่านายแถม ทำให้ในฤดูกาลของการปรับปรุงเมรุลอยนายประทีปจะตอกลายไม่ทันให้ลูกน้องนำไปทำงานต่อ แต่นายประทีปหวังว่าประสบการณ์จะทำให้มีความชำนาญมากขึ้น ลายที่นำมาตอกกระดาษสีเพื่อซ่อมแซมส่วนมากเป็นลายที่นายแถมเขียนไว้แล้ว ส่วนลายที่ต้องการใหม่จะได้รับความช่วยเหลือจาก**นายธเนศ สนธิ**[๗]

---

[๕] นายวินัย กิจสุทธิ จบการศึกษาจากโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย (ปัจจุบัน คือ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตอุเทนถวาย) เป็นผู้ที่มีส่วนในการออกแบบโครงสร้างและเขียนลวดลายให้กับเมรุลอยเกือบทุกหลังในตำบลหัวเวียง ปัจจุบันรับราชการครูในตำแหน่งอาจารย์ ๒ ระดับ ๗ โรงเรียนสมบุญศุภบุญมี อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

[๖] นายธเนศ สนธิ จบการศึกษาศิลปมหาบัณฑิต สาขาจิตรกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นผู้นำความรู้ทางศิลปกรรมไทยมาใช้ในเมรุลอยของอยุธยาอย่างถูกต้อง ปัจจุบันเป็นศิลปินอิสระ

[๗] สัมภาษณ์ ประทีป ฤกษ์อุโฆษ, ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕.

นายไสว สนธิ ๑ ใน ๔ หุ้นส่วนสำคัญของเมรุลอยหัวเวียงรุ่นบุกเบิกเช่นกัน อาชีพเดิมของนายไสวคือ ทำนา นายไสวเป็นผู้ที่มีความสามารถทางด้านช่างไม้ และแกะสลัก โดยได้รับการถ่ายทอดความรู้จาก**นายสาย ฤกษ์อุโฆษ** เช่นเดียวกับนายแถม เนื่องจากนายสายเป็นตาของนายไสว นายแถมมีศักดิ์เป็นน้าของนายไสว แต่อายุไม่ห่างกันมากนัก ความสัมพันธ์ของคนทั้งสองนอกจากจะเป็นญาติพี่น้องกันแล้วยังเป็นเพื่อนร่วมงานกันมาทั้งในส่วนของงานรับจ้างก่อสร้างทั่วไปและงานเมรุลอยในระยะแรกด้วยทำให้มีการถ่ายทอดความรู้ทางศิลปกรรมต่อกัน

หลังจากขายเมรุลอยของ ๔ หุ้นส่วนแล้ว นายไสวสร้างเมรุลอยของตนเองด้วยความช่วยเหลือในการปรุงเมรุลอยจาก**นายวงษ์ สนธิ** สำหรับนายไสวนั้นเป็นผู้หนึ่งที่ริเริ่มการแกะสลักลายลงบนเนื้อไม้ เช่น ลายเสา เป็นต้น โดยความรู้ความสามารถนั้นเกิดจากการฝึกฝนจนเกิดความชำนาญจนเป็นที่ยอมรับในกลุ่มช่างตำบลหัวเวียง นายไสวมีบุตรชาย ๒ คน คือ **นายสุพล สนธิ** และ **นายธเนศ สนธิ** ซึ่งทั้งสองมีโอกาสในการร่วมติดตั้งเมรุลอยมาตั้งแต่เล็ก จึงเกิดประสบการณ์จากการเรียนรู้โดยตรงทั้งในด้านการเขียนลาย การตอกลาย และด้านโครงสร้างของเมรุลอย ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความรู้ภายในครอบครัว และเป็นการถ่ายทอดความรู้แบบไม่ได้ตั้งใจ

ประสบการณ์เหล่านี้ทำให้นายธเนศ มีความสนใจงานศิลปะตั้งแต่เด็กจนในที่สุดจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยศิลปากร ในระหว่างที่เรียนหนังสือนายธเนศได้ปรับปรุงรูปแบบของลายไทยที่ประกอบบนเมรุลอยให้เกิดความถูกต้องสวยงามตามหลักของศิลปกรรมไทย โดยเฉพาะการออกแบบเสาและหลังคาเรือนยอดให้เป็นแบบย่อมุมไม้ ๑๒ การออกแบบซุ้มบันได ซึ่งทำให้เมรุลอยเกิดความสวยงามมากขึ้น นายธเนศเป็นผู้ที่เข้าของเมรุลอยในปัจจุบันทั้งหมดให้การยอมรับในความรู้ความสามารถ ต่างได้รับความช่วยเหลือในด้านการออกแบบลวดลายประกอบเมรุลอยทั้งสิ้น ปัจจุบันนายไสว สนธิ ประกอบอาชีพเป็นนักการเมืองท้องถิ่นโดยมีตำแหน่งเป็นนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลหัวเวียง จึงมอบให้นายสุพล เป็นผู้ดูแลกิจการเมรุลอยแทนตนเอง[๙]

นายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง ๑ ใน ๔ หุ้นส่วนสำคัญของเมรุลอยหัวเวียงรุ่นบุกเบิกอีกคนหนึ่ง อาชีพเดิมของนายประสิทธิ์คือ ทำนา และมีความสามารถทางด้านช่างไม้ และแกะสลัก เช่นเดียวกัน หลังจากขายเมรุหลังแรกแล้ว นายหนวนเลิกประกอบอาชีพเมรุลอยเนื่องจากอายุมากแล้วในขณะนั้น แต่ช่วยปรุงเมรุหลังใหม่ให้นายประสิทธิ์ และด้วยฝีมือชั้นครูในการปรุงเมรุ (ช่างในตำบลหัวเวียงต่างยกย่องให้นายหนวนเป็นอาจารย์ใหญ่ในเรื่องของช่างไม้) เมรุลอยหลังนั้นจึงเรียกกันว่า เมรุลอยหลังราชา กล่าวได้ว่านายประสิทธิ์ได้รับการถ่ายทอดความรู้ทางช่างไม้และช่างแกะสลักจากนายหนวน

---

[๙] สัมภาษณ์ ไสว สนธิ, ๕ เมษายน ๒๕๔๓.

อีกทั้งนายประสิทธิ์เป็นช่างที่มีความสามารถในการสังเกตและจดจำเป็นอย่างมาก สามารถดูตัวอย่างของงานแล้วนำมาปฏิบัติได้ ในแบบครูพักลักจำ[๙] โดยเฉพาะงานจักสานนายประสิทธิ์เป็นช่างที่มีฝีมือมากคนหนึ่งต่อมาเมื่อปรับปรุงเมรุลอยเป็น ๕ ยอดจึงได้รับการออกแบบลายใหม่โดย**นายวินัย กิจสุทธิ** หลานของนายประสิทธิ์

นายสาคร อรรถจรูญ อาชีพเดิมคือ ทำนา แต่มีความสามารถทางด้านช่างไม้ และแกะสลัก โดยเฉพาะการแทงหยวกซึ่งเป็นศิลปะที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับอาชีพสร้างเมรุ นายสาครจัดว่าเป็นผู้สร้างเมรุลอยในระยะแรก ๆ หลักฐานที่เป็นภาพถ่ายเมรุลอยของนายสาครนั้นระบุว่าตั้งในการเผาศพย่าของดาบตำรวจปรีชา อาจหาญ ที่ตำบลหัวเวียง พ.ศ. ๒๔๘๙[๑๐] นายสาครได้รับการถ่ายทอดความรู้จากพ่อ คือ **นายเทียม อรรถจรูญ** ซึ่งเป็นช่างเมรุคนหนึ่ง ความสามารถในการเขียนและออกแบบลายของนายสาครเป็นที่ยอมรับคนหนึ่งของผู้ประกอบอาชีพเมรุลอย โดยใช้วิธีการศึกษาจากหนังสือลายไทยต่าง ๆ นำมาประยุกต์ผูกเป็นลวดลายได้ด้วยตนเอง เมรุลอยของนายสาครหลังแรกออกแบบลายโดยนายสาครเอง หลังจากขายเมรุให้กับนายยงยุทธ พวงลำเจียก นายสาครจึงออกแบบสร้างเมรุหลังใหม่ขึ้นออกแบบโครงสร้างและลวดลายโดยนายสาครร่วมกับ**นายวินัย กิจสุทธิ** โดยมี**นายอุดม อาจหาญ**เป็นช่างปรุงเมรุ นายสาครมีบุตรเขยชื่อ **นายพรชัย ฤกษ์สงเคราะห์** ทำงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค เป็นผู้นำความรู้ทางด้านไฟฟ้าและอีเล็คทรอนิค มาประยุกต์ใช้ในเมรุลอย โดยเฉพาะระบบไฟส่องสว่าง นอกจากนั้นนายพรชัยยังได้รับการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการแกะสลัก การฉลุลาย การตอกลายจากนายสาคร ทำให้ปัจจุบันนาย**พรชัย**มีความสามารถดูแลในเรื่องมาตรฐานโครงสร้างของเมรุ ควบคุมการติดตั้ง และการซ่อมแซมลวดลายของเมรุลอย โดยนายสาครเพียงแต่ออกแบบลวดลายที่จะปรับปรุงเท่านั้น[๑๑]

นายอาบ สุขษาสุณี เดิมเป็นเจ้าของโรงเรียนราษฎร์แห่งหนึ่งในตำบลหัวเวียง ด้วยความรักสนุกในวัยหนุ่มจึงสนใจในการประกอบอาชีพเมรุลอยเนื่องจากเป็นอาชีพที่ต้องเดินทางไปในจังหวัดต่าง ๆ นายอาบไม่มีพื้นฐานทางด้านศิลปะแต่เมื่อประกอบอาชีพเป็นเจ้าของเมรุลอยจึงต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม นายอาบมักจะซื้อเมรุลอยหลังเก่าจากผู้ที่ต้องการเลิกประกอบอาชีพมาปรับปรุงรูปแบบและลวดลายของเมรุบางครั้งประสบความสำเร็จ บางครั้งไม่ประสบความสำเร็จ

---

[๙] สัมภาษณ์ ประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง, ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕.

[๑๐] สัมภาษณ์ วินัย กิจสุทธิ, ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕.

[๑๑] สัมภาษณ์ พรชัย ฤกษ์สงเคราะห์, ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕.

นายอาบประกอบอาชีพเมรุลอยด้วยการมีหุ้นส่วนกับผู้อื่น ซื้อเมรุจากเจ้าของเมรุรายที่ต้องการเลิกอาชีพ นำมาปรับปรุงบ้างเล็กน้อย แล้วขายต่อไปบ้าง เช่น เป็นหุ้นส่วนกับ**นายประเสริฐ อาจหาญ** ซื้อเมรุของนายชม สุพรรณมี มาปรับปรุงแล้วขายต่อให้**นายแสวง อ่อนฉลวย** ซึ่งนายแสวง ขายต่อให้**นายหิรัญ กิจเพชร** ในระยะนี้นายอาบได้นายประเสริฐช่วยปรุงเมรุให้ ต่อมาซื้อเมรุของ**นายสิน กิจกล้า** มาปรับปรุงแล้วขายต่อให้ **นายสมัคร ควรแท้** เมรุหลังนี้เป็นเมรุของ**นายสุเทพ ควรแท้**ในปัจจุบัน นายอาบมีหุ้นส่วนคนสำคัญในระยะต่อมาคือ**นายเหรียญ กิจสุทธิ** เป็นช่างที่มีความสามารถทั้งช่างออกแบบลวดลายและช่างปรุง[๑๒] นายเหรียญเป็นช่างไม้คนหนึ่งที่ช่างในตำบลหัวเวียงเรียกว่า **อาจารย์เหรียญ**[๑๓] ร่วมกันซื้อเมรุจาก**นายชิด นนทเปาระยะ**มาปรับปรุงเรือนยอดแล้วขายไปให้กับผู้ซื้อที่จังหวัดระยอง สุดท้ายจึงซื้อเมรุหลังของ ๔ หุ้นหัวเวียง(หนวน, ประสิทธิ์, แถม, ไสว) มาปรับปรุงเป็นเมรุลอยของตนเองจนถึงปัจจุบัน หลังจากนายเหรียญเสียชีวิตนายอาบมักจะได้รับความช่วยเหลือในการออกแบบโครงสร้างและลวดลายโดย**นายวินัย กิจสุทธิ** ลูกชายของนายเหรียญ นอกจากนั้นลวดลายบางส่วนได้รับจาก**นายธเนศ สนธิ** นายอาบส่งลูกชายคือ**นายอัครเดช สุขษาสุณี** ไปฝึกการตอกลายจากช่างตอกลายที่มีความสามารถหลายคนในตำบลหัวเวียง จนกระทั่งนายอัครเดชเกิดความรู้และความชำนาญในการตอกลาย ปัจจุบันจึงสามารถออกแบบและตอกลายซ่อมแซมเมรุลอยของตนเองได้เป็นอย่างดี

นายวิชัย บุญพยัคฆ์ เดิมมีอาชีพทำนาและรับจ้างทั่วไป มีความสามารถพิเศษทางด้านช่างไม้และทางดนตรีไทย นายวิชัยสามารถสร้างและซ่อมเครื่องดนตรีไทยได้หลายชนิด โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานไม้ นายวิชัยเริ่มอาชีพเมรุลอยเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๗ โดยซื้อเมรุหลังเก่าของ**นายวีระ กิจชนม์** ซึ่งเป็นญาติกันและเสียชีวิตลง โดยหุ้นกันกับ**นายอดุลย์ กิจชนม์** นายอดุลย์ทำหน้าที่เป็นช่างประจำเมรุลอย นายอดุลย์เป็นช่างที่มีความสามารถทั้งด้านออกแบบลาย ช่างไม้ ช่างเหล็ก และช่างแทงหยวก จัดว่าเป็นช่างรุ่นเก่าที่ยังทำงานช่างอยู่เป็นที่นับถือของช่างรุ่นใหม่ ๆ สำหรับนายวิชัยหลังจากซื้อเมรุมาแล้วจึงเริ่มศึกษาศิลปกรรมมี่เกี่ยวข้องกับเมรุลอยจากนายอดุลย์ และจากที่อื่น ๆ ด้วยวิธีการแบบครูพักลักจำ ปัจจุบันนายวิชัยนอกจากจะมีเมรุลอยให้เช้าแล้วยังมีวงปี่พาทย์มอญให้เช่าในงานต่าง ๆ ด้วย นายวิชัยเป็นเจ้าของเมรุที่เป็นนักการเมืองท้องถิ่นคนหนึ่ง โดยมีตำแหน่งเป็นเทศมนตรีเทศบาลตำบลหัวเวียง ในคณะทำงานเดียวกันกับนายไสว สนธิ

---

[๑๒] สัมภาษณ์ วินัย กิจสุทธิ, ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕.

[๑๓] สัมภาษณ์ ธเนศ สนธิ, ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕.

นายสุเทพ ควรแท้ เป็นเจ้าของเมรุลอยอีกรายหนึ่งที่ประกอบอาชีพด้วยความต้องการเดินทางไปในจังหวัดต่าง ๆ ที่รับงานเผาศพด้วยเมรุลอย จึงซื้อเมรุเก่าจาก**นายสมัคร ควรแท้** อาของนายสุเทพมาใช้ในการประกอบอาชีพ ในระยะแรกโครงสร้างและลวดลายของเมรุจึงเป็นของเดิม นายสุเทพศึกษาเพิ่มเติมจากผู้ประกอบอาชีพเมรุลอยรายอื่น ๆ ในการปรับปรุงเมรุลอยของตนเอง โดยได้รับความช่วยเหลือในการออกแบบโครงสร้างและลวดลายของเมรุลอยที่ปรับปรุงจากเมรุยอดเดียวเป็นเมรุ ๙ ยอดจาก**นายวินัย กิจสุทธิ** และบางส่วนได้รับการถ่ายทอดความรู้จาก**นายธเนศ สนธิ** ปัจจุบันถึงแม้นายสุเทพจะเสียชีวิตไปแล้ว แต่**นางอุบล ควรแท้** ภรรยายังสามารถประกอบอาชีพเมรุลอยต่อไปได้ เนื่องจากในการซ่อมแซมลวดลายของเมรุนั้นยังสามารถใช้แบบของลายที่ออกแบบไว้ได้ นอกจากนั้นคนงานที่เคยให้ความเคารพนับถือนายสุเทพซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านยังคงให้ความช่วยเหลือนางอุบลในการติดตั้ง ประกอบเมรุลอยโดยนางอุบลไม่ต้องออกไปควบคุมดูแลด้วยตนเอง

นายหิรัญ กิจเพชร อาชีพเดิมเป็นช่างไม้ มีความสามารถในการเขียนลายไทย แกะสลักแทงหยวก ซึ่งได้รับการถ่ายทอดความรู้จากตาซึ่งเป็นช่างแทงหยวก และวิธีการครูพักลักจำ นายหิรัญซื้อเมรุต่อจากนายแสวง นำมาปรับปรุงเรือนยอดจนมีเอกลักษณ์ของตนเอง ด้วยเรือนยอดทรงจตุรมุขแต่ใช้เสาประธาน ๔ ต้น นายหิรัญได้รับการออกแบบลวดลายประกอบเมรุจาก**นายวินัย กิจสุทธิ** โดยนายหิรัญเป็นช่างปรุงเมรุเอง

นายยงยุทธ พวงลำเจียก อาชีพเดิมคือรับจ้างตั้งเมรุลอยโดยเป็นลูกน้องนายสาคร อรรถจรูญ ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพทำให้นายยงยุทธต้องการเป็นเจ้าของเมรุเองจึงซื้อเมรุต่อจากนายสาครซึ่งยังเป็นเมรุ ๕ ยอด มาปรับปรุงลวดลาย โดยลายบางส่วนเป็นของ**นายธเนศ สนธิ** ต่อมาปรับปรุงเป็นเมรุลอย ๙ ยอด ลายเมรุเกือบทั้งหมดจึงเป็นลายเก่า บางส่วนออกแบบเพิ่มเติมซึ่งออกแบบโดย**นายวินัย กิจสุทธิ**[๑๔]

นายเมี้ยน แดงใหญ่ อาชีพเดิมคือ ทำนา และรับจ้างตั้งเมรุลอย นายเมี้ยนเคยเป็นลูกน้องเมรุหลายหลัง เป็นเวลา ๑๐ กว่าปี จึงเกิดประสบการณ์และความรู้ในเรื่องเมรุลอยและต้องการที่จะเป็นเจ้าของเมรุลอยบ้าง จึงสร้างเมรุขึ้นใหม่ทั้งหลังเมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ โดยมี **นายวินัย กิจสุทธิ** เป็นผู้ออกแบบโครงสร้างและลวดลาย **นายอุดม อาจหาญ** เป็นช่างปรุงเมรุโดยเริ่มต้นจากเมรุลอย ๕ ยอด ปัจจุบันนายเมี้ยนปรับปรุงเป็นเมรุลอย ๔ ชั้น ๙ ยอด **มีนายบุญเลิศ แดงใหญ่** บุตรชายเป็นช่างประจำเมรุ[๑๕]

---

[๑๔] สัมภาษณ์ สำเริง พวงลำเจียก, ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕.

[๑๕] สัมภาษณ์ เมี้ยน แดงใหญ่, ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕.

นายประทีป ฤกษ์อุโฆษ
ผู้ดูแลเมรุลอยนายแถม

นายอดุลย์ กิจชนม์
ผู้ดูแลเมรุลอยนายวิชัย

นางอุบล ควรแท้
ผู้ดูแลเมรุลอยนายสุเทพ

นายสุพล สนธิ
ผู้ดูแลเมรุลอยนายไสว

นายพรชัย ฤกษ์สงเคราะห์
ผู้ดูแลเมรุลอยนายสาคร

รูปภาพที่ ๑๕๒ ผู้ดูแลกิจการเมรุลอย

นายหนวน ทองสีจัด (เสียชีวิตแล้ว)

นายเหรียญ กิจสุทธิ (เสียชีวิตแล้ว)

รูปภาพที่ ๑๕๓ ช่างคนสำคัญของตำบลหัวเวียง

ที่มา: ธเนศ สนธิ, วินัย กิจสุทธิ

๒. ภูมิหลังในเรื่องผู้สร้างงานศิลปกรรมในเมรุลอย เมื่อศึกษาประวัติการประกอบอาชีพเมรุลอยในตำบลหัวเวียง ศึกษาประวัติผู้ประกอบอาชีพและผู้ที่เกี่ยวข้อง ด้วยการสัมภาษณ์ การศึกษาประวัติของบุคคล และการสัมมนากลุ่ม พบว่า ศิลปกรรมในเมรุลอยตำบลหัวเวียงแต่ละหลังนั้นมีโครงสร้างและลวดลายประกอบเมรุที่มาจากการออกแบบของบุคคล ๒ กลุ่ม คือ

๒.๑ กลุ่มเจ้าของเมรุลอย เป็นช่างรุ่นเก่า ปัจจุบันเสียชีวิตไปแล้วหลายราย ช่างกลุ่มนี้ผ่านการฝึกฝนปฏิบัติจนเกิดความรู้ ความชำนาญในการเขียนลายดอกลายในลักษณะของศิลปะพื้นบ้าน โดยวิธีการฝึกปฏิบัติจนเกิดความชำนาญด้วยวิธีการครูพักลักจำ โดยมีพื้นฐานทางด้านแทงหยวกแกะสลักและการเป็นช่างไม้มาก่อน ศิลปกรรมไทยของช่างรุ่นนี้ยังคงปรากฏอยู่ในเมรุลอยของตนเองและเมรุลอยอีกหลาย ๆ หลังที่ขอลายไปใช้ ช่างในรุ่นนี้ประกอบด้วย**นายหนวน ทองสีจัด, นายวีระ กิจชนม์** (ซึ่งนับว่าเป็นบุคคลสำคัญผู้หนึ่งของช่างแกะสลักตำบลหัวเวียง ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) **นายเหรียญ กิจสุทธิ, นายอดุลย์ กิจชนม์, นายแถม ฤกษ์อุโฆษ นายไสว สนธิ,** และ**นายสาคร อรรถจรูญ** ถึงแม้เจ้าของเมรุลอยในรุ่นนี้อย่าง**นายอาบ สุขษาสุณี** จะไม่มีพื้นฐานทางศิลปกรรมมาก่อน แต่เมื่อประกอบอาชีพนี้ทำให้ต้องศึกษาสถาปัตยกรรมไทย ลายไทย เพื่อควบคุมช่างปรุงเมรุให้ทำงานตรงตามความต้องการของตนเองได้

๒.๒ กลุ่มลูกหลานเมรุลอย เป็นช่างรุ่นใหม่ ซึ่งเป็นทั้งเจ้าของเมรุลอยรุ่นใหม่และลูกหลานของเจ้าของเมรุลอย บางรายมีความสนใจเรื่องศิลปกรรมในเมรุลอย และบางรายมีหน้าที่ต้องศึกษาและปฏิบัติงานศิลปกรรมในเมรุลอยเนื่องจากเป็นอาชีพของตนเองหรือของบรรพบุรุษ ช่างรุ่นนี้หากเรียงตามลำดับประสบการณ์ในการทำงานศิลปกรรมประกอบเมรุลอย สามารถเรียงตามลำดับได้ดังนี้ เริ่มจากผู้ที่อาวุโสมากที่สุด ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับศิลปกรรมในเมรุลอยมากที่สุดคือ**นายวินัย กิจสุทธิ**, ต่อจากนั้นจึงเป็น**นายธเนศ สนธิ,** นอกจากนั้นเป็นลูกหลานเมรุที่ต้องรักษาอาชีพของตนไว้ ได้แก่ **นายสุพล สนธิ, นายประทีป ฤกษ์อุโฆษ, นายพรชัย ฤกษ์สงเคราะห์, นายอัครเดช สุขษาสุณี** และ**นายนายบุญเลิศ แดงใหญ่** ซึ่งบุคคลที่สำคัญที่มีความรู้ในเรื่องศิลปกรรมไทยในกลุ่มนี้และเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่องานศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยาปัจจุบันนี้คือ นายวินัย กิจสุทธิ และนายธเนศ สนธิ ซึ่งทั้งสองคนมีภูมิหลังที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปกรรมในเมรุลอยดังนี้

นายวินัย กิจสุทธิ

นายธเนศ สนธิ

รูปภาพที่ ๑๙๔ นายวินัย กิจสุทธิ และ นายธเนศ สนธิ

๑) นายวินัย กิจสุทธิ บุตรชายนายช่างเหรียญ กิจสุทธิ ช่างไม้ฝีมือดีของตำบลหัวเวียง นายวินัยมีความเป็นช่างทางศิลปกรรมไทยในสายเลือด ได้รับการถ่ายทอดความรู้แบบภายในครอบครัว และด้วยวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์ ความเป็นช่างที่มีอยู่ในสายเลือดนั้นสืบเชื้อสายมาจากญาติผู้ใหญ่คือ **นายบุญ อาวรณ์** ช่างพื้นบ้านที่มีความรู้ ความสามารถในเรื่องงานไม้ งานแกะสลักไม้เป็นอย่างมากมาก นายบุญสร้างงานศิลปกรรมไว้ที่วัดต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะที่วัดยวด อำเภอเสนา เช่น ธรรมาสน์ ตู้พระพุทธรูป ศาลาการเปรียญ เป็นต้น ธรรมาสน์ของนายบุญเป็นผลงานที่แสดงให้เห็นฝีมือทางด้านศิลปกรรมของช่างพื้นบ้านที่เลียนแบบศิลปกรรมหลวงได้อย่างสวยงาม โดยธรรมาสน์ของนายบุญจะสร้างให้หลุบบนภายล่างตามลักษณะของบุษบกของหลวง (รูปภาพที่ ๑๙๕)

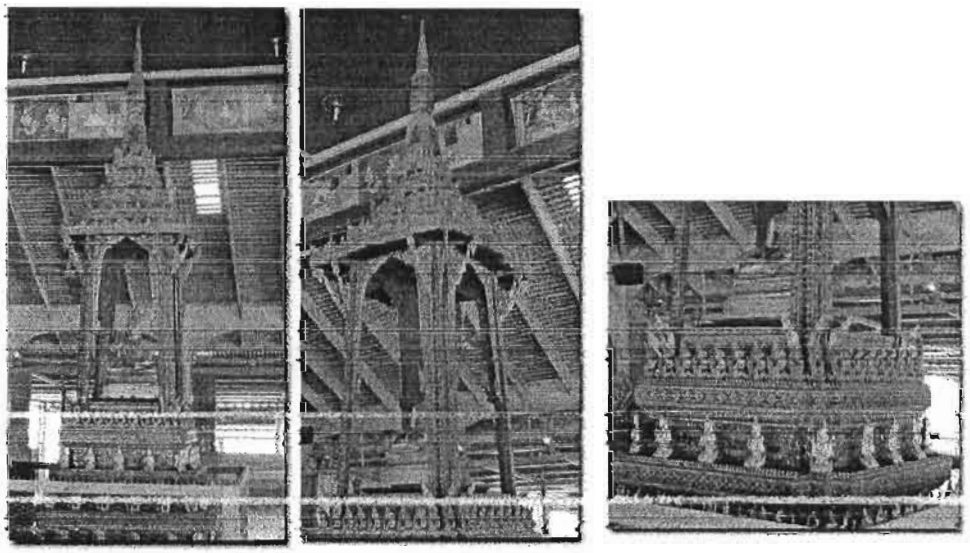

รูปภาพที่ ๑๙๕ ธรรมาสน์วัดยวด ผลงานของนายบุญ อาวรณ์

ที่มา: วัดยวด อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นอกจากนั้นพ่อของนายวินัย คือ **นายเหรียญ กิจสุทธิ** เป็นช่างไม้ที่มีความสามารถคนหนึ่ง สร้างงานศิลปกรรมไว้ที่วัดบางกระทิงหลายอย่างด้วยกัน นายช่างเหรียญเป็นช่างออกแบบลายเมรุและช่างปรุงเมรุคนหนึ่งของตำบลหัวเวียง โดยเป็นหุ้นส่วนของนายอาบ สุขยาสุณี ออกแบบเมรุทรงจตุรมุขไว้และบุตรหลานมีโอกาสได้ใช้ในงานฌาปนกิจศพของนายเหรียญเอง (รูปภาพที่ ๑๕๖)

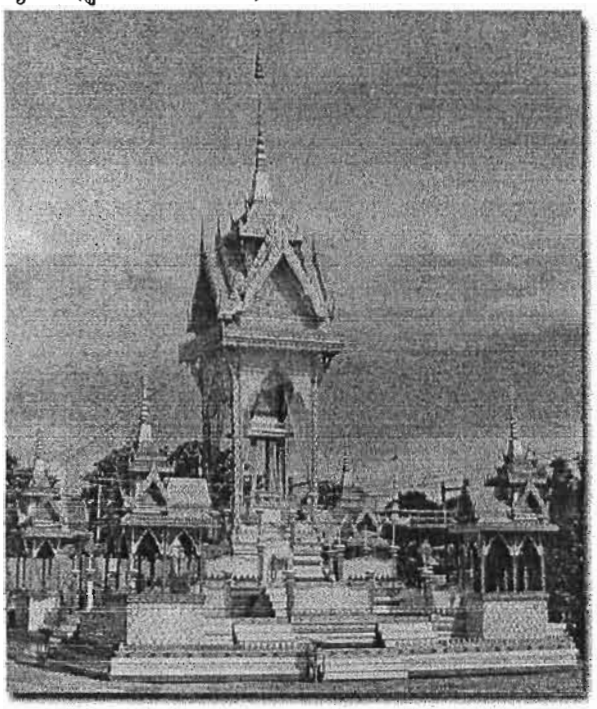

รูปภาพที่ ๑๕๖ เมรุลอยที่นายเหรียญออกแบบ
ที่มา: วินัย กิจสุทธิ

นายเหรียญยังเป็นช่างปรุงเมรุลอยให้กับ**นายสวงศ์ กิจอนันต์** ซึ่งอยู่ที่วัดตะกู อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นเมรุลอย ๕ ยอด ทรงจตุรมุข (รูปภาพที่ ๑๕๗)

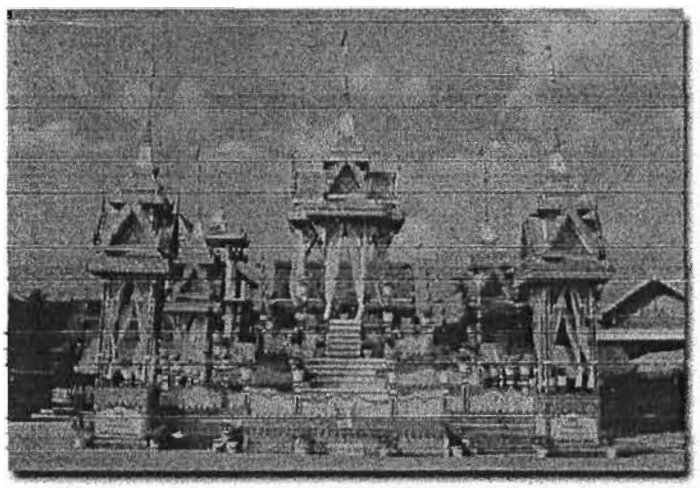

รูปภาพที่ ๑๕๗ เมรุลอยนายสวงศ์ กิจอนันต์
ที่มา: วินัย กิจสุทธิ

นายวินัย กิจสุทธิ มีความผูกพันอยู่กับงานศิลปกรรมไทยตั้งแต่เล็ก ช่วยพ่อทำงานในการออกแบบ เขียนลาย ในระยะแรกเขียนลายโดยวิธีการเลียนแบบจากหนังสือลายไทย หลังจากจบการศึกษาจากโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย ทำให้เพิ่มพูนความรู้ทางด้านโครงสร้างของงานสถาปัตยกรรมเพิ่มมากขึ้น เมรุลอยที่นายวินัยมีส่วนร่วมในการออกแบบลายไทย และออกแบบโครงสร้างคือ เมรุลอยของนายประสิทธิ์ เริ่มจากหลัง ๕ ยอด ซึ่งเปลี่ยนลายจากไม้ไผ่สานเป็นลายฉลุไม้ นายวินัยมีส่วนร่วมในการออกแบบลายบางส่วนเมรุลอยของนายอาบ สุขษาสุณี, เมรุลอยของนายสุเทพ ควรแท้, เมรุลอยของนายหิรัญ กิจเพชร, เมรุลอยของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ, และออกแบบซุ้มหน้านางให้เมรุลอยของนายยงยุทธ พวงลำเจียก ที่ซื้อเมรุมาจากนายสาคร ออกแบบรูปทรงและลวดลายให้นายสาคร อรรถจรูญ เมื่อสร้างเมรุหลังใหม่ และออกแบบเมรุลอยหลังที่สร้างใหม่ทั้งหลังของนายเมี้ยน แดงใหญ่

๒) นายธเนศ สนธิ นายธเนศเป็นบุตรชายของนายไสว สนธิ เจ้าของเมรุลอยรายสำคัญของตำบลหัวเวียง นายธเนศติดตามพ่อออกไปตั้งเมรุตั้งแต่เล็ก จึงได้รับการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องเมรุลอยทั้งที่บ้านและนอกบ้าน เป็นการถ่ายทอดความรู้ในครอบครัว ซึ่งหากพิจารณาถึงบรรพบุรุษแล้ว ตระกูลของนายธเนศมีช่างปรุงเมรุคนสำคัญในอดีตคือ นายสาย ฤกษ์อุโฆษ ซึ่งเป็นตาของนายไสว สำหรับนายไสวนับว่าเป็นช่างเมรุรุ่นแรกที่ใช้การแกะสลักลายไทยลงบนเนื้อไม้แทนติดลายด้วยไม้ฉลุของเมรุลอยรุ่นแรก จึงเป็นช่างที่มีความสามารถมากคนหนึ่ง ความสามารถทางศิลปกรรมจึงมีอยู่ในสายเลือดเช่นกัน ประกอบกับญาติผู้ใหญ่ล้วนประกอบอาชีพเมรุลอย ทำให้นายธเนศสนใจเรื่องการวาดเขียนมาตั้งแต่เล็ก สามารถเขียนลายแทนนายไสวได้ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา

นายธเนศจบการศึกษาระดับปริญญาโททางด้านศิลปะ คือ ศิลปมหาบัณฑิต สาขาจิตรกรรม จากมหาวิทยาลัยศิลปากร ทำให้ในระหว่างเรียนได้นำความรู้ในเรื่องลายไทยมาปรับปรุงเมรุลอยของตนเองให้มีการใช้ลวดลายอย่างถูกต้อง และยังให้ความช่วยเหลือเจ้าของเมรุลอยหลาย ๆ รายในการออกแบบลายให้ เพื่อการปรับปรุงซ่อมแซมเมรุลอย หลังจากจบการศึกษานายธเนศได้รับจ้าง ดร.ประภา ภักดีโพธิ์ ออกแบบและสร้างเมรุ หลังใหม่เพื่อใช้ประกอบในงานพระราชทานเพลิงศพสามีคือ ดร.มังกร ภักดีโพธิ์ ที่จังหวัดขอนแก่น

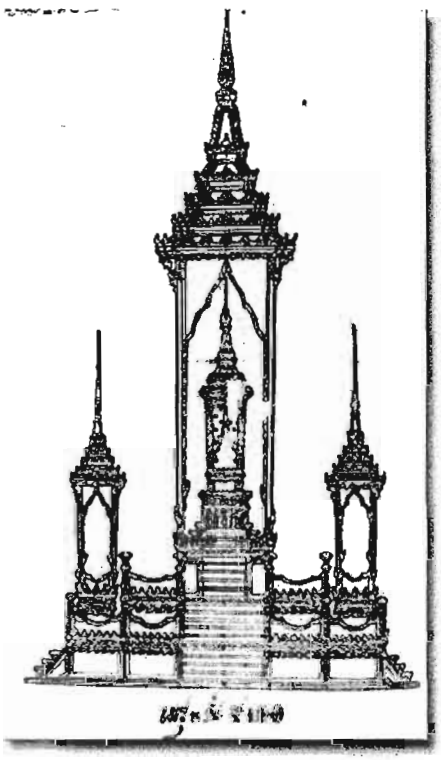

แบบร่างเมรุลอยของนายวินัย กิจสุทธิ

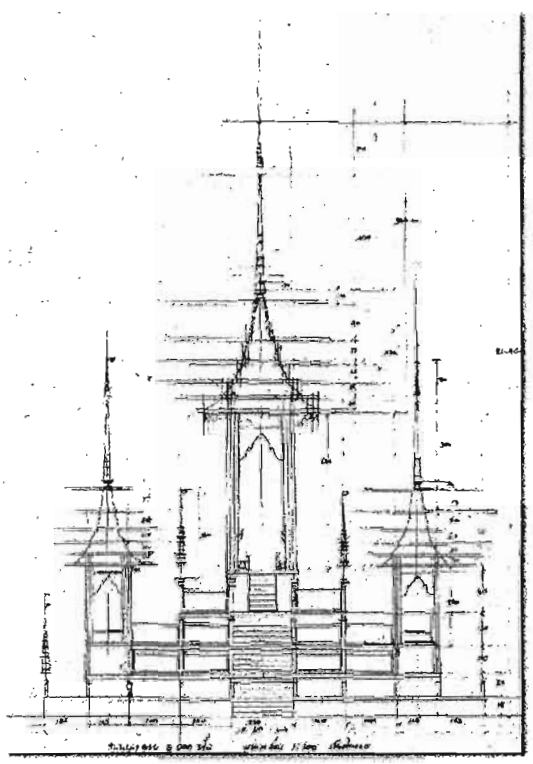

แบบร่างเมรุลอยของนายธเนศ สนธิ

รูปภาพที่ ๑๕๘ แบบร่างเมรุลอย

ภูมิหลังของเจ้าของเมรุลอยทั้งในเรื่องภูมิหลังการประกอบอาชีพ และเรื่องผู้สร้างสรรค์งานศิลปกรรมของเมรุลอย แสดงให้เห็นวิถีชีวิตสังคมไทยที่มีคงมีช่างพื้นบ้านปรากฏอยู่ในสังคมนั้น การทำงานศิลปกรรมมุ่งเน้นงานที่เกี่ยวกับการรับใช้พุทธศาสนา จนเกิดความชำนาญสามารถถ่ายทอดวิชาความรู้ให้กับลูกหลาน จนเกือบเป็นสกุลช่างของท้องถิ่นนั้นได้ ลวดลายหรือโครงสร้างของเมรุลอยในปัจจุบันจึงมีผลมาจากอิทธิพลของภูมิหลังในเรื่องเหล่านี้ด้วย

๓. ภูมิหลังของเมรุลอยแต่ละหลัง จากการศึกษาประวัติของเมรุลอยอยุธยา และประวัติชีวิตของเจ้าของเมรุลอยแต่ละหลัง พบว่า เมรุลอยอยุธยามีการซื้อขายเปลี่ยนเจ้าของกันเองภายในตำบลหัวเวียงเกือบทั้งสิ้น มีเพียง บางหลังที่ขายไปให้ถิ่นอื่น โดยนำมาเขียนเป็นแผนภูมิแสดงถึงภูมิหลังของเมรุลอยแต่ละหลังได้ดังนี้ (แผนภูมิที่ ๑)

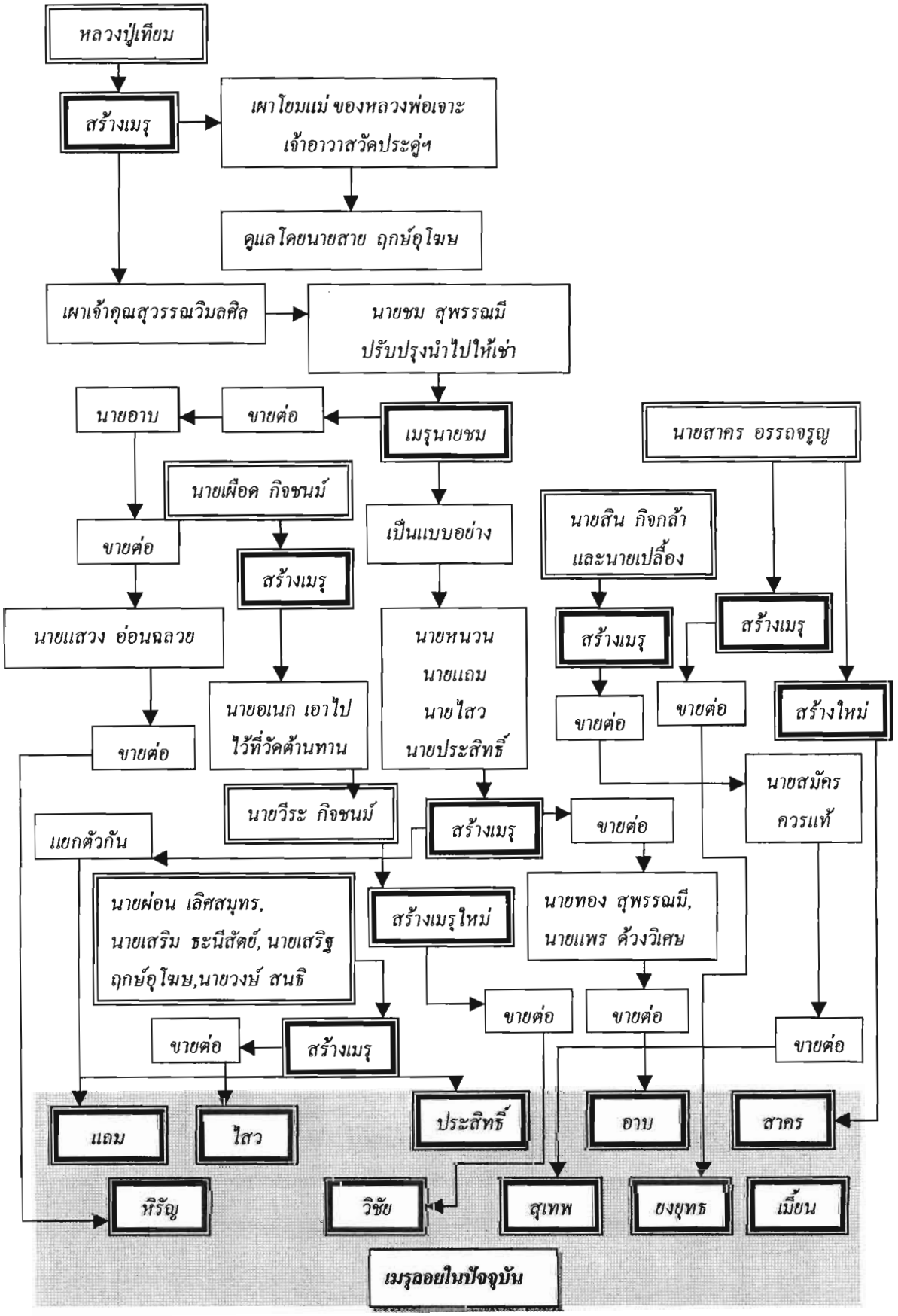

แผนภูมิที่ ๑ แผนภูมิแสดงภูมิหลังของเมรุลอยแต่ละหลัง

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาประวัติชีวิตเจ้าของเมรุลอยและประวัติของเมรุลอยในตำบลหัวเวียง แล้วเขียนเป็นแผนภูมิแสดงภูมิหลังของเมรุลอยแต่ละหลังในปัจจุบัน ทำให้พบว่าเมรุลอยเกือบทุกหลังที่ใช้ประกอบอาชีพอยู่ปัจจุบันนี้ เป็นเมรุที่เคยผ่านเจ้าของอื่นมาแล้วเกือบทั้งสิ้น หรือเป็นเมรุที่มีหุ้นส่วนรายอื่นร่วมเป็นเจ้าของอยู่ด้วย ยกเว้นเมรุลอยของนายเมี้ยน แดงใหญ่เท่านั้นที่เป็นเมรุสร้างขึ้นใหม่จริง ๆ ดังนั้นศิลปกรรมในเมรุลอยของแต่ละหลังโดยเฉพาะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมมักจะคล้ายกันทั้งนี้เนื่องจากช่างปรุงเมรุลอยเกือบจะเป็นคนเดียวกันทั้งหมด

๔. ภูมิหลังในเรื่องที่มาแห่งความรู้ของเจ้าของเมรุลอยและผู้เกี่ยวข้อง ในกลุ่มของช่างรุ่นเก่าต่างเริ่มมาจากอาชีพช่างไม้ ช่างแกะสลัก ความรู้ ความสามารถเกิดขึ้นจากการฝึกฝนแบบครูพักลักจำใครจำได้มากฝึกฝนได้มากย่อมพัฒนาทักษะและฝีมือได้มากและเร็วกว่าผู้อื่น ทำให้ความสามารถของช่างในรุ่นนี้เริ่มแตกต่างกันบ้าง ในขณะเดียวกันช่างรุ่นเก่านี้ต่างมีทายาททั้งที่ใกล้ชิดและไม่ใกล้ชิดมากนักที่สามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้ เช่นเดียวกันลูกหลานคนใดที่สนใจมากย่อมเกิดความรู้ ความสามารถได้มากและเร็วกว่า ทั้งนี้ยังประกอบกับการศึกษาในระบบด้วย ในขณะเดียวกันทายาทเมรุลอยที่ต้องรับช่วงต่อในการประกอบอาชีพเริ่มต้องกระตือรือร้นในการฝึกฝนการทำงานศิลปกรรมที่ต้องใช้ในเมรุลอยของตนเองให้มากขึ้น ความรู้ ความสามารถของเจ้าของเมรุลอยหรือช่างประจำเมรุลอย หรือผู้ที่เกี่ยวข้องนั้น พอจะสรุปที่มาของความรู้เหล่านั้นได้ดังนี้

๔.๑ ความรู้ที่ได้จากการถ่ายทอดภายในครอบครัว เป็นความรู้และประสบการณ์ที่ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ เจ้าของเมรุลอยหลายรายมีบรรพบุรุษเป็นช่างที่มีความสามารถซึ่งอาจจะเป็นช่างแกะสลัก ช่างแทงหยวก ช่างไม้ ซึ่งช่างไทยโบราณโดยเฉพาะช่างไม้มักจะมีความรู้แตกฉานในเรื่องที่เกี่ยวกับงานไม้เกือบทุกแขนง ความรู้ความชำนาญเหล่านี้ถ่ายทอดสู่ลูกหลานอย่างค่อยเป็นค่อยไป เป็นการถ่ายทอดความรู้กันภายในครอบครัว

๔.๒ ความรู้ที่ได้จากการฝึกฝนด้วยตนเอง ด้วยวิธีการครูพักลักจำ สังเกตและจดจำมาจากที่ต่าง ๆ ช่างเมรุลอยที่เริ่มต้นจากอาชีพช่างไม้ทำให้มีโอกาสเดินทางไปทำงานในที่ต่าง ๆ ได้พบเห็นงานศิลปกรรมในสถานที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะศิลปะในวัด ช่างเหล่านี้ได้สังเกตและจดจำงานศิลปะเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้กับอาชีพของตน หรือลูกน้องเมรุลอยในรุ่นแรก ๆ ใช้วิธีการจดจำและฝึกปฏิบัติการตอกลาย การเขียนลายจากเจ้าของเมรุจนเกิดความชำนาญสามารถเลื่อนฐานะเป็นเจ้าของเมรุเองได้

๔.๓ ความรู้ที่ได้จากการศึกษาในสถานศึกษา ลูกหลานเมรุลอยบางคนศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากสถานศึกษาทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ เช่น นายอุดม อาจหาญ,[๑๖] นายวินัย กิจสุทธิ, นายธเนศ สนธิ, นายอัครเดช สุขษาสุณี และนายนายบุญเลิศ แดงใหญ่

๕. ภูมิหลังในเรื่องความสัมพันธ์ของเครือญาติ

จากการศึกษาโครงสร้างของผู้ประกอบอาชีพเมรุลอยช่างอยุธยา พบว่า ตระกูลใหญ่ที่ประกอบอาชีพนี้โดยมีการสืบทอดกันมาคือ **ตระกูลฤกษ์อุโฆษ** แล้วจึงแยกออกเป็น**ตระกูลสนธิ** ซึ่งมีความเกี่ยวข้องเป็นญาติพี่น้องจากตระกูลเดียวกัน แต่ละครอบครัวต่างมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับเมรุลอยทั้งสิ้น (แผนภูมิที่ ๒)

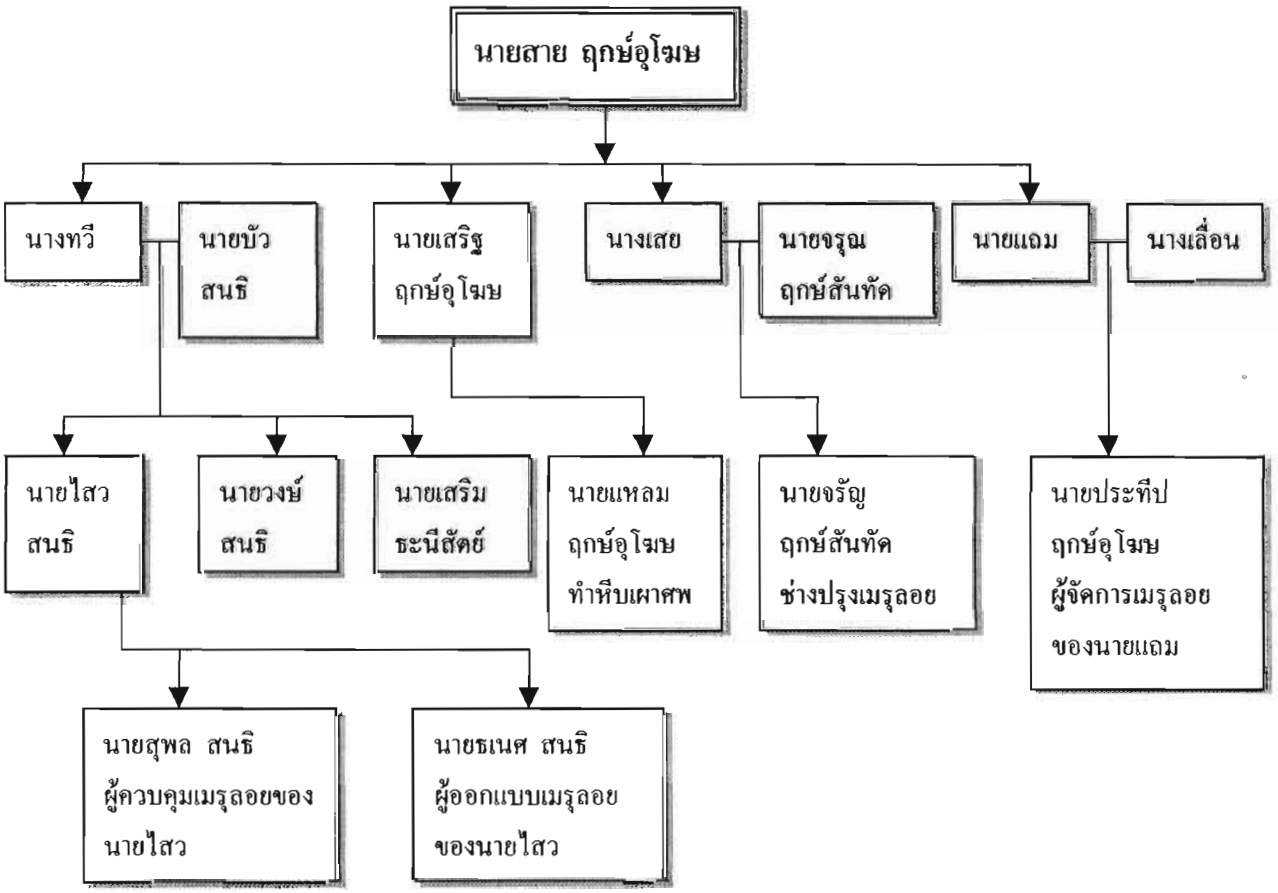

แผนภูมิที่ ๒ ผู้ประกอบอาชีพเมรุลอยตระกูลฤกษ์อุโฆษ และตระกูลสนธิ

---

[๑๖] นายอุดม อาจหาญ จบการศึกษาจากโรงเรียนช่างต่อเรือพระนครศรีอยุธยา (ปัจจุบันคือ วิทยาลัยเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมการต่อเรือพระนครศรีอยุธยา) นายอุดมเป็นช่างปรุงเมรุลอยคนสำคัญของตำบลหัวเวียง มีส่วนร่วมในการปรุงเมรุลอยหลายหลัง มีความสามารถในการแทงหยวกมาก ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว

นอกจากนั้นจากการศึกษาพบว่า ตระกูลของนายอาบ สุขษาสุณี และนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง เป็นญาติพี่น้องกัน โดยทั้งคู่มีหลานชายคนเดียวกันที่สามารถช่วยงานด้านออกแบบลายเมรุได้ คือ นายวินัย กิจสุทธิ

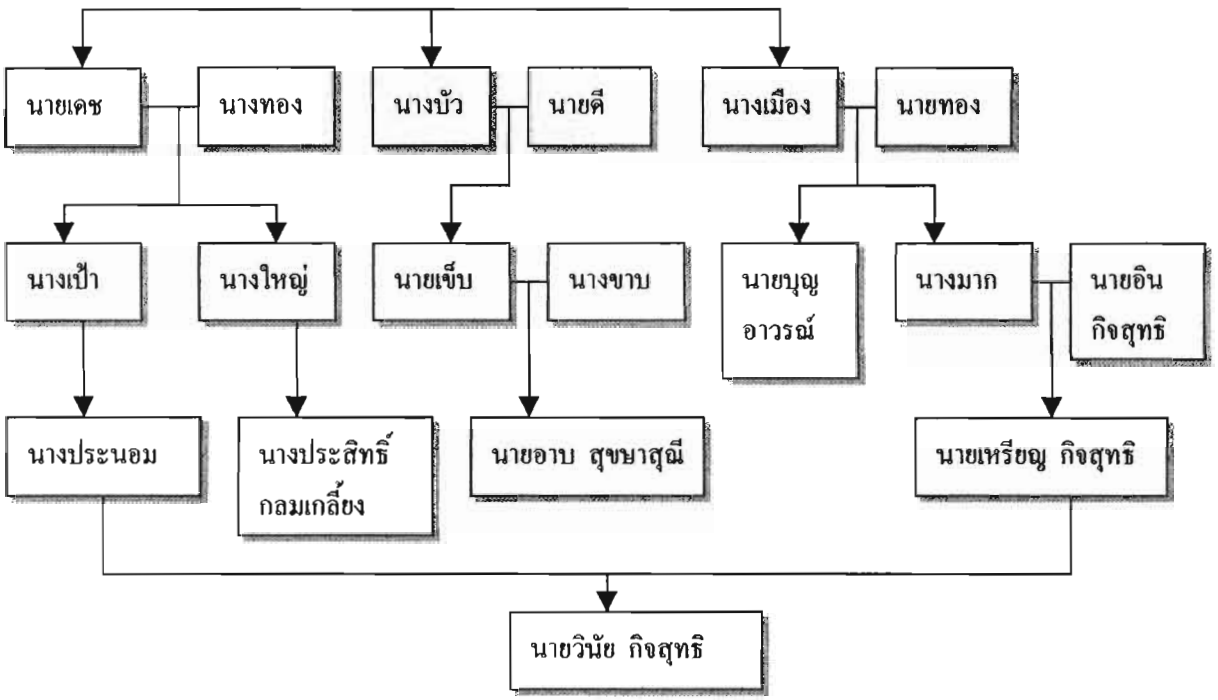

แผนภูมิที่ ๓ ผู้ประกอบอาชีพเมรุลอยตระกูลกลมเกลี้ยง ตระกูลสุษาสุณี และตระกูลกิจสุทธิ

นอกจากความสัมพันธ์กันในระบบเครือญาติแล้ว ตำแหน่งการตั้งบ้านเรือนของเจ้าของเมรุลอยและผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างนายวินัย กิจสุทธิ จะตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันทั้งสิ้น โดยตั้งอยู่ริมแม่น้ำน้อยเป็นส่วนมาก (รูปภาพที่ ๑๕๕) ซึ่งมีผลมาจากการคมนาคมขนส่งทางน้ำที่มีอิทธิพลต่ออาชีพเมรุลอยในระยะแรก นอกจากนั้นการตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณเดียวกันประกอบอาชีพเหมือนกัน เป็นการแสดงให้เห็นวัฒนธรรมการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างชาวบ้านในชนบทของสังคมไทย

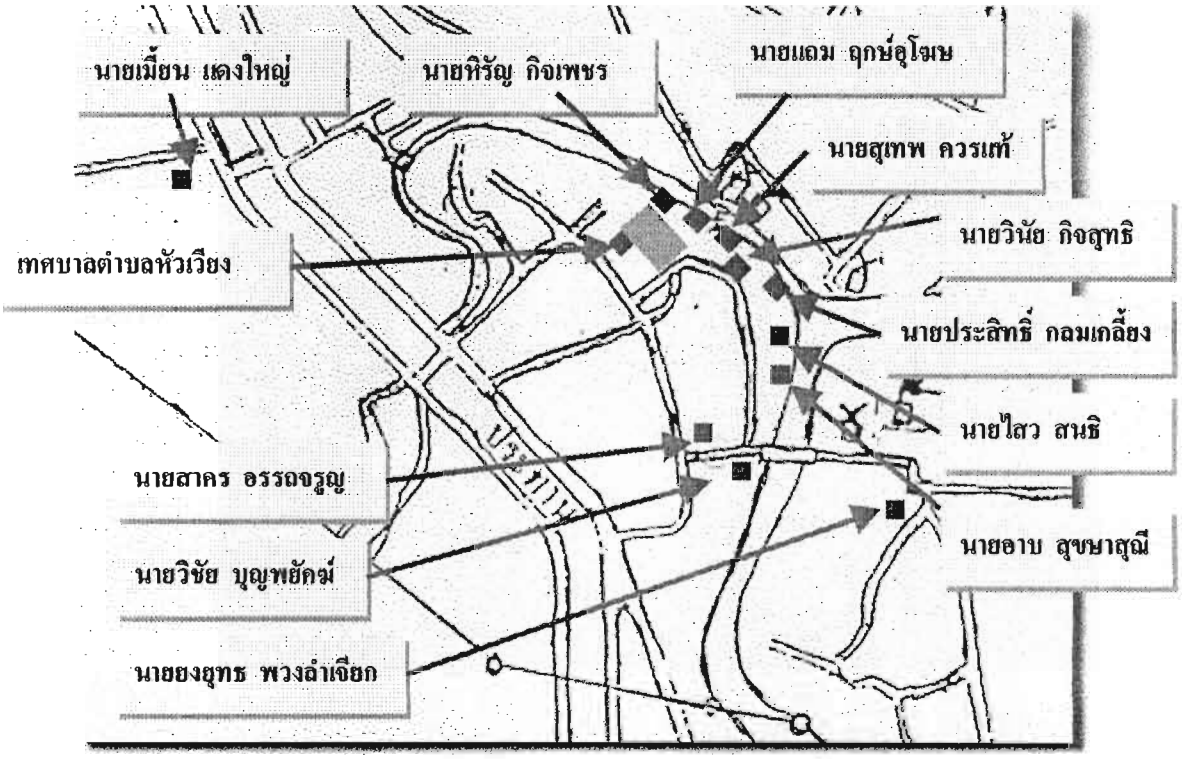

รูปภาพที่ ๑๕๕ ภาพการแสดงตำแหน่งบ้านของเจ้าของเมรุลอย

ที่มา: ธเนศ สนธิ

จากศึกษาประวัติชีวิตเจ้าของเมรุลอยและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่มาและรูปแบบของเมรุลอย รวมทั้งประวัติของเมรุลอยแต่ละหลัง พบว่า กลุ่มผู้ประกอบอาชีพเมรุลอยช่างอยุธยาต่างมีพื้นฐานทางด้านช่างไม้เป็นส่วนมาก โดยมีการถ่ายทอดวิชาความรู้มาจากบรรพบุรุษ พร้อมทั้งการศึกษาเพิ่มเติม ผู้ที่ผ่านระบบการศึกษาสามารถนำความรู้มาพัฒนารูปแบบทางศิลปกรรมในเมรุลอยของตนเองได้มากกว่าช่างรุ่นเก่า นอกจากนั้นสังคมของผู้ประกอบอาชีพเมรุลอยในตำบลหัวเวียงเป็นสังคมแบบเครือญาติ ด้วยความเป็นคนในชุมชนเดียวกันโดยเฉพาะวัฒนธรรมเป็นแบบชนบทที่ต่างให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันมากกว่าแข่งขันกันในทางธุรกิจการค้า ทำให้ช่างเมรุลอยทั้งรุ่นใหม่และรุ่นเก่าต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่กันได้ โดยเฉพาะช่างในรุ่นใหม่เป็นสมาชิกในสังคมที่วัฒนธรรมชุมชนยังไม่เปลี่ยนไปจากเดิมมากนัก การใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมแบบชนบทยังมีบทบาทในการหล่อหลอมให้ช่างรุ่นใหม่ประพฤติปฏิบัติตามบรรพบุรุษของตนเอง รักและให้ความสำคัญต่องานศิลปกรรมโดยเฉพาะงานด้านพุทธศิลป์ ทำให้เมรุลอยอยุธยาพัฒนารูปแบบของรูปทรงเมรุลอย และศิลปกรรมไทยในเมรุลอยขึ้นเป็นลำดับ และมีความถูกต้องตามหลักของศิลปกรรมไทยมากขึ้น

อิทธิพลจากศิลปกรรมในแหล่งอื่น ๆ

นอกจากความรู้ ความสามารถพื้นฐานในเรื่องช่างไม้แล้ว เมื่อเริ่มประกอบอาชีพเมรุลอย ช่างเมรุตำบลหัวเวียงจึงต้องศึกษารูปแบบของศิลปกรรมไทยต่าง ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับเมรุลอยของตนเอง โดยเริ่มจากแหล่งศิลปกรรมใกล้ตัวคือ วัด แหล่งศิลปกรรมที่ประกอบอาชีพเดียวกันคือ เมรุลอยเพชรบุรี และแหล่งศิลปกรรมที่เป็นของหลวงคือ พระเมรุมาศ โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. อิทธิพลจากศิลปกรรมทางศาสนา ศิลปกรรมทางศาสนาที่พบเห็นได้ชัดเจนคือ วัด โดยเฉพาะวัดต่าง ๆ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีงานศิลปกรรมฝีมือช่างหลวงและช่างพื้นบ้านตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ปรากฏอยู่มากมาย งานศิลปกรรมไทยทางศาสนาที่มีอิทธิพลต่อศิลปกรรมของเมรุลอยอยุธยา คือ

๑.๑ รูปทรงโกศ โกศเป็นภาชนะเครื่องสูงสำหรับใส่พระบรมศพ พระศพ หรือศพบุคคลผู้สูงศักดิ์ แต่สำหรับในวัดต่าง ๆ ตามชนบท มักจะพบโกศลูกเล็ก ๆ ที่ไม่ได้ใช้งานแล้วเก็บไว้บ้าง โกศเหล่านี้มีขนาดเล็กกว่าโกศที่บรรจุศพผู้สูงศักดิ์ทั้งหลาย เนื่องจากเป็นโกศใส่กระดูก เพราะในระยะหนึ่งของประวัติการเผาศพคนไทยนิยมเผาเพียงกระดูกของศพ ศพเหล่านั้นเป็นศพที่เก็บไว้นานจนแห้ง ก่อนจะจัดงานเผาศพจะสำรอกศพให้เหลือแต่กระดูกห่อด้วยผ้าขาวใส่โกศขนาดเล็กที่เรียกว่า ลูกโกศ ตั้งบำเพ็ญกุศลก่อนเผาจริง เมรุลอยรุ่นแรก ๆ ของตำบลหัวเวียงช่างนิยมออกแบบสร้างให้มีรูปทรงแบบลูกโกศคือ หลุบล่างผายบน

รูปภาพที่ ๒๐๐ ลูกโกศใช้บรรจุกระดูกตั้งบนเมรุลอย
ที่มา: วินัย กิจสุทธิ

๑.๒ รูปทรงของธรรมาสน์ ธรรมาสน์เป็นที่สำหรับพระสงฆ์นั่งสวดหรือเทศน์มี ๓ แบบ คือ ๑) ธรรมาสน์แท่น เป็นธรรมาสน์ที่เก่าแก่ที่สุดเป็นแท่นหรือเตียงขาสิงห์ ๒) ธรรมาสน์ตั่ง เป็นธรรมาสน์คล้ายเก้าอี้ มีพนักพิงและเท้าแขนสองข้าง มักเป็นตั่งไม้เท้าสิงห์ ๓) ธรรมาสน์ยอด เป็นธรรมาสน์มีหลังคาสูงเป็นยอดบุษบกหรือยอดปราสาท เรียกกันว่า บุษบกธรรมาสน์ มี ๒ ชนิด คือ ธรรมาสน์เทศน์ มีขนาดเล็กพระนั่งได้องค์เดียว และธรรมาสน์สวด คือธรรมาสน์ยอดปราสาท พระนั่งได้ ๓ - ๕ องค์ บางครั้งเรียกว่า สังเค็ต [๙] ธรรมาสน์ที่มีอิทธิพลต่อรูปทรงของเมรุลอยคือ ธรรมาสน์ยอด โดยเฉพาะธรรมาสน์ในสมัยอยุธยาตอนกลาง เสาบุษบกเป็นเสาตั้งตรงขึ้นหาหลังคา เช่น ธรรมาสน์ที่วัดศาลาปูน (รูปภาพที่ ๒๐๑)

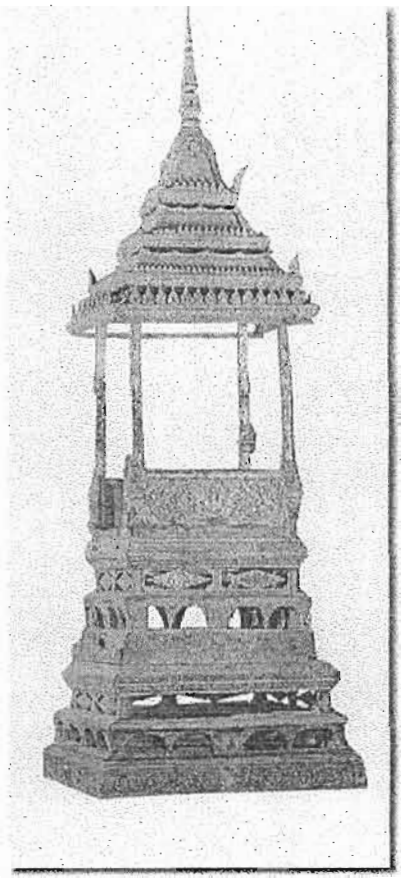

รูปภาพที่ ๒๐๑ ธรรมาสน์ วัดศาลาปูน อยุธยา

ที่มา: แน่งน้อย ปัญจพรรค์ และ สมชาย ณ นครพนม, **ศิลปไม้แกะสลัก สุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์** (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เริงรมย์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๒.

---

[๙] แน่งน้อย ปัญจพรรค์ และ สมชาย ณ นครพนม, **ศิลปไม้แกะสลัก สุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์,** หน้า ๑๐๐.

ต่อมาในสมัยอยุธยาตอนปลายเสาจึงสอบขึ้นเล็กน้อย เช่น ธรรมาสน์ที่วัดกุฎีทอง วัดเกตุ วัดเชิงท่า เป็นต้น[๙] ในอำเภอผักไห่ พบรูปแบบของธรรมาสน์ในสมัยอยุธยาตอนปลาย ที่วัดท่าดินแดง (รูปภาพที่ ๒๐๒) ซึ่งเป็นวัดที่ตั้งอยู่ใกล้กับตำบลหัวเวียง ธรรมาสน์หลังนี้ไม่ปรากฏหลักฐานว่าสร้างขึ้นเมื่อใด แต่รูปแบบของศิลปกรรมตรงกับรูปแบบในสมัยอยุธยาตอนปลาย ธรรมาสน์หลังนี้เป็นต้นแบบของเมรุลอยนายไสว สนธิ ซึ่งนายธเนศเป็นผู้ถอดส่วนคัดลอกแบบไว้[๑๐]

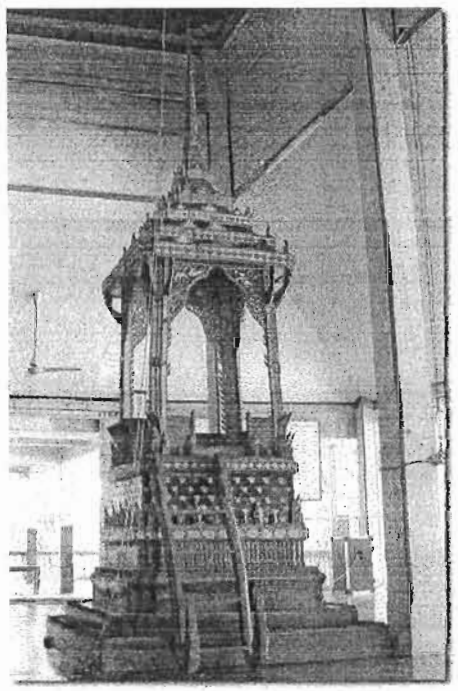

รูปภาพที่ ๒๐๒ ธรรมาสน์วัดท่าดินแดง
ที่มา: วัดท่าดินแดง อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ธรรมาสน์ต่าง ๆ ในสมัยอยุธยาตอนต้นและตอนปลายที่มีอยู่ทั่วไปในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นแบบอย่างของเมรุลอยอยุธยาซึ่งในระยะแรกยังเป็นเมรุยอดเดียว ช่างเมรุรุ่นแรกปรุงเมรุประธานทรงธรรมาสน์ด้วยเสาตั้งตรงบ้าง เสาสอบเข้าบ้าง ในระยะหลังจึงใช้แบบเสาตั้งตรงเกือบทั้งสิ้น นอกจากนั้นเรือนยอดยังเลียนแบบมาจากธรรมาสน์ในสมัยอยุธยาตอนกลาง ก่อนที่จะพัฒนาเป็นแบบธรรมาสน์สมัยอยุธยาตอนปลาย

๑.๓ หลังคาเรือนยอด ในระยะแรกหลังคาเรือนยอดของเมรุลอยอยุธยาได้รับอิทธิพลจากหลังคาบุษบกธรรมาสน์ ซึ่งเป็นธรรมาสน์ในสมัยอยุธยาตอนกลาง หลังคาเรือนยอดทรงมณฑป ๕ ชั้น ประดับด้วยกระจัง เช่น ยอดธรรมาสน์วัดศาลาปูน ลักษณะของเรือนยอดทรงมณฑปในสมัยนี้ยังไม่ย่อมุมไม้สิบสอง และยังไม่ใช้ซุ้มบันแถลง ซึ่งเป็นต้นแบบหลังคาเรือนยอด

---

[๙] *เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๖.*

[๑๐] สัมภาษณ์ ธเนศ สนธิ, ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕.

เมรุลอยอยุธยาในระยะแรก (รูปภาพที่ ๒๐๓) ในสมัยต่อมาเมรุลอยบางหลังเริ่มใช้หลังคาเรือนยอดที่ประดับด้วยซุ้มบันแถลง และบางหลังใช้เรือนยอดทรงมณฑปที่ย่อมุมไม้สิบสอง เช่น เมรุลอยของนายแถม และเมรุลอยของนายไสว

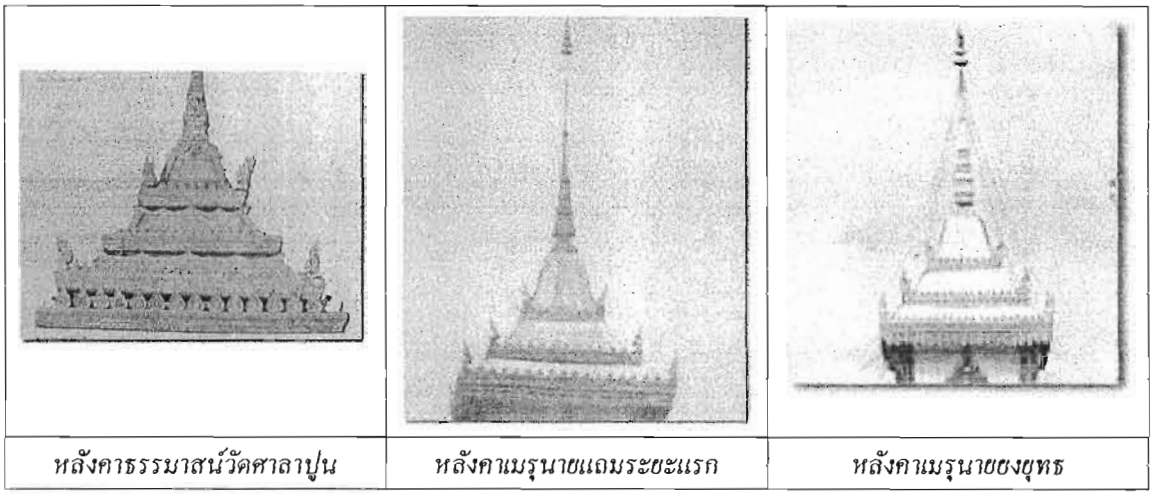

หลังคาธรรมาสน์วัดศาลาปูน	หลังคาเมรุนายแถมระยะแรก	หลังคาเมรุนายยงยุทธ

รูปภาพที่ ๒๐๓ ภาพเปรียบเทียบเรือนยอดบุษบกธรรมาสน์กับเรือนยอดเมรุลอย

สำหรับเรือนยอดทรงมณฑปนี้มีความหมายตามคติของสถาปัตยกรรมไทยในเรื่องพุทธศาสนา คือ หลังคาแทนเขาพระสุเมรุ องค์ระฆังเป็นรูปจำลองสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า เหนือขึ้นไปเป็นบัลลังก์แทนพระพุทธเจ้า เหมเป็นสัญลักษณ์ของไตรภูมิ ปลียอดลูกแก้ว และหยาดน้ำค้างแสดงถึงความสงบและการหลุดพ้น ลักษณะทั้งหมดเป็นการจำลองจักรวาลหรือไตรภูมิไว้บนยอดหลังคา[๒๐] เมรุลอยอยุธยาที่ใช้เรือนยอดทรงมณฑป เป็นการประยุกต์รูปแบบของเรือนยอดเพื่อความสะดวกในการขนย้ายและการประกอบติดตั้ง ทำให้รายละเอียดลดน้อยลงไปบ้าง (รูปภาพที่ ๒๐๔)

---

[๒๐] แน่งน้อย ปัญจพรรค์ และ สมชาย ณ นครพนม, **ศิลปไม้แกะสลัก สุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์,** หน้า ๒๗ - ๓๑.

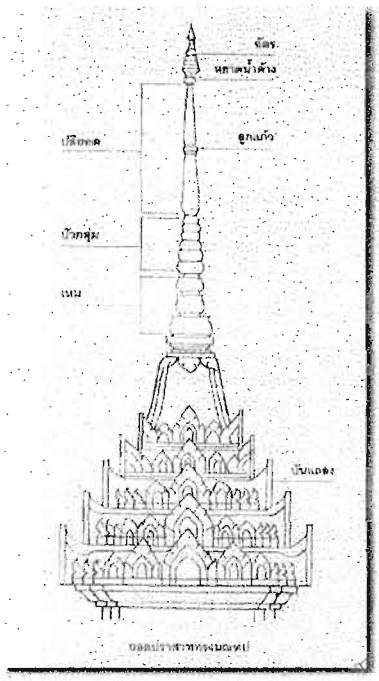

ภาพลายเส้นเรือนยอดทรงมณฑป

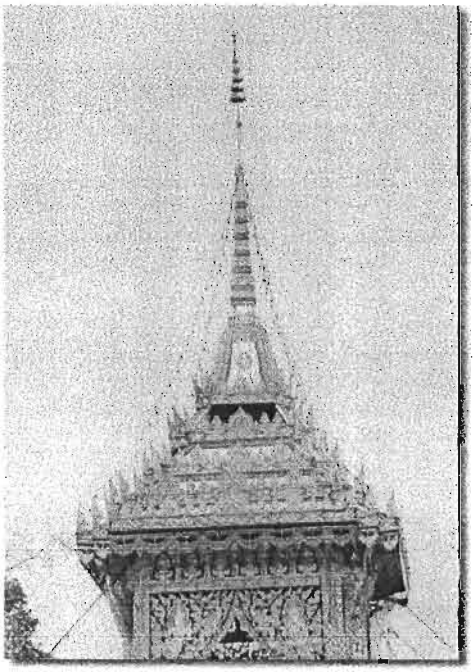

เรือนยอดทรงมณฑปเมรุลอยของนายไสว สนธิ

รูปภาพที่ ๒๐๔ การเปรียบเทียบเรือนยอดทรงมณฑปกับเรือนยอดของเมรุลอยช่างอยุธยา

นอกจากหลังคาเรือนยอดทรงมณฑปแล้ว เมรุลอยของนายหิรัญ กิจเพชร ได้รับอิทธิพลมาจากหอระฆังที่สร้างเรือนยอดเป็นจตุรมุข เช่น หอระฆังวัดประดู่โลกเชษฐ์ (รูปภาพที่ ๒๐๕) ซึ่งนับว่าเป็นอิทธิพลทางศาสนาที่มีผลต่อศิลปกรรมในเมรุลอยเช่นกัน

หอระฆังวัดประดู่โลกเชษฐ์

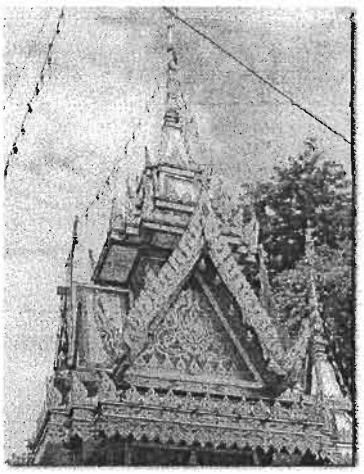

เรือนยอดเมรุนายหิรัญ

รูปภาพที่ ๒๐๕ ภาพเปรียบเทียบหลังคาหอระฆังกับเรือนยอดเมรุลอย

๑.๔ ซุ้มประตู วัดต่าง ๆ มักจะสร้างซุ้มประตูทางเข้าออกวัด บางวัดสร้างซุ้มประตูพระอุโบสถโดยมักจะสร้างเป็นซุ้มประตูแบบบันแถลง เป็นซุ้มประตูที่มีหลังคาโค้งแหลมแบบไทย ๆ นิยมสร้างกันมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น[๒๑] เมรุลอยอยุธยาหลังที่ใช้ซุ้มประตูคือ เมรุลอยของนายไสว สนธิ ซึ่งนายธเนศ สนธิเป็นผู้ออกแบบ โดยออกแบบให้เป็นซุ้มประตูทางขึ้นเมรุลอย (รูปภาพที่ ๒๐๖)

รูปภาพที่ ๒๐๖ ซุ้มประตูเมรุลอยนายไสว

๒. อิทธิพลจากศิลปกรรมเมรุหลวง เมรุหลวงมีอิทธิพลต่อเมรุราษฎร์ โดยเริ่มตั้งแต่การใช้พระเมรุในการปลงศพพระบรมวงศานุวงศ์ ตลอดจนถึงเจ้านายในระดับชั้นต่าง ๆ จนกระทั่งมีการสร้างเมรุปูนถาวรขึ้นในวัดหลวงต่าง ๆ เพื่อเป็นการประหยัดไม้ในการสร้างพระเมรุแต่ละครั้ง แต่หลังจากเมื่อมีการใช้เมรุปูนกันทั่วไป โดยไม่ใช่พระศพ หรือศพที่ได้รับพระบรมราชานุญาติเป็นกรณีพิเศษ ทำให้เจ้านายต่าง ๆ หันกลับมาใช้เมรุไม้ชั่วคราวในการปลงศพ ประกอบกับขณะนั้นวัดต่าง ๆ นอกเขตกรุงเทพมหานครต่างได้รับอิทธิพลในการสร้างเมรุชั่วคราวเพื่อใช้ปลงศพบุคคลที่เคารพนับถือในพื้นที่นั้น ๆ เมื่อรูปแบบของเมรุไม้ชั่วคราวที่เลียนแบบเมรุหลวงจากวัดในกรุงเทพฯ ผสมผสานกับกลวิธีในการสร้างเมรุไม้ชั่วคราวในชนบท จึงเกิดเป็นรูปแบบเฉพาะของท้องถิ่นของตน เช่น เมรุลอยอยุธยา ซึ่งพบว่าศิลปกรรมในเมรุหลวงมีอิทธิพลต่อศิลปกรรมในเมรุลอยอยุธยาดังนี้

---

[๒๑] สงวน รอดบุญ, **พุทธศิลป์รัตนโกสินทร์** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๒๖), หน้า ๕๓.

๒.๑ การวางตำแหน่งของเมรุประธานและเมรุทิศ หลังจากพระเมรุมาศพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้นมา พระเมรุมาศในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพมักเป็นอาคารที่สร้างบนพื้นราบ ไม่มีอาคารเรือนปราสาทโดยได้ดัดแปลงอาคารเป็นเรือนบุษบก เมรุทิศทั้ง ๔ มุม เปลี่ยนหน้าที่มาเป็นคดสร้างสำหรับพระสงฆ์สวดมนต์ รูปแบบการวางตำแหน่งเมรุประธานและเมรุทิศตามแบบเมรุหลวงนี้มีอิทธิพลต่อความคิดของช่างเมรุตำบลหัวเวียงในการพัฒนาเมรุลอยของตนเองให้มีความสวยงามมากขึ้นจากเมรุยอดเดียว

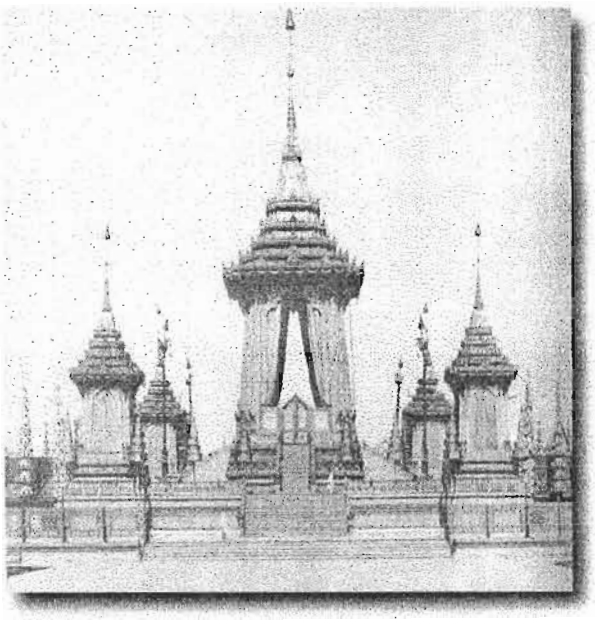

พระเมรุมาศพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เมรุลอยของนายไสว สนธิ

รูปภาพที่ ๒๐๗ ภาพเปรียบเทียบการวางตำแหน่งเมรุของเมรุหลวงและเมรุลอย

๒.๒ การใช้สี จากงานพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เจ้าของเมรุและช่างเมรุอยุธยาต่างมีโอกาสชมความสวยงามในศิลปกรรมไทยของพระเมรุมาศ ทำให้เจ้าของเมรุอย่างนายอาบ สุขษาสุณี ปรับปรุงสีเมรุลอยของตนเองโดยเฉพาะสีล่องชาดเสาเมรุลอยเปลี่ยนเป็นสีน้ำเงินและเขียว ตามแบบสีล่องชาดเสาพระเมรุมาศสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

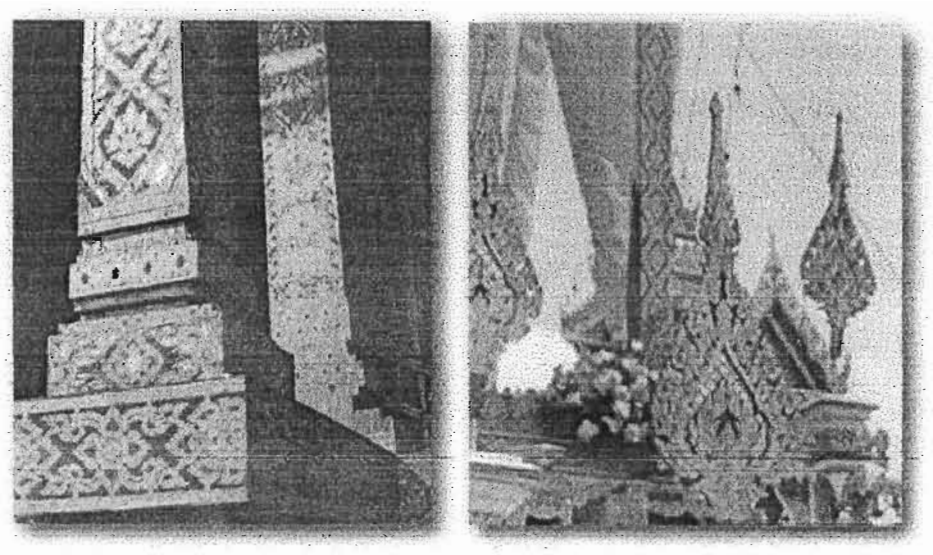

สีล่องชาดเสาพระเมรุมาศ
สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

สีล่องชาดเสาเมรุลอยของนายอาบ สุขยาสุณี

รูปภาพที่ ๒๐๘ ภาพเปรียบเทียบสีล่องชาดเสาพระเมรุมาศสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี กับสีล่องชาดเสาเมรุลอยของนายอาบ สุขยาสุณี

๓. อิทธิพลจากเมรุสกุลช่างเพชรบุรี

แหล่งประกอบเมรุไม้ชั่วคราวที่สำคัญแหล่งหนึ่งคือ จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งส่วนมากจะเป็นเมรุของวัดต่าง ๆ ในจังหวัด เจ้าอาวาสที่มีความรู้ ความสามารถในการสร้างเมรุจะถ่ายทอดความรู้ไว้ให้กับพระลูกวัดซึ่งส่วนมากจะเป็นเจ้าอาวาสรุ่นต่อไป ทำให้เมรุของจังหวัดเพชรบุรีมีลักษณะทางศิลปกรรมเป็นเอกลักษณ์ของตนเองจนกล่าวได้ว่าเป็นสกุลช่างเพชรบุรี ซึ่งเมรุสกุลช่างเพชรบุรีมีอิทธิพลต่อเมรุลอยอยุธยาดังนี้

๓.๑ รูปทรงจตุรมุข เมรุสกุลช่างเพชรบุรี เริ่มมีใช้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๔ รูปทรงของเมรุในระยะแรกเป็นเมรุยอดเดียว ช่างเพชรบุรีได้ปรับปรุงพัฒนาเมรุของตนให้มีความสวยงามขึ้นจนเป็นเมรุ ๕ ยอดในปัจจุบัน เมรุสกุลช่างเพชรบุรีมีความหลากหลายในการใช้รูปแบบของสถาปัตยกรรมเรือนยอดทั้งรูปแบบของเรือนยอดทรงมณฑปและเรือนยอดทรงจตุรมุ-

ในระยะเริ่มต้นของการประกอบอาชีพเมรุลอยอยุธยา ช่างอยุธยาได้ติดตามศึกษารูปแบบ รูปทรงของเมรุสกุลช่างเพชรบุรีในสถานที่ต่าง ๆ ที่เมรุเพชรบุรีไปประกอบติดตั้ง เพื่อนำรูปแบบมาประยุกต์ใช้กับเมรุลอยของตนเอง[๒๒] รูปทรงของเมรุเพชรบุรีจึงมีอิทธิพลต่อศิลปกรรมในเมรุลอยอยุธยา โดยเฉพาะเมรุลอยหลังที่ใช้เผาศพนางพุ่มพวง ดวงจันทร์ ที่วัดท่ากระดาน อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี เจ้าของเมรุลอยอย่างนายอาบ สุขยาสุณี นำรูปแบบไปประยุกต์รูปแบบเมรุลอยของตนเอง โดยเปลี่ยนโครงสร้างของเมรุประธานเป็นแบบจตุรมุขเพิ่มเสาประธานเป็น ๑๒ ต้น เปรียบเทียบกับเมรุเพชรบุรีได้ดังนี้

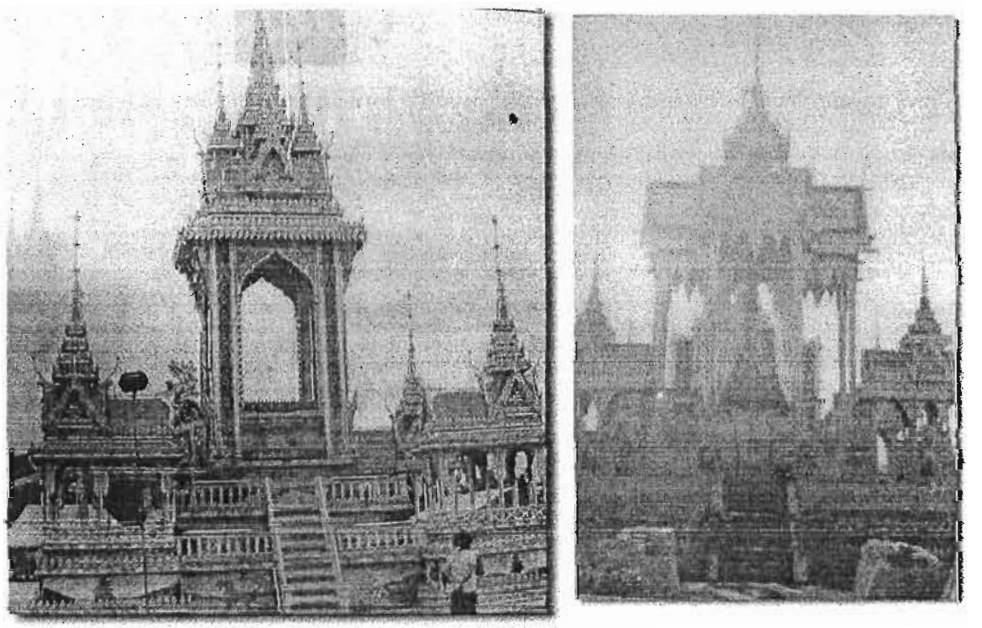

เมรุเพชรบุรีเผาศพนางพุ่มพวง | *เมรุจตุรมุขของนายอาบ*

รูปภาพที่ ๒๐๕ ภาพเปรียบเทียบเมรุเพชรบุรีกับเมรุลอยอยุธยา

แต่เนื่องจากเมรุเพชรบุรีเป็นเมรุขนาดใหญ่ เมรุประธานที่มีขนาดใหญ่ที่สุดคือ เมรุของวัดยาง สูง ๒๘ เมตร ใช้เวลาในการติดตั้งประมาณ ๓๐ วัน[๒๓] (รูปภาพที่ ๒๑๐) ด้วยขนาดที่ใหญ่โตนี้ ช่างอยุธยาคิดว่าไม่เหมาะสำหรับการประกอบอาชีพ เพราะเสียเวลาในการติดตั้งรื้อถอนมาก จึงประยุกต์ให้มีขนาดเล็กลงมาเพื่อสะดวกในการประกอบอาชีพของตน

---

[๒๒] สัมภาษณ์ ไสว สนธิ, ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๓.

[๒๓] แน่งน้อย ปัญจพรรค์, และ สมชาย ณ นครพนม, **ศิลปไม้แกะสลัก สุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์**, หน้า ๒๐๑.

รูปภาพที่ ๒๑๐ เมรุวัดยาง
ที่มา: วินัย กิจสุทธิ

๓.๒ เรือนสวดจตุรมุข ช่างอยุธยาบางกลุ่มเลือกรูปแบบเรือนสวดของช่างเพชรบุรีมาเป็นแบบอย่าง โดยจากการศึกษาพบว่า รูปแบบของเมรุหลวงไม่ใช้เมรุทิศเป็นทรงจตุรมุขแบบเมรุสกุลช่างเพชรบุรี ซึ่งเน้นความสะดวกของพระสงฆ์ที่นั่งสวดในเรือนสวด ดังนั้นรูปแบบของเรือนสวดทรงจตุรมุขที่ปรากฏในเมรุลอยช่างอยุธยาต้องมาจากสกุลช่างเพชรบุรี แต่ช่างอยุธยาประยุกต์ขนาดและสัดส่วนให้มีความสวยงามเหมาะสมกับขนาดของเมรุประธานของตนเอง โดยปรับปรุงให้มีขนาดเล็กลงเหมาะสมกับเมรุประธานและเหมาะสมกับขนาดสัดส่วนโดยรวมจนเกิดความสวยงามอย่างแท้จริง

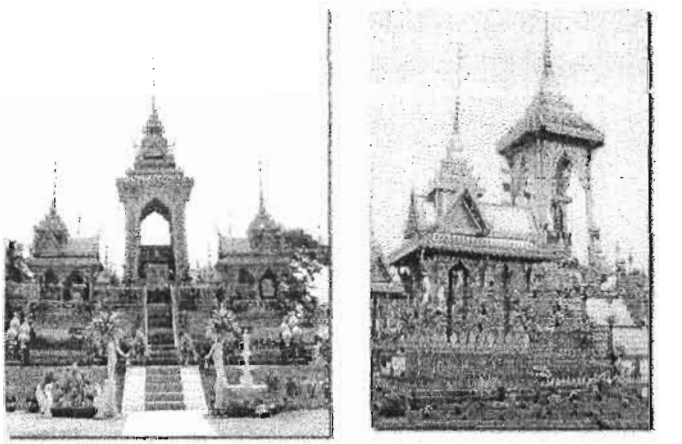

เมรุเพชรบุรี	*เมรุลอยอยุธยา*

รูปภาพที่ ๒๑๑ เปรียบเทียบเรือนสวดเมรุเพชรบุรีและเมรุลอยอยุธยา

เมรุลอยอยุธยารับเอารูปแบบทางศิลปกรรมไทยจากแหล่งอื่น ๆ มาประยุกต์ใช้ให้ตรงตามวัตถุประสงค์การสร้างเมรุลอยของตนเอง ดังนั้นเมื่อรูปแบบบางอย่างไม่เหมาะสมจึงมีการปรับเปลี่ยนไปในที่สุด ทำให้ศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยามีเอกลักษณ์เป็นของตนเองอย่างแท้จริง

รูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยากับศิลปกรรมไทยมาตรฐาน

รูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยาได้รับอิทธิพลมาจากงานศิลปกรรมไทยจากแหล่งต่าง ๆ ผสมผสานกับภูมิหลังของเจ้าของเมรุลอยหรือช่างประจำเมรุลอย จนทำให้ช่างเมรุสามารถประยุกต์เป็นรูปแบบเมรุลอยของตนเองขึ้นภายใต้เงื่อนไขของความสะดวกในการติดตั้งรื้อถอนในลักษณะของประโยชน์ใช้สอย ความสวยงามตามลักษณะของศิลปกรรมไทย จากการศึกษาเปรียบเทียบกับศิลปกรรมไทยมาตรฐานที่มีการศึกษารวบรวมไว้แล้วนั้น นำมาวิเคราะห์รูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยาได้ดังนี้

งานสถาปัตยกรรม

จากการศึกษาพัฒนาการทางสถาปัตยกรรมของเมรุลอยอยุธยา พร้อมทั้งศึกษาเปรียบเทียบกับพัฒนาการของสถาปัตยกรรมไทยมาตรฐาน วิเคราะห์รูปแบบทางสถาปัตยกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยาได้ดังนี้

๑. รูปทรงของเมรุประธาน จากการศึกษาพบว่ารูปทรงของเมรุ ในระยะแรกรูปทรงของเมรุลอยอยุธยาเป็นรูปทรงโกศ เนื่องจากดังที่กล่าวไว้แล้วว่า การเผาศพในชนบทมีการใช้ลูกโกศสำหรับใส่กระดูกเพื่อตั้งบนจิตกาธานภายในปะรำหรือเมรุชั่วคราวก่อนเผา ในระยะแรกอาจจะใส่ศพพระสงฆ์ ต่อมาจึงใส่ศพคนบ้าง ผลจากการตั้งลูกโกศวิเคราะห์ได้ว่า มีผลต่อรูปทรงของเมรุลอย โดยที่ช่างจะตั้งเสาเมรุขึ้นให้ขนานกับลูกโกศดังนั้นเสาจึงตั้งให้ผายบนขนานไปกับเส้นรอบของลูกโกศ หลังจากสร้างแบบด้วยวิธีโกลนหุ่นจนเกิดเป็นความชำนาญแล้ว เมื่อถ่ายทอดความรู้สู่ช่างรุ่นต่อมาจึงถ่ายทอดรูปแบบโครงสร้างของเมรุทรงโกศด้วย ตัวอย่างเช่นภาพร่างเมรุลอยจากการออกแบบของนายวินัย กิจสุทธิ เป็นเมรุลอยทรงโกศ โดยในเมรุประธานมีรูปลูกโกศด้วย (รูปภาพที่ ๒๑๒)

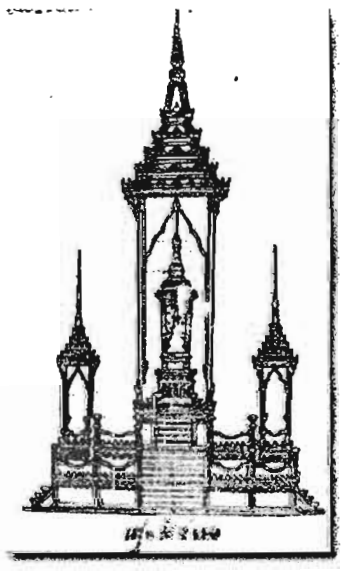

รูปภาพที่ ๒๑๒ แบบร่างเมรุลอยของนายวินัย
ที่มา: วินัย กิจสุทธิ

ในส่วนของพัฒนาการรูปทรงของเมรุลอยทรงโกศ เห็นได้ชัดว่า เริ่มตั้งแต่การใช้เมรุลอยยอดเดียวซึ่งเป็นเมรุลอยของนายสาคร อรรถจรูญ เมรุลอยที่นายเหรียญ กิจสุทธิ ออกแบบสร้าง และเมรุลอยของนายยงยุทธ พวงลำเจียก ในปัจจุบัน (รูปภาพที่ ๒๑๓)

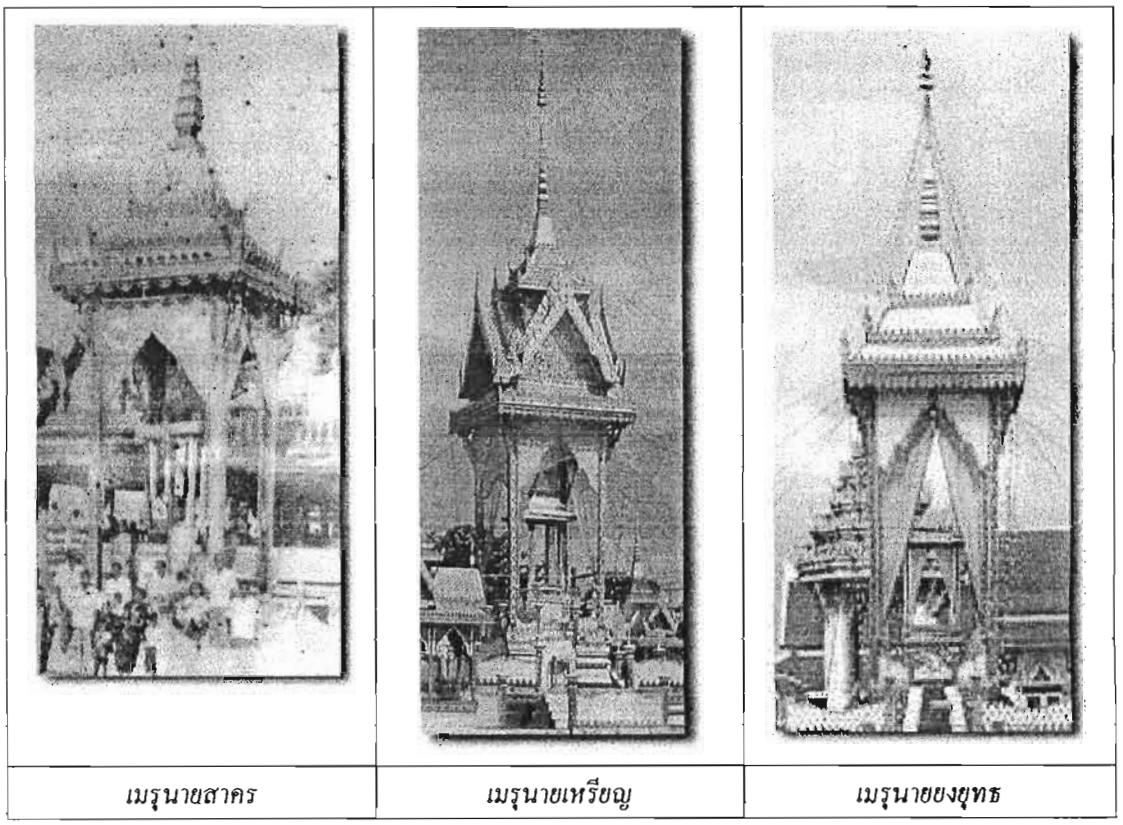

เมรุนายสาคร	เมรุนายเหรียญ	เมรุนายยงยุทธ

รูปภาพที่ ๒๑๓ พัฒนาการของเมรุลอยทรงโกศ

ถึงแม้จะเป็นเมรุลอยทรงโกศแต่ส่วนประกอบต่าง ๆ ของเมรุลอยเมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับสถาปัตยกรรมไทยแล้ว พบว่ามีส่วนประกอบหลาย ๆ อย่างเช่นเดียวกับบุษบกธรรมาสน์ ซึ่งเป็นต้นแบบรูปทรงเมรุลอยทรงบุษบก เป็นรูปทรงเมรุลอยที่ช่างอยุธยานิยมสร้างต่อมาจากเมรุลอยทรงโกศ ดังนั้นในการศึกษาเปรียบเทียบจึงต้องศึกษาความหมายและส่วนประกอบของบุษบกหรือบุษบกธรรมาสน์ซึ่งเป็นศิลปกรรมต้นแบบของเมรุลอยให้เกิดความเข้าใจเสียก่อน

ในแบบแผนของศิลปกรรมไทยนั้น บุษบก จัดเป็นแม่บทแห่งสถาปัตยกรรมไทย (รูปภาพที่ ๒๑๔) โดยมีกนกนารีเป็นแม่บทแห่งลายไทย กระบี่คชะเป็นแม่บทแห่งภาพไทย[๒๔]

---

[๒๔] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

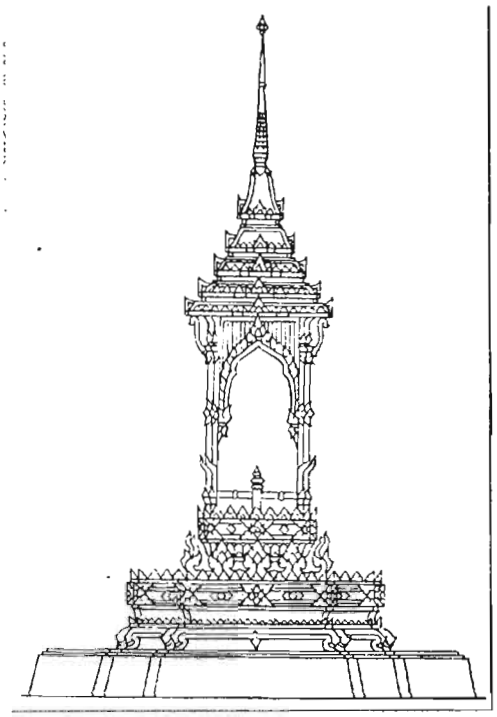

รูปภาพที่ ๒๑๔ ภาพลายเส้นบุษบก
ที่มา: ปฏิพัทธ์ คาระดาษ,
ลายไทย ภาพไทย เล่ม ๑ หน้า ๒๑๘.

บุษบกหมายถึง เรือนยอดขนาดเล็กที่เคลื่อนย้ายได้ เป็นสถาปัตยกรรมไม้ที่มีรูปร่างสวยงาม ลวดลายตกแต่งวิจิตรพิสดาร บุษบกที่มีความสำคัญในพุทธศาสนาคือ บุษบกประดิษฐานพระแก้วมรกต ซึ่งพระศรีภูริปรีชา พรรณนาความไว้สรุปได้ว่า ส่วนประกอบที่สำคัญของบุษบกหลังนี้ประกอบด้วย ตัวเรือนบุษบกย่อมุมไม้สิบสอง บันแถลงมี ๗ ชั้น คันทวยทองคำ มีกาบพรหมศรที่เชิงเสาทั้ง ๔ ต้น[๒๕] เช่นเดียวกับ แน่งน้อย ปัญจพรรค์ และ สมชาย ณ นครพนม[๒๖] ที่อธิบายไว้ว่า บุษบกหมายถึง เรือนเครื่องยอดขนาดเล็ก มีหลังคาหลายชั้นอย่างทรงมณฑป ตัวเรือนโปร่ง เสาสูง ฐานทึบ รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อไม้ ใช้ประดิษฐานสิ่งที่ควรแก่การสักการะ เช่น พระพุทธรูป พระบรมธาตุ รวมไปถึงเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ ประดับตกแต่งมุมเสาด้วยกาบพรหมศร[๒๗](รูปภาพที่ ๒๑๔) หัวเสาเป็นยอดบัวและติดคันทวยรับเครื่องยอด เพดานภายในเขียนเป็นลายหรือแกะสลักเป็นดาวเพดาน

---

[๒๕] สงวน รอดบุญ, **พุทธศิลป์รัตนโกสินทร์**, หน้า ๔๒.

[๒๖] แน่งน้อย ปัญจพรรค์, และ สมชาย ณ นครพนม, **ศิลปไม้แกะสลัก สุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์,** หน้า ๓๑.

[๒๗] หมายถึง ส่วนประกอบในทางศิลปกรรมที่ใช้ในการผูกลายโดยมีนวความคิดมาจากพันธุ์ไม้ในธรรมชาติ กาบพรหมศรจึงมีลักษณะคล้ายกาบเปลือกไม้เนื้ออ่อนปลายกาบทำเป็นลายกนกสะบัดไหวมักใช้ประกอบโคนเสา บุษบกธรรมาสน์ ปฏิพัทธ์ คาระดาษ, **ลายไทย ภาพไทย เล่ม ๑**, หน้า ๒๑๘.

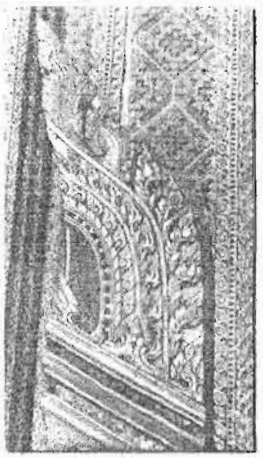

รูปภาพที่ ๒๑๕ กาบพรหมศร
ที่มา: ปฏิพัทธ์ ดาระดาษ, **ลายไทย ภาพไทย เล่ม ๑,** หน้า ๒๑๘.

สถาปัตยกรรมไทยที่มีรูปร่างคล้ายกับบุษบกคือ มณฑป ซึ่งหมายถึง เรือนยอดที่มีรูปสี่เหลี่ยม สร้างเป็นพุทธสถานสำหรับประดิษฐานปูชนียวัตถุที่สำคัญในเขตพุทธาวาส เช่น พระบรมสารีริกธาตุ รอยพระพุทธบาทจำลอง ตัวอาคารเป็นเครื่องก่อมีประตูเข้าทางเดียว หรือสี่ด้าน รูปทรงหลังคามีรูปทรงอย่างฝาชี รูปทรงเจดีย์ เครื่องยอดทรงปราสาท และทรงพระมหามงกุฎ[๒๘] แน่งน้อย ปัญจพรรค์ และ สมชาย ณ นครพนม[๒๙] ให้ความหมายมณฑปไว้ว่า มีลักษณะเป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีหลังคาเป็นชั้นสูงแบบหลังคาปราสาทแต่ไม่มีมุข มีพื้นที่ภายในเพื่อการใช้งาน บางครั้งใช้เป็นหลังคาปราสาทเรียกว่า เรือนยอดทรงมณฑป เครื่องยอดที่เป็นหลังคาของปราสาทจึงมีสองแบบคือ แบบยอดมณฑป และแบบยอดปรางค์

สรุปได้ว่า รูปทรงภายนอก หลังคา เรือนยอด และส่วนประกอบของบุษบก และมณฑป มีลักษณะคล้ายกัน เพียงแต่มณฑปสร้างเป็นสถาปัตยกรรมขนาดใหญ่ ถาวร ใช้ประดิษฐานสิ่งที่เป็นวัตถุที่เป็นที่เคารพบูชาเท่านั้น ส่วนบุษบกมีขนาดเล็กกว่า สามารถเคลื่อนย้ายได้ ใช้ได้กับสิ่งที่เป็นวัตถุ และสิ่งมีชีวิต แต่ยังคงเป็นสิ่งที่เคารพเช่นกัน รูปทรงหลังคาเรือนยอดของมณฑปเป็นแบบอย่างมาตรฐานของเรือนยอดบุษบกด้วย ดังนั้นจึงเรียกหลังคาเรือนยอดบุษบกว่าเป็นทรงมณฑป บุษบกที่เป็นผลงานทางศิลปกรรมของช่างหลวง และช่างพื้นบ้านที่ปรากฏอยู่ตามวัดทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ บุษบกธรรมาสน์ ซึ่งเป็นต้นแบบของสถาปัตยกรรมเมรุลอยอยุธยา

---

[๒๘] สงวน รอดบุญ, **พุทธศิลป์รัตนโกสินทร์,** หน้า ๓๙.

[๒๙] แน่งน้อย ปัญจพรรค์, และ สมชาย ณ นครพนม, **ศิลป์ไม้แกะสลัก สุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์,** หน้า ๓๑.

การศึกษาพัฒนาการของบุษบกธรรมาสน์ที่ยังเหลือหลักฐานอยู่ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางกับบุษบกธรรมาสน์ในท้องถิ่นตำบลหัวเวียง พบว่ามีพัฒนาการทางรูปแบบและส่วนประกอบของบุษบกมาเป็นลำดับดังนี้ (รูปภาพที่ ๒๑๖)

รูปแบบที่ ๑	รูปแบบที่ ๒	รูปแบบที่ ๓
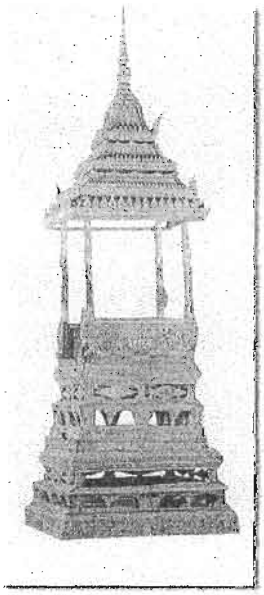	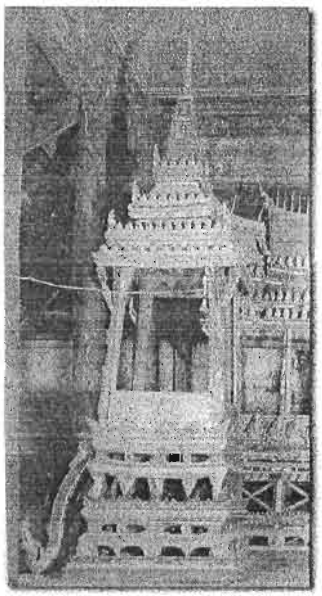	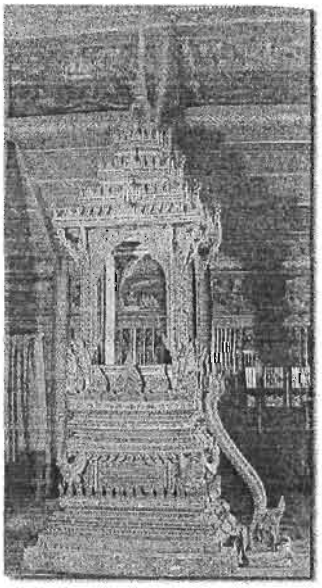
วัดศาลาปูน *จังหวัดพระนครศรีอยุธยา* *ศิลปกรรมสมัยอยุธยาตอนกลาง*	*วัดเชิงท่า* *จังหวัดพระนครศรีอยุธยา* *ศิลปกรรมสมัยอยุธยาตอนปลาย*	*วัดเกาะแก้วสุทธาราม* *จังหวัดเพชรบุรี* *ศิลปกรรมสมัยกรุงรัตนโกสินทร์*
-	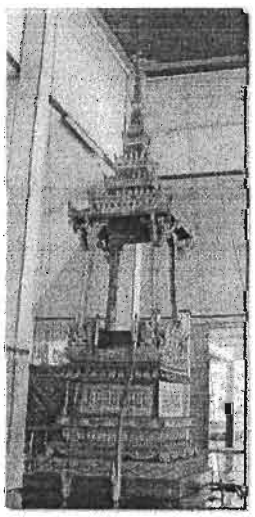	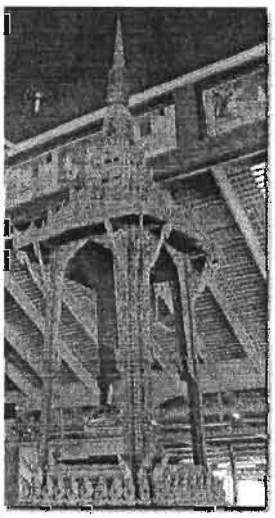
-	*วัดท่าดินแดง* *จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*	*วัดยวด* *จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

รูปภาพที่ ๒๑๖ รูปแบบของบุษบกธรรมาสน์ในสมัยต่าง ๆ

จากรูปภาพที่ ๒๑๖ แสดงให้เห็นพัฒนาการทางรูปแบบของสถาปัตยกรรมไทยในเรื่องของบุษบกธรรมาสน์ โดยบุษบกธรรมาสน์ของวัดศาลาปูนซึ่งเป็นศิลปกรรมในสมัยอยุธยาตอนต้น ตัวเรือนบุษบกเสาไม่ย่อมุม ไม่มีสาหร่ายแข้งสิงห์ ไม่มีกาบพรหมศร ไม่มีคันทวย หลังคาเรือนยอดไม่ย่อมุมและไม่มีซุ้มบันแถลง ต่อมาบุษบกธรรมาสน์ของวัดเชิงท่า ศิลปกรรมในสมัยอยุธยาตอนปลาย ส่วนประกอบของบุษบกเช่นเดียวกับบุษบกธรรมาสน์วัดท่าดินแดง คือ ตัวเรือนบุษบกเพิ่มกาบพรหมศรที่เชิงเสา เพิ่มสาหร่ายแข้งสิงห์และคนทวย จนกระทั่งบุษบกธรรมาสน์วัดเกาะแก้วสุทธาราม และวัดยวด ศิลปกรรมในสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นบุษบกธรรมาสน์ที่สมบูรณ์ในระดับหนึ่ง ตัวเรือนบุษบกเสาย่อมุมไม้สิบสอง มีกาบพรหมศรที่เชิงเสา สาหร่ายแข้งสิงห์ต่อจากซุ้มหน้านางปลายสาหร่ายเป็นหัวนาค มีคันทวยรับหลังคาเรือนยอดที่ย่อมุมไม้สิบสอง เพิ่มซุ้มบันแถลงบนหลังคา บุษบกธรรมาสน์ทั้งหมดที่ยกมาเป็นตัวอย่างแสดงให้เห็นพัฒนาการทางสถาปัตยกรรมไทยซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามความนิยมของยุคสมัย อย่างไรก็ตามเนื่องจากงานศิลปกรรมไทยส่วนมากเป็นงานที่สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อพุทธบูชา ดังนั้นช่างจึงสร้างสรรค์ผลงานอย่างเต็มความสามารถทั้งแรงกายและสติปัญญาโดยยึดหลักเกณฑ์อุดมคติทางพุทธศาสนาเป็นหลักในการสร้างงานชิ้นนั้น ๆ

พัฒนาการของบุษบกธรรมาสน์ที่ยกตัวอย่างเพื่อเปรียบเทียบกับงานสถาปัตยกรรมเมรุลอยอยุธยา ถึงแม้จะเป็นงานสถาปัตยกรรมในระดับช่างพื้นบ้านแต่เนื่องจากช่างเหล่านี้มีความใกล้ชิดกับสถาปัตยกรรมในพุทธศาสนาซึ่งจัดว่าเป็นมาตรฐานสถาปัตยกรรมไทย ทำให้ช่างมีพัฒนาการในการสร้างผลงานเป็นระยะเช่นเดียวกัน ดังนั้นจึงพบว่า รายละเอียดของส่วนประกอบในเมรุลอยอยุธยาอาจจะแตกต่างกันไปบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถาปัตยกรรมต้นแบบของเมรุลอยหลังนั้น ๆ ประกอบกับการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมของเจ้าของเมรุเอง ทั้งนี้ช่างอยุธยารู้จักนำลักษณะแม่บทของบุษบกมาเป็นแบบอย่างในการออกแบบสร้างเมรุลอย ด้วยการเลือกจากหลาย ๆ รูปแบบเพื่อประยุกต์ใช้ตามแนวความคิด และความสามารถของตนเอง ทั้งเมรุลอยทรงบุษบกธรรมาสน์และเมรุลอยทรงโกศ จึงมีส่วนประกอบต่าง ๆ ที่คล้ายกัน การศึกษาเปรียบเทียบรายละเอียดของเมรุประธานแต่ละหลังกับสถาปัตยกรรมไทยมาตรฐานนั้น เขียนเป็นตารางการเปรียบเทียบได้ดังนี้

ตารางที่ ๔ ตารางเปรียบเทียบส่วนประกอบในเมรุประธานกับสถาปัตยกรรมไทยมาตรฐาน

เมรุลอยของ	ส่วนประกอบสำคัญของบุษบกในสถาปัตยกรรมไทย					
	หลังคา	เสา	คันทวย	ซุ้มหน้านาง	สาหร่าย	กาบพรหมศร
นายแถม	มณฑป ๕ ชั้น ย่อมุมไม้	ไม่ย่อมุม ไม้สิบสอง	แกะสลักนูนต่ำ ปิดกระดาษสี	ฉลุไม้โปร่ง ปิดกระดาษทองอังกฤษ	ใช้สาหร่าย แต่ไม่มีปลายสาหร่าย ในเมรุประธาน	ไม่มี
นายไสว	มณฑป ๕ชั้น ย่อมุมไม้	ย่อมุมไม้ด้วยการใช้ฉาก	ฉลุไม้ปิดกระดาษสี	ฉลุไม้โปร่ง ปิดกระดาษทองอังกฤษ	ใช้สาหร่าย แข้งสิงห์ ปลายสาหร่ายเป็นหัวนาค	ฉลุไม้ปิดกระดาษสี
นายประสิทธิ์	มณฑป ๓ ชั้น ไม่ย่อมุม	ไม่ย่อมุม ไม้สิบสอง	ฉลุไม้ปิดกระดาษสี	ไม้ไผ่สาน	ใช้สาหร่าย แข้งสิงห์ ปลายสาหร่ายเป็นหัวนาค	แกะสลักนูนต่ำ ปิดกระดาษสี
นายอาบ	มณฑป ๕ ชั้น ไม่ย่อมุม	ไม่ย่อมุม ไม้สิบสอง	แกะสลักนูนต่ำ ปิดกระดาษสี	ใช้รวงผึ้งตอกลายด้วยกระดาษสี	ใช้สาหร่าย แข้งสิงห์ไม่มีปลายสาหร่าย	ไม่มี
นายหิรัญ	จตุรมุข	ไม่ย่อมุม ไม้สิบสอง	แกะสลักนูนต่ำ	ฉลุไม้โปร่ง ปิดกระดาษทองอังกฤษ	ใช้สาหร่าย แข้งสิงห์ ปลายสาหร่ายเป็นหัวนาค	ไม่มี
นายวิชัย	มณฑป ๕ ชั้น ไม่ย่อมุม	ไม่ย่อมุม ไม้สิบสอง	ฉลุไม้ปิดกระดาษสี	ฉลุไม้โปร่ง ปิดกระดาษทองอังกฤษ	ไม่มี	ไม่มี

ตารางที่ ๔ (ต่อ)

เมรุลอยของ	ส่วนประกอบสำคัญของบุษบกในสถาปัตยกรรมไทย					
	หลังคา	เสา	คันทวย	ซุ้มหน้านาง	สาหร่าย	กาบพรหมศร
นายสุเทพ	มณฑป ๕ ชั้น ไม่ย่อมุม	ไม่ย่อมุม ไม้สิบสอง	ฉลุไม้ปิดกระดาษสี	ฉลุไม้โปร่งปิดกระดาษทองอังกฤษ	ใช้สาหร่ายแข้งสิงห์ปลายสาหร่ายเป็นหัวนาค	แกะสลักนูนต่ำ ปิดกระดาษสี
นายเมี้ยน	มณฑป ๕ ชั้น ย่อมุมไม้	ไม่ย่อมุม ไม้สิบสอง	ฉลุไม้ปิดกระดาษสี	ตอกลายด้วยกระดาษสี	ใช้สาหร่ายแข้งสิงห์ปลายสาหร่ายเป็นหัวนาค	ไม่มี
นายสาคร	มณฑป ๕ ชั้น ไม่ย่อมุม	ไม่ย่อมุม ไม้สิบสอง	ฉลุไม้ปิดกระดาษสี	ฉลุไม้ปิดกระดาษทองอังกฤษ	ใช้สาหร่ายแข้งสิงห์ปลายสาหร่ายเป็นหัวนาค	ไม่มี
นายยงยุทธ	มณฑป ๓ ชั้น ไม่ย่อมุม	ไม่ย่อมุม ไม้สิบสอง	ฉลุไม้ปิดกระดาษสี	ฉลุไม้ปิดกระดาษทองอังกฤษ	ใช้สาหร่ายแข้งสิงห์ปลายสาหร่ายเป็นหัวนาค	ไม่มี

ที่มา: เจ้าของเมรุลอย

จากตารางที่ ๔ วิเคราะห์ได้ว่า เจ้าของเมรุลอยต่างพัฒนารูปแบบของเมรุประธานให้ถูกต้องตามหลักสถาปัตยกรรมไทย เมรุลอยของนายไสว สนธิ ให้ความสำคัญกับการย่อมุมไม้สิบสองทั้งส่วนของหลังคาเรือนยอดและเสารเมรุประธาน เช่นเดียวกับนายแถม และเจ้าของเมรุลอยรายใหม่อย่างนายเมี้ยน แดงใหญ่ ที่ให้ความสำคัญกับรูปแบบของหลังคาทรงมณฑปที่ต้องสร้างแบบย่อมุมไม้สิบสอง ส่วนเมรุลอยหลังอื่น ๆ พัฒนาการแต่จำนวนเมรุทิศ เพื่อสร้างเป็นเมรุลอย ๕ ยอด รูปทรงของเมรุประธานจึงยังคงใช้ของเดิมไปเรื่อย ๆ เพื่อเป็นการประหยัดในการลงทุน ส่วนประกอบย่อย ๆ บางอย่างจึงถูกตัดออกไป เช่น กาบพรหมศร (รูปภาพที่ ๒๑๗– ๒๑๘) หรือแม้แต่ปลายสาหร่าย เนื่องจากเป็นส่วนที่ถูกปิดบังจากเครื่องประดับตกแต่งทั้งหลาย เจ้าของเมรุจึงเลิกใช้ไปในที่สุด

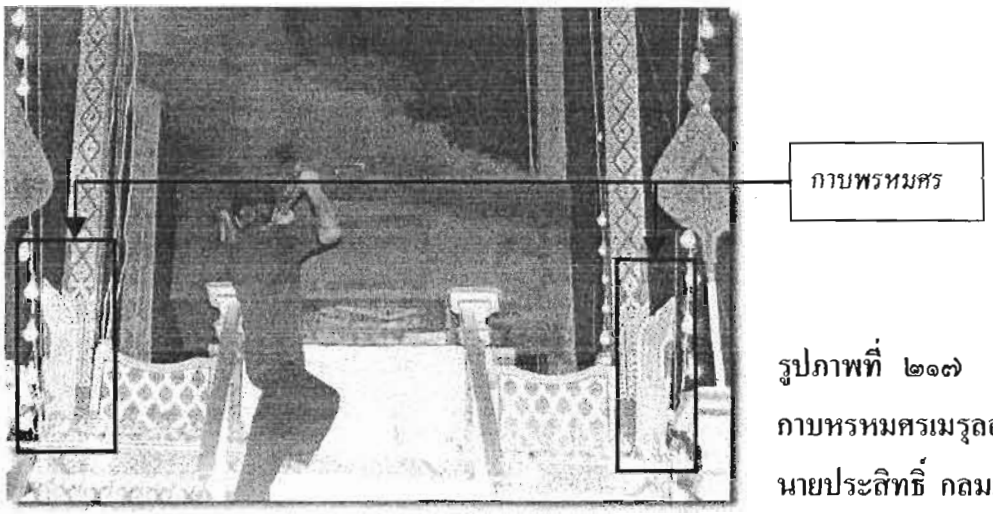

รูปภาพที่ ๒๑๗
กาบหรหมศรเมรุลอย
นายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง

รูปภาพที่ ๒๑๘ กาบพรหมศร
เมรุลอยนายสุเทพ ควรแท้

๒. หลังคาเรือนยอด หลังคาเรือนยอดของเมรุลอยอยุธยาทั้งแบบเมรุประธานทรงโกศและแบบเมรุประธานทรงบุษบกธรรมาสน์ซึ่งเป็นทรงของเมรุประธานที่ใช้กันในปัจจุบัน เป็นหลังคาเรือนยอดทรงมณฑปที่ถอดแบบมาจากบุษบกธรรมาสน์ของวัด แหล่งศิลปกรรมทางศาสนาที่มีอิทธิพลต่อศิลปกรรมในเมรุลอย ในระยะแรกเรือนยอดของเมรุลอยจึงไม่มีชุ้มบันแถลงเช่นเดียวกับเรือนยอดของธรรมาสน์ในวัดต่าง ๆ ที่สร้างในสมัยอยุธยาตอนกลาง เปรียบเทียบได้ดังนี้ (รูปภาพที่ ๒๑๙)

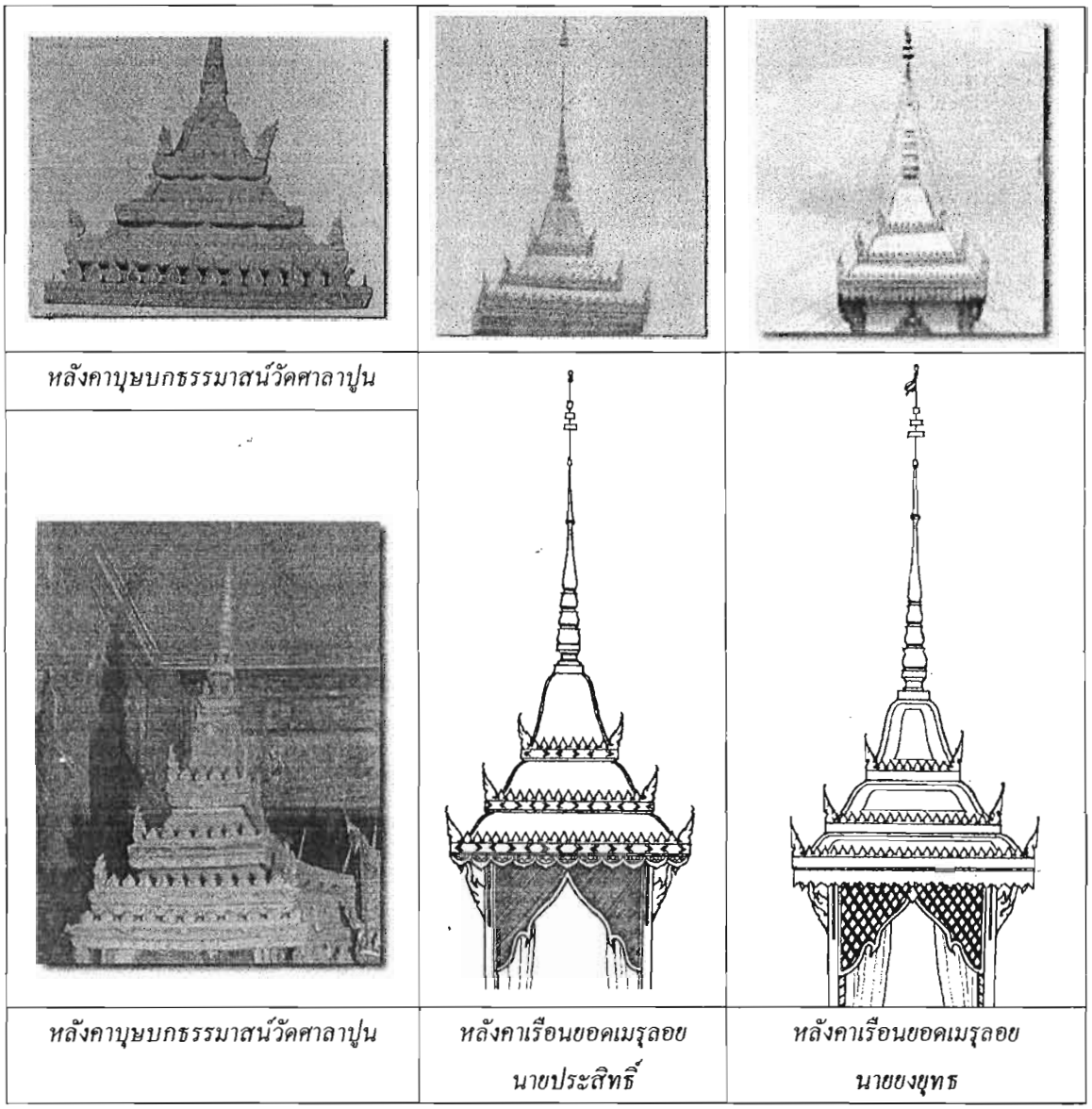

หลังคาบุษบกธรรมาสน์วัดศาลาปูน		
หลังคาบุษบกธรรมาสน์วัดศาลาปูน	*หลังคาเรือนยอดเมรุลอย นายประสิทธิ์*	*หลังคาเรือนยอดเมรุลอย นายยงยุทธ*

รูปภาพที่ ๒๑๕ ภาพเปรียบเทียบหลังคาเรือนยอดของบุษบกธรรมาสน์กับของเมรุลอย

โดยเฉพาะรูปทรงของนาคปักธรรมาสน์วัดเชิงท่าเป็นงานแกะสลักไม้ประกอบบุษบก ที่แสดงให้เห็นว่า นาคปักคือ หางหงส์ที่ปักไว้ตามมุมหลังคาย่อมุมไม้สิบสอง เพราะช่างแกะสลักเป็นรูปกระหนก ๓ ตัว เช่นเดียวกับหางหงส์หลังคาโบสถ์ทั่ว ๆ ไป (รูปภาพที่ ๒๒๐)

รูปภาพที่ ๒๒๐ นาคปักบนธรรมาสน์วัดเชิงท่า
ที่มา: วัดเชิงท่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ความเคลื่อนไหวทางศิลปกรรมในเรื่องรูปแบบของเมรุลอยในระยะเริ่มต้นนี้ มีหลักฐานแสดงให้เห็นว่า หลังจากช่างเมรุนำรูปแบบหลังคาเรือนยอดธรรมาสน์มาประยุกต์ใช้กับเมรุลอยของตนเองทำให้มีอิทธอพลต่องานศิลปกรรมในวัดด้วยเช่นกัน เพราะเมื่อวัดท่าดินแดงและวัดประดู่โลกเชษฐ์ต้องการสร้างเมรุปูนถาวรได้นำรูปแบบเมรุลอยมาสร้างเป็นเมรุปูนถาวร ลักษณะศิลปกรรมที่เห็นได้เด่นชัดคือรูปแบบของหลังคาเรือนยอด (รูปภาพที่ ๒๒๑)

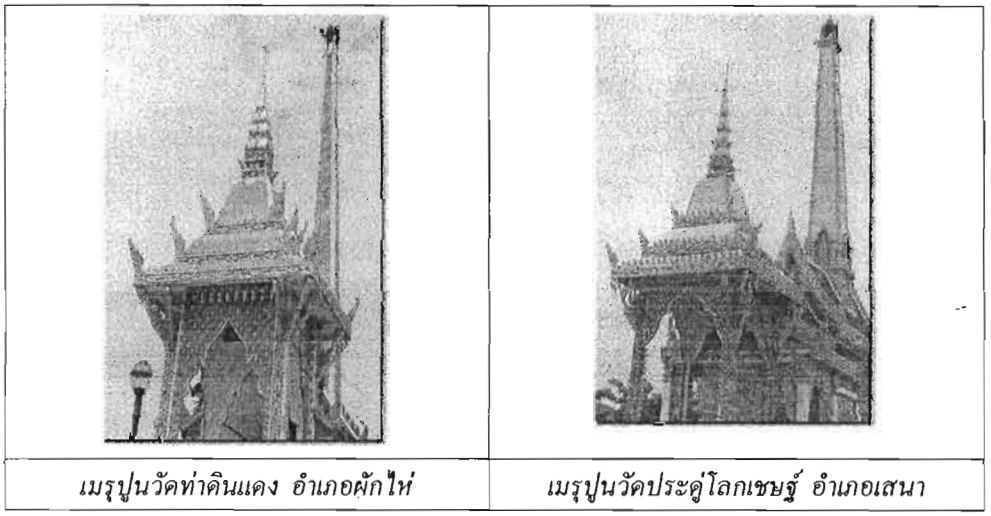

เมรุปูนวัดท่าดินแดง อำเภอผักไห่	*เมรุปูนวัดประดู่โลกเชษฐ์ อำเภอเสนา*

รูปภาพที่ ๒๒๑ หลังคาเรือนยอดเมรุปูนวัดท่าดินแดงและวัดประดู่โลกเชษฐ์

หลังจากที่เจ้าของเมรุลอยและผู้ที่เกี่ยวข้องมีความรู้และประสบการณ์มากขึ้น โดยเฉพาะความรู้ของช่างรุ่นใหม่ ๆ ทำให้เมรุลอยอยุธยาพัฒนารูปแบบของเรือนยอดให้สวยงามมากขึ้นด้วยการใส่ซุ้มบันแถลงในชั้นเรือนยอด สำหรับเมรุลอยของนายไสว สนธิ และนายแถม ฤกษ์อุโฆษพัฒนาเรือนยอดเป็นเรือนยอดทรงมณฑปที่สมบูรณ์แบบด้วยการออกแบบสร้างให้เป็นเรือนยอดย่อมุมไม้สิบสองตามลักษณะของมณฑปในสถาปัตยกรรมไทย แสดงให้เห็นถึงความพิถีพิถันในการออกแบบและสร้างเมรุลอยให้ถูกต้องตามแบบสถาปัตยกรรมไทย

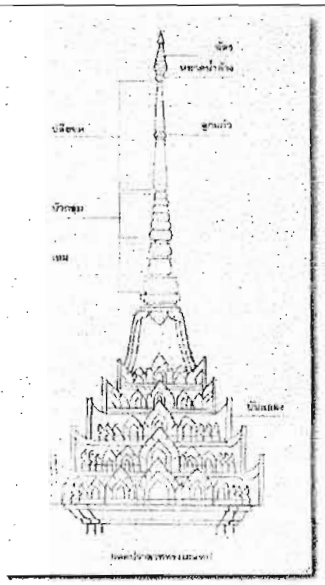	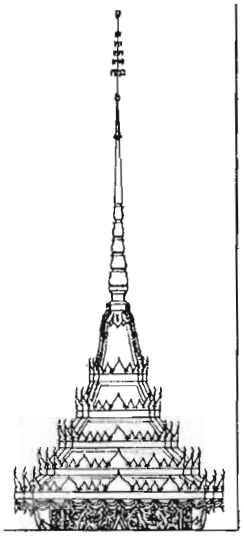	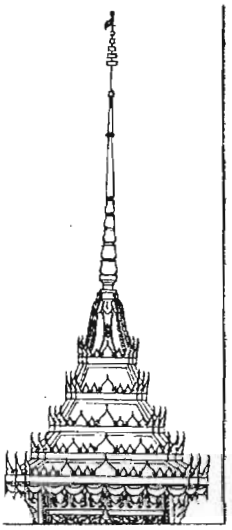	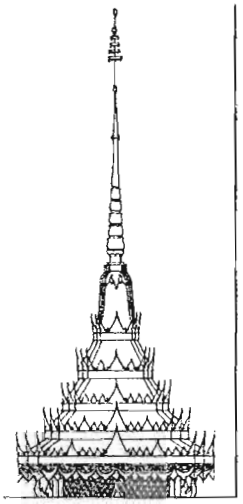
ลายเส้นหลังคาเรือนยอดทรงมณฑป ตามมาตรฐานศิลปกรรมไทย	*ลายเส้นหลังคาเรือนยอดทรงมณฑปเมรุลอยของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ*	*ลายเส้นหลังคาเรือนยอดทรงมณฑปเมรุลอยของนายไสว สนธิ*	*ลายเส้นหลังคาเรือนยอดทรงมณฑปเมรุลอยของนายเมี้ยน แดงใหญ่*

รูปภาพที่ ๒๒๒ ภาพลายเส้นหลังคาเรือนยอดทรงมณฑปเปรียบเทียบกับเมรุลอย

ลายเส้นโดย: ธเนศ สนธิ

จากการเปรียบเทียบภาพลายเส้นหลังคาเรือนยอดทรงมณฑปเมรุลอยของนายแถม นายไสว และนายเมี้ยน พบว่าเจ้าของเมรุลอยต่างพัฒนาหลังคาเรือนยอดเมรุลอยของตนเองให้ถูกต้องตามหลักสถาปัตยกรรมไทยมากที่สุด รูปทรงที่ใช้เป็นทรงจอมแหเหล้วแต่เมรุลอยของใครจะปรุงได้เส้นโค้งของจอมแหมากกว่ากัน จำนวนซุ้มบันแถง ๕ ชั้น ปลายสุดของซุ้มบันแถลงแต่ละชั้นมีนาคปักหรือนาคเบือนปักอยู่ทุกชั้น เหนือขึ้นไปเป็นคอระฆัง บัลลังก์ ชั้นเหม บัวกลุ่ม ปลียอด ลูกแก้ว หยาดน้ำค้าง และฉัตร ตามลำดับ ครบตามมาตรฐานสถาปัตยกรรมไทย ส่วนรายละเอียดตกแต่งจะแตกต่างกันออกไป

งานประติมากรรมและงานจิตรกรรม

ประติมากรรมในเมรุลอยอยุธยาเน้นที่งานแกะสลักไม้เป็นลวดลายประกอบเมรุลอย การวิเคราะห์รูปแบบของงานประติมากรรมเหล่านี้พบว่าได้รับอิทธิพลจากภูมิหลังของเจ้าของเมรุลอย ในเรื่อง ความสามารถที่สืบทอดกันทางบรรพบุรุษ การถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น การพัฒนาตนเองเพื่อการประกอบอาชีพ ต่อมาช่างเมรุลอยได้พัฒนาวิธีการสร้างชิ้นงานที่เป็นส่วนประกอบของเมรุลอยด้วยการฉลุกระดาษสีปิดลงบนไม้อัด อาจจะฉลุไม้อีกครั้งหนึ่งหรือไม่แล้วแต่ความสะดวก งานเหล่านี้ส่วนหนึ่งเคยสร้างสรรค์งานด้วยการแกะสลัก จึงนับว่าเป็นพัฒนาการอย่างหนึ่งของศิลปกรรมในเมรุลอยอยุธยา ดังนั้นในส่วนของการวิเคราะห์รูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยากับศิลปกรรมไทยมาตรฐาน จึงวิเคราะห์ร่วมกันทั้งงานประติมากรรมและงานจิตรกรรม โดยแยกวิเคราะห์ตามส่วนประกอบสำคัญ ๆ ของเมรุลอยที่เกิดจากงานประติมากรรมและงานจิตรกรรมดังนี้

ยอดเมรุลอย ยอดเมรุลอยอยุธยา เริ่มตั้งแต่ส่วนที่เป็นเหม บัวกลุ่มจนถึงหยาดน้ำค้าง ดังเช่นรูปภาพที่ ๑๔๘-๑๔๙ ซึ่งจากรูปเครื่องยอดเมรุลอยทั้งหมดแสดงให้เห็นว่า ช่างเมรุจะรวมส่วนของเหมและบัวกลุ่มเข้าด้วยกัน ลายที่ใช้จึงเป็นลายบัวกลุ่มแต่อยู่ในฐานสี่เหลี่ยมไม่ย่อมุมไม้ เมื่อถอดลายเป็นภาพลายเส้นเปรียบเทียบกับภาพลายเส้นบัวกลุ่มจากหนังสือลายไทย ภาพไทย เล่ม ๑ ได้ดังนี้

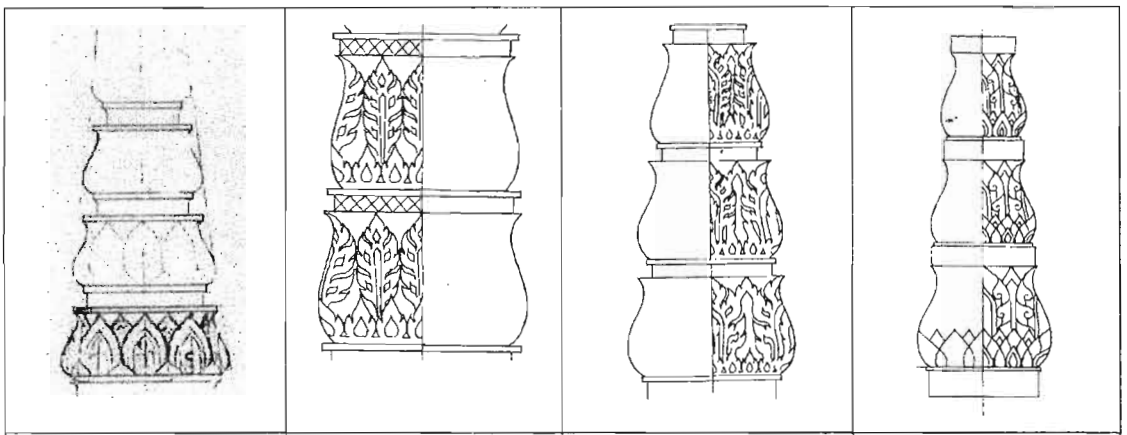

ลายบัวกลุ่มจากหนังสือลายไทย ภาพไทย	*ลายบัวกลุ่มเมรุลอย นายอาบ*	*ลายบัวกลุ่มเมรุลอย นายสุเทพ*	*ลายบัวกลุ่มเมรุลอย นายหิรัญ*

รูปภาพที่ ๒๒๓ ภาพลายเส้นเปรียบเทียบลายประกอบยอดเมรุ

ลายเส้นโดย: ธเนศ สนธิ

บัลลังก์ คือส่วนต่อระหว่างคอระฆังและเครื่องยอดของเมรุลอย สำหรับเมรุลอยอยุธยาแล้วบัลลังก์มีหน้าที่รัดคอระฆังและเป็นปลอกสำหรับสวมเครื่องยอดด้วย บัลลังก์ที่ใช้ทีทั้งแบบแกะสลักและแบบตอกลายกระดาษสีปิดลงบนพื้นไม้ ดังเช่นรูปภาพที่ ๑๕๐–๑๕๒ โดยนำมาถอดลายเป็นตัวอย่างดังนี้

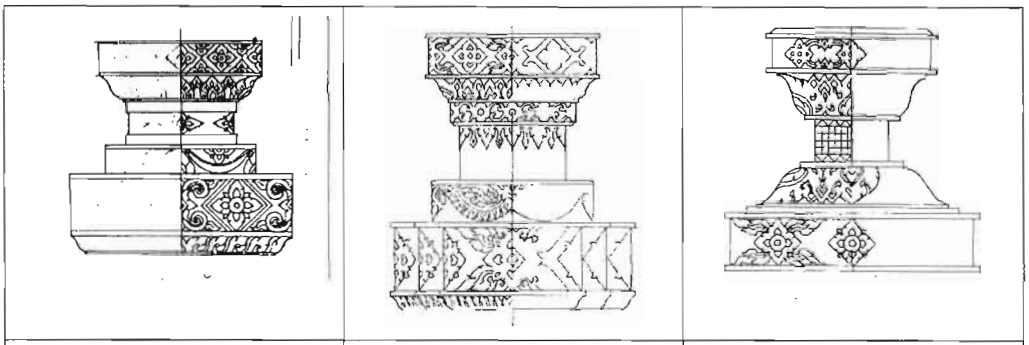

ลายบัลลังก์เมรุลอย นายประสิทธิ์	*ลายบัลลังก์เมรุลอย นายไสว*	*ลายบัลลังก์เมรุลอย นายอาบ*

รูปภาพที่ ๒๒๔ ภาพลายเส้นเปรียบเทียบลายบัลลังก์
ลายเส้นโดย: ธเนศ สนธิ

ลายที่ใช้ประกอบบัลลังก์ของเมรุลอยหลังต่าง ๆ ส่วนใหญ่แล้วพบว่าใช้ลายคล้าย ๆ กัน คือลายหน้ากระดาน ลายเฟื่องและลายบัวหงาย เป็นต้น

นาคปัก เป็นส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมไม้ชนิดหนึ่งเกิดจากลายกระหนก วิวัฒนาการของนาคปักมาจาก กระหนกนาค ซึ่งหมายถึงกระหนกที่มีรูปเหมือนกระหนกสามตัว ประกอบกันเป็นหัวกระหนก เมื่อนำมาใช้ประกอบชั้นหลังคาสถาปัตยกรรมไทยจะทำเป็นรูปหัวนาคในส่วนหางหงส์ จึงเรียกว่า หางหงส์หัวนาค[๓๐] แต่ความหมายของกระหนกนาคตามพจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน[๓๑] กล่าวว่า หมายถึงแม่ลายกระหนก ๓ ตัว ผูกเขียนแผลงให้ปลายเป็นรูปหัวนาค ประกอบปลายสาหร่าย แต่หากพิจารณารูปหางหงส์จากหลังคาของสถาปัตยกรรมไทยพบว่าเป็นรูปนาคสามเศียรชัดเจนกว่า การผูกลายจากกระหนกสามตัวเป็นรูปหัวนาค

---

[๓๐] ปฏิพัทธ์ ดาระดาษ, **ลายไทย ภาพไทย เล่ม ๑,** หน้า ๔๓.

[๓๑] **พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน อักษร ก,** หน้า ๒๕.

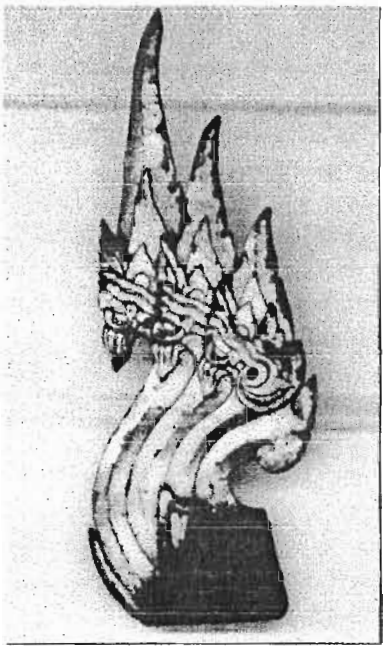

รูปภาพที่ ๒๒๕ หางหงส์รูปนาคสามเศียร
ชิ้นส่วนทางสถาปัตยกรรมที่รื้อลงมาจากพระบรมมหาราชวัง
ที่มา: ปฏิพัทธ์ คาระดาษ, **ลายไทย ภาพไทย เล่ม ๑,** หน้า ๗๑.

นาคสามเศียรที่ประดับเป็นหางหงส์ประดับหลังคาพระมหาปราสาทมักจะทำเป็นรูปนาคเบือน ส่วนเครื่องยอดของพระมหาปราสาทมีหน้าจั่วจำลองที่เรียกว่า บันแถลง ประดับอยู่เป็นระยะ ๆ มีตัวไม้แบบนาคเบือนปักอยู่ตามมุมหลังคา เรียกว่า นาคปัก[๓๒]

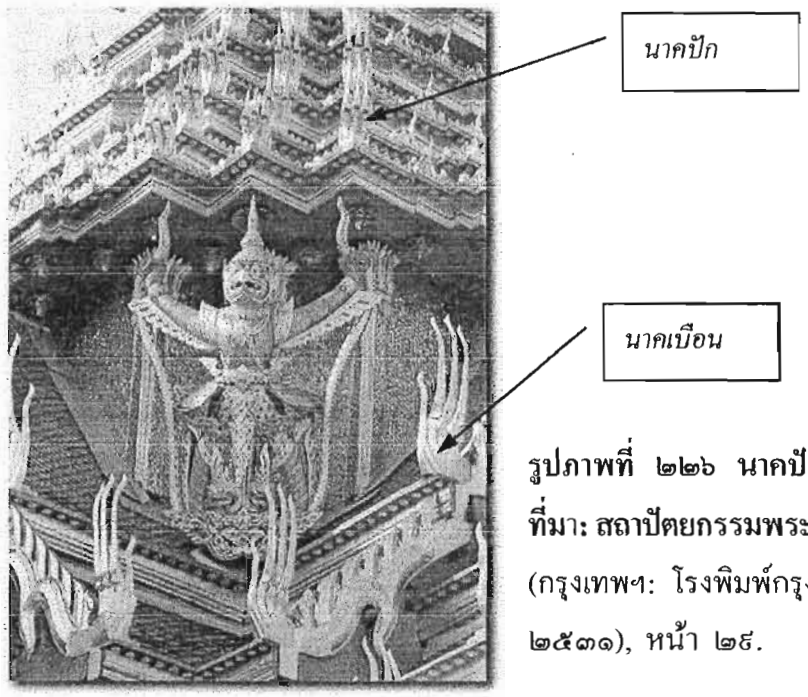

รูปภาพที่ ๒๒๖ นาคปักและนาคเบือน
ที่มา: สถาปัตยกรรมพระบรมมหาราชวัง, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ (๑๙๘๔), ๒๕๓๑), หน้า ๒๙.

---

[๓๒] **สถาปัตยกรรมพระบรมมหาราชวัง,** หน้า ๑๑.

นาคปักบนหลังคาพบบนหลังคาเรือนยอดพระมหาปราสาทเป็นรูปนาคสามเศียรอย่างชัดเจน แต่นาคปักบนหลังคาบุษบกธรรมาสน์ซึ่งเป็นหลังคาทรงมณฑปเช่นเดียวกัน จะมีลักษณะเป็นนาคสามเศียรติดกันแบบหางหงส์ เช่น บุษบกธรรมาสน์ของวัดเชิงท่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศิลปกรรมสมัยอยุธยาตอนปลาย หรือแม้แต่บุษบกธรรมาสน์วัดท่าดินแดง ซึ่งเป็นบุษบกธรรมาสน์ต้นแบบของเมรุลอยอยุธยาใช้นาคปักเป็นรูปนาคสามเศียรเช่นกัน รายละเอียดความสวยงามของนาคปักบนหลังคาบุษบกธรรมาสน์ย่อมเป็นไปตามฝีมือของช่างพื้นบ้านที่สร้างธรรมาสน์หลังนั้น ๆ สำหรับนาคปักของเมรุลอยอยุธยาที่พบมักจะออกแบบให้เหมือนกับลายกระจังหู ซึ่งเป็นลายกระจังปฏิญาณพับครึ่งจึงมองเห็นครึ่งตัว มีหน้าที่เป็นตัวสุดท้ายของลาย

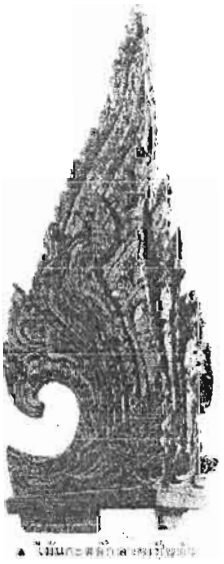

รูปภาพที่ ๒๒๗ ไม้แกะสลักลายกระจังปฏิญาณ

ที่มา: แน่งน้อย ปัญจพรรค์ สมชาย ณ นครพนม,
ศิลปะไม้แกะสลัก สุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์, หน้า ๑๖๘.

นาคปักที่ใช้ในเมรุลอยอยุธยาถอดออกเป็นลายเส้นเป็นตัวอย่างได้ดังนี้

นายไสว	*นายประสิทธิ์*	*นายอาบ*	*นายสาคร*
ตอกลายกระดาษสีฉลุ ไม้อัด	*ตอกลายกระดาษสี เซาะร่อง*	*ตอกลายกระดาษสีฉลุ ไม้อัด*	*ตอกลายกระดาษสีฉลุ ไม้อัด*

รูปภาพที่ ๒๒๘ ภาพนาคปักเมรุลอยหลังต่าง ๆ พร้อมภาพลายเส้น

ลายเส้นโดย: ธเนศ สนธิ

จากรูปภาพที่ ๒๒๘ วิเคราะห์ได้ว่า รูปแบบนาคปักของเมรุลอยอยุธยาเป็นลายกระจังหู หรือกระจังปฏิญาณพับครึ่งปักอยู่ที่ส่วนปลายของซุ้มบันแถลง นาคปักเมรุลอยนายไสว สนธิจะแตกต่างจากนาคปักเมรุลอยหลังอื่น ๆ เนื่องจากการใช้สีและลวดลายแสดงให้เห็นเหมือนการวาดภาพเป็นรูปหัวนาค ส่วนเมรุลอยหลังอื่น ๆ จะใช้แม่ลายไทยคือลายกระหนกผูกให้เป็นลายให้เกิดเป็นรูปขึ้น

เฟื่องอุบะ ลายเฟื่องที่สมบูรณ์แบบจะต้องประกอบด้วย ๓ ส่วน คือ ลายหน้ากระดาน ลายเฟื่อง และลายพู่(อุบะ)[๓๓] ช่างเมรุอยุธยาใช้เฟื่องอุบะทำหน้าที่ประดับเชิงชายประกอบหลังคา และเป็นลายประกอบในงานจิตรกรรมอื่น ๆ

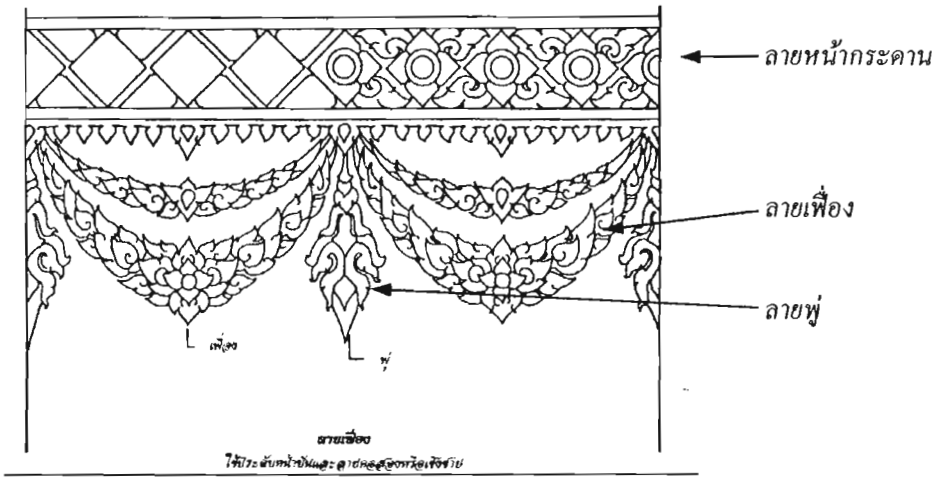

รูปภาพที่ ๒๒๕ ลายเฟื่องอุบะ

ที่มา: ชุมศรี ศิวะศริยานนท์, **สถาปัตยกรรมไทยพื้นฐานสำหรับช่างเทคนิค,** (พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี(ไทย-ญี่ปุ่น), ๒๕๒๖), หน้า ๓๐.

เฟื่องอุบะที่ใช้ประดับเชิงชายของเมรุลอยหลังต่าง มีรูปแบบดังนี้

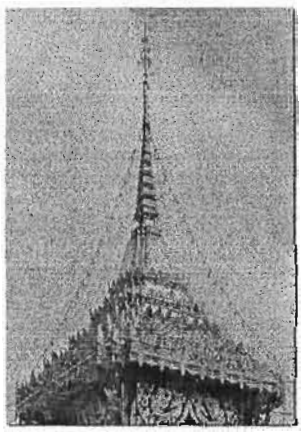

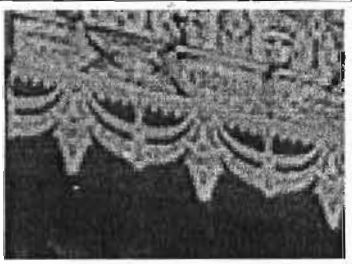

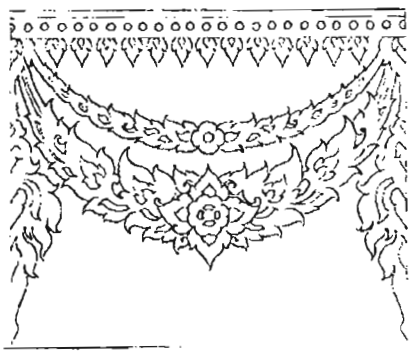

ลายเฟื่องอุบะเมรุลอยของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ ประกอบด้วยสามส่วนตามบาตรฐาน คือ ส่วนแรกมีส่วนของลายหน้ากระดานใต้ลายหน้ากระดานมีกระจังเล็ก ๆ หัวปักลง ส่วนที่สองคือลายเฟื่องซึ่งเปรียบเหมือนการร้อยดอกไม้ห้อยเป็นท้องช้างไว้สองเส้น ส่วนที่สามเป็นลายพู่ซึ่งแทรกอยู่ระหว่างลายอุบะ

รูปภาพที่ ๒๓๐ เฟื่องอุบะเมรุลอยนายแถม ฤกษ์อุโฆษ

---

[๓๓] ปฏิพัทธ์ คาระดาษ, **ลายไทย ภาพไทย เล่ม ๒,** หน้า ๑๐๒.

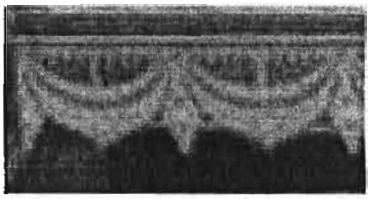

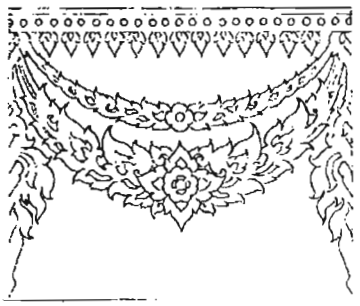

ลายเฟื่องอุบะเมรุลอยของนายไสว สนธิ มีลักษณะเดียวกับเมรุลอยของนายแถม ทั้งนี้เนื่องจากผู้ที่ออกแบบลายเป็นคนเดียวกันคือ นายธเนศ สนธิ

รูปภาพที่ ๒๓๑ เฟื่องอุบะเมรุลอยนายไสว สนธิ

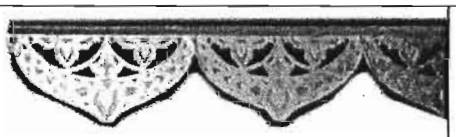

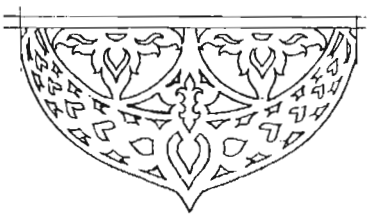

ลายเฟื่องเมรุลอยของนายประสิทธิ์ เป็นลายเฟื่องที่ไม่มีพู่หรือลายอุบะ ตัวลายเฟื่องเป็นเส้นเดียวลายดอกร้อยเป็นลายกระจัง

รูปภาพที่ ๒๓๒ เฟื่องอุบะเมรุลอยนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง

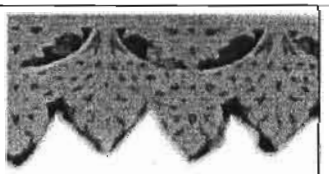

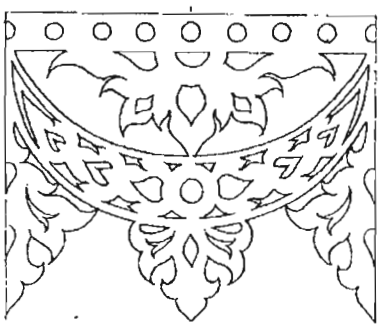

ลายเฟื่องอุบะเมรุลอยของนายอาบ สุขยาสุณี เป็นลายเฟื่องเส้นเดียว ห้อยพู่อุบะ ๒ ช่วง คือช่วงรอยต่อของเฟื่องและช่วงกลางเฟื่อง

รูปภาพที่ ๒๓๓ เฟื่องอุบะเมรุลอยนายอาบ สุขยาสุณี

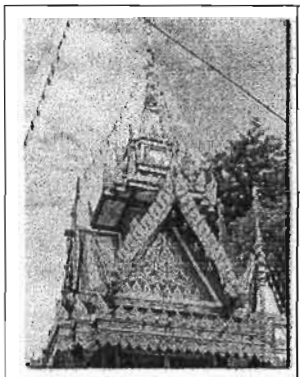

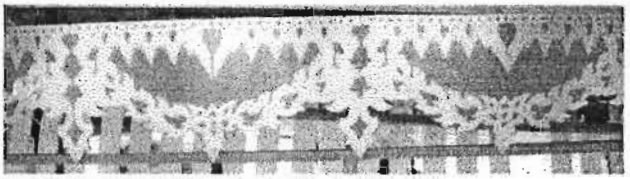

ลายเฟื่องอุบะเมรุลอยของนายหิรัญ กิจเพชร ประกอบด้วยสามส่วนตามมาตรฐาน คือ ส่วนแรกมีส่วนของลายหน้ากระดานใต้ลายหน้ากระดานมีกระจังเล็ก ๆ หัวปักลง ส่วนที่สองคือลายเฟื่องซึ่งเปรียบเหมือนการร้อยดอกไม้ห้อยเป็นท้องช้างแต่มีเพียงเส้นเดียว ส่วนที่สามเป็นลายพู่ซึ่งแทรกอยู่ระหว่างลายอุบะ ลายเฟื่องอุบะของนายหิรัญลายเฟื่องมีขนาดเล็กกว่าลายพู่

รูปภาพที่ ๒๓๔ เฟื่องอุบะเมรุลอยนายหิรัญ กิจเพชร

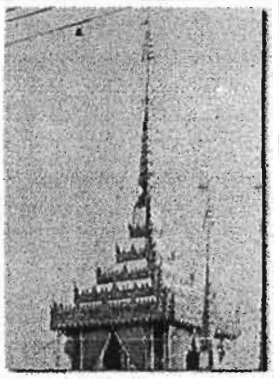

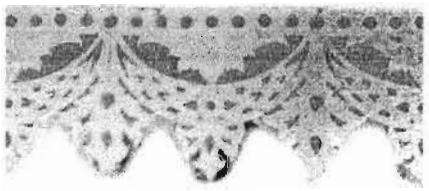

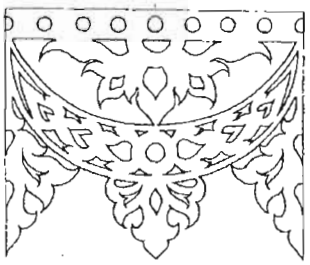

ลายเฟื่องอุบะเมรุลอยของนายเมี้ยน แดงใหญ่ ประกอบด้วยสามส่วนตามมาตรฐานเช่นกัน เพียงแต่ใต้ลายหน้ากระดานไม่ใช้กระจัง ส่วนลายเฟื่องมีเพียงเส้นเดียว ลายพู่ซึ่งแทรกอยู่ระหว่างลายอุบะ และกลางลายเฟื่อง

รูปภาพที่ ๒๓๕ เฟื่องอุบะเมรุลอยนายเมี้ยน แดงใหญ่

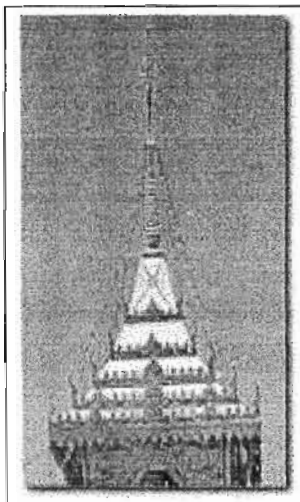

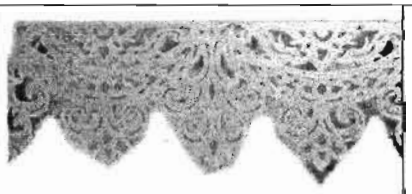

ลายเฟื่องอุบะเมรุลอยของนายสาคร ประกอบด้วย ๓ ส่วน เช่นกัน แต่ลายพู่อุบะของนายสาครเพิ่มกลางลายเฟื่องด้วย

รูปภาพที่ ๒๓๖ เฟื่องอุบะเมรุลอยนายสาคร อรรถจรูญ

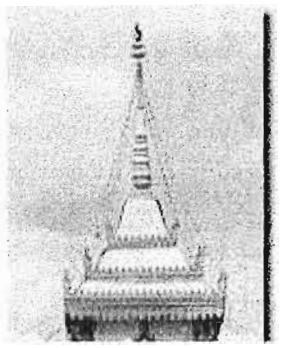

ลายเฟื่องอุบะเมรุลอยของนายยงยุทธ ประกอบด้วย ๓ ส่วน เช่นกัน แต่ลายพู่อุบะของนายยงยุทธเพิ่มกลางลายเฟื่องด้วยเหมือนกับลายเฟื่องอุบะของนายสาคร นายเมี้ยน และนายอาบ

รูปภาพที่ ๒๓๗ เฟื่องอุบะเมรุลอยนายยงยุทธ พวงลำเจียก

การใช้ลายเฟื่องอุบะของเมรุลอยหลังต่าง ๆ นั้นจัดเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มที่ใช้ลายเฟื่องอุบะได้เหมือนกับลายมาตรฐาน และกลุ่มที่มีการประยุกต์เปลี่ยนแปลงลายไปบ้างโดยเฉพาะในกลุ่มนี้พบว่า มักจะแทรกลายพู่อุบะอยู่ระหว่างกลางของลายเฟื่อง เหตุที่จัดออกเป็น ๒ กลุ่มได้ดังนี้ เนื่องจากผู้ที่ออกแบบรายละเอียดของเมรุลอยในปัจจุบัน มีเพียง ๒ คน คือ นายวินัย กิจสุทธิ ซึ่งดูแลเรื่องลวดลายเมรุลอยเกือบทุกหลังในตำบลหัวเวียง ยกเว้นเมรุลอยของนายไสวและนายแถม ซึ่งมีนายธเนศ สนธิ เป็นผู้ดูแลเรื่องลวดลายอยู่

สำหรับลายเฟื่องอุบะที่ครบสมบูรณ์ตามมาตรฐานลายไทยนั้น เมรุลอยเกือบทุกหลังจะใช้ประกอบเพียงเมรุประธานเท่านั้น เมรุทิศและเรือนสวดใช้เพียงลายเฟื่องเท่านั้นไม่มีพู่อุบะห้อยระหว่างลาย

นอกจากช่างเมรุลอยจะใช้ลายเฟื่องอุบะในที่สูงเช่นเรือนยอดเมรุลอยแล้ว เมรุลอยบางหลังยังนลายเฟื่องอุบะมาใช้ในล่องถุนเป็นลายกรวยเชิงตามแบบของศิลปไทยเดิมด้วย ทั้งนี้เนื่องจากลายเฟื่องในสมัยโบราณคล้ายกับลายกรวยเชิง ซึ่งอาจจะเป็นต้นกำเนิดของลายกรวยเชิง เนื่องจากลักษณะการวางจังหวะตัวลายเหมือนกัน[๓๔] ดังตัวอย่างเช่น

---

[๓๔] ปฏิพัทธ์ คาระคาย, **ลายไทย ภาพไทย เล่ม ๒,** หน้า ๑๐๑.

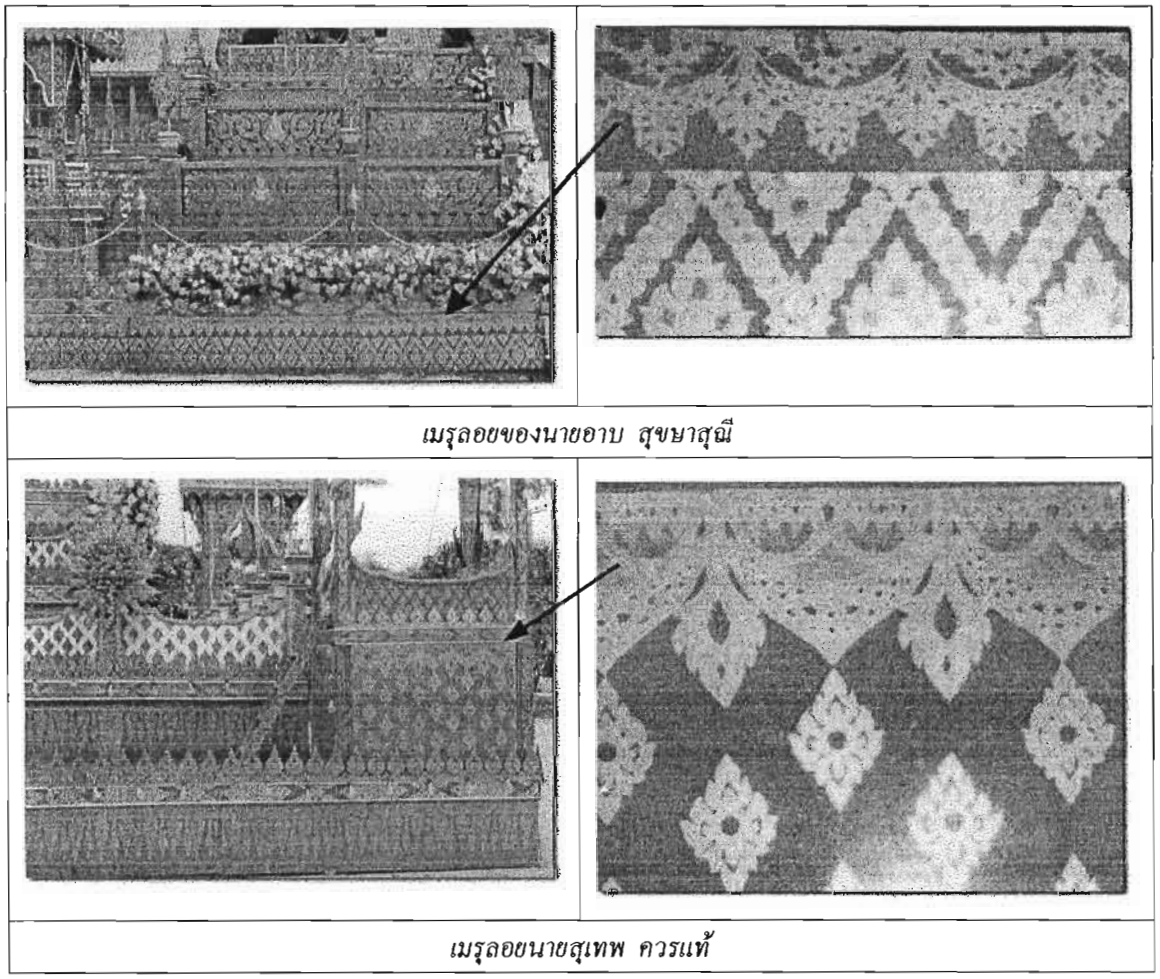

เมรุลอยของนายอาบ สุขยาสุณี

เมรุลอยนายสุเทพ ควรแท้

รูปภาพที่ ๒๓๘ ลายเฟื่องอุบะในตำแหน่งอื่น

คันทวย โครงสร้างของคันทวยแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนบนหรือส่วนที่ติดกับเต้า มักจะทำให้มีลักษณะคล้ายหางนาคโค้งขมวดปลายลงเป็นกระหนก ส่วนกลางคือส่วนที่โค้งแอ่นออกไปเป็นตัวนาค ส่วนนี้ช่างเรียกว่า **คันทวย** ส่วนล่างคือส่วนที่ติดอยู่กับผนังหรือเสา มักทำเป็นรูปหัวนาคหรือลายกระหนกนาค[๓๕]

---

[๓๕] ปฏิพัทธ์ ดาระดาษ, **ลายไทย ภาพไทย เล่ม ๒**, หน้า ๑๒๕.

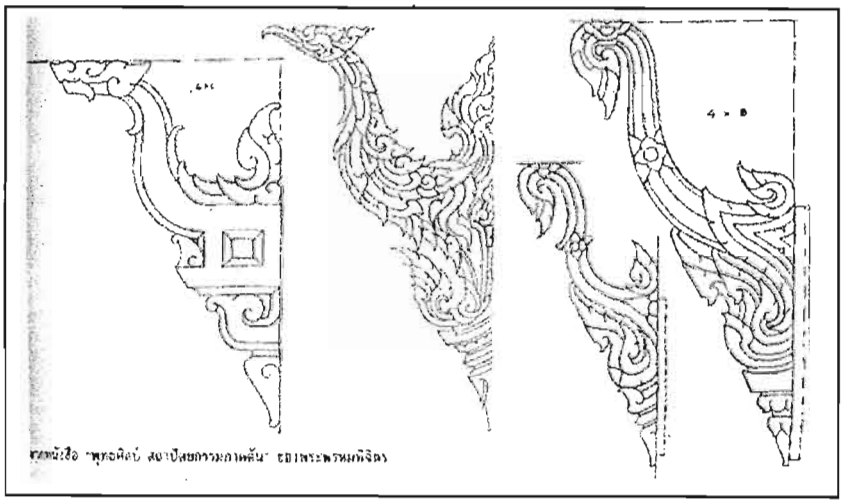

รูปภาพที่ ๒๓๕ คันทวยจากหนังสือ พุทธศิลป์ สถาปัตยกรรมภาคต้น ของพระพรหมพิจิตร

ที่มา: ปฏิพัทธ์ ดาระคาย, ลายไทย ภาพไทย เล่ม ๒, หน้า ๑๒๕.

คันทวยที่ใช้ในเมรุลอยอยุธยาเมื่อถอดเป็นลายเส้นมีตัวอย่างดังนี้

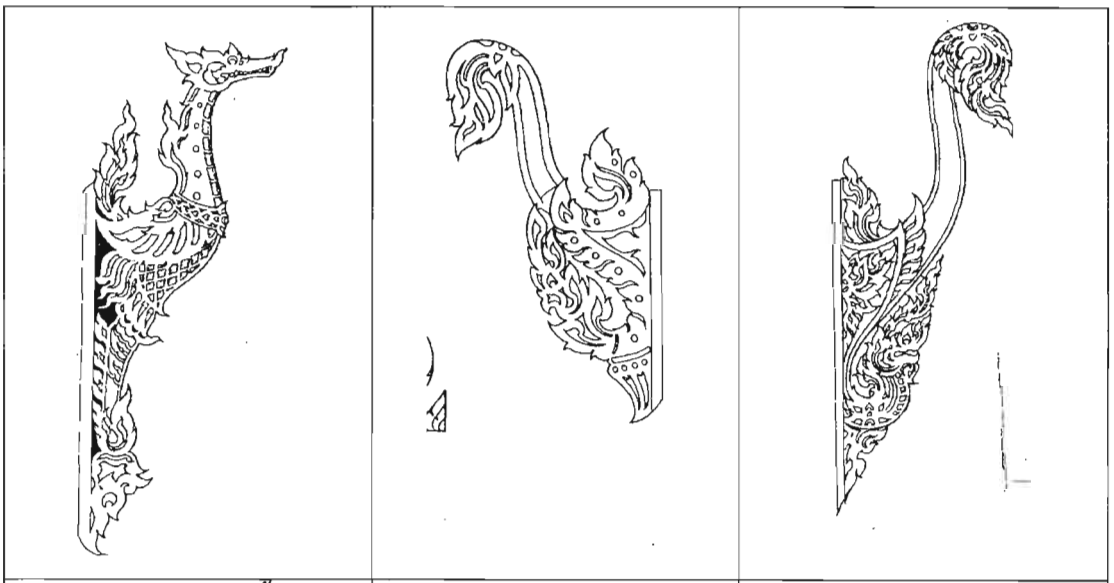

คันทวยของนายเมี้ยน	*คันทวยของนายยงยุทธ*	*คันทวยของนายสาคร*

รูปภาพที่ ๒๔๐ ภาพลายเส้นคันทวย ๑

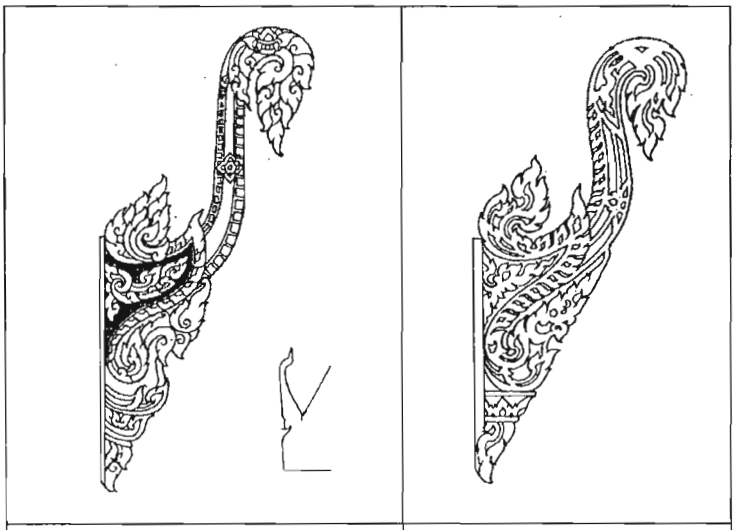

คันทวยของนายอาบ	คันทวยของนายสุเทพ

รูปภาพที่ ๒๔๑ ภาพลายเส้นคันทวย ๒

คันทวยของนายอาบและนายสุเทพ ลายคล้ายกันมากเนื่องจากออกแบบโดยนายวินัย กิจสุทธิ

ดาว ดาวเป็นชื่อลายไทยประเภทหนึ่ง โครงสร้างของลายเป็นวงกลม มีกลีบดอกเป็นรัศมีรอบแกนกลาง หรือกลีบดอกกลมมนรอบแกนกลาง

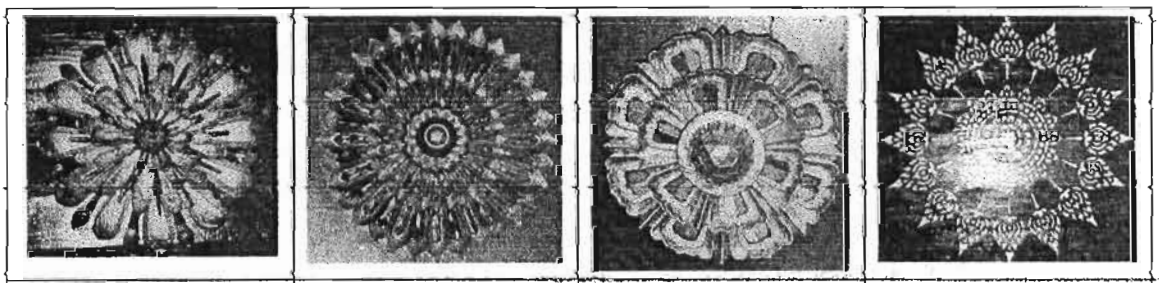

ดาวจงกล	ดาวกลีบบัวแวง	ดาวรังแคน	ดาวกระจาย

รูปภาพที่ ๒๔๒ ลายดาวประเภทต่าง ๆ

ที่มา: ปฏิพัทธ์ ดาระดาย, **ลายไทย ภาพไทย เล่ม ๒**, หน้า ๑๔๐.

ช่างเมรุลอยใช้ดาวลายกลีบบัวเป็นเพดานทั้งในเมรุประธาน และฐานเผา ถอดเป็นภาพลายเส้นตัวอย่างดังนี้

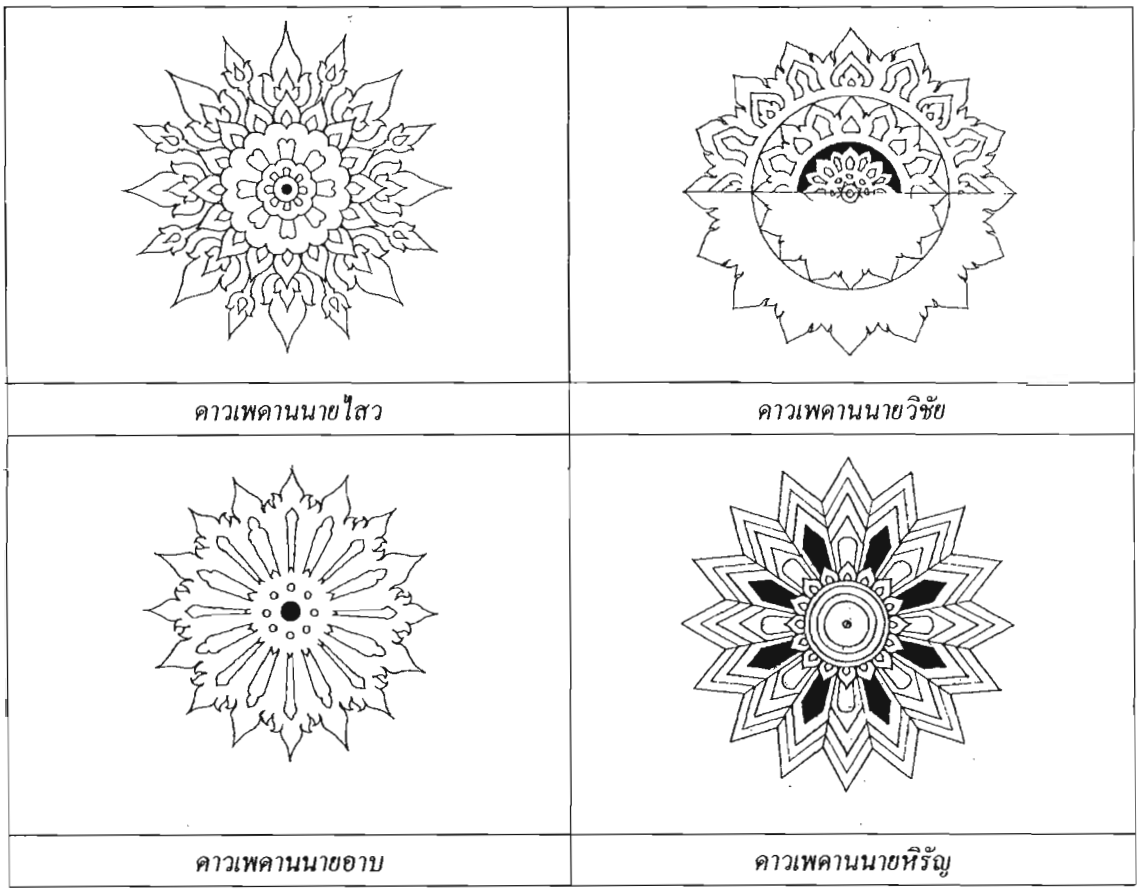

รูปภาพที่ ๒๔๓ ภาพลายเส้นดาวเพดานเมรุลอยหลังต่าง ๆ

ลายเส้นโดย: ธเนศ สนธิ

ซุ้มหน้านาง เป็นกรอบโค้งรับกับช่องประตูหรือหน้าต่างมีลักษณะวงโค้งคล้ายกะบังหน้า ซึ่งเป็นเครื่องประดับศีรษะชนิดหนึ่ง[๓๖] ช่างเมรุลอยเลือกใช้ซุ้มหน้านางเป็นส่วนประกอบของเมรุประธานเนื่องจากตัวเรือนของเมรุประธานเป็นการเลียนแบบมณฑป ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมขนาดเล็กเคลื่อนย้ายได้นิยมใช้ซุ้มหน้านางเป็นกรอบบนของช่องว่างระหว่างเสาเพื่อความสวยงาม ต่างกับสถาปัตยกรรมขนาดใหญ่ที่ใช้รวงผึ้งเป็นส่วนประดับระหว่างช่วงเสา

---

[๓๖] **พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน อักษร ก , หน้า ๗๒.**

ซุ้มแมรุประธานเมรุลอยของนายแถม	*ซุ้มแมรุประธานเมรุลอยของนายไสว*
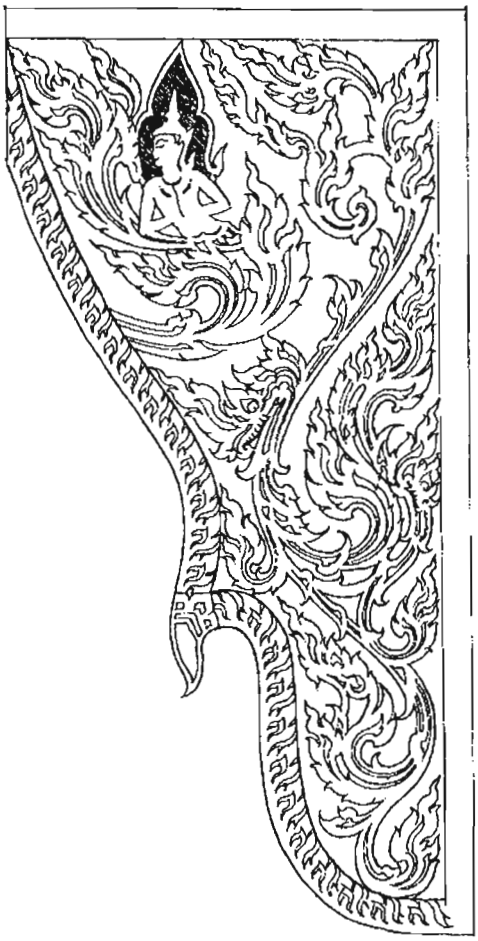	

รูปภาพที่ ๒๔๔ ภาพลายเส้นซุ้มหน้านางเมรุลอยของนายแถมและนายไสว
ลายเส้นโดย: ธเนศ สนธิ

ลายซุ้มหน้านางเมรุลอยของนายแถมประกอบด้วยเทพนมและลายกระหนกช่อ ส่วนของนายไสวซึ่งออกแบบโดยนายธเนศ ซุ้มจะแบ่งเป็นสามส่วน ส่วนบนสุดเป็นเทพนมอยู่ในกรอบตั้งใจเหมือนเป็นเทพชุมนุม ส่วนต่อมาเป็นลายหน้ากระดาน จากนั้นจึงเป็นลายเทพนมประกอบด้วยลายกระหนกและสัตว์ป่าในหิมพานต์

นายหิรัญ	*นายสุเทพ*
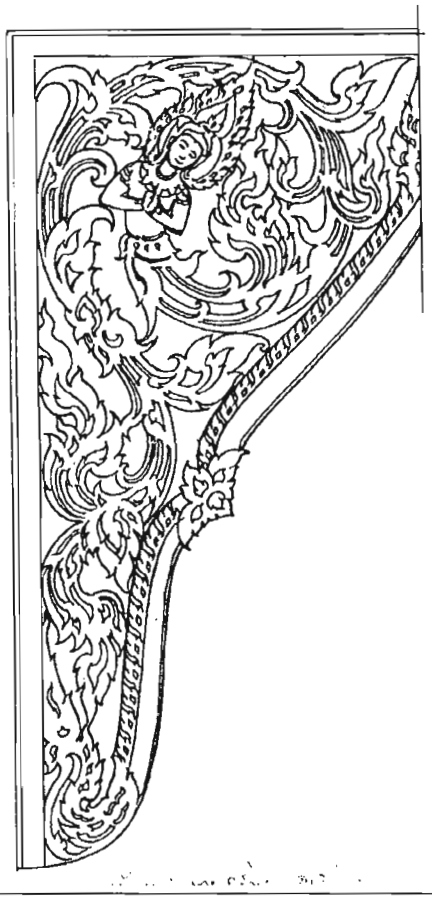	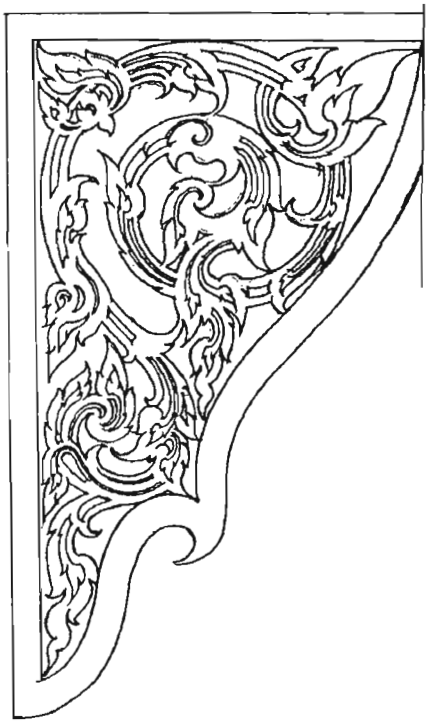

รูปภาพที่ ๒๔๕ ภาพลายเส้นซุ้มหน้านางเมรุลอยของนายหิรัญและนายสุเทพ

ลายเส้นโดย: ธเนศ สนธิ

ซุ้มหน้านางเมรุลอยของนายหิรัญ เป็นลายเทพนมประกอบลายกระหนกช่อก้านขด ส่วนของนายสุเทพเป็นลายกระหนกช่อก้านขดทั้งสองหลังออกแบบโดยนายวินัย กิจสุทธิ

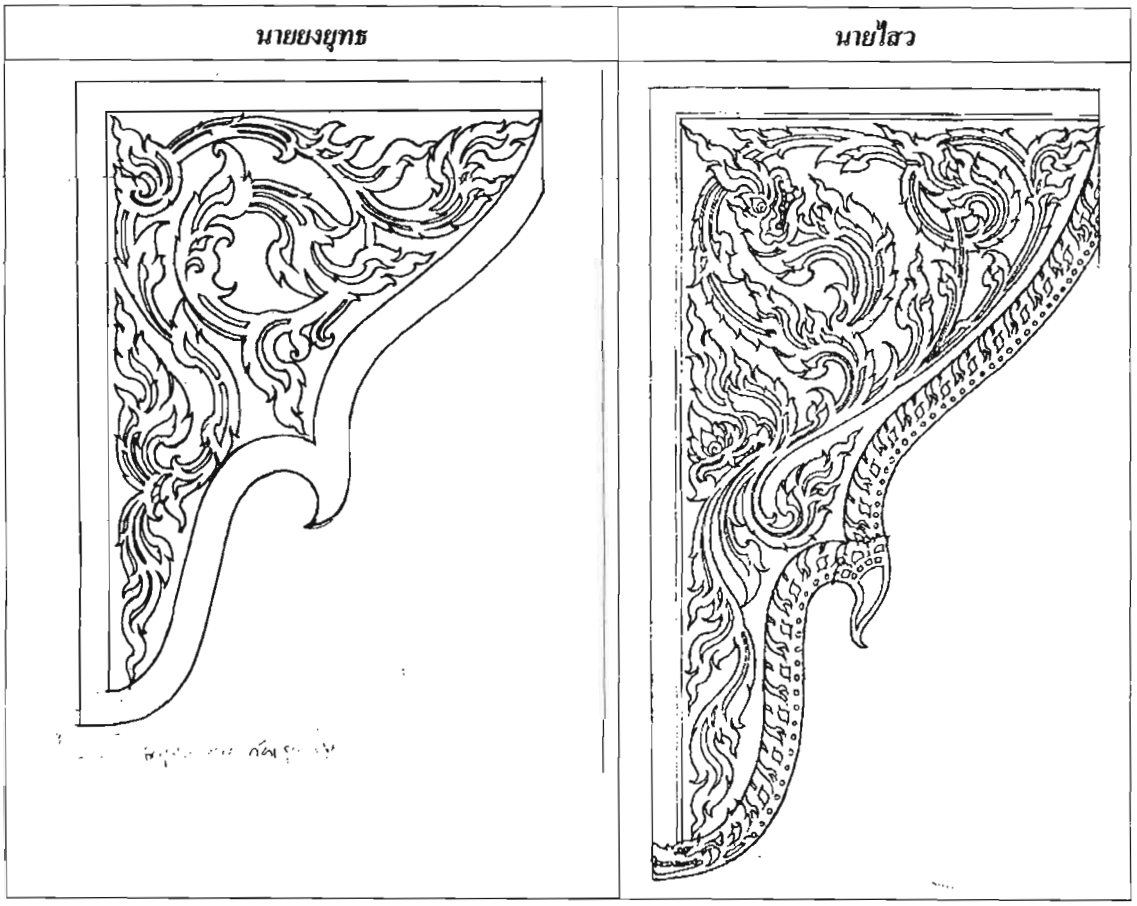

รูปภาพที่ ๒๔๖ ภาพลายเส้นซุ้มหน้านางเมรุทิศของนายยงยุทธและนายไสว

ลายเส้นโดย: ธเนศ สนธิ

ซุ้มหน้านางเมรุทิศของนายยงยุทธ เป็นลายกระหนกก้านขด ออกแบบโดยนายวินัย กิจสุทธิ ลายจึงคล้ายกับซุ้มหน้านางเมรุลอยนายสุเทพ ส่วนเมรุลอยของนายไสว ซึ่งออกแบบโดยนายธเนศ ประกอบด้วยลายกระกนกก้านขด ปลายกระหนกเป็นรูปหัวนาค ซึ่งเริ่มเป็นลักษณะเฉพาะของนายธเนศ ที่ใช้หัวนาคที่เขียนเป็นหัวสัตว์อย่างชัดเจนประกอบอยู่ในส่วนต่าง ๆ

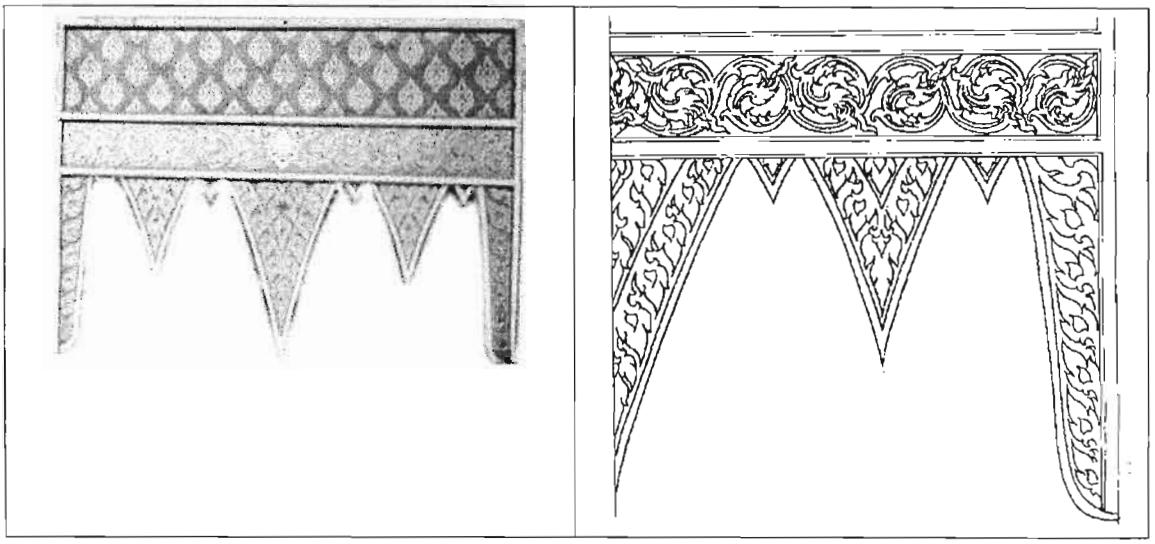

รูปภาพที่ ๒๔๗ รวงผึ้งเมรุลอยนายอาบ

ลายเส้นโดย: ธเนศ สนธิ

เมรุลอยของนายอาบเป็นหลังเดียวที่ใช้รวงผึ้งแทนซุ้มหน้านาง รวงผึ้งของนายอาบเป็นลายแข้งสิงห์เป็นด้านข้าง และลายแข้งสิงห์ประกอบกันตรงกลางเป็นรูปสามเหลี่ยมห้อยลงมาในลักษณะของรวงผึ้ง

หน้าบัน ความหมายตามพจนานุกรม หมายถึง จั่ว ใช้กับปราสาท โบสถ์ วิหาร[๓๗] เมรุลอยเป็นอาคารที่สร้างเพื่อใช้ในพิธีกรรมทางพุทธศาสนาจึงเรียกจั่วว่า หน้าบันด้วย เมรุลอยอยุธยาใช้หน้าบันเฉพาะส่วนที่เป็นเรือนสวดทรงจตุรมุข ตัวอย่างลายหน้าบันเมรุลอยของนายแถม และเมรุลอยของนายประสิทธิ์เขียนเป็นลายเส้นได้ดังนี้

---

[๓๗] **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕,** หน้า ๘๖๖.

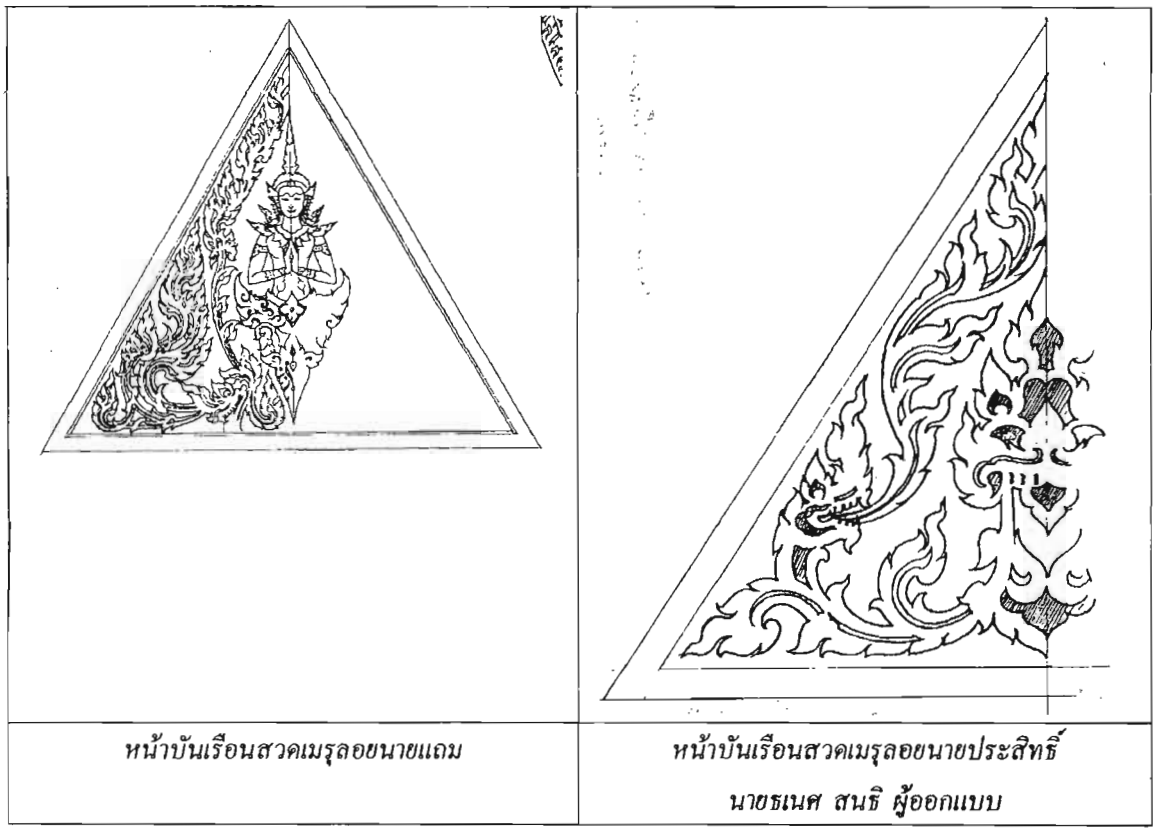

หน้าบันเรือนสวดเมรุลอยนายแถม

หน้าบันเรือนสวดเมรุลอยนายประสิทธิ์
นายธเนศ สนธิ ผู้ออกแบบ

รูปภาพที่ ๒๔๘ หน้าบันเรือนสวดเมรุลอยนายแถม และนายประสิทธิ์

ลายหน้าบันเรือนสวดเมรุลอยของนายแถม ออกแบบเป็นลายเทพนมออกลายด้านข้างเป็นกระหนกเปลว คล้ายกันกับหน้าบันเรือนสวดของนายประสิทธิ์ เพียงแต่ของนายประสิทธิ์เป็นลายหน้าสิงห์อยู่ตรงกลาง หัวนาคเขียนชัดเจนแสดงให้เห็นว่าเป็นผลงานการออกแบบของนายธเนศ สนธิ

ลายเสาเมรุ ลายเสาเมรุลอยอยุธยามักจะใช้ลายเถาต่อลายเลื้อยกระหนก ๓ ตัว มีกาบเดี่ยว กาบซ้อน นกคาบ เป็นตัวผูกลาย ตัวอย่างลายเสาที่เขียนเป็นลายเส้นเป็นลายเสาที่ออกแบบโดย นายวินัย กิจสุทธิ ทั้งสิ้น

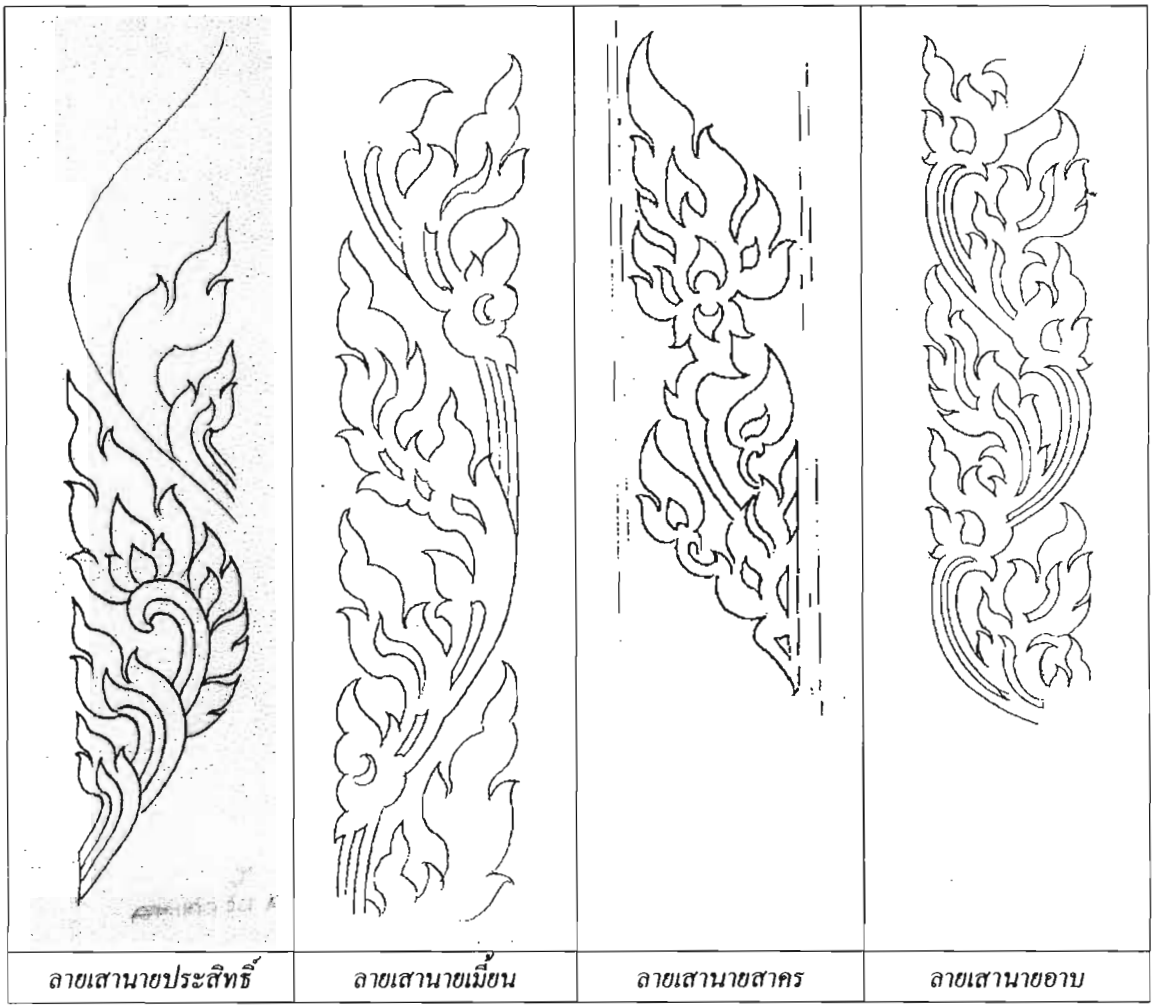

ลายเสานายประสิทธิ์ | *ลายเสานายเมี้ยน* | *ลายเสานายสาคร* | *ลายเสานายอาบ*

รูปภาพที่ ๒๔๕ ภาพลายเส้นลายเสาเมรุ

ลายเส้นโดย: ธเนศ สนธิ

ลายหยวก เป็นลายที่เกิดจากการแทงหยวก ซึ่งหมายถึงการสลักกาบกล้วยประดับเชิงตะกอนด้วยลวดลายฟันปลา หรือกระจังรวน นำมาประกอบเป็นแผลง ตรงกลางระหว่างกาบเจาะเป็นลายและมีกาบชั้นในอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งอาจจะใช้กระดาษสีสอดไว้ข้างในเพื่อเป็นพื้นขับให้ลายดูเด่นขึ้น[๓๘]

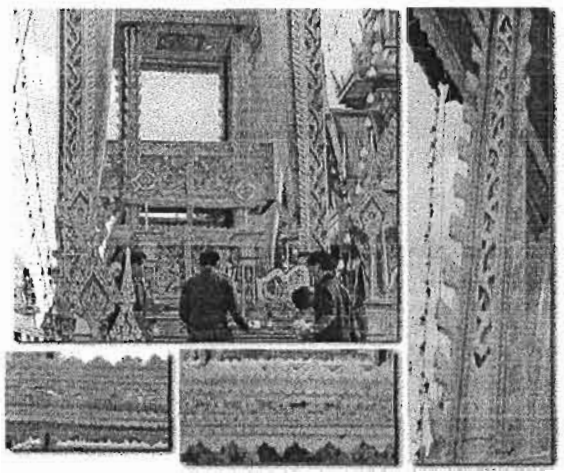

หยวกประกอบเมรุลอยนายหิรัญ
แทงหยวกโดยนายวินัย กิจสุทธิ

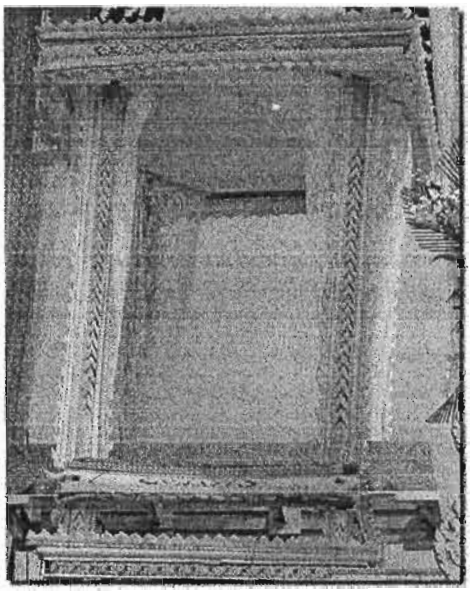

หยวกประกอบเมรุลอยนายแถม
แทงหยวกโดยนายธเนศ สนธิ

รูปภาพที่ ๒๕๐ หยวกสดประกอบเชิงตะกอน

---

[๓๘] วิทย์ พิณคันเงิน, **ศิลปกรรมและการช่างของไทย และโบราณสถานบางแห่งของไทย** (พระนคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๐๓), หน้า ๒๑๖.

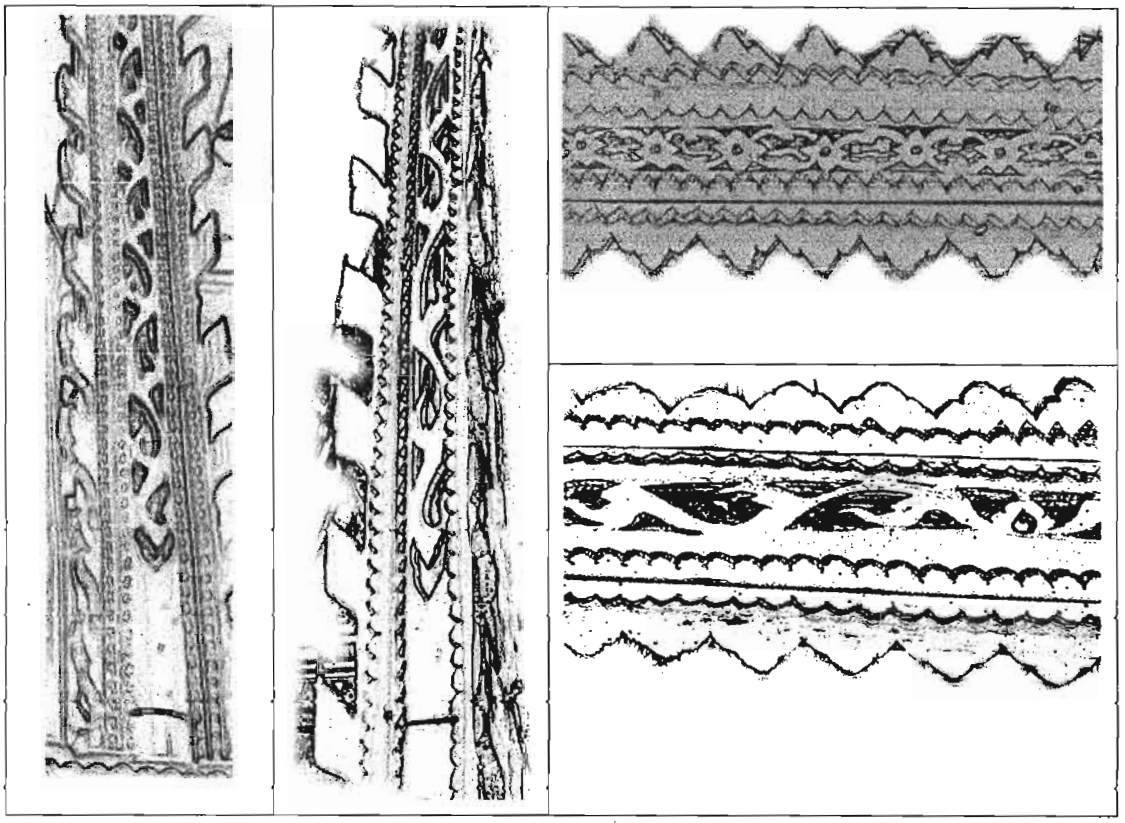

รูปภาพที่ ๒๕๑ ภาพลายเส้นลายหยวกสด

จากการที่ต้องแทงหยวกประกอบในเชิงตะกอนในงานพระศพทุกครั้งทำให้ช่างเมรุลอยออกแบบหยวกจำลองที่สร้างขึ้นจากไม้แกะสลักลงสีให้เหมือนกับหยวกกล้วย อย่างไรก็ตามเจ้าภาพงานศพบางรายต้องการหยวกสดสามารถตกลงเพิ่มเติมได้ในขั้นตอนการเช่าเมรุลอย ตัวอย่างหยวกจำลองที่สร้างขึ้นมีดังนี้

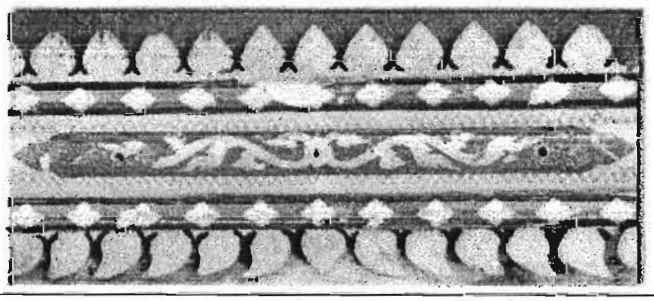

หยวกจำลองนายอาบ

หยวกจำลองของนายอาบแกะสลักไม้และลงสีตามรูปแบบของหยวกสด แต่ลายกระจังสามารถควบคุมให้เรียวแหลมและเป็นกระจังรวนได้ดีกว่าหยวกสด

รูปภาพที่ ๒๕๒ หยวกจำลองเมรุลอยนายอาบ

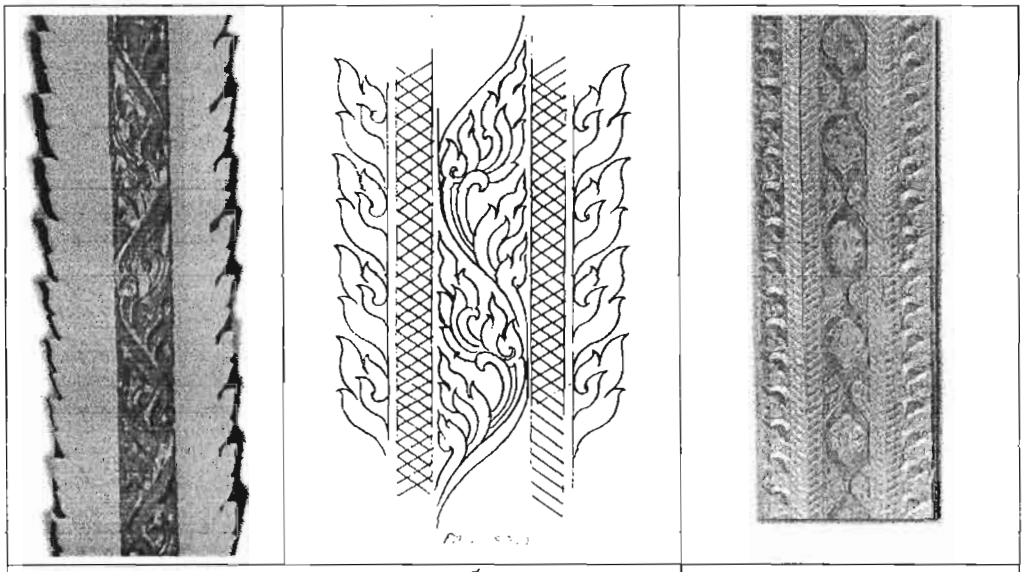

หยวกจำลองนายประสิทธิ์ | *หยวกจำลองนายไสว*

รูปภาพที่ ๒๕๓ หยวกจำลองเมรุลอยนายประสิทธ์และนายไสว

ราชวัติ ตามหลักของศิลปกรรมไทยราชวัติทำหน้าที่เป็นรั้วแสดงอาณาเขตมณฑลพิธี มีลายประกอบเป็นตาข่าย ต่อมามีการประยุกต์เป็นลายดอกและนำไปใช้ประกอบในที่อื่น ๆ เรียกว่า ลายราชวัติ ดังนั้นหากจะสรุปความหมายของราชวัติ หมายถึงรั้ว แต่ลายราชวัติเป็นลายที่เป็นตาข่าย หรือลายดอกลอย ช่างอยุธยาใช้ราชวัติตาข่ายหรือราชวัติลูกกรงเป็นรั้วของเมรุลอย เมื่อยกชั้นฐานให้มีจำนวนมากขึ้น แต่ละชั้นจึงมีราชวัติแสดงอาณาเขตของชั้นนั้น ๆ เรียกว่า กะแผง หรือแผงราชวัติ มีทั้งแบบที่เป็นลายดอกลอย และแบบผูกลาย ดังนี้

ราชวัติดอกลอย ดอกลอยเป็นลายไทยที่เป็นดอกวางเรียงรายซ้ำ ๆ กัน โดยเว้นระยะช่องไฟให้ดูงดงามบนพื้นที่แบนราบ ดอกลอยนำมาเป็นลายบนราชวัติ เรียกว่าราชวัติดอกลอย[๓๕] ช่างอยุธยาใช้ราชวัติดอกลอยทั้งแบบพื้นโปร่งและแบบพื้นทึบดังนี้

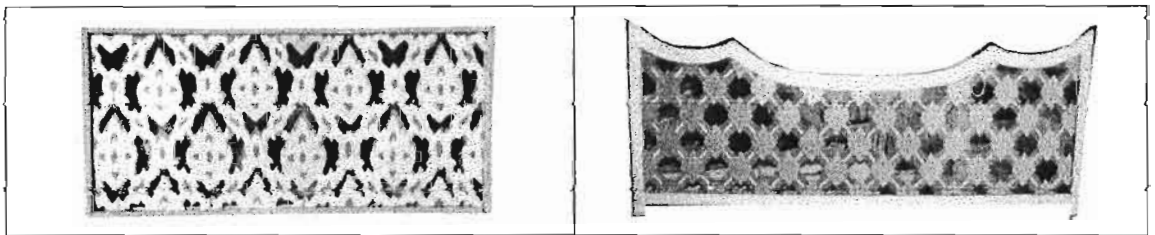

ราชวัติลายดอกลอยก้านแยงเมรุลอยของนายอาบ | *ราชวัติลายดอกลอยก้านแยงเมรุลอยของนายยงยุทธ*

รูปภาพที่ ๒๕๔ ราชวัติดอกลอยพื้นโปร่ง

---

[๓๕] ปฏิพทธ์ ดาระดาษ, **ลายไทย ภาพไทย เล่ม ๒**, หน้า ๑๔๗.

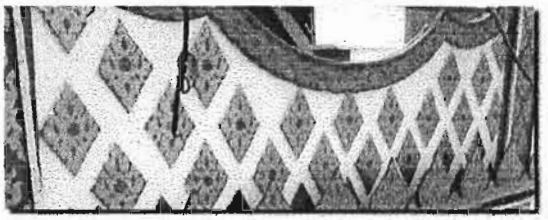

ราชวัติลายดอกลอยใบเทศเมรุลอยของนายวิชัย

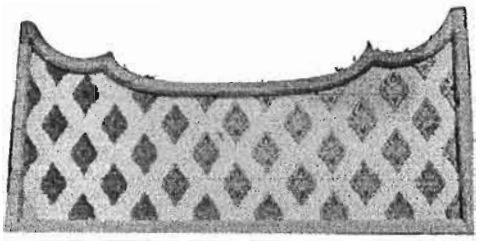

ราชวัติลายดอกลอยใบเทศเมรุลอยของนายสุเทพ

รูปภาพที่ ๒๕๕ ราชวัติดอกลายพื้นทึบ

ราชวัติผูกลาย เป็นราชวัติที่ผูกลายเป็นลายขดต่าง ๆ ภายในกรอบของแผงราชวัติ ความสวยงามจึงขึ้นอยู่กับช่างออกแบบ ซึ่งจะผูกลายได้สวยงามถูกต้องตามหลักศิลปกรรมไทยอย่างไร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

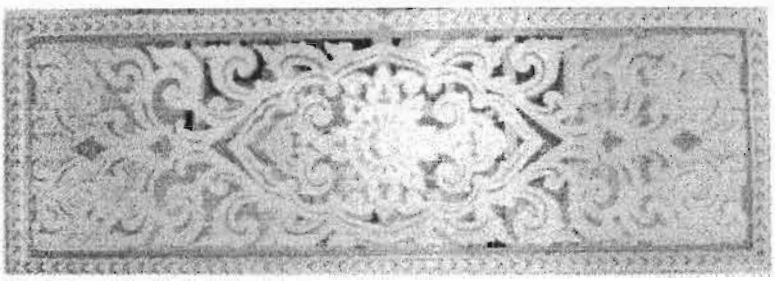

แผงราชวัติเมรุลอยของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ กรอยแผงราชวัติเป็นลายดอกพุดตาล ตรงกลางเป็นลายดาว ออกลายด้านข้างคล้ายกระหนกพะเนียง ปลายเป็นลายกระหนกก้านขด

รูปภาพที่ ๒๕๖ แผงราชวัติเมรุลอยของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ

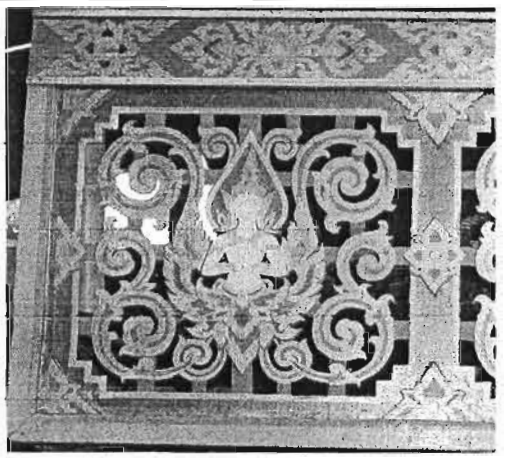

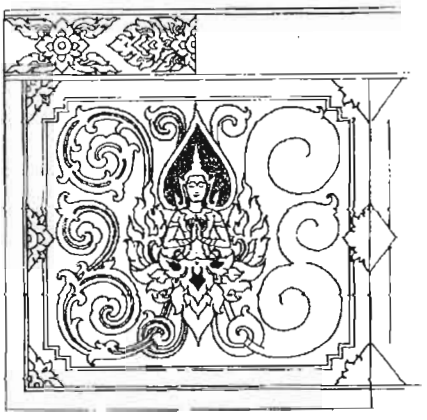

แผงราชวัติเมรุลอยของนายไสว สนธิเป็นลายที่ต่อลงมาจากลายหน้ากระดานซึ่งทำหน้าที่พรึงชั้น แผงใช้ลูกกรงแบ่งเป็นห้อง ภายในอต่ละห้องมีลายเทพหนมอยู่ตรงกลางออกลายเป็นลายก้านขดกระหนกขอดกลับ

รูปภาพที่ ๒๕๗ แผงราชวัติเมรุลอยของนายไสว สนธิ

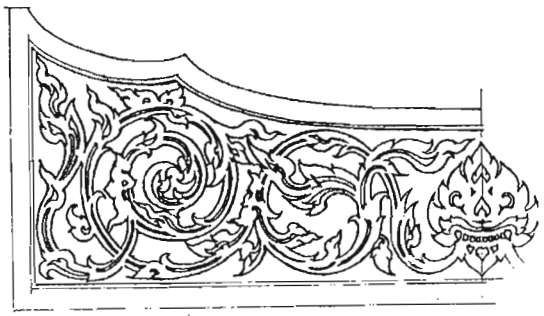

ลายเส้นแผงราชวัติเมรุลอยของนายประสิทธิ์
เป็นลายหน้าสิงห์คาบกระหนกก้านขด
ออกแบบโดยนายวินัย กิจสุทธิ

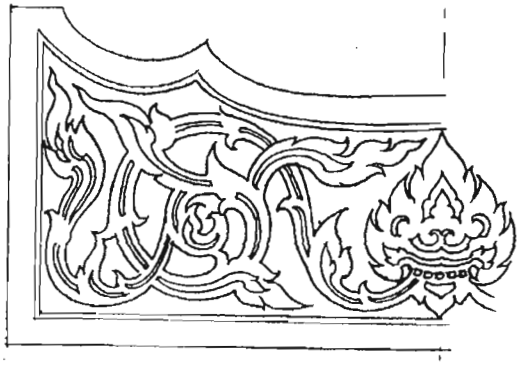

ลายเส้นแผงราชวัติเมรุลอยของนายประสิทธิ์ เป็นส่วน
ของราชวัติที่ใช้ค้านแคบ จึงลดลายขดลง ๑ รอบ
ออกแบบโดยนายวินัย กิจสุทธิ

รูปภาพที่ ๒๕๘ ลายเส้นแผงราชวัติเมรุลอยของนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง

ลายเส้นโดย: ธเนศ สนธิ

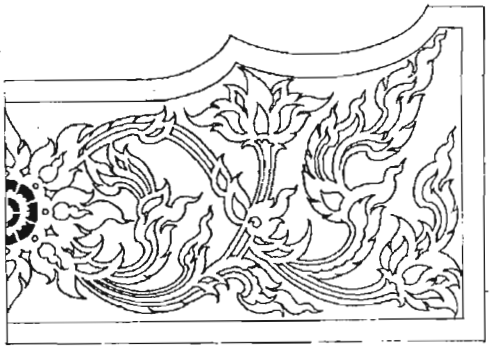

แผงราชวัติเมรุลอยของนายเมี้ยน มีลายคาวตรงกลาง
ออกลายค้านข้างค้วยลายค้านข้างค้วยลายก้านขด
ปลายเป็นกระหนกเปลว และลายดอกบัวบาน

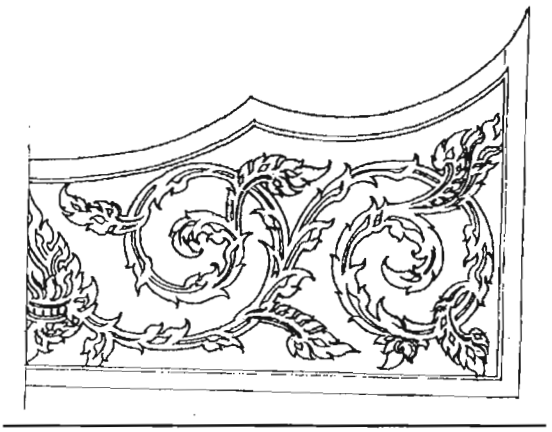

แผงราชวัติเมรุลอยของนายสาคร
เป็นลายหน้าสิงห์คาบกระหนกก้านขดใบเทศ

รูปภาพที่ ๒๕๙ ลายเส้นแผงราชวัติเมรุลอยของนายเมี้ยน แดงใหญ่ และนายสาคร อรรถจรูญ

ลายเส้นโดย: ธเนศ สนธิ

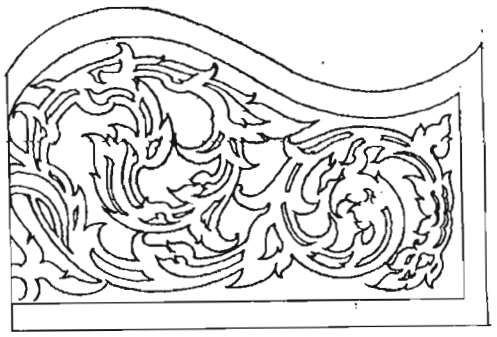	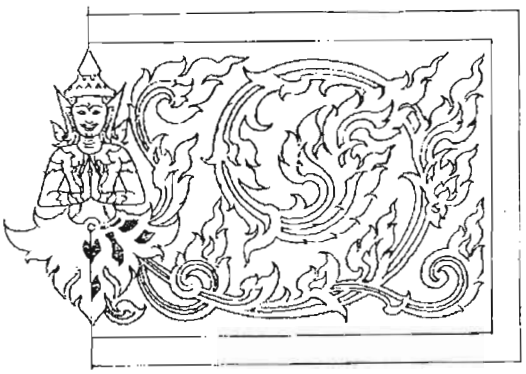
แผงราชวัติเมรุลอยของนายหิรัญ เป็นลายก้านขดกระหนกสามตัว	*แผงราชวัติเมรุลอยของนายอาบ เป็นลายเทพพนมด้านข้างออกลายเป็นลายก้านขดกระหนกสามตัว*

รูปภาพที่ ๒๖๐ ลายเส้นแผงราชวัติเมรุลอยของ

ลายเส้นโดย: ธเนศ สนธิ

ฐานปูน ฐานปูนเป็นชื่อที่ช่างเมรุลอยเรียกฐานเผา หรือเชิงตะกอน เป็นส่วนที่ทำหน้าที่รองรับหีบศพ ช่างอยุธยาใช้ลายประกอบฐานปูนทั้งแบบลายดอกลอย และแบบผูกลาย ดังนี้

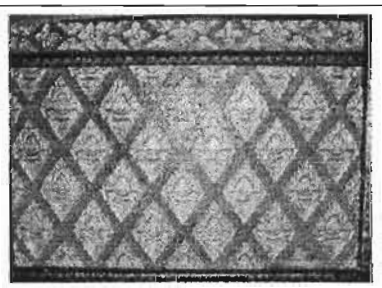		
ลายดอกลอยบนฐานปูนเมรุลอยของนายประสิทธิ์	*ภาพลายเส้นหน้าสิงห์หรือดอกลอยทรงพุ่มข้าวบิณฑ์*	*ลายมาตรฐานดอกลอยทรงพุ่มข้าวบิณฑ์(ภาพจากหนังสือ)*
ฐานปูนเมรุลอยของนายประสิทธิ์เป็นประติมากรรมนูนต่ำ เกิดจากการแกะสลักไม้เป็นลายดอกลอยทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ หรือเรียกว่า ลายดอกลอยหน้าสิงห์		

รูปภาพที่ ๒๖๑ ลายฐานปูนเมรุลอยของนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง

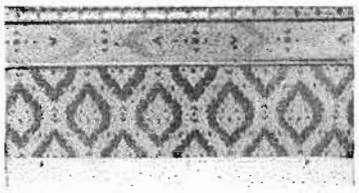

ลายดอกลอยบนฐานปูนเมรุลอยของนายอาบ
ตอกกระดาษสีเป็นลายทรงพุ่มข้าวบิณฑ์

ลายดอกลอยบนฐานปูนเมรุลอยของนายยงยุทธ
ตอกลายกระดาษสีเป็นลายเทพนม

รูปภาพที่ ๒๖๒ ลายฐานปูนเมรุลอยนายอาบ และเมรุลอยนายยงยุทธ

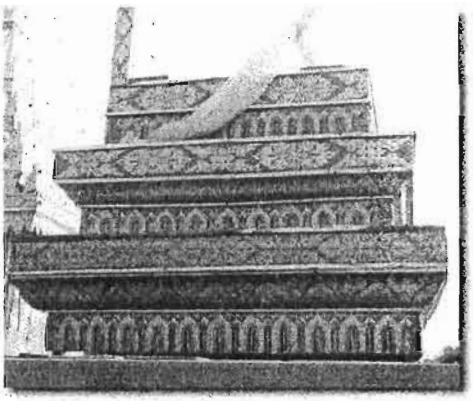

ฐานปูนเมรุลอยของนายวิชัยเป็นฐานปูนที่ใช้ลายฐานบัวได้สมบูรณ์ที่สุด

รูปภาพที่ ๒๖๓ ฐานปูนเมรุลอยนายวิชัย บุญพยัคฆ์

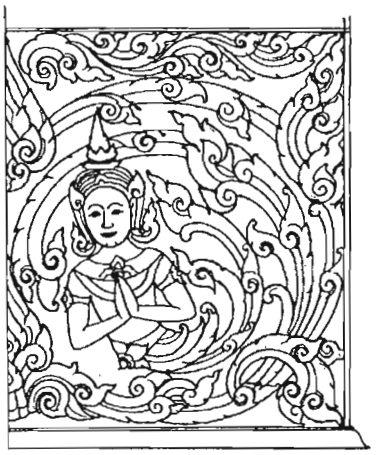

ฐานปูนเมรุลอยของนายสุเทพแกะสลักเป็นเทพนมประกอบลายก้านขด

รูปภาพที่ ๒๖๔ ลายฐานปูนเมรุลอยของนายสุเทพ ควรแท้

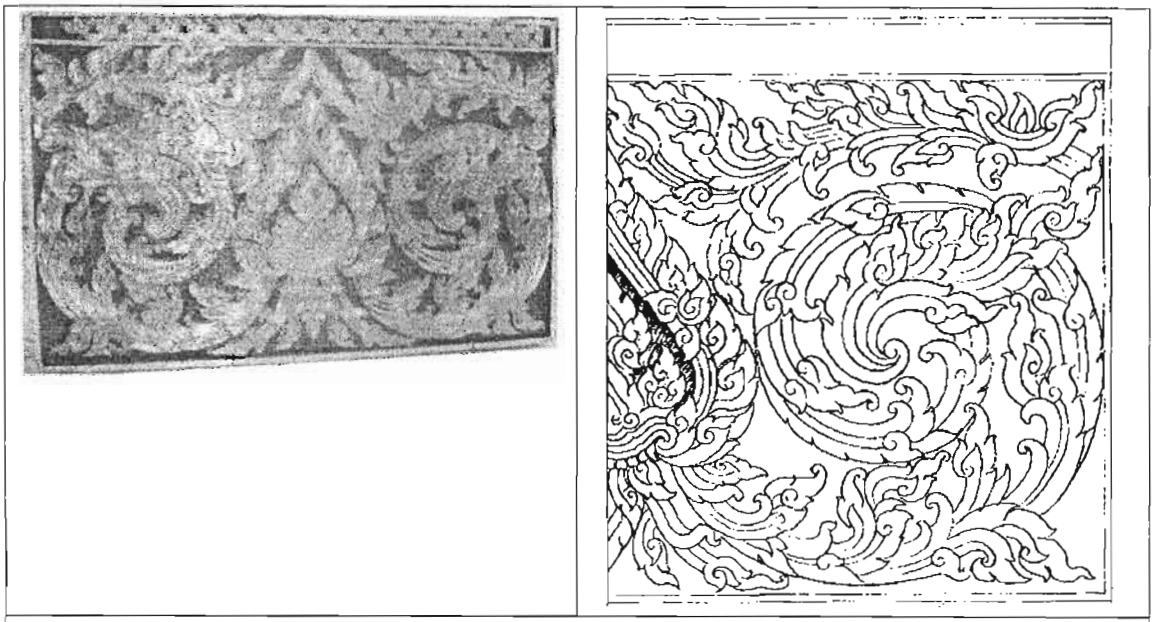

ฐานปูนเมรุลอยของนายแถม แกะสลักเป็นลายหน้าสิงห์คาบกระหนกก้านขด

รูปภาพที่ ๒๖๕ ลายฐานปูนเมรุลอยของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ

กระจัง โดยหน้าที่แล้วกระจังใช้สำหรับปักหรือติดเรียงเป็นแถวหน้ากระดานแท่นฐานต่าง ๆ นำมาประดิษฐ์เขียนลายแบบต่าง ๆ เช่น ลายประจำยาม ลายรักร้อยใช้ปักเรียงเอายอดตั้งขึ้นหรือยอดลงติดกับหน้ากระดาน หรือขื่อ หน้าบัน โบสถ์ วิหาร ศาลา และใช้ปักเรียงเอายอดตั้งขึ้นหรือยอดลงติดกับหน้ากระดาน หรือขื่อ หน้าบัน โบสถ์ วิหาร ศาลา ช่างเมรุลอยได้ใช้คุณสมบัติดังกล่าวของกระจังกับเมรุลอยของตนเอง โดยใช้กระจังปักหรือติดเรียงเป็นแถวบนลายหน้ากระดานนำมาประดิษฐ์เขียนลายต่าง ๆ เพื่อใช้สำหรับส่วนประกอบอื่น ๆ เช่น ลายประจำยามประกอบลายหน้ากระดาน หรือลายบัวฐานปูน โดยใช้ทั้งกระจังตาอ้อย กระจังใบเทศ และกระจังปฏิญาณ เป็นต้น

ตารางที่ ๕ ตารางเปรียบเทียบตำแหน่ง หน้าที่ และวิธีการสร้างลายกระจังของเมรุลอยหลังต่าง ๆ

เจ้าของ	*ตำแหน่งลาย*	*ลักษณะลาย*	*ชื่อลาย*	*หน้าที่*	*วิธีการ*
นายแถม	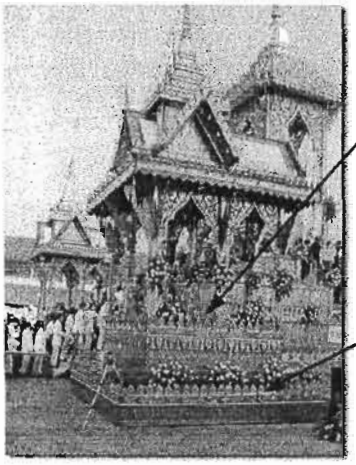		กระจังปฏิญาณ	ประกอบลายหน้ากระดาน	แกะสลักไม้
		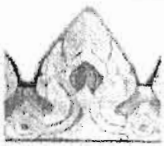	กระจังปฏิญาณ	ประกอบลายหน้ากระดาน	แกะสลักไม้
นายไสว	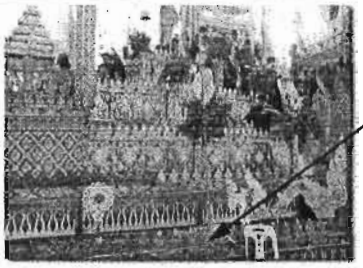		กระจังปฏิญาณ	ประกอบด้านบนของลายหน้ากระดาน	ลายปิดกระดาษสีฉลุไม้
นายประสิทธิ์	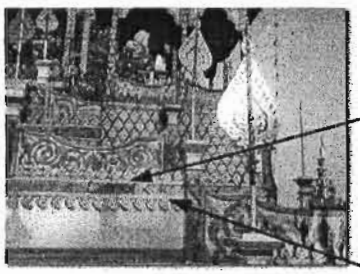	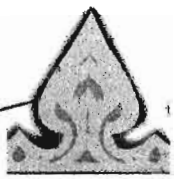	กระจังปฏิญาณ	ประกอบด้านบนของลายหน้ากระดาน	ลายปิดกระดาษสีฉลุไม้
			กระจังรวน	ประกอบด้านล่างของลายหน้ากระดาน	ลายปิดกระดาษสีฉลุไม้
	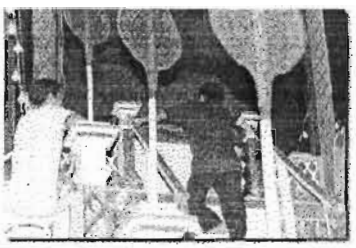		กระจังปฏิญาณ	ประกอบด้านบนของลายหน้ากระดาน	แกะสลักไม้

ตารางที่ ๕ (ต่อ)

เจ้าของ	ตำแหน่งลาย	ลักษณะลาย	ชื่อลาย	หน้าที่	วิธีการ
นายอาบ	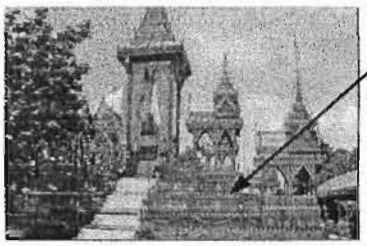		กระจังปฏิญาณ	ประกอบด้านบนของลายหน้ากระดาน	ลายปีดกระดาษสีฉลุไม้
นายหิรัญ	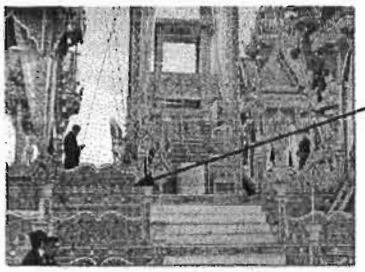		กระจังปฏิญาณ	ประกอบด้านบนของลายหน้ากระดาน	แกะสลักไม้
นายวิชัย	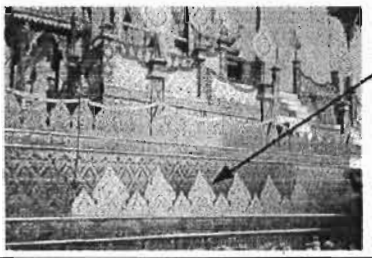	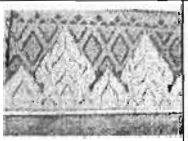	กระจังปฏิญาณสลับกระจังใบเทศ	ประกอบด้านบนของลายหน้ากระดาน	ลายปีดกระดาษสีฉลุไม้
	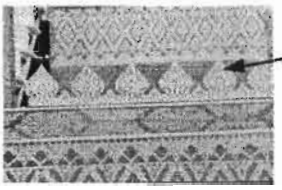		กระจังปฏิญาณสลับกระจังใบเทศ	ประกอบด้านบนของลายหน้ากระดาน	ลายปีดกระดาษสีฉลุไม้
	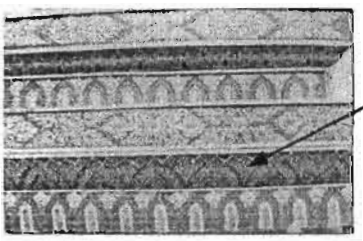		ลายกระจังตาอ้อย	ประกอบเป็นลายฐานบัวใช้กับเชิงตะกอน	เซาะน่องปีดกระดาษสี
นายยงยุทธ	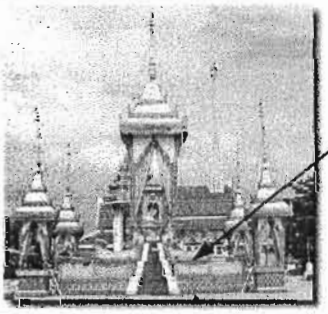		กระจังปฏิญาณ	ประกอบด้านบนของลายหน้ากระดาน	แกะสลักไม้

ตารางที่ ๕ (ต่อ)

เจ้าของ	ตำแหน่งลาย	ลักษณะลาย	ชื่อลาย	หน้าที่	วิธีการ
นายเมี้ยน	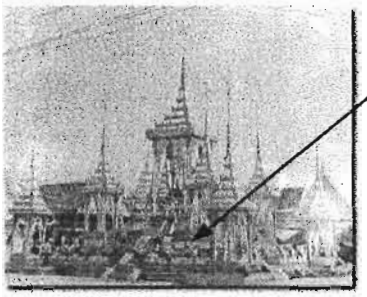		กระจังรวน	ประกอบด้านบนของลายหน้ากระดาน	ลายปิดกระดาษฉลุไม้

ตารางที่ ๖ ตารางเปรียบเทียบลายเส้นกระจัง

	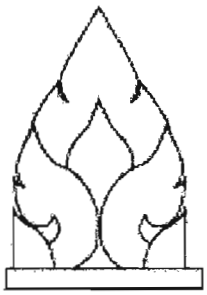		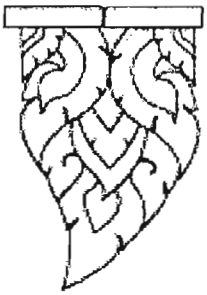
ลายมาตรฐาน	กระจังปฏิญาณ	กระจังปฏิญาณพิ่มลาย	กระจังรวน
ลายกระจังปฏิญาณประเภทลายเกสรลักในเมรุลอยอยุธยา			
	ลายกระจังปฏิญาณของนายประสิทธิ์	ลายกระจังปฏิญาณของนายแถม	ลายกระจังปฏิญาณของนายยงยุทธ
ลายกระจังปฏิญาณประเภทปิดกระดาษฉลุไม้ในเมรุลอยอยุธยา		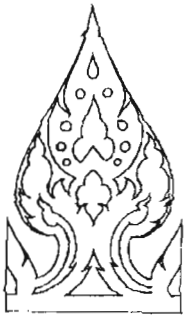	ลายกระจังปฏิญาณของนายหิรัญ
	ลายกระจังปฏิญาณของนายประสิทธิ์	ลายกระจังปฏิญาณของนายเมี้ยน	

ตารางที่ ๖ (ต่อ)

ลายกระจังรวน ประเภทปิดกระดาษ ฉลุไม้ในเมรุลอย อยุธยา		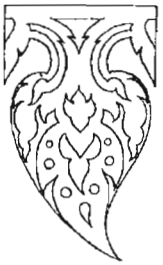
	ลายกระจังรวนของนายประสิทธิ์	*ลายกระจังรวนของนายเมี้ยน*

จากตัวอย่างการเปรียบเทียบลายกระจังปฏิญาณของเมรุลอยกับลายมาตรฐาน พบว่า ลายกระจังที่เกิดจากการแกะสลักไม้สามารถถอดลายได้ง่ายกว่าลายที่เกิดจากการตอกลายปิดบนไม้อัดฉลุ เช่น กระจังไม้แกะของนายประสิทธิ์ มองเห็นลวดลายได้ชัดเจนกว่ากระจังปิดกระดาษฉลุไม้ของตนเอง ส่วนหลังจากถอดลายออกเป็นลายเส้นแล้วพบว่า ลายกระจังของเมรุลอยแต่ละหลังไม่ผิดเพี้ยนไปจากมาตรฐานลายไทยมากมายนัก เช่น ตัวเหงา ๒ ตัวที่หันหลังชนกันในลายกระจังปฏิญาณ ช่างเมรุไม่ได้ละเลยในเรื่องนี้ ส่วนรายละเอียดภายในเป็นความสามารถเฉพาะตัวของแต่ละคนที่จะเพิ่มรายละเอียดอย่างไร

ตารางที่ ๗ ตารางเปรียบเทียบลายหน้ากระดานเมรุลอยหลังต่างๆ

เมรุลอยของ	ลายหน้ากระดานบนพรึง	วิธีการ	ลายที่ใช้
นายแถม ฤกษ์อุโฆษ		*แกะสลัก*	*ลายลูกฟักลอยก้ามปู*
นายไสว สนธิ		*ตอกลายปิดบนไม้อัด*	
นายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง	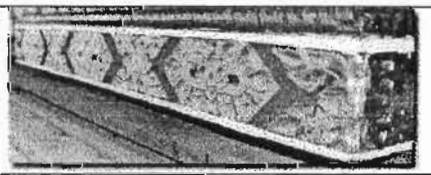	*แกะสลัก*	*ลายลูกฟักก้ามปู*
	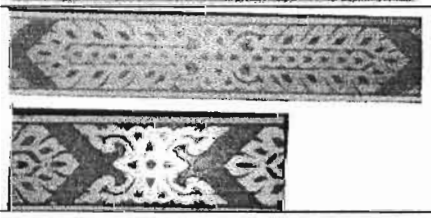	*ตอกลายปิดบนไม้อัดฉลุเป็นลายติดบนไม้อัดอีกชั้นหนึ่ง*	*ลายลูกฟักก้ามปูขยายลูกฟักให้ยาวขึ้น*
นายอาบ สุขยาสุณี		*ตอกลายปิดบนไม้อัด*	*ลายลูกฟักก้ามปู*

ตารางที่ ๗ (ต่อ)

เมรุลอยของ	ลายหน้ากระดานบนพรึง	วิธีการ	ลายที่ใช้
นายหิรัญ กิจเพชร		แกะสลัก	ลายลูกฟักก้ามปูขยายลูกฟักให้ยาวขึ้น
นายสุเทพ ควรแท้	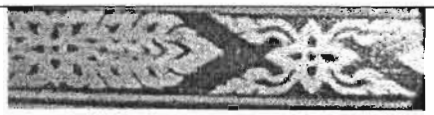	ตอกลายปิดบนไม้อัด	ลายลูกฟักก้ามปูขยายลูกฟักให้ยาวขึ้น
นายวิชัย บุญพยัคฆ์		ตอกลายปิดบนไม้อัด	ลายลูกฟักก้ามปูขยายลูกฟักให้ยาวขึ้น
นายยงยุทธ พวงลำเจียก		แกะสลักไม้	ลายลูกฟักก้ามปูขยายลูกฟักให้ยาวขึ้น

จากตารางที่ ๗ พบว่าเจ้าของเมรุลอยนิยมใช้ลายลูกฟักก้ามปู เพียงแต่การขยายลูกฟักให้ยาวขึ้นไม่เท่ากัน จากการถอดลายเป็นตัวอย่างในการศึกษาเปรียบเทียบกับลายมาตรฐานดังนี้

ตารางที่ ๘ ตารางเปรียบเทียบภาพลายเส้นลายหน้ากระดานเมรุลอยหลังต่าง ๆ

เจ้าของ	*ลายเส้น*	*ลักษณะลาย*
ลายมาตรฐาน		
นายประสิทธิ์		*ลายหน้ากระดานแกะสลักไม้เป็นลายลูกฟักก้ามปู*
		ลายลูกฟักก้ามปูขยายลูกฟักให้ยาวขึ้น ตอกลายปิดบนไม้อัดฉลุเป็นลายติดบนไม้อัดอีกชั้นหนึ่ง ประกอบพรึงชั้นฐาน
นายยงยุทธ		*ลายลูกฟักก้ามปูขยายลูกฟักให้ยาวขึ้น ตอกลายปิดบนไม้อัดฉลุเป็นลายติดบนไม้อัดอีกชั้นหนึ่ง ประกอบพรึงชั้นฐาน*

ตารางที่ ๙ (ต่อ)

เจ้าของ	*ลายเส้น*	*ลักษณะลาย*
นายแถม		*ลายหน้ากระดานแกะสลักเป็นลายลูกฟักก้ามปู*
นายไสว		*ลายหน้ากระดานแกะสลักเป็นลายลูกฟักก้ามปู ลายของเมรุลอยนายแถมและเมรุลอยนายไสว เป็นลายเดียวกันหลายชิ้นทั้งนี้เนื่องจากผู้ออกแบบลายเป็นคนเดียวกัน คือนายธเนศ สนธิ*
นายอาบ		*ลายหน้ากระดานแกะสลักเป็นลายลูกฟักก้ามปู ตอกลายปิดบนไม้อัดฉลุเป็นลายติดบนไม้อัดอีกชั้นหนึ่งประกอบพรึงชั้นฐาน*
นายสาคร		*เป็นลายหน้ากระดานที่ใช้กับพรึงชั้นยอดเมรุ ตอกลายกระดาษสีปิดลงบนไม้พื้น*

จากตารางที่ ๙ วิเคราะห์ได้ว่า หลังจากถอดลายเป็นลายเส้นแล้ว ลายหน้ากระดานเมรุลอยของนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง มีความสวยงามตามแบบลายมาตรฐานมากที่สุด และมีผลมาเป็นตัวอย่างลายหน้ากระดานเมรุลอยของนายยงยุทธ พวงลำเจียก ซึ่งผู้ที่ออกแบบลายในกลุ่มนี้คือ นายวินัย กิจสุทธิ ส่วนลายหน้ากระดานเมรุลอยของนายแถม นายไสวใช้ลายเดียวกันเนื่องจากเป็นลายที่นายธเนศออกแบบไว้ และนายอาบนำไปปรับปรุงใช้กับเมรุลอยของตน ส่วนลายหน้ากระดานเมรุลอยของนายสาคร นายสาครเป็นผู้ออกแบบเองจึงไม่ซ้ำแบบกับเมรุลอยหลังอื่น ๆ

ปลายสาหร่าย ปลายสาหร่าย เป็นส่วนท้ายสุดของสาหร่าย ซึ่งม้วนกลับเป็นกระหนกนาค ในเมรุลอยอยุธยาใช้ปลายสาหร่ายดังนี้

ตารางที่ ๕ ตารางเปรียบเทียบลายปลายสาหร่ายเมรุลอยหลังต่าง ๆ

นายแถม	นายไสว	*นายสาคร*	*นายยงยุทธ*

จากตารางที่ ๕ วิเคราะห์ได้ว่า ปลายสาหร่ายของเมรุลอยแต่ละหลังส่วนมากมักจะพบเป็นลายกระหนกนาค หรือลายหัวนาค มีเพียงเมรุลอยของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ เท่านั้นที่ปลายสาหร่ายเป็นรูปกระหนกม้วนกลับ

แข้งสิงห์ หรือ น่องสิงห์ เป็นชื่อลายไทยแบบหนึ่งอยู่ในทรงสี่เหลี่ยมทะแยงมุม ใช้ประกอบลายไทยลายอื่น ๆ ได้ทั้งแนวตั้งและแนวนอน เช่น ตามแนวเสา นับเป็นลวดลายสำคัญในกระบวนลายไทยชนิดหนึ่ง[๔๐] ในเมรุลอยอยุธยาพบลายแข้งสิงห์ดังนี้

๑. ***ลายแข้งสิงห์ประกอบเป็นกาบพรหมศร***

แข้งสิงห์เมรุลอยของนายไสว	*แข้งสิงห์เมรุลอยของนายสุเทพ*	*แข้งสิงห์เมรุลอยของนายประสิทธิ์*
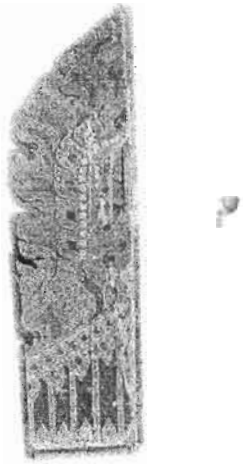		
ลายแข้งสิงห์ชนิดเปลวมีกาบอ่อนสอดไส้ เรียงตามแนวโครงสร้างรูปกาบหุ้มมุมเสาประธานเมรุลอย	*ลายแข้งสิงห์เว้นระยะมีกาบและขมวดยอดสอดไส้ เรียงตามแนวโครงสร้างรูปกาบหุ้มมุมเสาประธานเมรุลอย*	*ลายแข้งสิงห์ใบเทศตามกรอบนอกของกาบพรหมศร*

รูปภาพที่ ๒๖๖ กาบพรหมศรเมรุลอยหลังต่าง ๆ

---

[๔๐] ปฏิพัทธ์ คาระคาย, **ลายไทย ภาพไทย เล่ม ๑**, หน้า ๑๘๑.

๒. *ลายแข้งสิงห์ประกอบเป็นสาหร่าย (ลายเดียวกับปลายสาหร่าย)*

๓. *ลายแข้งสิงห์ประกอบเป็นใบระกาบนปั้นลมเมรุลอย*

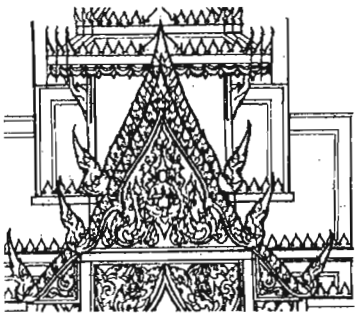	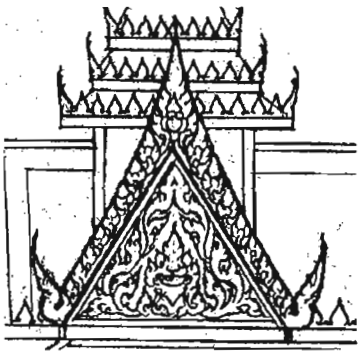	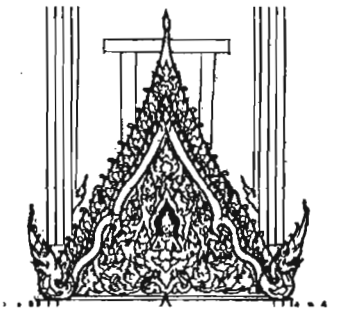
เมรุลอยของนายแถม	*เมรุลอยของนายแถม*	*เมรุลอยของนายไสว*
ลายแข้งสิงห์ใบเทศประกอบเป็นปั้นลมหน้าบันหลังคาเมรุประธานทรงจตุรมุข	*ลายแข้งสิงห์ใบเทศประกอบเป็นปั้นลมหน้าบันหลังคาเรือนสวดทรงจตุรมุข*	*ลายแข้งสิงห์ใบเทศประกอบเป็นปั้นลมหน้าบันชุ้มประตูเมรุลอย*
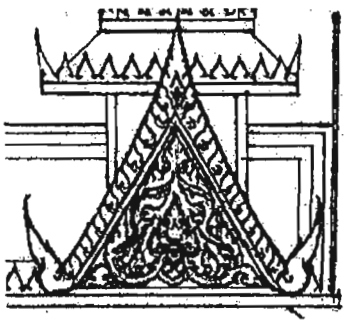	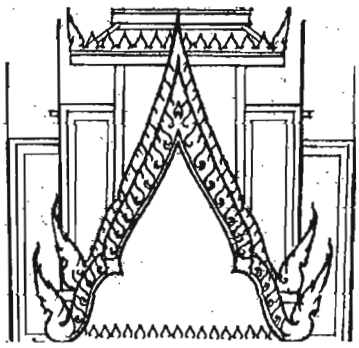	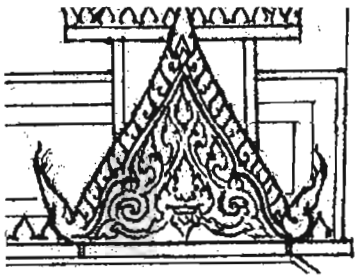
เมรุลอยของนายประสิทธิ์	*เมรุลอยของนายหิรัญ*	*เมรุลอยของนายอาบ*
ลายแข้งสิงห์มีบากและขมวดเป็นปั้นลมหน้าบันหลังคาเรือนสวดทรงจตุรมุข	*ลายแข้งสิงห์มีบากและขมวดเป็นปั้นลมหน้าบันหลังคาเมรุประธานทรงจตุรมุข*	*ลายแข้งสิงห์มีบากและขมวดปั้นลมหน้าบันหลังคาเรือนสวดทรงจตุรมุข*

รูปภาพที่ ๒๖๗ ลายแข้งสิงห์ประกอบเป็นใบระกาบนปั้นลมเมรุลอย

ลายแข้งสิงห์ที่ประกอบเป็นปั้นลมหรือเป็นใบระกาหน้าจั่วของหลังคาเรือนยอดทรงจตุรมุขจะพบในเมรุลอยหลังที่ใช้เรือนสวดเป็นทรงจตุรมุข ยกเว้นเมรุลอยของนายแถมและนายหิรัญที่มีหลังคาเมรุประธานเป็นทรงจตุรมุข ลายแข้งสิงห์ที่ใช้แบ่งเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ลายแข้งสิงห์มีบากและขมวดซึ่งเป็นของกลุ่มเจ้าของเมรุที่นายวินัย กิจสุทธิ ออกแบบให้ และลายแข้งสิงห์ใบเทศออกแบบโดยนายธเนศ สนธิ สังเกตว่าลายประกอบเมรุลอยของนายไสว สนธิลายจะสะบัดอ่อนช้อยกว่าเมรุลอยหลังอื่น

ล่องฉุน ล่องฉุนเป็นส่วนที่ปิดโครงสร้างระหว่างฐาน ส่วนมากช่างเมรุจะตอกลายเป็นลายดอกหรือลายกรวยเชิงปิดบนไม้อัดแผ่นเรียบ ดังนี้

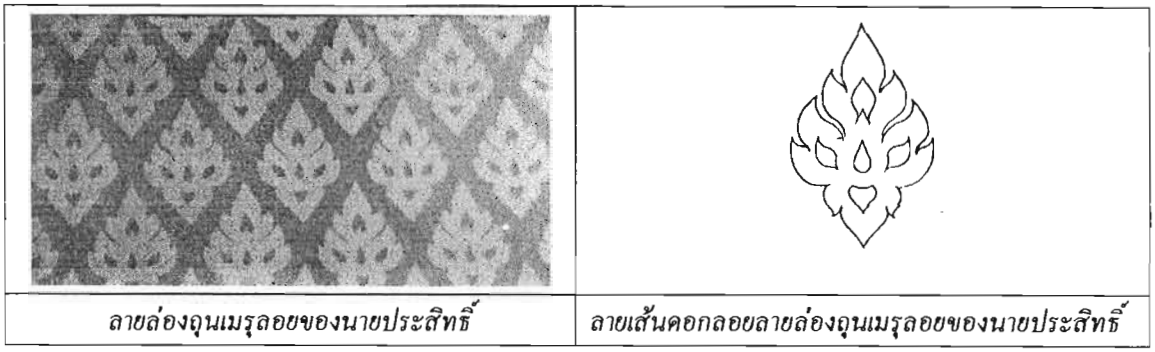

ลายล่องฉุนเมรุลอยของนายประสิทธิ์ | *ลายเส้นดอกลอยลายล่องฉุนเมรุลอยของนายประสิทธิ์*

รูปภาพที่ ๒๖๘ ลายล่องฉุนเมรุลอยนายประสิทธิ์

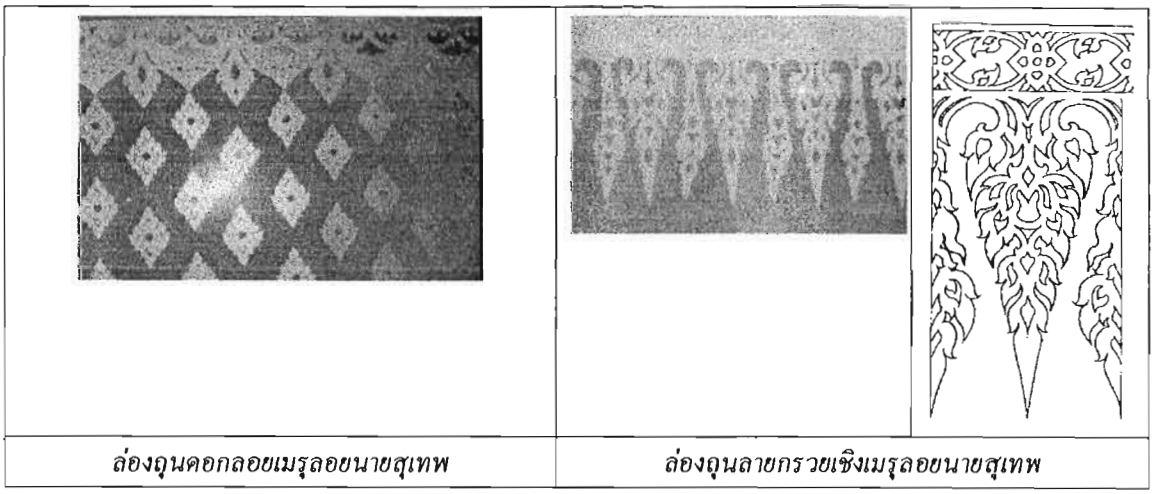

ล่องฉุนดอกลอยเมรุลอยนายสุเทพ | *ล่องฉุนลายกรวยเชิงเมรุลอยนายสุเทพ*

รูปภาพที่ ๒๖๙ ลายล่องฉุนเมรุลอยนายสุเทพ

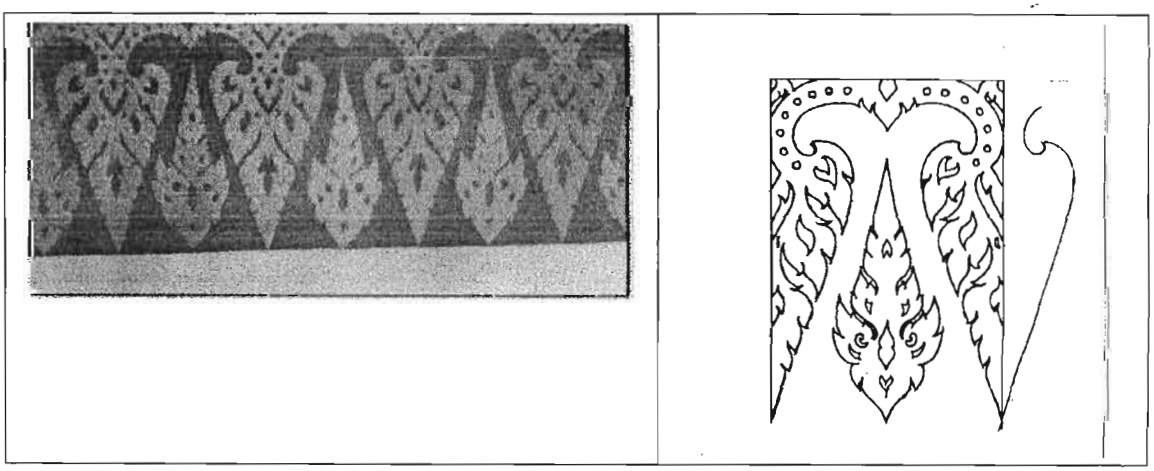

รูปภาพที่ ๒๗๐ ลายล่องฉุนเมรุลอยนายหิรัญ

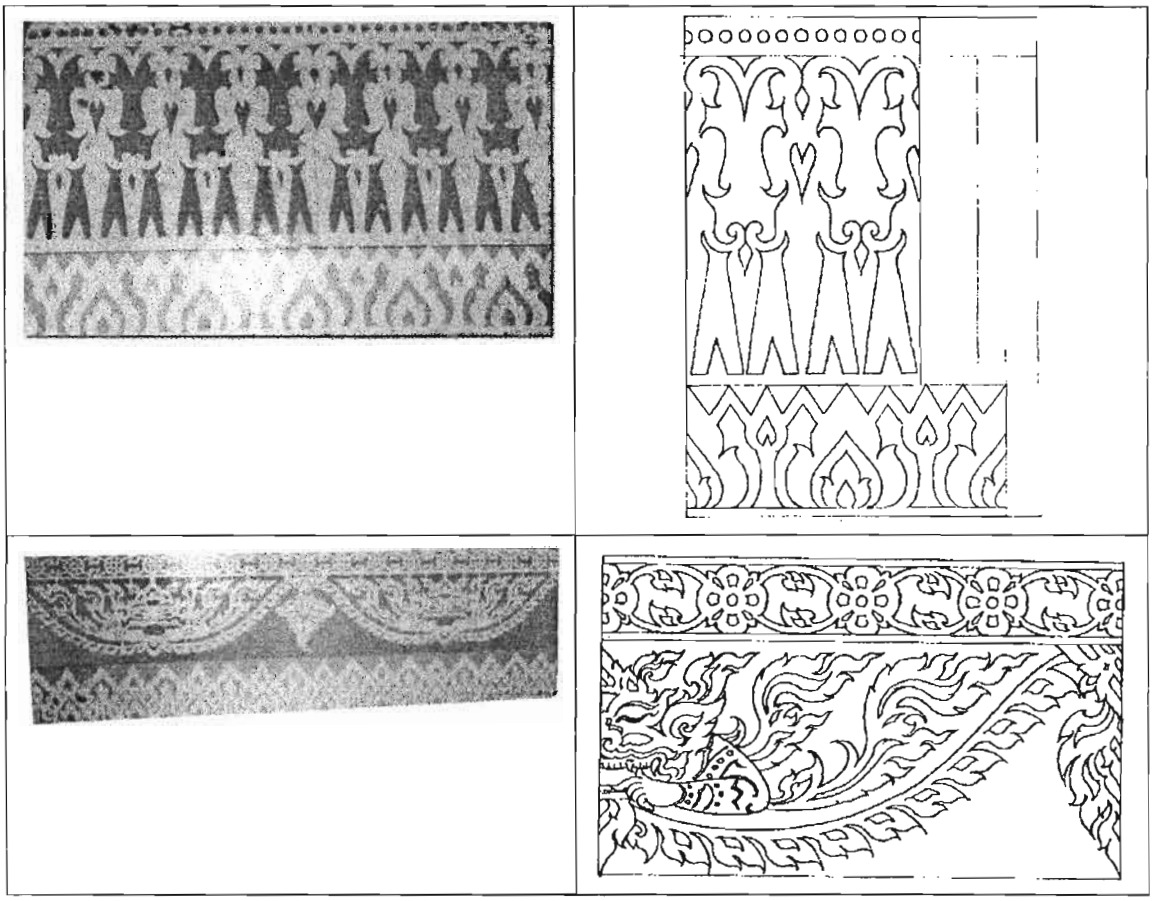

รูปภาพที่ ๒๗๑ ลายล่องฤนเมรุลอยนายแถม

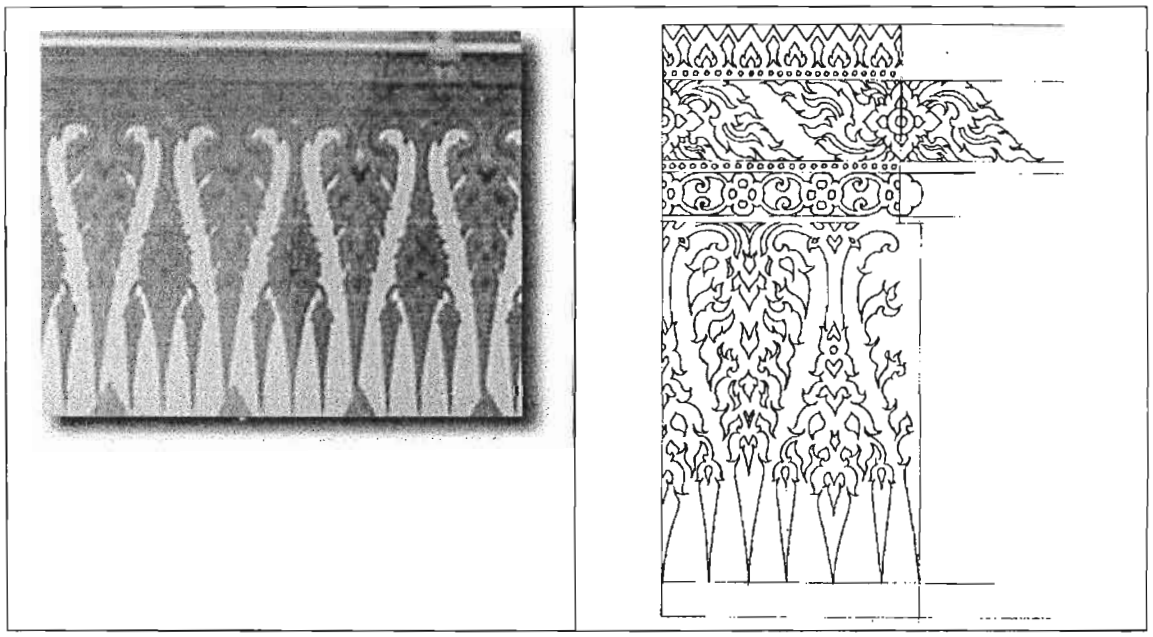

รูปภาพที่ ๒๗๒ ลายล่องฤนเมรุลอยนายไสว

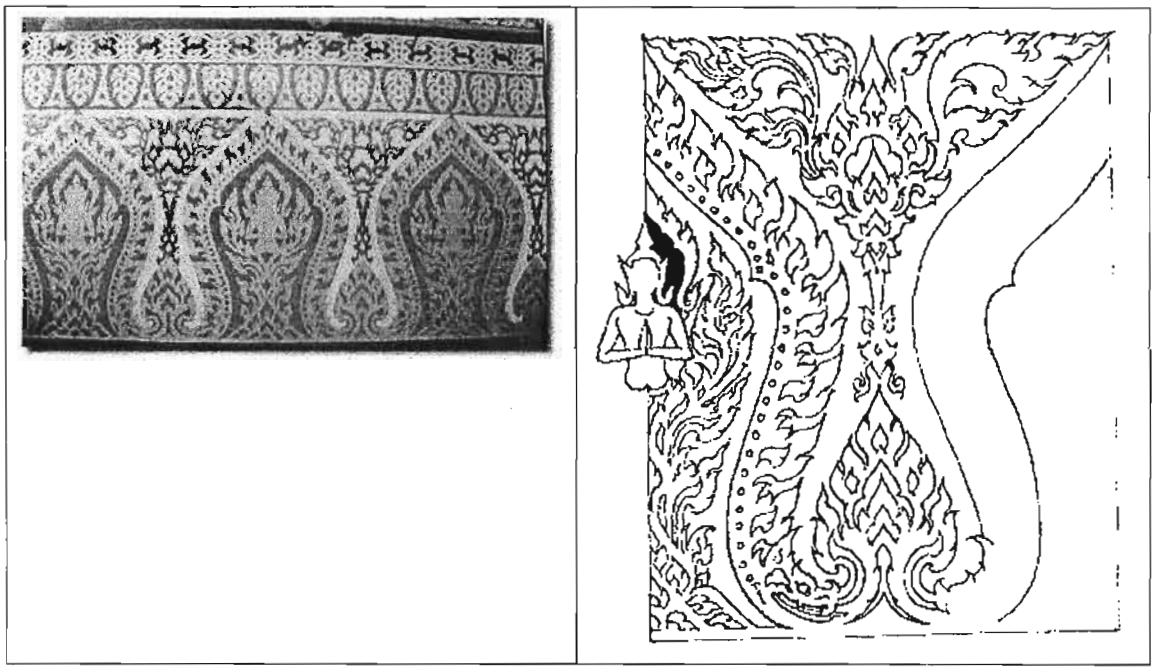

รูปภาพที่ ๒๗๓ ลายล่องฉุนเมรุลอยนายไสว

งานประติมากรรม และจิตรกรรมในเมรุลอยอยุธยา เป็นงานประดับตกแต่งสถาปัตยกรรมที่ช่างพื้นบ้านคิดค้นลวดลายต่าง ๆ ที่สร้างงานด้วยวิธีการแกะสลักไม้ในระยะแรก ต่อมาเมื่อได้รับอิทธิพลจากภายนอก ทำให้มีการพัฒนาประติมากรรมและจิตรกรรมเป็นลำดับ

ในการวิเคราะห์รูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยาด้วยการเปรียบเทียบกับลายไทยมาตรฐาน การถอดแบบอออกเป็นภาพลายเส้น พบว่า ช่างเมรุลอยออกแบบลายไทยในเมรุลอยตามหลักของศิลปกรรมไทยอย่างแท้จริง การประยุกต์ลายเป็นพัฒนาการทางความรู้ ความสามารถของช่างเมรุที่สูงขึ้นอีกระดับหนึ่ง ซึ่งผลงานทางศิลปกรรมในเมรุลอยเมื่อศึกษาจำแนกลวดลายแล้ว พบว่าแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ เมรุลอยกลุ่มที่นายวินัย กิจสุทธิ มีส่วนร่วมในการออกแบบ และกลุ่มที่นายธเนศ สนธิ มีส่วนร่วมในการออกแบบ ลวดลายประกอบเมรุลอยที่นายธเนศเป็นผู้ออกแบบสังเกตได้ว่า ลวดลายจะละเอียดมากและมักจะมีหัวนาค หรือสัตว์ในป่าหิมพานต์ซ่อนตัวอยู่

สรุปว่า รูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยามีอิทธิพลมาจากภูมิหลังของเจ้าของเมรุลอย และอิทธิพลมาจากศิลปกรรมไทยในแหล่งอื่น ในด้านภูมิหลังของเจ้าของเมรุลอย พบว่ากลุ่มผู้ประกอบอาชีพเมรุลอยช่างอยุธยาต่างมีพื้นฐานทางด้านช่างไม้ ช่างแกะสลัก เป็นส่วนมาก มีการถ่ายทอดวิชาความรู้มาจากบรรพบุรุษ พร้อมทั้งการศึกษาเพิ่มเติม ผู้ที่ผ่านระบบการศึกษาสามารถนำความรู้มาพัฒนารูปแบบทางศิลปกรรมในเมรุลอยของตนเองได้มากกว่าช่างรุ่นเก่า นอกจากนั้นสังคมเครือญาติของชาวบ้านตำบลหัวเวียง ทำให้เกิดความช่วยเหลือกันในเรื่องอาชีพเมรุลอยมากกว่าแข่งขันกันในทางธุรกิจการค้า ทำให้เกิดการถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่กันได้

ในด้านการรับเอาแบบอย่างจากศิลปกรรมจากแหล่งอื่น ๆ นั้น อิทธิพลทางศิลปกรรมไทยจากแหล่งเหล่านั้นบางแห่งมีอิทธิพลเพียงแนวความคิดในการสร้างสรรค์เมรุลอยของช่างอยุธยา ศิลปกรรมในบางแห่งไม่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพ ช่างอยุธยาจึงปรับเปลี่ยนประยุกต์ใช้ไปตามความเหมาะสม จนทำให้ศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยามีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง

จากการวิเคราะห์ศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยาด้วยการเปรียบเทียบกับศิลปกรรมไทยที่มีการศึกษาเป็นเอกสานตำราไว้ ประกอบกับเปรียบเทียบกับศิลปกรรมไทยแม่แบบเรื่องนั้น ๆ เช่น บุษบกธรรมาสน์ เป็นต้น ทำให้พบว่า ศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยามีพัฒนาการขึ้นจากเมรุลอยยอดเดียวเป็นเมรุลอย ๙ ยอดในปัจจุบัน ทั้งสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรมไทยที่ประกอบกันขึ้นเป็นเมรุลอยนั้น เจ้าของเมรุลอยไม่ได้ละเลยในเรื่องความถูกต้องของศิลปกรรมไทย ลายไทยที่ประกอบในเมรุลอยจึงเป็นการออกแบบลาย เขียนลายได้ถูกต้องตามหลักศิลปกรรมไทย ช่างประจำเมรุลอย ผู้ออกแบบเมรุลอยพัฒนางานของตนเองจนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนของผู้ออกแบบลายนั้น ๆ อย่างชัดเจน

บทที่ ๕
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ศิลปกรรมในเมรุลอยอยุธยา เป็นผลงานของช่างพื้นบ้านในตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่เกิดจากภูมิปัญญาในการประกอบอาชีพเกี่ยวกับสถานที่เผาศพ เมรุลอยเป็นสถาปัตยกรรมไทยประเพณีเฉพาะกิจ ที่ประกอบขึ้นเมื่อต้องการใช้งาน แล้วรื้อถอนไปใช้งานในที่แห่งใหม่ได้ ด้วยการสร้างชิ้นส่วนสำเร็จรูปไว้ แล้วนำมาประกอบขึ้นภายหลังเช่นเดียวกับการปรุงเรือนไทย นอกจากสถาปัตยกรรมไทยแล้วเมรุลอยอยุธยายังประกอบด้วยประติมากรรม และจิตรกรรมอันเป็นส่วนประกอบสำคัญในการประดับตกแต่งให้เกิดความสวยงามมากยิ่งขึ้น การศึกษาเรื่องศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยาจึงเป็นการศึกษาเพื่อ

๑. เพื่อจำแนกประเภทและรูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา

๒. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา

การศึกษา ศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา เป็นการศึกษาต่อเนื่องจากวิทยานิพนธ์ในระดับบัณฑิตศึกษา เรื่อง เมรุลอยช่างอยุธยา จึงศึกษาภาคสนามเพิ่มเติมรายละเอียดของส่วนประกอบต่าง ๆ ในเมรุลอย ข้อมูลประวัติชีวิตของเจ้าของเมรุลอยและผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมทั้งประวัติของเมรุลอยหลังต่าง ๆ ที่ใช้งานอยู่ในปัจจุบัน เพื่อจำแนกประเภท รูปแบบและวิเคราะห์ศิลปกรรมไทยในเมรุลอยตามวัตถุประสงค์ และศึกษาวิเคราะห์ด้วยการเปรียบเทียบกับเอกสาร ตำราที่เกี่ยวกับศิลปกรรมไทย โดยเฉพาะเรื่องแม่ลายไทย สำหรับการศึกษาในภาคสนามเป็นการเก็บและรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์ด้วยลักษณะการพูดคุยเพื่อซักถามความรู้ โดยพยายามให้อยู่ในประเด็นที่ต้องการทราบข้อมูล ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลในทางลึกมากกว่าได้คำตอบตามคำถามที่ผู้วิจัยเตรียมไว้ จากนั้นจึงนำเสนอผลการศึกษาด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ โดยสรุปผลได้ดังนี้

สรุปผลการศึกษา

๑. ประเภทและรูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา ศิลปกรรมในเมรุลอยอยุธยาจำแนกเป็นประเภทได้ ๓ ประเภท คือ จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม ในการศึกษาเริ่มจากโครงสร้างรูปทรงภายนอกจึงเรียงลำดับในการศึกษาจาก สถาปัตยกรรมไทย ประติมากรรมไทย และจิตรกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา ดังนี้

๑.๑ สถาปัตยกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา

เมรุลอยอยุธยาจัดเป็นสถาปัตยกรรมไม้เฉพาะกิจ สามารถถอดประกอบนำไปสร้างในที่แห่งใหม่ได้ รูปแบบของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมศึกษาตามลักษณะโครงสร้างของ ๑) เมรุประธาน เรือนสวด และเมรุทิศ ๒) หลังคาเรือนยอด

ในส่วนของเมรุประธาน เรือนสวด และเมรุทิศ มีพัฒนาการทางรูปแบบมาจนกระทั่งแบ่งเป็นรูปแบบได้ ๓ รูปแบบ คือ ๑) เมรุประธานทรงโกศ ซึ่งเป็นเมรุประธานที่ช่างเมรุลอยนิยมใช้กันมาในสมัยแรก ๆ ของอาชีพสร้างเมรุลอยโดยในขณะนั้นยังเป็นเมรุลอยยอดเดียว ได้รับอิทธิพลมาจากรูปทรงของลูกโกศที่มีใช้กันในวัดต่าง ๆ ในชนบท ๒) เมรุประธานทรงจตุรมุข เป็นพัฒนาการรูปแบบของสถาปัตยกรรมเมรุลอยโดยมีอิทธิพลมาจากเมรุลอยเพชรบุรี แต่เนื่องจากเสียเวลาในการประกอบและการรื้อถอนจึงทำให้ไม่ค่อยนิยมสร้างกันต่อมา ๓) เมรุประธานทรงบุษบก เป็นรูปทรงที่ได้รับอิทธิพลมาจากรูปแบบของบุษบกธรรมาสน์ซึ่งพบในวัดต่าง ๆ ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

หลังคาเรือนยอดแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ รูปทรงมณฑป และรูปทรงจตุรมุข ซึ่งมีผลมาจากรูปทรงของเมรุประธานด้วย ซึ่งหลังคาเรือนยอดรูปทรงมณฑปเป็นเรือนยอดที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลังคาเรือนยอดของบุษบกธรรมาสน์เช่นเดียวกัน หลังคาเรือนยอดทรงมณฑปของเมรุลอยอยุธยามีพัฒนาการในตัวเองโดยระยะแรกเป็นทรงมณฑป ๓ ชั้น ไม่มีซุ้มบันแถลง และไม่ย่อมุมไม้สิบสอง ต่อมาเมรุลอยบางหลังเพิ่มเติมซุ้มบันแถลงบนหลังคาเรือนยอดและบางหลังสร้างหลังคาเรือนยอดทรงมณฑปย่อมุมไม้สิบสองตามหลักของสถาปัตยกรรมไทย สำหรับหลังคาเรือนยอดทรงจตุรมุขซึ่งได้รับอิทธิพลจากเมรุเพชรบุรีนั้นมีขนาดที่ใหญ่โตเกินไป ช่างเมรุสามารถประยุกต์ให้มีขนาดเล็กลงนำมาใช้กับเมรุประธานเสา ๔ ต้น และพัฒนามาเป็นหลังคาของเรือนสวดทรงจตุรมุขให้มีลักษณะเป็นสร้าง(สิ่งก่อสร้างขนาดเล็กสำหรับพระสงฆ์นั่งสวดพระอภิธรรมอยู่ ๔ มุมเมรุ)*ตามแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณี

---

* **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕,** หน้า ๘๐๔.

๑.๒ ประติมกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา งานประติมากรรมไทยในเมรุลอยที่พบส่วนมากจะเป็นงานประติมากรรมประกอบสถาปัตยกรรม ทั้งประติมากรรมนูนต่ำและนูนสูงซึ่งเกิดจากการแกะสลัก แยกออกเป็นการแกะสลักไม้ และการแกะสลักหยวกหรือ งานแทงหยวก

งานแกะสลักไม้เป็นการแกะสลักลายประกอบในส่วนประกอบของโครงสร้าง ได้แก่ ลายหน้ากระดานที่ใช้เป็นส่วนประกอบต่าง ๆ เช่น ประกอบเป็นลายของพรึง ลายกระจังต่าง ๆ สาหร่ายและปลายสาหร่าย นาคปัก คันทวย เสาเมรุประธาน พัด บัลลังก์ หยวกจำลอง ซึ่งใช้ประกอบฐานปูนหรือฐานเผาแทนการแทงหยวกสด หรือแม้แต่แกะสลักเป็นแผ่นใหญ่ เช่น ลายประกอบฐานปูนหรือฐานเผาศพซึ่งอาจจะเป็นการผูกลาย หรือแกะสลักเป็นเรื่องราวประกอบ งานแกะสลักไม้เหล่านี้เริ่มจากการฉลุไม้เป็นตัวลายแล้วเซาะร่องเป็นเส้นลงสีแดงจากนั้นจึงนำไปติดบนแผ่นไม้ ต่อมาเริ่มแกะสลักลงบนไม้จริงชิ้นนั้น ๆ เป็นระยะที่ใช้เมรุลอยยอดเดียวและเมรุลอย ๕ ยอด ต่อมาเมื่องานแกะสลักนั้นชำรุดเสียหายไป ประกอบกับเมรุลอยมีขนาดใหญ่ขึ้นเป็นเมรุลอย ๙ ยอด ช่างเมรุจึงเปลี่ยนเป็นการฉลุไม้อัดปิดด้วยกระดาษทองอังกฤษแทน

งานแทงหยวก เป็นงานพื้นฐานของช่างเมรุลอย เนื่องจากประวัติของเจ้าของเมรุลอยต่างเคยเป็นช่างแทงหยวก หรือมีบรรพบุรุษเป็นช่างแทงหยวกเกือบทั้งสิ้น งานแทงหยวกไม่สูญหายไปจากสังคมช่างเมรุอยุธยา เนื่องจากมีการถ่ายถอดความรู้ให้กับลูกหลานของเมรุทุกรุ่น ในสมัยแรก ๆ จะต้องแทงหยวกประกอบเมรุลอยทุกครั้ง ต่อมาช่างเมรุพัฒนาการแกะสลักไม้เป็นหยวกจำลองแทนการแทงหยวกสด อย่างไรก็ตามเจ้าภาพงานศพที่ต้องการหยวกสดสามารถตกลงเพิ่มเติมกับเจ้าของเมรุลอยได้

๑.๓ จิตรกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา จากการศึกษางานจิตรกรรมไทยในเมรุลอยนำมาจำแนกได้ ๓ ประเภท คือ ๑) งานจิตรกรรมไทยจากการการวาดภาพระบายสี ๒) งานจิตรกรรมไทยจากการปิดกระดาษอังกฤษ ๓) งานจิตรกรรมไทยจากการปิดกระดาษอังกฤษประกอบการฉลุไม้

งานจิตรกรรมไทยจากการการวาดภาพระบายสีในเมรุลอยที่พบเป็นการวาดภาพระบายสีบนล่องฤนซึ่งเป็นล่องฤนของฐานชั้นบนสุดที่ต่อเชื่อมระหว่างฐานปูน พบเพียงเมรุลอยของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ และเมรุลอยของนายไสว สนธิ เขียนเป็นรูปเทวดาประกอบลายไทย

งานจิตรกรรมไทยจากการปิดกระดาษอังกฤษ เป็นพัฒนาการของลายประกอบเมรุซึ่งแต่เดิมเป็นงานแกะสลักไม้ หรืองานปิดกระดาษประกอบการฉลุไม้ งานจิตรกรรมในส่วนนี้มักจะพบในทุกส่วนที่มีการใช้ลายไทยประกอบ เช่น ล่องฤน ฐานปูน ลายเสา ลายประกอบพรึง ลายประกอบยอดเมรุ เป็นต้น โดยช่างเมรุจะใช้วิธีการตอกลายลงบนกระดาษทองอังกฤษ โดยแม่ลายที่เป็นกระดาษแข็งจะเก็บไว้ใช้งานต่อไป การตอกลายกระดาษอังกฤษด้วยสิ่วขนาดต่าง ๆ แทนการ

ตัดด้วยมีดเพราะใช้ลายเป็นจำนวนมาก ในเมรุลอยแต่ละหลังจะมีช่างที่ชำนาญการตอกลายประจำ ส่วนมากจะเป็นเจ้าของเมรุเองหรือลูกหลานเมรุลอยหลังนั้น ลายกระดาษที่ตอกได้จะถูกนำมาติดลงบนไม้อัดเคลือบด้วยน้ำมันชักเงา ในปัจจุบันแม้แต่ส่วนที่เป็นล่องชาดช่างเมรุจะใช้กระดาษอังกฤษแทนการระบายสี เนื่องจากเกิดความสวยงามมากกว่าในเวลาที่ถูกแสงไฟตอนกลางคืน

งานจิตรกรรมไทยจากการปิดกระดาษอังกฤษประกอบการฉลุไม้ เป็นการใช้กระดาษที่เกิดจากการตอกลายปิดลงบนแผ่นไม้อัดด้วยวิธีเดียวกันกับงานปิดกระดาษอังกฤษ จากนั้นจึงฉลุไม้ส่วนที่ไม่ต้องการออกแล้วนำลายที่ได้ไปปิดบนไม้แผ่นเรียบอีกครั้งหนึ่ง เช่น ลายพรึง ลายหน้าบัน ลานฐานปูน เป็นต้น อีกประเภทหนึ่งเป็นการใช้กระดาษที่ได้จากการตอกลายปิดลงไม้อัดแผ่นเรียบแล้วฉลุส่วนที่ไม่ต้องการออกเพื่อความโปร่ง โล่งตา ทำให้เกิดความสวยงามอีกมิติหนึ่ง เช่น ราชวัตร เฟื่องอุบะ ซุ้มหน้านาง เป็นต้น

งานจิตรกรรมในเมรุลอยอยุธยาเป็นงานที่แสดงถึงความรู้ ความมามารถในเรื่องการเขียนลาย การผูกลายของช่างเมรุ งานจิตรกรรมที่เป็นลักษณะการเขียนภาพระบายสีเกือบจะไม่พบในเมรุลอย ถึงแม้ลายไทยในเมรุลอยจะเกิดจากติดลายด้วยกระดาษอังกฤษตอกลาย แต่ยังคงต้องใช้ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องจิตรกรรมในการออกแบบลาย เขียนลายบนกระดาษแข็งก่อนตอกลาย หรือการกำหนดสี ให้สีลาย จึงจัดงานประเภทนี้เป็นงานจิตรกรรมไทยในเมรุลอยด้วย

๒. การวิเคราะห์รูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา ในการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบของเมรุลอย ผู้วิจัยศึกษาถึงอิทธิพลที่มีต่อศิลปกรรมในเมรุลอยอยุธยา จากนั้นจึงวิเคราะห์รูปแบบของงานศิลปกรรมที่พบภายในกรอบของงานศิลปกรรมไทยมาตรฐาน

๒.๑ อิทธิพลที่มีต่อศิลปกรรมในเมรุลอยอยุธยา จากการศึกษาพบว่า รูปแบบของศิลปกรรมในเมรุลอยอยุธยาได้รับอิทธิพลทั้งความคิด และรูปแบบมาจาก ๑) ภูมิหลังของเจ้าของเมรุลอยและผู้ที่เกี่ยวข้อง ๒) อิทธิพลจากศิลปกรรมไทยในแหล่งอื่น ๆ

๒.๑.๑ อิทธิพลจากภูมิหลังของเจ้าของเมรุลอยและผู้ที่เกี่ยวข้อง จากการศึกษาประวัติชีวิต ประวัติชุมชน ประวัติของเมรุลอยแต่ละหลังที่ใช้ประกอบอาชีพอยู่ในปัจจุบัน พบว่าต่างมีอิทธิพลทางความคิดและรูปแบบของเมรุลอยทั้งสิ้น โดยผู้ที่เกี่ยข้องกับเมรุลอยในปัจจุบันต่างเกี่ยวข้องเป็นญาติกันบ้าง เป็นหุ้นส่วนเมรุลอยกันบ้าง ในการออกแบบเมรุลอยและการปรุงเมรุลอยจะมีช่างที่มีความสามารถเพียงไม่กี่คนแต่ได้ถ่ายทอดมาสู่ลูกหลาน เช่น ตระกูลของนายแถม ฤกษ์อุโฆษ นายไสว สนธิ นายสาคร อรรถจรูญ ทำให้ลูกหลานในรุ่นต่อมามีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับศิลปกรรมในเมรุลอย อย่างไรก็ตามเจ้าของเมรุเองต่างก็มีความสามารถด้านช่างไม้

ช่างแกะสลักกันเกือบทุกคน ความรู้ที่ถ่ายทอดให้ลูกหลานประกอบการศึกษาเพิ่มเติมทำให้ช่างรุ่นใหม่สามารถสร้างสรรค์ศิลปกรรมในเมรุลอยได้สวยงามมากยิ่งขึ้น

๒.๑.๒ อิทธิพลจากศิลปกรรมไทยในแหล่งอื่น ๆ รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเมรุลอยอยุธยาได้รับอิทธิพลมาจากงานศิลปกรรมทางศาสนา เช่น รูปทรงของลูกโกศ รูปทรงของธรรมาสน์ รูปทรงของหอระฆัง ซึ่งปรากฏอยู่ทั่วไปตามวัดต่าง ๆ โดยเฉพาะวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ช่างเมรุลอยนำรูปทรงทางศิลปกรรมเหล่านี้มาประยุกต์ดัดแปลงเป็นรูปทรงของเมรุลอย นอกจากนั้นยังได้รับอิทธิพลจากเมรุหลวงในบางส่วนเช่น การวางตำแหน่งของเมรุทิศ การใช้สี มาปรับปรุงเมรุลอยของตนเอง ศิลปกรรมจากเมรุเพชรบุรีเป็นอีกแหล่งหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบของเมรุลอยอยุธยาซึ่งได้แก่ รูปทรงของเมรุทรงจตุรมุข แต่ด้วยภูมิปัญญาของช่างอยุธยาจึงประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับตนเองภายใต้เงื่อนไขของการประกอบรื้อถอนได้ง่ายรวดเร็วขนส่งได้สะดวก

๒.๒ รูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยากับศิลปกรรมไทยมาตรฐาน อิทธิพลของภูมิหลังของเจ้าของเมรุลอยและผู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับอิทธิพลจากแหล่งศิลปกรรมอื่นผสมผสานจนเกิดเป็นรูปแบบของเมรุลอยอยุธยา อย่างไรก็ตามในการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบของศิลปกรรมในเมรุลอยอยุธยาโดยเปรียบเทียบกับศิลปกรรมไทยมาตรฐานพบว่า

๒.๒.๑ งานสถาปัตยกรรมเมรุลอยเมื่อเปรียบเทียบกับสถาปัตยกรรมไทยมาตรฐาน คือ บุษบก พบว่าช่างเมรุลอยให้ความสำคัญในการสร้างส่วนประกอบต่าง ๆ ในเมรุลอยให้ถูกต้องสมบูรณ์ตามรูปแบบของบุษบกที่ช่างนำมาเป็นงานต้นแบบ

๒.๒.๒ งานประติมากรรมและงานสถาปัตยกรรม เป็นงานประดับตกแต่งเมรุลอยเพื่อให้มีความสวยงามถูกต้องตามหลักศิลปกรรมไทย เนื่องจากเป็นงานที่เกี่ยวกับลายไทยเป็นส่วนมากจึงนำมาศึกษาในหัวข้อเดียวกัน งานลายไทยในส่วนนี้ช่างเมรุลอยศึกษาและพัฒนาทั้งรูปแบบและวิธีการสร้างงานเพื่อผลงานที่ถูกต้องสวยงาม โดยเฉพาะแม่ลายสำคัญต่าง ๆ เช่น ลายกระจัง ลายกระหนก ลายแข้งสิงห์ เป็นต้น วิธีการสร้างงานพัฒนามาตั้งแต่การเซาะร่องไม้เป็นลวดลายจนกระทั่งการตอกลายด้วยกระดาษสีและกระดาษทองอังกฤษ

อภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง ศิลปกรรมในเมรุลอยอยุธยา อภิปรายผลตามประเด็นที่ทำการศึกษาดังนี้

๑. ประเภทและรูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา

ในการศึกษาประเภทและรูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยาทั้งจิตรกรรมไทย ประติมากรรมไทย และสถาปัตยกรรมไทย โดยศึกษาในเรื่องโครงสร้างสถาปัตยกรรมและเรื่องลวดลายประกอบตกแต่งที่เป็นงานประติมากรรมและงานจิตรกรรม พบว่างานโครงสร้างของเมรุลอยมีการแบ่งลักษณะตามรูปแบบศิลปกรรมที่ได้รับต้นแบบ เช่น ทรงโกศ ทรงบุษบกธรรมาสน์ งานสถาปัตยกรรมเมรุลอยเป็นการแสดงความสามารถของช่างไทยในการใช้ระบบโครงสร้างไม้ที่สามารถถอดประกอบได้ตามลักษณะของเรือนไทย ความเป็นเมรุลอยเทียบได้กับความหมายของเมรุลอยที่ศาสตราจารย์อรศิริ ปาณินท์[๒] ให้ความหมายไว้ว่า เมรุลอยเป็นสถาปัตยกรรมไทยประเพณีลักษณะชั่วคราว หรือสถาปัตยกรรมเฉพาะกิจที่สร้างเพื่อใช้งานชั่วคราวตามระยะเวลาที่จำเป็นต้องใช้ ไม่มีรากฐานยึดติดลงไปในดิน ซึ่งในขณะเดียวกันช่างเมรุลอยต่างให้ความหมายว่าลอยไปลอยมาในที่ต่าง ๆ ซึ่งหมายถึงการเคลื่อนย้ายไปในที่ต่าง ๆ

เป็นที่น่าสังเกตว่า จากหลักฐานภาพถ่ายเมรุลอยในระยะแรก ๆ ประมาณ ๔๐ - ๕๐ กว่าปีที่ผ่านมา เมรุลอยในระยะนั้นตั้งบนน้ำ เนื่องจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง ในฤดูน้ำหลาก ประมาณปลายฤดูฝน น้ำเหนือจะไหลลงมาท่วมในพื้นที่ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ชาวบ้านต่างรู้ดี การจัดงานในช่วงนี้กลับเป็นความสะดวกของชาวบ้านเนื่องจากสามารถใช้เรือบรรทุกของ หรือเดินทางได้สะดวกกว่าการเดินเท้า จึงจัดงานเผาศพกันในระยะเวลานี้ รูปเมรุชั่วคราวที่ปรากฏจึงมักจะตั้งอยู่บนน้ำโดยรองฐานเมรุด้วยไม้ขอนหรือถังน้ำมัน ทำให้มองดูเหมือนกับเมรุลอยอยู่บนน้ำ นอกจากนั้นโครงสร้างดังกล่าวยังเป็นการแสดงว่า เมรุลอยสร้างโดยไม่มีรากฐานยึดลงไปในดิน ทั้งยังเปรียบเหมือนงานสถาปัตยกรรมไม้บนน้ำซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมที่ใช้ประโยชน์ได้จริง ต่างจากสถาปัตยกรรมบนบกที่ประกอบด้วยอาคารสิ่งก่อสร้างที่เกี่ยวกับศาสนกิจและพระราชพิธี เป็นสถาปัตยกรรมชั้นสูง[๓]

---

[๒] อรศิริ ปาณินท์, "เมรุหลวงปู่สิม พุทธาจารโร (พระญาณสิทธาจารย์) สำนักสงฆ์ถ้ำผาปล่อง เมรุหลวงปู่ใช่ วัดป่าลิไลวัลย์ (วัดเขาฉลาก)," ใน **สรรค์สร้างอย่างไทย ผลงานสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยฝีมือวนิดา พึ่งสุนทร,** หน้า ๕๘–๕๙.

[๓] สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา, **น้ำ บ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย,** หน้า ๕๑.

งานประติมากรรมและงานจิตรกรรมไทยในเมรุลอยเริ่มจากพื้นฐานความคิดทางช่างไม้ของช่างในตำบลหัวเวียง การสร้างมิติความตื้นลึกของงานประติมากรรมใช้การเซาะร่องแล้วลงสีเดินเส้นตามร่องในลักษณะของร่องชาด ไม้ที่ใช้เลือกใช้ไม้สำโรงเนื่องจากผ่านกระบวนการในการเลือกสรรของช่างแล้ว ในระยะแรกช่างบางคนใช้ไม้สักในการเซาะร่องลายประติมากรรม แต่จากการซ่อมบำรุงเมรุลอยต้องแกะลายเดิมออกทำให้ไม้สักเสียหายได้ จึงเลือกใช้ไม้สำโรงแทน อีกทั้งไม้ที่ใช้แกะสลักมักจะต้องระบายสีทับลงไปจึงไม่จำเป็นต้องแสดงให้เห็นความสวยงามของลายไม้ ต่อมาช่างเริ่มพัฒนาตนเองด้วยการแกะสลักนูนสูงบ้าง นูนต่ำบ้างตามลายต่าง ๆ ทำให้เกิดเป็นความสวยงามในมิติความตื้นลึกของลาย จนกระทั่งในปัจจุบันนิยมใช้การตอกลายด้วยกระดาษอังกฤษลงบนไม้อัดแผ่นเรียบ โดยฉลุโปร่งบ้างไม่ฉลุบ้าง ลักษณะของงานประติมากรรมจึงค่อย ๆ ลดบทบาทลงไป กระบวนการทดลองและการปรับปรุงวัสดุที่ใช้ในการสร้างลวดลายไทยประกอบเมรุลอยนี้นับว่าเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านในการแก้ปัญหาเรื่องการประกอบอาชีพด้วยสติปัญญาของตนเอง

๒. การวิเคราะห์รูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา

ผลจากการวิเคราะห์รูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา พบว่า ช่างเมรุลอยให้ความสำคัญกับรูปแบบของสถาปัตยกรรมเป็นอันดับแรก โดยเฉพาะการพัฒนาเมรุลอยให้มีจำนวนชั้นสูงขึ้น จำนวนยอดเมรุมากขึ้น จนในที่สุดเมรุลอยอยุธยาทุกหลังเป็นเมรุ ๙ ยอดทั้งสิ้น แต่สามารถประกอบเป็นเมรุลอยยอดเดียว ๕ ยอด หรือ ๙ ยอดได้ตามความต้องการ ส่วนประกอบของเมรุประธานเป็นไปตามความหมายของบุษบก ตามคำจัดกัดความที่แน่งน้อย ปัญจพรรค์ และ สมชาย ณ นครพนม[๔] ศึกษาไว้

การวิเคราะห์รูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยโดยเฉพาะเรื่องลายไทยอาศัยการเปรียบเทียบกับลายไทยมาตรฐานจากหนังสือ ลายไทย ภาพไทย ทั้งเล่ม ๑ และเล่ม ๒ ซึ่ง ปฏิพัทธ์ ดาระดาษ ศึกษาและรวบรวมจาก สมุดตำราลายไทย โดย พระเทวาภินิมมิต ศิลปไทย โดย ช่วง สเลลานนท์ พุทธศิลปสถาปัตยกรรมภาคต้น โดย พระพรหมพิจิตร คู่มือลายไทย โดย โพธิ์ ใจอ่อนน้อม ตำราวิชาวาดเขียน-ภาพไทย โดย ช่วง สเลลานนท์ ตำราภาพลายไทย โดย บริษัท คณะช่าง จำกัด ตำราสถาปัตยกรรมและลายไทย โดย เลิศ พ่วงพระเดช และหนังสือสถาปัตยกรรมไทยพื้นฐานสำหรับช่างเทคนิค ของชุมศรี ศิวะศริยานนท์ จากการศึกษาเปรียบเทียบ

---

[๔] แน่งน้อย ปัญจพรรค์ สมชาย ณ นครพนม, **ศิลปะไม้แกะสลัก สุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์,** หน้า ๒๖–๓๖.

พบว่า ช่างเมรุลอยสามารถใช้ลายไทยได้ถูกต้องตามหลักศิลปกรรมไทยเป็นส่วนมาก ส่วนหนึ่งเป็นเพราะได้รับความรู้ ได้รับการฝึกฝนมาจากบรรพบุรุษ หรือจากการเป็นลูกน้องเมรุมาก่อน อีกส่วนหนึ่งมาจากการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อความต้องการพัฒนาอาชีพของตนเอง เจ้าของเมรุหรือช่างเมรุที่ได้รับการศึกษาศิลปกรรมไทยทำให้สามารถเขียนลายและออกแบบลายได้อย่างถูกต้อง เมรุหลังดังกล่าวย่อมมีความสวยงามกว่าหลังอื่น ๆ ด้วย

ลายไทยที่ใช้ประกอบเมรุลอยเป็นแม่ลายทั่ว ๆ ไป แม่ลายบางลายใช้ซ้ำกันในเมรุลอยหลายหลัง เนื่องจากความเป็นสังคมชนบทแบบเครือญาติ ลายไทยที่ใช้ในเมรุลอยที่เป็นลายง่าย ๆ จึงได้รับการแบ่งปันกันใช้ โดยผู้เขียนลายไม่หวงห้าม แต่ลายที่ต้องผูกขึ้นใหม่จะไม่ค่อยซ้ำกัน เพราะผู้ออกแบบลายพัฒนาความสามารถของตนเองเพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้นความสวยงามของลายไทยยังขึ้นอยู่กับการตอกลาย และการบำรุงรักษาด้วย ในการตอกลายหากช่างไม่เข้าใจลักษณะที่แท้จริงของลาย อาจจะตอกลายผิด หรือไม่ใส่ใจในการซ่อมแซมอย่างถูกวิธี เช่น ไม่ลอกกระดาษเก่าออกก่อน ทำให้ลายที่ติดลงไปใหม่มีความหนาของลายมากขึ้น ๆ จนอาจจะไม่เห็นลายเดิมได้ ความสวยงามของลายไทยสำหรับเมรุหลังนั้นย่อมลดลง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง ศิลปกรรมในเมรุลอยอยุธยา มีข้อเสนอแนะดังต่อไปดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ประกอบอาชีพเมรุลอย เจ้าของเมรุลอยหรือเจ้าของเมรุลอยควรมีการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องลายไทยที่ใช้ในเมรุลอยของตนเอง นอกจากนั้นควรศึกษาหาวิธีการสร้างงานด้วยวิธีการอื่น ๆ ทดแทนการแกะสลักไม้เพื่อความคงทนและความสวยงาม

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับส่วนราชการ ศิลปกรรมในเมรุลอยอยุธยาประกอบด้วยงานสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม นอกจากศิลปกรรมแล้วในเมรุลอยยังประกอบไปด้วยประวัติศาสตร์ชุมชน วิถีชีวิต ส่วนราชการในท้องถิ่นสมควรจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นศึกษารวบรวมเรื่องราวต่าง ๆ ของเมรุลอย ทั้งประวัติ รูปแบบ ศิลปกรรม เพื่อเป็นการศึกษารากเหง้าของตนเอง ในขณะที่ยังสามารถตรวจสอบข้อมูลได้ สามารถใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้แบบบูรณาการสำหรับสถานศึกษาในท้องถิ่น และสถานศึกษาที่ใกล้เคียงได้

๓. ข้อเสนอแนะสำหรับนักวิจัย สำหรับผู้ที่สนใจศึกษาวิจัย เมรุลอยอยุธยา มีข้อเสนอแนะในการวิจัยเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๓.๑ สถาปัตยกรรมที่ใช้ในงานศพ จากการศึกษาประเพณีการเผาศพของคนไทยด้วยการใช้สิ่งก่อสร้างที่เรียกว่า เมรุ พบว่ามีรูปแบบและวิธีการแตกต่างกันไปตามความเชื่อของคนในแต่ละพื้นที่ การศึกษาศิลปกรรมในเมรุลอยอยุธยา ทำให้สัมผัสกับวิธีการปลงศพด้วยการเผาของคนไทยในขอบเขตพื้นที่ที่ทำการศึกษา ทำให้มีเกิดความสงสัยในเรื่องแนวความคิดเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมที่ใช้เผาศพในแต่ละพื้นที่ประเทศไทย จึงมีข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไปว่าควรศึกษาค้นคว้าเรื่อง รูปแบบของสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเผาศพตามความเชื่อของคนไทยในทุกภาคของประเทศ

๓.๒ วิถีชีวิตของคนทำเมรุ อาชีพสร้างและให้เช่าเมรุลอยเป็นอาชีพที่มีมาก่อนที่วัดต่าง ๆ จะมีเมรุปูน โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอเสนา และอำเภอใกล้เคียงในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นอกจากนั้นจะพบบ้างในต่างจังหวัดบางจังหวัด การประกอบอาชีพที่คนทั่วไปอาจจะไม่นิยมนัก แต่สำหรับชาวบ้านตำบลหัวเวียง อาชีพนี้มีประวัติความเป็นมาที่สมควรศึกษา โดยเฉพาะวิถีชีวิตของคนทำเมรุ

๓.๓ สถาปัตยกรรมเมรุลอย เนื่องจากเมรุลอยแต่ละหลังสร้างขึ้นด้วยวิธีการโกลนหุ่นไม่มีการเขียนแบบเป็นมาตรฐานไว้ ควรมีการศึกษารายละเอียดต่าง ๆ ของเมรุลอยแต่ละหลังในเรื่องโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม บันทึกรายละเอียดความกว้าง ยาว และจำนวนส่วนประกอบของเมรุลอย ตลอดจนขั้นตอนการประกอบในเชิงสถาปัตยกรรมอย่างเป็นระบบ เพื่อศึกษาวิธีการคิดของช่างไทยที่สร้างงานด้วยการสร้างเป็นชิ้นส่วนสำเร็จรูปแล้วนำมาประกอบใหม่ภายหลัง

๓.๔ เรื่องลายประกอบเมรุลอย จากการศึกษาพบว่า วิธีการสร้างงานศิลปกรรมในเมรุลอยในส่วนที่เป็นงานประติมากรรมและงานจิตรกรรมซึ่งมีความเกี่ยวข้องกันนั้น ช่างออกแบบและช่างเมรุมีพัฒนาการจากงานแกะสลักไม้มาเป็นงานตอกลายด้วยกระดาษสี ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการขนส่ง การเก็บรักษา ทำให้ลวดลายประกอบเมรุลอยที่ควรจะมีมิติความตื้นลึกของลายหมดไป ขาดความสวยงามไปในระดับหนึ่ง จึงมีข้อเสนอแนะสำหรับนักวิจัยทางศิลปกรรมที่ควรทำการวิจัยร่วมกับเจ้าของเมรุลอยในเรื่อง ลวดลายประกอบเมรุด้วยการใช้เรซิน หรือไฟเบอร์กลาสแทน ซึ่งจะให้ความคงทน และสร้างสรรค์มิติของงานได้ดีกว่าการใช้ไม้อัดฉลุลาย นักวิจัยควรวิจัยวิธีการสร้างงาน งานนำไปใช้ ว่าเหมาะสมกับการลงทุนมากน้อยเพียงใด

บรรณานุกรม

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **กรอบวิสัยทัศน์และทิศทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙**. ๒๕๔๓. (อัดสำเนา)

จิราภา นะมาตร์. **ประเพณีพระศพเจ้านายสมัยรัตนโกสินทร์.** วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๓.

ชุมศรี ศิวะศริยานนท์. **สถาปัตยกรรมไทยพื้นฐานสำหรับช่างเทคนิค.** (พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น), ๒๕๒๖.

โชติ กัลยาณมิตร. **สถาปัตยกรรมแบบไทยเดิม.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.

_____. นายช่างเอกในรอบ ๒๐๐ ปีแห่งกรุงรัตนโกสินท์. **วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ๔** ฉบับพิเศษ (ธันวาคม ๒๕๓๓): ๔๔.

ดำรงค์ ฐานดี. **สังคมวิทยาอาชีพ.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๖.

ธเนศ สนธิ. สัมภาษณ์, ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕.

ธิตินาท ศรีบ้าน. อาจารย์ ๒ ระดับ ๗. สัมภาษณ์, ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๔.

นิศา ชูโต. **การวิจัยเชิงคุณภาพ.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ พี.เอ็น.การพิมพ์, ๒๕๔๐.

แน่งน้อย ปัญจพรรค์ และ สมชาย ณ นครพนม. **ศิลปะไม้แกะสลัก สุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เริงรมย์, ๒๕๓๕.

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. **คู่มือการทำวิทยานิพนธ์.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

ปฏิพัทธ์ ดาระดาษ. **ลายไทย ภาพไทย เล่ม ๑.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

_____. **ลายไทย ภาพไทย เล่ม ๒.** กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ประพัฒน์ วรทรัพย์. **เมรุลอยช่างอยุธยา.** วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๔.

ประวัติวัดท่าพูด. กรุงเทพฯ: ธีรพงษ์การพิมพ์, ๒๕๔๐.

ประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง. เจ้าของเมรุลอย. สัมภาษณ์, ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕.

ปรานี วงษ์เทศ. **พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการตายในประเทศไทย.** กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ฟ, ๒๕๒๔.

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙.

พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน อักษร ก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๒๖.

พรชัย ฤกษ์สงเคราะห์. สัมภาษณ์, ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕.

พระยาอนุมานราชธน. **ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต: การตาย.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แม่คำผาง, ๒๕๓๑.

พลชัย เพชรปลอด. **เมรุสกุลช่างเพชรบุรี.** วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต ภาคประยุกต์ศิลป์ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๐.

พิเนตร น้อยพุทธา. วัฒนธรรมคนยวนเสาไห้. **วัฒนธรรมไทย.** ๖ (มกราคม ๒๕๓๐): ๒๖.

เมี้ยน แดงใหญ่. สัมภาษณ์, ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕.

ลูแบร์, เดอ ลา. **จดหมายเหตุลาลูแบร์ ฉบับสมบูรณ์ เล่ม ๑.** แปลโดย สันต์ ท.โกมลบุตร. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๑๐.

วิทย์ พิณคันเงิน. **ศิลปกรรมและการช่างของไทย และโบราณสถานบางแห่งของไทย.** พระนคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๐๓.

วินัย กิจสุทธิ. สัมภาษณ์, ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕, ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕, ๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๕.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. บทบาทของช่างในกรุงรัตนโกสินทร์. **วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร.** ๔ (ธันวาคม ๒๕๓๓): ๖๗–๘๓.

วิรัช ดิษฐบรรจง. เมรุลอย ประเพณีเผาผีคนรวย. **ข่าวสด.** (๒ เมษายน ๒๕๓๘): ๒๔.

ศรัณย์ ทองปาน. เมืองประวัติศาสตร์ นครวัฒนธรรม. ใน **เพชรบุรี** หน้า ๓๒ --๓๓. กรุงเทพฯ: ค่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๓๖.

ศิริพงศ์ พยอมแย้ม. **ศิลปกรรมไทยพื้นฐาน.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕.

ศิลปากร, กรม. **เครื่องประกอบพระราชอิสริยศ ราชยาน ราชรถ และพระเมรุมาศ.** กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๙.

_____. **วัฒนธรรม อารยธรรม ภูมิปัญญา และเทคโนโลยี** (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖๑.

_____. **งานพระเมรุมาศสมัยรัตนโกสินทร์.** กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๘.

สุทธะ ธีวีระปัญญา. ปลัดจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. สัมภาษณ์, ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๓.

สงวน รอดบุญ. **พุทธศิลป์รัตนโกสินทร์.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๒๖.

สถาปัตยกรรมพระบรมมหาราชวัง. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ (๑๙๘๔) จำกัด, ๒๕๓๑.

สมทรง แสงแก้ว. **ลักษณะทางด้านสถาปัตยกรรมของปราสาทเครื่องไม้ของไทย.** วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๒.

สมภพ ภิรมย์. **พระเมรุมาศ พระเมรุ และ เมรุ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๘.

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. **อิทธิพลของประเพณีหลวงที่มีต่อประเพณีราษฎร์.** [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://www. kularbnon.hsin.ac.th , กันยายน ๒๕๔๓.

สำเริง พวงลำเจียก. สัมภาษณ์, ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕.

สุทธิพงศ์ แก้วอิ่ม. อาจารย์ ๒ ระดับ ๗. สัมภาษณ์, ๔ เมษายน ๒๕๔๓.

สุภางค์ จันทวานิช. **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____. **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา. **น้ำ บ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๙.

สุรชัย บุญญพงษ์. **พิธีทำศพของชาวชนบทภาคกลางในสมัยก่อน.** วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๓.

สุรชัย บุญญพงษ์. **พิธีทำศพของชาวชนบทภาคกลางในสมัยก่อน.** วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๓.

ไสว สนธิ. เจ้าของเมรุลอย. สัมภาษณ์, ๕ เมษายน ๒๕๔๓.

หลวงปู่เทียม กรุงเก่า เทียมแต่ชื่อ คือพระแท้. **ข่าวสด.** (๒๙ เมษายน ๒๕๔๔): ๑๖.

อรรถการ ผดุงวงษ์. สัมภาษณ์, อดีตลูกศิษย์พระอาจารย์เทียม, ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๔.

อรศิริ ปาณินท์. เมรุหลวงปู่สิม พุทธาจาโร (พระญาณสิทธาจารย์) สำนักสงฆ์ถ้ำผาปล่อง เมรุหลวงปู่ใช่ วัดป่าลิไลวัลย์ (วัดเขาฉลาก). ใน **สรรค์สร้างอย่างไทย ผลงานสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยฝีมือ วนิดา พึ่งสุนทร,** หน้า ๕๓ - ๗๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.

อุดม ด้วงเดช. การแทงหยวก. ใน **เชิดชูเกียรติ ม.ร.ว.จรูญสวัสดิ์ ศุขสวัสดิ์.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๘.

อุทิศ จึงนิพนธ์สกุล. **วิวัฒนาการเศรษฐกิจวัดไทย.** นนทบุรี: สร้างสรรค์จำกัด, ๒๕๒๘.

ประวัติผู้วิจัย

นายประพัฒน์ วรทรัพย์

การศึกษา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา สถาบันราชภัฏนครปฐม

คะแนนเฉลี่ย ๔.๐๐ วิทยานิพนธ์ **เมรุลอยช่างอยุธยา** Excellent

ครุศาสตรบัณฑิตเกียรตินิยมอันดับ ๒ วิทยาลัยครูนครปฐม

วิชาเอก ศิลปศึกษา

วิชาโท อุตสาหกรรมศิลป์

ปัจจุบันรับราชการครูตำแหน่ง อาจารย์ ๒ ระดับ ๗ โรงเรียนศรีวิชัยวิทยา จังหวัดนครปฐม สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ